

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Gárdonyi Gergely

A bűnügyi szemle

Gárdonyi Gergely
A bűnügyi szemle

Gárdonyi Gergely

A bűnügyi szemle

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2023

A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Szerző
Gárdonyi Gergely

Szakmai lektor
prof. dr. Kovács Gábor

Kiadja a Nemzeti Közszerzői Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó

A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni
Olvasószerkesztő: Fülöp Éva
Korrektor: Nagy Judit
Tördelőszerkesztő: Tihanyi József

DOI: https://doi.org/10.36250/01101_00

ISBN 978-963-531-854-4 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-855-1 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-531-856-8 (ePub)

© A szerző, 2023

© A kiadó, 2023

Minden jog védve.

Édesapámnak

Tartalom

Előszó	9
Köszönetnyilvánítás	11
I. A bűnügyi szemléről általában	13
1. A szemle története	15
2. A szemle tárgya	33
3. A szemle célja	37
4. A szemle fogalma	41
5. A szemle kapcsolatai más jogintézményekkel	47
6. A szemle alapelvei	53
7. A bűnügyi szemle nagyságrendjei	59
II. A bűnügyi szemle helye a büntetőeljárási törvényben és a hatályos szabályozás lényegi elemei	65
1. A szemle szabályozásának helye a büntetőeljárási törvényben	67
2. A szemle mint a bizonyítás eszköze, „bizonyítási cselekmény”	71
3. A szemle hatályos szabályozásának lényegi elemei	73
4. Szemle a közigazgatási hatósági eljárásban	83
5. Szemle a szabálysértési és fegyelmi eljárásokban	85
III. A szemle kapcsolata a felderítéssel és a bizonyítással	87
1. A bizonyítás fogalma, szerepe a szemle során	89
2. A bizonyítás tárgya	95
3. A szemle kapcsolata a felderítéssel	103
4. A tárgyi bizonyítási eszközök és a közvetett bizonyítékok	107
IV. A szemle végrehajtása	119
1. A szemle elrendelése	121
2. Felkészülés a szemlére	129
3. A szemle résztvevői	131
4. A szemle megkezdése, tájékozódás a helyszínen, a helyszín biztosítása	149
5. A szemle tárgyának előzetes vizsgálata	155

6. Főbb teendők a szemle statikus szakaszában	163
7. Főbb teendők a szemle dinamikus szakaszában	167
8. A szemle eredményeinek rögzítése	173
9. A szemle eredményeinek értékelése	187
10. A szemle befejezése	189
V. A modern technikai eszközök alkalmazása a szemle során	191
1. A háromdimenziós technológia	193
2. A helyszín áttekintése	195
3. A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása	197
4. Vértolt-morfológia	199
5. Nyomok, anyagmaradványok kutatása	201
VI. A hibás szemlék, a torzító hatások	203
1. A jogszerűtlen szemle	205
2. A szakszerűtlen szemle	209
3. A szemletevékenységet befolyásoló tényezők	211
Zárszó	213
Felhasznált irodalom	215

Előszó

A szemle eredeti állapotában megismételhetetlen, másképp nem pótolható, nélkülözhetetlen és helyettesíthetetlen bizonyítási cselekmény, amelynek jelentőségét nem lehet túlértékelni, legfeljebb alábecsülni.

A fenti állítás olyan szakmai fundamentum, amely a bűnügyi szemle vizsgálata során a kiindulópontot jelenti.

Egy-egy szakmai döntést követően meg szokták kérdezni a bűnügyi helyszínelőtől, hogy adott kérdésben miért döntött a szemle során úgy, ahogy. Amelyre gyakran érkezik a mindent megmagyarázó válasz, hogy „a kriminalisztikai ajánlások alapján”. De vajon tudja-e, hogy ez a sokszor emlegetett kijelentés milyen elméleti alapokon nyugszik? Tudja-e, hogy ezeket hol találja? Milyen feltételekkel és milyen forrásokból fogadhatja el ezek tartalmát? Ismeri-e, hogy „a szemle megismételhetetlenségéről” szóló frázis helytálló-e, és ha igen, mivel magyarázható? Melyek a szemle alapelvei? Tudja-e, hogy mi a kapcsolat a szemle és más eljárási cselekmények között, vagy hogy mi a szemle szerepe a bizonyítás során? És ami a legfontosabb kérdés: tudja-e, hogy a munkája során hozott döntéseknek mekkora és milyen jelentősége lesz később a bíróságon zajló bizonyítási eljárásban?

E könyvben megkísérlem lefektetni a nyomozási szakban lefolytatott szemle bizonyításméleti alapjait, amelyre a kodifikáció, a kriminalisztikai ajánlások és a mindennapok legjobb gyakorlata (*best practice*) megnyugtatóan felépíthető.

Bízom benne, hogy hiányt pótol a többéves kutatótevékenység eredményeire alapozott mű, hiszen összefoglaló alkotás a szemléről immár negyven éve, Pusztai László 1977-ben megjelent monográfiája óta nem készült.¹ A Pusztai által felvetett problémák nagy része azóta sem oldódott meg, ugyanakkor a jogszabályi környezet, a társadalmi berendezkedés és a gondolkodásmód sokat változott, ezért a témakör egyes kérdéseire napjainkban már más választ kell adnunk.

A bűnügyi technika² világszerte az érdeklődés középpontjába került a szakértői munka bizonyításban betöltött szerepének felértékelődése és a CSI-sorozatok hatása miatt. Hazánk e tekintetben az élvonalban teljesít. Néhány jogos kritikai megjegyzés ellenére ez tényként és büszkén állapítható meg, hiszen a bűnügyi technika az utóbbi évtizedben a hazai kriminalisztika legdinamikusabban fejlődő, mások számára példát mutató szakterületévé vált.

Egyébként is izgalmas téma a bűnügyi helyszínelés. Hiszen egy múltban történt eseményt kell feldolgozni és rekonstruálni a jelenben. A szemle esetében ugyanakkor olyan speciális bizonyítási cselekményről beszélünk, amely a természettudomány segítségével igyekszik felidézni a releváns pillanatban történt eseményeket. Ennek megfe-

¹ Pusztai László: *Szemle a büntetőeljárásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.

² A bűnügyi technikai szakterület a gyakorlatban a bűnügyi helyszínelést végzők (bűnügyi technikuskok) szervezetét jelenti.

lelően a szemle mint jogintézmény eredményessége más tudományterületek sikereitől, eredményeitől is függ. A természettudományos alapokon nyugvó módszereket, eljárásokat ugyanakkor a kriminalisztika elvei mentén kell alkalmazni, ráadásul jogszerűen. A szemle eredményességét biztosító megfelelő jogi környezet kialakításához a bizonyításelméleti aspektus megismerése nélkülözhetetlen.

A könyv tartalmával összefüggésben előrebocsátom, hogy a mű nem foglalkozik a balesetek helyszínein végzett szemletevékenységgel. Ennek az az oka, hogy a szemle intézményének egészen más, speciális szeletét képezi a baleseti szemle, ezért ennek vizsgálata önálló kutatási témát jelentene.

Így tehát könyvem tárgyát a *büntetőeljárásbeli nyomozás* keretében lefolytatott szemle képezi, annak azonban igyekszik a felderítési és a bizonyítási (vizsgálati) aspektusait is tanulmányozni.

Jelen monográfiát a szemletevékenységgel foglalkozó szélesebb szakmai közönségnek és az érdeklődő egyetemi hallgatóknak szánom. Igyekszem az elméleti alapvetéseken túl emészthető módon bemutatni a szemle jogi szabályozásának fejlődését, legutóbbi változásait, valamint összefoglalni és közreadni azokat a gyakorlati tapasztalatokat, amelyeket az utóbbi két évtized során e tárgykörben gyűjtöttem, hiszen gyakorló szakemberként másfél évtizedig, országos szakmai vezetőként pedig hét évig foglalkoztam a bűnügyi szemlével.

Köszönetnyilvánítás

Ajánlom ezt a könyvet mindenekelőtt

prof. dr. Kovács Gábornak, aki lehetőséget biztosított arra, hogy a szűkebb környezetemen, a rendőrségen túl is lássam e szakterület jelentőségét, és aki fáradhatatlan munkával segítette az elméleti felkészülésemet;

Nagymáté Kálmán ny. rendőr alezredesnek, akinek az „életes” pályám elején és később is gyakran nyújtott szakmai tanácsai – azóta is fontos – igazodási pontokat jelentenek nekem kényes szakmai helyzetekben;

dr. Nagy Gábor ny. főigazgatónak, aki felkarolta a bűnügyi technikai szakterületet, és az európai trendeket (fel)ismerve, a vezetése alatti időszakban a krimináltechnika fejlesztését szívügyeként kezelve jelentős eredményeket ért el;

Polyák Béla rendőr századosnak, aki már nem lehet velünk, de annak idején megismertette velem a szemlebizottság-vezetői munka alapjait;

dr. Petőfi Attila rendőr vezérőrnagynak, aki utat nyitott a krimináltechnika fejlesztése előtt, lehetővé téve, hogy közösen állítsuk folyamatosan fejlődő pályára a bűnügyi technikát;

dr. Takács Tibor rendőr altábornagynak, aki a krimináltechnika fejlesztését bűnügyi főigazgatóként támogatta;

dr. Tőreki Sándor rendőr vezérőrnagynak azért, hogy a közösen szolgált időszakban a bűnügyi technikát mindig kiemelt területként kezelte.

Köszönettel tartozom minden bűnügyi helyszínelő kollégámnak, akik az elmúlt húsz évben szűkebb-tágabb környezetemben azon dolgoztak, hogy a bűnügyi technika hazánk egyik legelismertebb szakterületévé váljon és a családomnak a sok-sok türelemért, amiért elviselték, hogy a bűnügyi helyszínelés szeretete okán sok időt töltöttem tőlük távol.

Vákát

I. A bűnügyi szemléről általában

Vákát

1. A szemle története

„Nemcsak nem szeretheti, de nem is ismerheti tudománya jelenét, aki nem érdeklődik annak múltja iránt” – írta Kertész Imre.³ E gondolattal teljes mértékben azonosulva a könyv kezdetén a szemle történetét ismertetem. Ezt a lépést indokolja továbbá az is, hogy meggyőződésem szerint a szemle jogintézményének bemutatásához és komplex elemzéséhez elengedhetetlen a szemle történelmi fejlődésének főbb állomásait megismerni.

E könyvben nem vállalkozom arra, hogy a szemle teljes történetét feldolgozzam, mivel az egy önálló mű témája is lehetne, továbbá ezt előttem 1977-ben részben Pusztai László és részben Katona Géza, a téma szakértői magas színvonalon megtették.

Ehelyett a főbb stációk kiemelése mellett elsősorban abból az aspektusból járom körül a témát, hogy története során a szemle milyen szerepet töltött be a büntetőeljárásban *a bizonyítás szempontjából*. Tekintettel arra, hogy a két mű megjelenése óta negyven év telt el, az azóta zajlott változásokat és a hatályos szabályozást részletesebben fogom bemutatni.

Nem vizsgálom behatóan a szakértők történetét,⁴ hiszen az egy olyan terület, amelynek önálló fejlődéstörténete van, és ennek ismertetése meghaladná e mű kereteit. Így nem vizsgálom a halottszemle szabályait sem. Teszem ezt annak ellenére, hogy a halottszemle része a szemlének, és annak ellenére is, hogy a szakértők között az orvos szakértők vettek részt elsőként a szemléken, sőt meggyőződésem, hogy a szemle fokozatos elismerésében, szabályainak törvényi szintű kodifikációjában az igazságügyi orvos szakértők elismertségének és haladó gondolkodásmódjának fontos szerepe volt. A művem e fejezetében csak azokon a pontokon utalok majd a halottszemlékre, ahol a kapcsolatot az elemzéshez választott szempont szerint valamilyen okból fontos megemlíteni.

Valószínűleg a szemle volt az első racionális bizonyítási módszerek egyike, hiszen egy eljárásban érintett személy a saját verziójának előadása során bemutatta a hatóság előtt az igazát bizonyító tárgyakat (megvert ember a letépett ingét, az ellopott tárgy hiányát a készletből stb.). Ezt a funkcióját a szemle – mint azt a későbbiekben látni fogjuk – sokáig nem tudta levétközni.

A szemle alkalmazásának legrégebbi emléke az időszámításunk előtti 22. századból maradt ránk, amikor a thébai királysírokat kifosztották, és egy bizottságot küldtek ki, amelynek tagjai között rendőrtisztviselők is voltak. Feladatuk az volt, hogy felmérjék a hiányzó értékeket, megállapítsák az elváltozásokat, megsemmisítik a helyszínt. A tevékenységükről részletes jelentést írtak.⁵ Ókori írásos szemleanyag Egyiptomból

³ Kertész Imre: A kriminalisztika magyarországi előzményei. *Belügyi Szemle*, 12. (1974a), 1. 41.

⁴ Vö. Kovács Gábor: Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárásban. In Bihari Mihály – Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára*. Győr, Széchenyi István Egyetem – Universitas-Győr Kht., 2010. 310.; Nogel Mónika: *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2020.; Bartkó Róbert: A magánszakértő eljárásjogi pozíciója a büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja*, 23. (2016), 5. 5–13.

⁵ Déri Pál – Budai Attila: *Korszerű bűnüldözés*. Budapest, ORFK, 1991. 102.

Kr. e. 1100-ból is maradt ránk egy szemlejegyzőkönyv formájában, amelyet IX. Ramszesz uralkodása idején egy sírrablás kapcsán rögzítettek. Az ókorban egyébként az egyiptomi görög közigazgatás szervei a halálesetek, lopások, balesetek vagy rongálások ügyében gyakran tartottak szemlét.⁶ A római korból a szemle intézményével kapcsolatban nem sok feljegyzés lelhető fel, mindössze egy Kr. u. 173-ból származó halottkémi szemléről készült papirusztekercs magyarra fordított szövege, amely egy önakasztott férfi halottszemléjének végrehajtásáról szól.⁷ Ez nagyon fejlett jogi gondolkodásról árulkodik.

A feudális jog mindenképpen visszalépést jelentett a római kor szabályozásához képest, hiszen összerosódtak a büntetőjogi, magánjogi szabályok, az anyagi és az eljárásjogi rendszerek. A kora feudalizmusban a tárgyaknak akkor volt szerepük, ha a tettes és a büntett között a kapcsolat teljesen nyilvánvaló volt.

Említést érdemel a kora feudalizmusban alkalmazott „kézzelfogható tett” (*Handhafte That*) mint bizonyítási módszer.⁸ Ez a frank–germán eredetű kifejezés magában foglalja a „közkiáltással történő üldözést”,⁹ „a nyomon üldözést” és a szemlét is. Ezen eljárásnak a bíróság előtti megindításához három konjunktív feltétel megvalósulása volt szükséges: 1. a sértett a büntett észlelésekor kiáltson segélyért; 2. a tetten ért vagy menekülés közben elfogott tettest megkötözve állítsák a bíróság elé; 3. a vádló a bíróság előtt mutassa fel a büntett látható nyomait.¹⁰

Az eljárásnak fontos része volt a nyomok felkutatása, amelyek elsősorban a megölt ember holtteste, a büntetthez használt fegyver és az eltulajdonított tárgyak voltak.¹¹ Ha odaérkezés előtt az elkövető elmenekült, akkor kezdődött a nyomon üldözés. Érdekes módszerként alkalmazták a „testi bizonyítást”, amelynek egyik előfeltétele volt, hogy a releváns tárgyat a bíróság előtt felmutassák. Ha a bünt tárgy a tettesnél csak egy napig volt elrejtve, az „kézzelfogható tetté” minősítette a cselekményt, egyéb esetekben viszont bűnper indulhatott.¹² A testi bizonyítás során a későbbiekben a halottszemle lefolytatását átengedték alkalmanként két-három esküdtnek. A holttest felmutatása már nem a bíróság előtt, hanem a helyszínen történt, azonos formai megkötések között. Az ilyen módon végzett szemle bizonyító ereje nem volt egyenértékű a bíró által végzett szemlével, tekintettel arra, hogy annak megállapításait a felek vitathatták.¹³

⁶ Kovács Gábor: A helyszíni szemle normatív szabályozásának igénye és lehetőségei a büntetőeljárásban. In Szoboszlai Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2013b. 292.

⁷ Kőbe vésett történelem (Archeologia). Miről vallanak a papyrusok. Egészségügy. Halottkémi szemle (I. sz. 173). Romaikor.hu.

⁸ Pusztai (1977): i. m. 33.

⁹ Ez azt jelentette, hogy a sértett segélykiáltására a falu fegyverviselésre alkalmas férfitagjai kötelesek voltak a helyszínre odasietni, és megadni az elkövető elfogásához, megöléséhez, megkötözéséhez szükséges segítséget. Ha ezt megelőzően sikerült az elkövetőnek elmenekülnie, akkor kezdődött a nyomon üldözés. Katona Géza: *Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977. 221.

¹⁰ Katona (1977): i. m. 221.

¹¹ Katona (1977): i. m. 223.

¹² Katona (1977): i. m. 224.

¹³ Katona (1977): i. m. 248.

Hazánkban az első olyan intézkedés, amely a nyomok követésére utal, I. (Szent) László nevéhez fűződik, aki II. törvényében úgy rendelkezett, hogy amennyiben jószáglopás történik, akkor hírnököt kell küldeni abba a faluba, ahova a nyomok vezetnek, nehogy a faluban az állatok kihajtásával a nyomokat megsemmisítsék. A nyomok követése tehát ilyen módon előírás volt.¹⁴ A későbbiekben tapasztalt vádelvű felfogással szemben ez modern gondolkodásnak számított. Hiszen ezt követően a szemle funkciója még közel ezer évig – dacára a természettudományok rohamos fejlődésének – csupán a tanúk vallomásának ellenőrzésére szolgált. Ez a Szent László általi rendelkezés változatlan formában hosszú ideig meghatározta a közgondolkodást.

Példaként említhető erre a következő, 1656 októberében történt eset, amikor a Bártfa városa mellett legeltetett hat ökröt elhajtották, a rájuk vigyázó pásztort pedig oly mértékben bántalmazták a fején egy baltával, hogy az a sérüléseibe csakhamar belehalt. A nyomokat az uradalom egyik idősebb jobbágya, Varga Lukács kezdte követni. A jószágok nyomai a hegyek között fekvő Alsó-Orlich község felé vezettek. Varga a nyomokat úgy különböztette meg a község határában talált más állatnyomoktól, hogy a tett helyszínétől nem messze letörte egy bokor ágait, és azon bejelölte a paták szélességi és hosszúsági adatait. Az ökröket ezzel a módszerrel a faluban sikeresen megtalálta.¹⁵

A modern értelemben vett szemlét a kora feudalizmusban az eljárások nem igényelték, tekintettel azok formalitására. A tanúk szavahihetősége állt az eljárás középpontjában, a tárgyi bizonyítási eszközök is ennek igazolását – és nem az igazság céljait – szolgálták. A szemlét a vádelvi eljárások nem a bizonyítás egyik módjaként kezelték, hanem a perbeli felek által szolgáltatott bizonyítékok megfigyelésére vonatkozó eljárásként használták. Ez rendszerint a bíróságok előtt zajlott, ezért kezelték a szemlét elsősorban a hatóság előtti – és nem „kihelyezett” – aktusként. Megkezdődött azonban már a 13. században a birtokperek kapcsán a bíróságok helyszíni tevékenysége is.

Werbőczy *Hármaskönyvében*, a II. kötet 41. cikkében találjuk azt az egyik korai utalást, amely szerint a szemle „a szemmel látható kimutatása annak, hogy némely birtokjogok erőszakos elfoglalója ezek uralmában benne van”. A hitelesen lefolytatott szemlének komoly jogkövetkezményei voltak, mivel a bíró ez esetben azonnal végítéletet hozott.¹⁶ Pusztai azonban ennek nem tulajdonít nagy jelentőséget, mivel ha a szemle nem támasztotta alá a felperes állítását, akkor az csak a köztudomány erejével bírt, és a perdöntő eskü odaítélésének volt az alapja. Hozzáteszi, hogy megítélése szerint ebben az eljárásban nem a szemlének, hanem az eskünek volt döntő szerepe, amit a szemle vagy megerősített, vagy nem.¹⁷

A peres eljárásokban 1526-ig a köztudományvétel (*inquisitio communis*) játszott fontos szerepet. A per során a felek kérelmére a bíró rendelte ezt el, amely során a kiküldöttek

¹⁴ Szent László Király Dekrétumainak Második Könyve. 5. Fejezet a lopott jószág nyomon kereséséről. Net.jogtar.hu.

¹⁵ Katona Géza – Kertész Imre: *A bűn nyomában*. Budapest, Minerva Kiadó, 1968. 99–102.

¹⁶ Katona–Kertész (1968): i. m. 251.

¹⁷ Pusztai (1977): i. m. 54.

tanúkat hallgattak ki a helyszínen egy nap leforgása alatt. Ehhez gyakran szemle (*revisio occulata*) is társult.¹⁸

A szemle kezdetben csak a tanúk igazmondásának bizonyítására szolgált, ezért csak e körben szabályozták – ez jól körvonalazódott 1526-ig. Később, az inkvizitórius eljárás erősödése során vált önálló cselekménnyé, a bírói bizonyosság megfelelő fokának elérése érdekében.

Polgári peres eljárásban a 16. századtól alkalmazták a szemlét (*revisio occulata*). Béli Gábor a tradicionális jogról írt könyvében megjegyzi, hogy eleinte csak polgári perekben használták, azon belül is leggyakrabban birtokperekben; később, a 17. századtól vált általánossá a szemle. Ez utóbbi vonatkozásban Katona Gézának más véleménye van, többször citált művében éppen azt kifogásolja, hogy a szemle csak a tárgyi oldalt vizsgálja, és így több okból (amelyeket később részletezek) nem tölthette be azt a szerepet a bizonyításban, amelyet napjainkban már elvárunk tőle. Hozzá kell tenni, Béli megemlíti azt is, hogy a szemlét egyaránt alkalmazták még magán deliktumnak minősülő testi sértési és egyéb károkozási ügyekben is. Erről úgynevezett bizonyáglevellet állítottak ki. Polgári perekben csökkentette ezen iratoknak (így magának a szemlének) a bizonyító erejét az a tény, hogy bizonyáglevellel a kezében a peres fél dönthette el, azt felhasználja-e a perben, vagy sem.¹⁹

A büntetőeljárás a 16. századtól alkalmazta a szemle intézményét. Ebben az időszakban már hivatalból indultak az eljárások, amely tény lendületet adott a szemle mint intézmény fejlődésének. A per előkészítő és nyomozó-vizsgáló szakaszokból állt. Az úgynevezett nyomot hagyó bűncselekmények (*delicta facti permanentis*) esetén a bíró utasítására egy hivatalnok szemlét folytatott le. A halottszemle tisztiorvos részvételével zajlott, a vizsgálók a boncolásnál jelen voltak. Több esetben a testi sértés esetén nemcsak egyszerű szemlét végeztek, hanem orvos is jelen volt az eljárás során, amelyről jelentést készített. A szemléről egyébként esetleírás készült, amelyet megküldtek az ügyésznek.²⁰

Az inkvizitórius eljárásról az akkuzatórius eljárásra történő áttérés eredményezte a meggyőződés, megbizonyosodás igényét, de ez intézményesítve, jogi keretek között szabályozva csak a feudalizmus késői időszakában jelent meg.

A szemle szerepe a 18. századtól fokozódott, aminek oka a hivatalbóli eljárás elvének erősödése és az úgynevezett generális inkvizíciós eljárási szakaszban a *corpus delicti* kötelező felderítésével függött össze. Ezt a magyar jogtudomány – korától lemaradva – nem fogadta be. A nyomot hagyó cselekményeknél a szemle kötelező lett, de ez személyi, tárgyi és szervezeti feltételek hiányában csak elvi rendelkezés maradt.²¹

Az 1787-ben kiadott *Sanctio Criminalis Josephina* rendelkezései szerint nemcsak bíróságok, hanem rendőrségek is végrehajthatták a szemlét, sőt bizonyos körben kötelezően végre is kellett hajtaniuk. Ez lendületet adott a szemle mint intézmény fejlődésé-

¹⁸ Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2000. 276.

¹⁹ Béli (2000): i. m. 290.

²⁰ Béli (2000): i. m. 295.

²¹ Pusztai (1977): i. m. 65.

nek, azonban nagyon rövid ideig volt hatályban. Az 1790-ben bekövetkezett halála előtt a nevezetes tollvonással II. József visszavonta a *Josephinát*. Ezzel újra a *Praxis Criminalis* lépett hatályba, amely a szemle fejlődéstörténete szempontjából visszalépést jelentett. Egyébként a *Josephina* ezen rendelkezéseivel kapcsolatban a tapasztalat az volt, hogy a *corpus delicti*ket csak a súlyosabb bűncselekmények esetén kutatták fel.²² Előrelépést jelentett, hogy a szemle tárgyai kapcsán nem taxatív felsorolást alkalmazott, hanem ismertetőjegyeket sorolt fel, amelyeket a helyszínen kívül az egyéb releváns helyeken is fel kellett tárni. Ezzel lazította a kötött bizonyítási rendszer kereteit.

Az ezt követő időszakban 1795-ben (az 1790/91. évi LXVII. törvénycikk rendelkezései alapján) elkészült Magyarország első büntetőjogi kódexének a tervezete, de törvénnyé sohasem vált. A latin nyelven íródott tervezet nagy részletességgel írt elő olyan feladatokat, amelyeket a helyszínen végre kellett volna hajtani. Ezek között találjuk annak a kötelezettségét, hogy amennyiben a hatóság büntettet fedezett fel, akkor a cselekmény jellegét ott helyben kellett volna megismerni, sőt ha úgynevezett „nyomot hagyó bűncselekmény” történt, akkor már a tetthelyen meg kellett volna kezdeni a vizsgálatot, amely során az elkövetett büntett bizonyítékául szolgáló bűnjelfelkutatásra kellett volna törekedni. A vizsgálat eredményét lehetőség szerint írásban kellett volna kötelezően rögzíteni.²³

A 18–19. században a szemle intézménye láthatóan több változáson ment keresztül. Egyrészt kibővült a szemletárgyak köre: a helyszíni nyomokra, a helyszíni állapotra, a büntett eszközeire és az úgynevezett bűnmaradványokra. Másrészt csak az államot képviselő bíró hajthatta végre: így az általa lefolytatott szemle olyan volt, mintha azt az állam saját maga végezte volna el – gondolták.²⁴ Kialakultak a szakaszai is: az első feladat a helyszínbiztosítás volt, aztán következett a szemle mint bizonyítási aktus végrehajtása, végül pedig a befejező szakasz, amely az írásbeli dokumentálást jelentette.²⁵ Megfogalmazták a szemle taktikai elveit is.

A végrehajtó személyek zárt köre az idő előrehaladtával fokozatosan „fellazult”, így aztán pandúrok, mezőőrök és egyéb szerződöttetett alkalmazottak is folytathattak szemlét.

Az ő munkájuk elégtelensége vezetett oda, hogy az 1843. évi büntetőeljárás javaslatban a szemle végrehajtását ismét szigorúan bírói feladattá tették.²⁶

Az 1843. évi büntetőeljárás törvényjavaslat XI. A fejezete tartalmazta a szemle szabályait, amely korszerűen foglalta össze a tárgyi bizonyítás és a szakértői tevékenység legfontosabb mozzanatait a következők szerint:²⁷

1. szemlét kell tartani, ha „a büntett vagy annak bármely körülménye felvilágosítható”, azaz ha attól eredményt vártak;

²² Pusztai hivatkozik ekként Katona Géza e tárgykörben készült disszertációjára (annak 328. oldalára).

²³ Tervezet III. szakaszának 1. és 2. §-a.

²⁴ Pusztai (1977): i. m. 72.

²⁵ Pusztai (1977): i. m. 75.

²⁶ Pusztai (1977): i. m. 74.

²⁷ Katona Géza: A nyomozás egyes kérdéseinek intézménytörténeti áttekintése. *Jogtudományi Közlöny*, 27. (1972), 10. 523.

2. a szemlét a vizsgálóbíró tartja (tanúkról nem rendelkezik);
3. ha a késelem veszéllyel jár, akkor a szemlét lefolytathatja a helyi eljáró is, de haladéktalanul értesítenie kell a vizsgálóbírót;
4. ha indokolt, szakértőt kell alkalmazni (két szakértőt, kivéve ha a „sürgősség halaszthatatlan”);²⁸
5. az elkövetés eszközét dokumentálni kell, és a szemléről készült irathoz kell csatolni;
6. a szemle eredményeit jegyzőkönyvben kell rögzíteni úgy, hogy az hű képet adjon a szemle tárgyáról, valamint helyszínrajzot kell csatolni az iratanyaghoz. A helyszíni dokumentációból a szemletárgynak és környezetének méretei tűnjenek ki. A halottszemle szabályait is részletesen ismerteti, amelynek első végrehajtása nem sokkal korábban – Edvi Illés Károlyra hivatkozva Pusztai szerint – egy 1829-ben kelt helytartótanácsi utasításban található.²⁹

Az első igazi áttörést a szemle intézményében ez a javaslat hozta, hiszen: 1. a *corpus delicti* megállapítását tűzték ki célul; 2. a bizonyítási jog általánosító jellegű fogalmait használta (szakít a kötött bizonyítási rendszer taxatív felsorolásaival);³⁰ 3. a szakértők bevonásának megkövetelése, a bíró irányító szerepének jogalkotói eszközökkel történő biztosítása lehetőséget nyújtott a szemle törvényes és eredményes lefolytatását biztosító módszerek alkalmazásához.³¹

Az 1853-as osztrák büntető perrendtartás július 29-én lépett hatályba. A legfőbb változás a tíz évvel korábbi tervezethez képest az volt, hogy a szemle fogalmát tágabban értelmezte, továbbá a szemle csak akkor volt előírásai szerint hiteles, ha az újra két bírósági tanú jelenlétében zajlott. A visszatérő, szigorúbb változás oka nyilvánvalónak tűnik: míg a korábbi, „saját magunk” által készített szabályozás bízott a magyar bírókban, a ránk oktrojált osztrák büntető perrendtartás (Bp.) további biztosítékot, két hatósági tanút tett kötelezővé az eljárási cselekmény lefolytatásához, ezzel „növelve” annak hitelességét és megbízhatóságát.³² Nem lehet ennek a szabályozásnak a vizsgálatánál elvonatkoztatni attól a tényről sem, hogy míg az előző rendelkezés az 1848/49-es forradalom és szabadságharc előtt, utóbbi azt követően készült! A törvény a szemle végrehajtását a nyomot hagyó cselekmények esetén kötelezővé tette, sőt elrendelte, hogy miután az a bíró tudomására jutott, haladéktalanul végre kellett hajtani (77. §).

Kötelezően igénybe kellett venni szakértői segítséget, ha „a tárgy kinyomozása különös ismereteket vagy ügyességeket tesz föl”, napjainkban úgy mondanánk: különleges

²⁸ Katona Géza megjegyzi, hogy a törvény azon rendelkezése (83. §), amely szerint a vizsgálóbíró a szakértőn keresztül folytatta le a szemlét, ellentétben állt a szemle korábban mindig erősített bírói jellegével és káros következményekkel járt. Katona (1977): i. m. 259.

²⁹ Pusztai (1977): i. m. 74.

³⁰ Meg kell jegyezni, hogy a *Josephina* is szakított a taxatív felsorolás módszerével, de ez volt az első hazánkban született ilyen normajavaslat, amely szintén ekként rendelkezett.

³¹ Katona (1977): i. m. 259.

³² Kovács Gábor: Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő – kavics a cipőben! *Med et Jur*, 5. (2015), 4. 11–14.

szakértelem szükséges hozzá. Ebben az esetben mindenkor két szakértő közreműködése volt szükséges, csak akkor nem, ha a késedelem veszéllyel járt.

Érdekes, hogy – mint arra már utaltam – a szemle fogalmát tágan értelmezi a jogszabály, hiszen annak részét képezi például egy „erőszakos közösülés” sértettjének mindennemű átvizsgálása is (82. §). Ez egyébként megfelel a mai szabályozásnak, hiszen a szemle tárgyon és személyen egyaránt végrehajtható.

1872-ben az 1853-as törvény alapján lépett hatályba az *Az ideiglenes bűnvádi eljárásról szóló törvényjavaslat* néven ismert jogszabály, amely a szemle kapcsán az 54. §-ban azt írta elő, hogy minden esetben elrendelendő, ha ezáltal a vizsgálatra nézve fontos ténykörülmények felderítése remélhető. A hatósági tanúk jelenlétét szintén előírta.

Egy korabeli fővárosi nyomozati utasításban is hasonló korlátozás nyoma található, amely a hatáskörök tisztázása után előírja, hogy a kerületi rendőrkapitányság, ha olyan bűnügy jut tudomására, amely nem tartozik hatáskörébe (ti. a királyi járásbíróság jogosult eljárni), köteles a helyszínt biztosítani és a hatáskörrel rendelkező központi bűnügyi osztályt értesíteni (14. §). Ha olyan ügy jut tudomására, amely a királyi törvényszék hatáskörébe tartozik, akkor a bűncselekmény során hátrahagyott nyomokat meg kell szemlélni, de ha az ott tapasztalt tények és körülmények különleges szakértelmet kívánnak, akkor a szemle végrehajtását az illetékes bíróságnak be kell jelenteni és arra engedélyt kell kérni (17. §). A *Budapest fővárosi rendőrségi törvény* a szemléről nem tesz említést, azonban a személyi motozást és a házkutatást (néhány kivételtől eltekintve: „veszély van a késedelemben, vagy ha oly egyénről van szó, ki a rendőrség előtt, mint szokásos tolvaj vagy orgazda ismeretes”) csak bírói engedéllyel foganasíthatónak rendeli el.³³

Megállapítható, hogy a szemle szerepe a 18. és 19. században alapvetően három funkciót tölthetett be.³⁴ Feladata lehetett a beszerzett bizonyítékok vizsgálata, továbbá tárgyak felkutatása, de – különösen a kezdeti időszakban – a tanú, a sértett vagy a gyanúsított vallomásának ellenőrzése is (ez a legősibb funkció). Ezeket a funkciókat az alábbi módszerek révén tölthették meg tartalommal:³⁵ 1. a kutatás végrehajtásával, amelyet a hatóság által még nem ismert tárgyi jelenségek és sajátosságok megismerése céljából foganasítottak; 2. a mérések végrehajtásával, amelyekkel a per jog nem foglalkozott, de a gyakorlat alkalmazta; 3. a tüzetes, szakszerű vizsgálódással, amely a mai értelemben vett szakértői vizsgálatokat jelentette (például illesztéssel elvégzett azonosítás).

Fontos hiányosság – persze mai szemmel –, hogy a talált állapot rögzítésének kötelezettsége (mai kifejezéssel: a szemle statikus része) egyik korabeli dokumentumban sem lelhető fel egyértelműen. Pedig ennek jelentősége a bizonyítás során nem vitatható, hiszen a helyszínen talált állapot rögzítése olyan adatokkal szolgál, amelyek alapján le lehet vonni egyes következtetéseket. Ennek igényét egyébként biztosan felismerték, mert a helyszín biztosítása – mint hatósági feladat – ebben a korszakban szinte valameny-

³³ Detektívszabályzat 1892. (Utasítás a bűnvádi nyomozatokban a fővárosi államrendőrség által követendő eljárás tárgyában.)

³⁴ Katona (1977): i. m. 253.

³⁵ Katona (1977): i. m. 273.

nyi jogforrásban megtalálható. Ezért valószínű, hogy csupán ennek a külön kiemelése, leírása nem történt meg. Ezt támasztja alá, hogy a szemle jogintézményének fejlődése szempontjából kedvezőtlen szabályokat tartalmazó 1853-as osztrák büntető perrendtartás az egyes bűncselekmények során lefolytatott szemléknél követendő eljárások során több rendelkezés is olvasható erről, például amikor elrendeli, hogy a testi sértés szemléje során a sérüléseket pontosan le kell írni (92. §).³⁶ Az a további jele annak, hogy a helyszínen talált állapot rögzítése ebben a korban már fontos volt, hogy a tíz évvel korábban készült 1843-as törvényjavaslat is helyszínrajz készítését rendeli el.³⁷ Eszerint a helyszínrajznak tartalmaznia kell a méreteket (szélesség, hosszúság, távolságok). Az első ránk maradt hazai helyszínrajz 1851-ben készült (7 évvel a törvényjavaslat megszületése után) Tassy Anna meggyilkolásának ügyében.³⁸ Mindezzel együtt (nyilván az eljárás költsége és alkalmazási lehetőségeinek korlátai miatt) fényképfelvételekkel sem kényeztették el az utókort, hiszen az első helyszínen készült sztereofényképfelvétel Teleki László halál- esetének helyszínén³⁹ készült 1861. május 8-án.⁴⁰

A szemle ebben a korban három részből állt:⁴¹ 1. a helyszín biztosításából; 2. a szemle lefolytatásából; 3. a szemle adatainak írásbeli rögzítéséből, amely eleinte jelentésben (*species facti*), tényvázlatban, később pedig jegyzőkönyvben történt.

Ez érhető tetten Teleki László halála kapcsán is. A holttest felfedezését követően biztosították a helyszínt, majd értesítették levélben Thaisz Eleket, Pest város főkapitányát és Thanhoffer Károlyt, Pest város tiszti főügyészét, akik a helyszínen meg is jelentek. Jelen volt még dr. Flór Ferenc városi főorvos és kórházigazgató, Mayer György fotográfus, Kirner József puskaműves és Kovács Sebestyén Endre sebész, akik szakértelmükkel segítették a bizottság munkáját. A szemle során több tárgyat is lefoglaltak: 1. a holttesten lévő véres ingeket és egyéb ruhadarabokat; 2. a fél csésze teát vegyszeti vizsgálat céljából; 3. a holttestből kivett golyót és fojtást, végül a holttest mellett talált pisztolyt. A szemlebizottság a szemle során, annak részeként egy – mai értelemben vett – bizonyítási kísérletet is lefolytatott. Eredményként a következő megállapításokat tették: 1. A padozaton lévő sérülés a pisztoly elejtése során keletkezett; 2. A néhai harisnyájának talprésze és az ágy végén a takaró is egyformán koszos, poros volt. Tehát Teleki László papucs nélkül járkált a szobában, és közben leheveredett az ágyra; 3. Nincs vérgyanús szennyeződés a holttest tágabb környezetében,

³⁶ Ezek tulajdonképpen a mai értelemben vett kriminálmetodikai ajánlások, amelyeket jogszabályba foglaltak.

³⁷ 1843. évi büntetőeljárási törvényjavaslat 145. §.

³⁸ Katona–Kertész (1968): i. m. 179. Katona Géza egy kéziratában is hivatkozik azonban helyszínrajzra, az 1845-ben, a debreceni nagyerdőben történt emberölés kapcsán. In Katona Géza: *A kriminalisztikai szakértés fejlődése*. Kézirat. (é. n.) 21.

³⁹ Ezzel kapcsolatban egy öttagú szakértőbizottság tagjaként a Magyar Nemzeti Múzeummal közösen kutatást folytattam, amelyben Teleki László halálesetének körülményeit vizsgálták mai krimináltechnikai eszközökkel. Az eredményeket modellezték, amelynek ismertető előadása 2011 októberében a Magyar Nemzeti Múzeum által szervezett konferencián hangzott el. *Teleki László az országgyűlés halottja* című konferencia, Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2011. október 27.

⁴⁰ Armin Forker: Történeti kriminalisztika-kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására. In Katona Géza (szerk.): *A kriminalisztika aktuális kérdései (Tanulmányok öt európai országból)*. Budapest, BM Kiadó, 2001. 78.

⁴¹ Katona (1977): i. m. 275.

így bizonyosan a megtalálás helyén történt a lövés; 4. Végül a konklúzió: fegyverrel elkövetett öngyilkosság történt a holttest helyzete és a bútorzat elhelyezkedése alapján.⁴²

A szemle eredményét jegyzőkönyvben és egy fényképfelvételen is rögzítették. A dokumentáció hibájaként értékelhető, hogy abban több ízben nem a tényeket, hanem csak az abból levont következtetéseket rögzítették, amelyek nem alkalmasak a helyszín rekonstrukciójára. Ennek az az oka, hogy pusztán a konklúzióból nehéz visszakövetkeztetni az eredeti tényre, és abból olyan új következtetéseket levonni, amelyek esetleg más álláspont kialakulását tennék lehetővé.

Egy kisebb kitérő erejéig érdekes elgondolkodni azon, hogy a mai technológia segítségével és a mai protokoll alapján milyen további vizsgálatok elvégzése volna indokolt egy ilyen szemle során: DNS-anyagmaradvány rögzítése, szaganyagmaradványok rögzítése, daktiloszkópiai nyomok, látens vérgyanús szennyeződések felkutatása vegyszeres eljárással, mikronyomok felkutatása, rögzítése, lábbelinyomok felkutatása és rögzítése, zárok és kulcsok lefoglalása és szakértői vizsgálata. Természetesen több fontos mérés elvégzése is indokolt volna, elsősorban a lövési elváltozások, a holttest és a pisztoly helyzetével kapcsolatban, de ugyanilyen lényeges lenne a nyílászárók állapotának vizsgálata is. Ezek támogatására a helyszínről háromdimenziós felvétel elkészítése is indokolt.⁴³

1900. január elsején lépett hatályba az 1896. évi XXXIII. tc. a bűnvádi perrendtartásról (I. Bp.), amely szintén vizsgálóbíró vagy vizsgálóbírói hatáskörben eljáró járásbíró feladatává tette a szemle lefolytatását. A szemle elrendelése kapcsán előírta, hogy azt akkor kell megtartani, ha az ügy szempontjából fontos körülmények megállapítása vagy felderítése érdekében személyes megfigyelés szükséges.⁴⁴ Azaz még mindig arról van szó, hogy nem a tárgyi bizonyítékok felkutatása, hanem a személyes megfigyelés állt az érvek középpontjában. A rendőrhatalóság csak különleges esetben folytathatta le a szemlét, szerepe egyébként csak a helyszín biztosításában volt. Olyannyira merev szabály volt ez, hogy ha különleges helyzetben a rendőrség végezte, akkor az nem minősült szemlének, hanem utólag be kellett idézni a bíróságra a végrehajtó hatósági személyeket, ahol az általuk tapasztaltakat tanúként kellett elmondaniuk. A rendvédelem történetéből tudjuk, hogy erre az időre tehető a rendőrségek kialakítása (például Budapesti Rendőr-főkapitányság, 1881), ezért a jogalkotó bizalma a szervezet és annak képességei iránt még nem alakulhatott ki. A szemle lefolytatása tehát minden körülmények között a bíróság feladata volt, ezzel együtt azonban a jogalkotó nem akarta a detektívek által „megszemlélt” helyszínen feltárt bizonyítékokat a bizonyítás szempontjából kizárni az eljárásból, ezért a tanúkihallgatás módszerével hozta be az eljárásba ezeket az adatokat.

A rendőrség által folytatott szemle törvényerőre emelését az 1951. évi III. törvény is szabályozta. Ettől kezdve azonban a rendőrség és a bíróság által lefolytatott szemle azonos bizonyító erővel rendelkezett. A szemle a törvényben még kettős módon volt szabályozva, tehát a nyomozati és a bírói szakban is külön-külön. A szemlét két hatósági tanú jelenlétében kellett megtartani (115. §), így tehát azok kötelező jelleggel történő

⁴² Vö. Gárdonyi Gergely et al.: Teleki – helyszínelés a korabeli dokumentumok tükrében. In Debreczeni-Droppán Béla (szerk.): *Teleki László, az országgyűlés halottja*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2011. 34–45.

⁴³ Gárdonyi Gergely et al.: 21th Century Methods Applied to Reconstruction of a 19th Century Crime Scene. Konferenciaelőadás. Elhangzott: *New Technologies in Forensic Medicine – 22nd International Meeting on Forensic Medicine. Alpe – Adria – Pannonia*. Krakko, 2013. június 6.

⁴⁴ Gárdonyi Gergely et al. (2013)

alkalmazása továbbra is megmaradt. Ez alól csak a szakértői szemle esetében kapott felmentést a hatóság.

Ezzel a szabályozással a rendőrség által lefolytatott szemle vált a mindennapok gyakorlatává, tehát a bírósági szemlék száma elenyésző lett. Ez a folyamat – mint Pusztai is kiemeli – helyes döntés volt, tekintettel arra, hogy apparátusa, reagáló képessége, a krimináltechnikai eszközök és módszerek változásának gyorsabb követése sokkal alkalmasabbá tette e feladat végrehajtására ezt a szervezetet, mint a bíróságot.⁴⁵

Ez a folyamat azonban számos szervezeti, személyi és gondolkodásbeli változást is igényelt.

A második világháborút követő időszakban a politikai vezetők előtt világossá vált, hogy a társadalmi változások és az új politikai berendezkedés a bűnügyi terület szervezetének és munkamódszereinek gyökeres átalakítását teszi szükségessé. Ebben az időszakban a bűnügyi technika munkatársai mostoha körülmények között dolgoztak. Felszerelésük hiányos volt, az ujjnyomok rögzítésére a napjainkban is használt fölipapírokat⁴⁶ saját maguk állították elő oly módon, hogy a régi nyomokat lemosták, és a rajta lévő zselatinréteget újrადuzzasztották.

Ezen időszakot jellemezte az is – ami az országos szakmai irányító egység hiányát jelezte –, hogy nem ismerték a bűnügyi technikusok a tudományos kriminalisztikai módszereket. Ezért fontos volt minden olyan eredmény, amelyet a technikusok maguk értek el, és így a gyakorlatban bizonyították be az állomány számára a bűnügyi technika fontosságát.⁴⁷

1948-ban kapták meg a vidéki rendőrök az első helyszínelő bőröndjeiket, amelyek nagy, fekete színű kofferek voltak. Ezeket zseblámpával, nagyítóval, ollóval, gipsszel és szítával, kézikéfével, indigó- és argenterátporral, fölipapírral, valamint gumihengerrel és festékekkel felszerelve vehették kézbe.⁴⁸

1949-ben egy új BM rendelet⁴⁹ fontos változásokat hozhatott volna a teljes bűnügyi szolgálat életében. Ez a rendelet intézkedett arról, hogy a BRFK I. számú főkapitány-helyettes alárendeltségében működő Bűnügyi Osztály mellett jöjjön létre egy Bűnügyi Laboratórium is. Ennek végrehajtása azonban sajnos elmaradt.⁵⁰

1950-ben létrejött azonban a Budapesti Rendőr-főkapitányság szervezetében a Bűnügyi Technikai Alosztály országos hatáskörrel. Ebben az évben a vidéki kapitányságokon is létrehozták a bűnügyi technikus státuszokat, amelyek jó alapot jelentettek a későbbi bűnügyi technikai részlegek kialakításához.

⁴⁵ Pusztai (1977): i. m. 93.

⁴⁶ Nem elírás: a porozásos eljárással előhívott nyomokat úgynevezett „föli”-ra rögzítik.

⁴⁷ Kertész Imre: A magyar bűnügyi technika fejlődése. *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 1. 31.

⁴⁸ Kertész (1965): i. m. 32.

⁴⁹ 274000/1949. BM rendelet a rendőrség szervezetének megváltoztatása tárgyában.

⁵⁰ A bűnügyi szolgálat új elveinek és központi irányításának kialakulása (1949–1953). Részlet a *Belügyi Szemle* pályázatára beküldött pályaműből. *Belügyi Szemle*, 8. (1970), 4. 45.

1952-ben alakult meg az Országos Rendőrkapitányság (ORK) Tudományos Technikai Alosztálya. Ebben az évben kezdték meg szervezett tevékenységüket a bűnügyi orvosok is.⁵¹

1961-ben a Bűnügyi Technikai Alosztályból Osztály (a későbbiekben Intézet) lett. Az ezt követő időszakban rohamos fejlődésnek indult a hazai bűnügyi technikai szakterület, és javult a bűnügyi technikusok helyzete. A kiinduló helyzet elkeserítő volt, hiszen az ötvenes években az összes bűncselekmény nyomozásának csupán 31%-ánál működött közre bűnügyi technikus. Az osztály megalakulása után két évvel ez a szám két és félszeresére emelkedett. Ugyanilyen tendenciát mutatott a rögzített nyomok száma is.

A Bűnügyi Technikai Osztály megalakulását követő néhány évben elkezdődött megyénként egy fő, összesen húsz bűnügyi technikus nyom- és írásszakértői tanfolyamra történő beiskolázása. Az úgynevezett kerületi technikai felelősök pedig speciális, „felelősi iskolát” végeztek. Mint azt Kertész Imre tanulmányából megtudjuk, a cél az volt, hogy olyan szakemberek vegyenek részt a helyszíni szemléken, akik a nyomokat nemcsak rögzíteni tudják, hanem látják a bennük rejlő bizonyítási és szakértői lehetőségeket is.⁵²

Ebben az időben, 1963-ban a nagyobb megyékben bűnügyi technikai alosztályok, a kisebb megyékben technikai csoportok alakultak.⁵³ Fontos lépés volt ez, hiszen ezzel a bűnügyi technikai egységek szervezetszerűen jelentek meg a bűnügyi szolgálat rendszerében.

Mindezek mellett a technikai fejlesztések sem maradtak el: 1965-ben a körzeti megbízottak is helyszínelő táskát kaptak, 1966-ban pedig a megyei főkapitányságokat korszerű helyszínelő autókkal látták el.⁵⁴

A kedvező tendencia ellenére Kertész Imre még így is alacsonynak tartotta a nyomrögzítés színvonalát, véleménye szerint ennek több oka is volt. Egyrészt lebecsülték a tárgyi bizonyítási eszközöket a nyomozás első szakaszában, amikor még a figyelem elsősorban a felderítésre irányult. Másrészt a helyszíni szemlék kései megkezdése és a végrehajtásra rendelkezésre álló idő rövidsége lehetett a probléma eredője. Harmadrészt pedig olyan szubjektív és objektív okokat tartott ezért felelősnek, mint a gépkocsi hiányát, a túlterheltséget és a rossz munkaszervezést.

Ebben az időszakban az országos vezetés célul tűzte ki, hogy a bűnügyi technikusokat fokozatosan nyomszakértőkké képezze, és technikus feladatokkal kívánták megbízni a gépkocsivezetőt, valamint a nyomozókutya vezetőjét is.

A hatvanas évek derekára a bűnügyi technikusok felszereltsége már kielégítő volt, de még mindig komoly hiányosságok mutatkoztak egyrészt a világítóberendezésekben, másrészt a csapdafelszerelésekben és a nyomrögzítő anyagokban.⁵⁵

1971-ben Katona Géza, aki akkor az Intézetben belül működő Kriminálisztikai Alosztályt vezette, először a nyomozókutya-vezetők, majd a bűnügyi technikusok országos

⁵¹ Kertész (1965): i. m. 33.

⁵² Kertész (1965): i. m. 32. és 40.

⁵³ Kertész (1965): i. m. 32. és 40.

⁵⁴ Kertész (1965): i. m. 32. és 40.

⁵⁵ Kertész (1965): i. m. 32. és 40.

szakmai irányítói beosztásába hívta meg alosztálya állományába az állatorvos végzettségű Szinák Jánost.

1970-től kezdve az Intézet szakirányító tevékenységének köszönhetően öt év alatt a rögzített és szakértőhöz eljuttatott láb-, jármű- és eszköznyomok száma megháromszorozódott, az ujjnyomoké a duplájára emelkedett. Mindemellett szomorú tényként jelentkezett, hogy a „helyszínes bűncselekményekhez” még mindig csak az esetek felében kapcsolódott szakértői kirendelés.

Ebben az időszakban nőtt meg az Intézet szakértőinek tudományos kutatásai eredményeként a mikroméretű anyagmaradványok jelentősége is, amit Kertész Imre sok helyen népszerűsített, és igyekezett azt elérni, hogy a bűnügyi technikusok és a nyomozók már a helyszínen vegyék figyelembe ezt a típusú anyagmaradványt a bizonyítás egyik lehetséges eszközeként a nyomozás során.⁵⁶

A jövőbeni tervek között már ekkor szerepelt az, hogy a helyszíni felszerelések kisebb súlyúak és könnyebben kezelhetőek legyenek, továbbá hogy a szemlebizottság a helyszínen tapasztaltakat „képmagnetofon” segítségével rögzítse.

Az 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról a szemlét egy helyen, a bizonyítás cím alatt szabályozta. Változás volt a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a jogalkotó itt úgy fogalmaz, a *bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához* kell szemlét lefolytatni, míg az 1951-es jogszabály *lényeges körülmény megállapításához vagy felderítéséhez* teszi kötelezővé a szemle lefolytatását. E változás mögött a bizonyítási cselekményhez szükséges tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása révén beszerzett bizonyítékok tudatosabb felhasználását látom. A gyakorlathoz közelebb álló, a hangsúlyeltolódásokat jobban követő változás az is, hogy a szemle szabályozása immáron egy helyen szerepel, egyértelművé téve ezzel, hogy annak végrehajtására a rendőrség legalább annyira jogosult, mint a bíróság. A változás azonban nem volt elegendő. A rendelkezés, miszerint „ha a szemle tárgyát egyáltalán nem, vagy csak jelentős nehézség, illetőleg költség árán lehetne a hatóság elé vinni, a szemlét a helyszínen kell megtartani”,⁵⁷ nem követi a gyakorlatot, amelynek alapos indokát nem adja a jogszabály. Ez a fordulat már kodifikációja idején is meghaladott volt.⁵⁸ A tárgyi bizonyítási eszközök egy része már akkor is látens volt. Ezek felkutatása a szemle feladata, ez pedig legeredményesebben az elkövetés helyszínén és annak környezetében lehetséges. Ezért alakult ki az a gyakorlat, hogy a szemle végrehajtása fokozatosan elsősorban a rendőrség feladatává vált. Ennek következtében a szemléket javarészt halaszthatatlan nyomozási cselekményként foganatosították, és teszik így a mai napig is. Ha ez elmarad, akkor a tárgyi bizonyítási eszközök egy része soha nem jut el a hatóságig, tehát ahhoz, hogy a szemle tárgyát a hatóság elé lehessen vinni, előbb fel kell kutatni. Méghozzá gyorsan kell ezzel kapcsolatban intézkedni, mivel ezen objektumok egy része idővel megsemmisül. A megsemmisülendő

⁵⁶ Borbíró László et al.: Az egyes belügyi szakterületeken a következő évtizedben várható változásról, fejlődésről. *Belügyi Szemle*, 13. (1975), 4. 54.

⁵⁷ 1973. évi I. törvény 84. § (3) bek.

⁵⁸ Vö. Kovács Gábor: A helyszíni szemle normatív szabályozása. *Jog – Állam – Politika*, 6. (2014), 2. 71.

tárgyak és személyek is leggyakrabban a helyszínen érhetők el. Nem beszélve a talált állapotról, amelynek informativitása pótolhatatlan.

Az 1973. évi I. törvény megjelenése a szemle végrehajtására felállított úgynevezett bűnügyi technikai és a szakértői szakterületet új kihívások elé állította.

Az 1973. évi büntetőeljárás törvény olyan fontos novumokat tartalmazott, mint a szaktanácsadó fogalmának bevezetése.⁵⁹ A törvény megszületését követően megjelentek az annak rendelkezéseit kibontó rendeletek is, amelyek hatást gyakoroltak a bűnügyi technikusok munkájára is, hiszen olyan részletkérdéseket tartalmaztak, mint például a helyszíni nyomrögzítés nyilvántartásba vételének módja.⁶⁰

Az ekkor készült szabályzat elrendelte a helyszínen rögzített nyomokról jegyzék készítését, amelynek első példánya a szemlejegyzőkönyvhöz csatolandó, második példánya a helyszíni szaktanácsadói nyilatkozat rögzítésére adott lehetőséget, a harmadik példány pedig a bűnügyi technikusként maradt. Ez a rendszer biztosította, hogy a nyomok, anyagmaradványok helyi szinten vagy megyei szinten rendszerezhetők és összehasonlíthatók legyenek. Nem adott lehetőséget azonban az országos nyilvántartásra.

1978. április 8-án a belügyminiszter intézkedési tervet hagyott jóvá, amelyben a szakértői munka decentralizálását írta elő oly módon, hogy az egyszerűbb szakértői véleményeket a megyei főkapitányságokon végezzék el, és csak a komolyabb műszerparkot és képzettséget igénylő esetek kerüljenek az Intézetben dolgozó központi szakértőkhöz. Az intézkedési terv része volt az is, hogy a nyomozók, a vizsgálók és az egyes bűnügyi területek vezetőinek bűnügyi technikai képzettségi szintjét javítani kell, és fokozni kell a területi szerveknél folyó technikai munka szakirányítását.⁶¹

Az 1980-as években az általános tudományos fejlődés következtében olyan tervek születtek a bűnügyi technika korszerűsítésére, mint például a „film nélküli fényképezőgépekkel” történő helyszínfeldolgozás, amelynek az adatait flopin tervezték kezelni. Ekkor merült fel a különféle típusú bűnügyi helyszíneken alkalmazandó egységcsomagok összeállítása és alkalmazása is (például lőfegyverrel elkövetett cselekmények, nemi erkölcs elleni bűncselekmények helyszínein).⁶² Ezek egyértelmű előnye lett volna a standardizálás, az egyszerűsítés és a mindenki által érthető, világos szakmai követelmények megjelenése. A Szinák János vezette szakirányítást végző csapat eredményeinek köszönhető, hogy 1977 és 1987 között kétszeresére nőtt azoknak a helyszíni szemléknek a száma, ahol bűnügyi technikust vagy technikai felelőst vettek igénybe a nyomozó szervek.⁶³

⁵⁹ 1973. évi I. törvény 79. §.

⁶⁰ A Magyar Rendőr interjúja dr. Kertész Imre rendőr ezredessel, a BM Bűnügyi Technikai Intézetének vezetőjével: A szakértői intézmények szerepe a bűnüldözésben. *Magyar Rendőr*, 31. (1977), 6. 3.

⁶¹ Interjú dr. Kertész Imrével: A bűnügyi technikai munka fejlesztéséről. *Belügyi Szemle*, 16. (1978), 9. 28–32.

⁶² Kertész Imre: Merre tart a bűnügyi technika? *Belügyi Szemle*, 23. (1985), 4. 19–20.

⁶³ Kertész Imre: A bűnügyi technikai munka a bűnüldözés szerves része. *Belügyi Szemle*, 25. (1987), 12. 15.

Ebben az időszakban megkétszereződött a helyszíni ujjnyomok alapján azonosított gyanúsítottak száma, ami azt jelentette, hogy a rögzített ujjnyomok 6-7%-a vezetett el az elkövetőhöz. Kertész Imre egyik tanulmányában ezt a számot olyan alacsonynak tartotta, amelyen feltétlenül javítani kell. Ahhoz azonban, hogy a felderítést hatékonyabban tudja a bűnügyi technika segíteni, az ujjnyomok ujjlenyomatokkal történő összehasonlítását meglátása szerint gépesíteni kell majd.

Már ekkor tervként szerepelt az, hogy az ország különböző pontjain lefolytatott helyszíni szemlék eredményei között összefüggéseket keressenek. Ehhez azonban olyan számítógépes háttér lett volna szükséges, amely akkor kivitelezhetetlen volt. Ez a „szituológiai” szakértői vizsgálat⁶⁴ (a kriminalisztikai képzésben „szituációs modellként” oktatjuk) a helyszín összképéből vont volna le következtetéseket és rendszerezte volna azokat. A helyszín és az ismeretlen elkövető adatainak számítógépes feldolgozása hasznos eredményeket hozna – vélte Kertész Imre, amely állításával természetesen ma is egyet kell értenünk. Kiegészíthetjük ezt azzal, hogy az ország különböző pontjain lefolytatott helyszíni szemléken tapasztaltak egymással történő összevetése is indokolt lehet, amihez manapság már az informatika megfelelő segítséget nyújthat.⁶⁵

Az Intézet szakértőivel való szoros együttműködés nagyban hozzájárult a helyszíni munka színvonalának javulásához. Ennek voltunk szemtanúi akkor is, amikor a belügyminiszter döntése értelmében 2011. január 1-től 2016. december 31-ig a bűnügyi szemlék szakmai irányítása és egy világszínvonalú felszereltséggel rendelkező, országos hatáskörrel bíró helyszínelő egység tevékenysége a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet keretein belül felállított Bűnügyi Technikai Főosztályon (továbbiakban: Főosztály) zajlott.⁶⁶

A Főosztály felállítása szükségszerű és indokolt volt. Ha megnézzük, hogy az ORFK Bűnügyi Technikai Osztály 1999-es megszüntetése után miként alakult ennek a szakterületnek a sorsa, azt látjuk, hogy 1999 és 2007 között az ORFK Bűnügyi Osztályon belül két szakember foglalkozott országosan a bűnügyi technikusok szakmai irányításával.⁶⁷ Ez az időszak két rendkívül lelkes kollégánk küzdelme volt a bűnügyi technika életben tartása, sőt fejlesztése érdekében. 2008. január 1-től azonban öt munkatárssal felállt az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságán belül a Bűnügyi Technikai Osztály, amely már a szakmai érdekek markánsabb képviselőjére volt képes. A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet keretei között létrejött új Főosztály azonban 72 szakemberrel megteremtette egy erős érdekképviselőre képes, végrehajtó és szakirányító tevékenységet egyaránt végző szervezeti egység alapját. Tény, hogy az ORFK Bűnügyi Technikai Osztály 1999-es megszüntetésének a területi és helyi egységek látták elsősorban kárát,⁶⁸ hiszen a hagyományos

⁶⁴ Illár Sándor: A helyszín szituológiai vizsgálata. *Belügyi Szemle*, 23. (1985), 7. 22–27.

⁶⁵ Kertész (1987): i. m. 17. és 20.

⁶⁶ Gárdonyi Gergely: A bűnügyi technikai szakterület hazai eredményei és fejlődés lehetséges irányai. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 7–8. 9–23.

⁶⁷ Gárdonyi Gergely: Szemelvények a bűnügyi technika hazai történetéből. *Belügyi Szemle*, Különszám – 50 éves a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet, 59. (2011), ksz. 97.

⁶⁸ Katona Gézáné: A krimináltechnika perspektívái és a nemzetközi együttműködés lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 46. (1998), 7–8. 62.

bűnügyi terület mellett nem volt olyan mértékadó képviselője a bűnügyi technikának, amely elősegíthette volna a folyamatos fejlődést.⁶⁹ A szakterület így 2011-ben – mindenki által érezhetően – fejlesztésre szorult, amelynek azonban feltétlenül a szakértői területtel összhangban kellett megtörténnie, és ennek garanciája az intézet állományába történő integráció volt.

A Főosztály felállításkor négy fő célkitűzést kívántak megvalósítani, amelyek 2016-ig meg is valósultak: egységes szervezetrendszer létrehozása, az egységes jogi környezet megteremtése, a megfelelő finanszírozás biztosítása és egy azonos elvek alapján működő országos szakirányítási rendszer kiépítése.⁷⁰ Az egységes szervezetrendszer azt jelentette, hogy minden területi (megyei) szervnél újra létrehoztak bűnügyi technikai osztályt. Ez azért fontos, mert ezek a szervek végzik a megyékben a súlyosabb bűncselekmények szemlélését, ők irányítják szakmailag a helyi egységek munkáját is, és látják el őket nyomrógzító anyagokkal. Az intézkedéssel létrejött Magyarországon a háromszintű bűnügyi helyszínelés, amelyre korábban már volt példa, és amely – egyetértve Katona Gézával⁷¹ – a minőségi bűnügyi technikai munka záloga.

A szemletevékenység jogi szabályozása a Főosztály megalakulásakor törvényi és rendeleti szinten valósult meg csupán. Nem voltak olyan, a rendelet szabályait kibontó közjogi szervezetszabályozó eszközök, amelyek definiálták volna a szakmai alapfogalmakat és alapelveket, az alapvető jogokat és kötelezettségeket, és azokat a szakmai minimumokat, amelyeket minden szemle során végre kell hajtani. Nem szabályozta semmilyen írott szakmai rendelkezés a nyilvántartásba vétel folyamatát sem. Ennek a helyzetnek a megváltoztatása érdekében a Főosztály egyik első feladata az volt, hogy megalkossa a később „bűnügyi helyszínelő kódex” néven ismertté vált, hetven pontból álló 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítást. E norma az egy évig tartó széles körű egyeztető folyamat eredményeként jelent meg, amelynek résztvevője volt valamennyi megyei bűnügyi technikai osztályvezető, az ORFK jogi főosztályának a képviselője, az akkori Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszék és a Dunakeszi Oktatási Központ egy-egy oktatója. A kodifikációs munka lépésről lépésre haladt. Az elkészült tervezetet egy 2012. március 21-én *A bűnügyi helyszínelés kódexe* címmel tartott kerekasztal-konferencián vitatta meg a Főosztály kezdeményezésére több gyakorlati és elméleti szakember. A legfőbb kritika elvi alapon érte a normaszöveg tervezetét. E szerint nem lehet a bűnügyi helyszínelő munkában olyan minimális követelményrendszert, standardot előírni, amelyet minden körülmények között teljesíteni kell, így a normára nincs szükség – állították a bevezetés ellenzői. A normakészítők és több támogató hozzászóló ezzel szemben úgy érvelt, hogy a kriminalisztikai ajánlások alapján igenis összeállítható egy olyan minimumkövetelmény, amelyet általában minden szemlén végre kell hajtani, és egy olyan követelménycsomag is, amelyet az általánosan túl (vagy attól eltérően) az egyes bűncse-

⁶⁹ Gárdonyi (2011): i. m. 62.

⁷⁰ Elhangzott 2011. június 27-én, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karának dísztermében rendezett konferencián.

⁷¹ Katona Gézáé (1998): i. m. 62.

lekménytípusok vonatkozásban is teljesíteni kell. A konferencián elhangzott javaslatok döntő többsége beépült a normaszövegbe. A gyakorlatban dolgozó bünyügyi technikusok állománya a norma anyagát elsajátította, magáénak érezte, és ennek megfelelően alkalmazta is annak szabályait. A bünyügyi helyszínelő kódex felkeltette a tudományos élet szereplőinek érdeklődését is.⁷² Az utasítást azóta hatályon kívül helyezték.⁷³ Szabályainak egy maroknyi részét beépítették a forrányomos tevékenységről szóló ORFK utasításba.⁷⁴ Ennek az lett a következménye, hogy jelenleg nincs jogi normába öntve a szemlebizottságok tagjainak a feladata, de ami még nagyobb probléma, hogy nincsenek jogi kötőerővel ellátva a minimumszabályok, így hiányzik a hivatkozhatóság és a transzparencia, amelyre a büntetőeljárásban egyre nagyobb igény mutatkozik.

Jelentős eredményként könyvelhető el ugyanakkor a bünyügyi technikai szakterület részére 2014-ben, a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem gondozásában kiadott *Módszertani útmutató 1. bünyügyi technikusoknak* című kötet megjelenése. E módszertani útmutató megjelenése meghatározó állomásnak tekinthető, hiszen 1963 óta nem készült ilyen típusú összefoglaló munka. Ez a módszertani útmutató nyújt segítséget a bünyügyi technikusok számára annak eldöntéséhez, hogy az irányadó normák keretei között a helyszínen mely nyomkutató és nyomrögzítő módszereket alkalmazzák. Az útmutató elérhető valamennyi megyei rendőrfőkapitányságon, a Nemzeti Közzszolgálati Egyetem és a jogi karok könyvtáraiban, továbbá ingyen letölthető az egyetem honlapjáról is. Azóta megjelent a módszertani útmutató második része is, amely meghaladta egy módszertani útmutató kereteit, és *Krimináltechnikai kézikönyvként* jelent meg 2020-ban.⁷⁵

A Főosztály felállítása óta eltelt időszakban a megyei és helyi szervek számára összesen 1,261 milliárd forint értékben biztosítottak finanszírozási keretet, amelynek köszönhetően bünyügyi technikai szakanyagbeszerzések és fejlesztések valósultak meg, modern Mercedes helyszínelő buszokat kaptak a területi szervek, valamint átalakult a korábban nehézkes nyomrögzítőanyag-ellátás is.⁷⁶

Napjainkban a szemle szakmai irányítása közvetlenül a Nemzeti Nyomozó Iroda Bünyügyi Technikai Főosztálya által, közvetve pedig az Országos Rendőrfőkapitányság Bünyügyi Főigazgatósága által zajlik.

A vonatkozó kormányrendelet szerint⁷⁷ a Nemzeti Szakértői és Kutató Központnak van a bünyügyi technikával kapcsolatos feladata, amely szerint „közreműködik a bünyügyi technikai tevékenység tudományos megalapozásában, ennek érdekében eljárási és módszertani javaslatokat dolgoz ki”, és részt vesz a bünyügyi technikusok képzésével kapcsolatos előadások megtartásában.⁷⁸ Hazánkban évek óta élénk vita kíséri szakmai körökben

⁷² Lásd: Kovács (2014): i. m.

⁷³ 2020. november 26-án.

⁷⁴ 22/2017. (VI. 22.) ORFK utasítás a forrányomos tevékenység egységes végrehajtásáról.

⁷⁵ Anti Csaba László – Gárdonyi Gergely (szerk.): *Krimináltechnikai kézikönyv: módszertani útmutató bünyügyi technikusoknak* 2. Budapest, Semmelweis Kiadó, 2020.

⁷⁶ Gárdonyi (2016): i. m. 15.

⁷⁷ 350/2016. (XI. 18.) Kormányrendelet a Nemzeti Szakértői és Kutató Központról.

⁷⁸ 350/2016. (XI. 18.) Kormányrendelet 6. § (2) bek. d) és f) pont.

azt, hogy melyik modellt érdemes alkalmazni, hova kötődik a bűnügyi technika.⁷⁹ Egyik oldalról a nyomozás végrehajtása elsődlegesen a rendőrség feladata,⁸⁰ a szemletevékenység irányítása is az adott nyomozó szerv feladata, ezért logikusnak tűnhet a nyomozó hatósághoz való tartozás.⁸¹ Másik oldalról azonban a szűk értelemben vett bűnügyi technikai tevékenység, amely az „igazságügyi szakértői tevékenység előszobájaként” fogható fel, a szemle során rögzített tárgyi bizonyítási eszközök vizsgálatával kézenfekvő, ha az igazságügyi szakértői szervezet karakteresen meghatározza azok felkutatásának, összegyűjtésének menetét és módját. Áttekintve a bűnügyi technika hazai fejlődéstörténetét, látható, hogy több példát is találunk mindkét modellre (egymást váltva).

Összefoglalva: a szemle hazai történetét vizsgálva megállapítható, hogy e bizonyítási cselekmény nem fejlődött hazánkban olyan ütemben, mint azt a természettudományok fejlődésének eredményei lehetővé tették volna. A kriminalisztika tehát nem képes teljesíteni azt a feladatát, hogy a természettudományban elért kutatási eredményeket a nyomozásban hasznosíthatóvá tegye. Bár bizonyos területeken voltak a kornak megfelelően modern eredmények (ilyen volt az 1909-ben – Nagy-Britannia után – Európában elsőként felállított daktiloszkópiai nyilvántartás),⁸² a szemle jogintézményének fejlődését mégis a feudális gondolkodás, a részletekbe menő, kötött szabályozás, a garanciális látszattörekvések és a törvényhozói bizalmatlanság jellemezte. Ennek a gondolkodásmódnak egyes jegyeit őrizte a hatályos jogi szabályozás, amely különösen a szemle fogalma kapcsán volt tetten érhető. A hatályos büntetőeljárás törvény (Be.) azonban több ponton szakított a korábbi szabályozással, és az aktuális életviszonyokhoz igazította a szabályozást. A 2011-től napjainkig tartó periódust méltán jellemezhetjük a hazai bűnügyi technika szakterület fejlődésének egyik kiemelkedő időszakaként. A Főosztály létrehozásával és az ehhez biztosított költségvetési támogatással olyan lendületet kapott a bűnügyi helyszínelés, amely – a kezdeti nehézségeket követően⁸³ – szakmai sikerek sorozatát hozta. Így többek között két olyan projekt is befejeződött 2022-ben, amely 2017-ben indult, nemzetközi összefogással jött létre, és átütő sikert aratott,⁸⁴ valamint tovább folytatódik a már megkezdett modern technikai eszközök beszerzése, és ezeknek a mindennapi gyakorlatban történő alkalmazása is.

⁷⁹ Tóth István: A bűnügyi technikai szolgálat jövője. *Belügyi Szemle*, 55. (2007), 1. 58–75.

⁸⁰ Be. 34. § (1) bek.

⁸¹ Szabó Endre: Interjú a bűnügyi technika jelenéről és jövőjéről Dr. Finszter Gézával. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 1. 43–50.

⁸² Balláné Füzster Erzsébet: *Krimináltechnikai ismeretek*. Egyetemi jegyzet. Budapest, NKE, 2014. 104.

⁸³ Angyal Miklós – Bezsenyi Tamás – Petrétei Dávid: „Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna”: A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 2. 68–92.

⁸⁴ Kovács-Széles Éva et al.: Hogyan kezeljünk egy radioaktív anyaggal szennyezett bűnügyi helyszínt? *Belügyi Szemle*, 68. (2020) 12. 43–62.; ELKH: *Az EK kutatói és a KR NNI munkatársai az Interpol és az FBI által is elismert új helyszínelő protokollt dolgoztak ki.* (2022. május 2.); Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda: Rendőrségi oktatási droglabort adtak át. [Police.hu](https://www.police.hu). (2022. június 1.).

Vákát

2. A szemle tárgya

A szemle végrehajtása irányulhat *személyre, tárgyra vagy magára a helyszínre*.

A szemle végrehajtása történhet főszabály szerint a helyszínen vagy a hatóság előtt is. A helyszín Déri Pál és Bócz Endre megfogalmazásában „mindaz a hely, ahol a nyomozás szempontjából jelentőséggel bíró esemény lezajlott”.⁸⁵ A helyszín típusai szerint megkülönböztetünk valódi, koholt, megváltoztatott, többes, mozgó és élő helyszínt.⁸⁶ Minden helyszíntípushoz különböző taktikai elvek és végrehajtandó feladatok kapcsolódnak, amelyeket a krimináltaktika fogalmaz meg. Déri Pál úgy fogalmaz: „helyszíni szemlére akkor és ott van szükség, amikor valamely nyomozási szempontból jelentős tény egy adott hely megvizsgálásával lehet csak bizonyítani”.⁸⁷

A helyszíni szemle fogalmát a gyakorlatban a szemle szinonimájaként használják. Azonban a jogi szabályozásból is kitűnik, hogy a helyszíni szemle csupán a szemle egyik fajtája, amelyet a helyszínen tartanak meg, hiszen a szemle a hatóság előtt is megtartható. Tipikusan utóbbi esetben tekinthető, amikor a sértett gépkocsiját feltörik, ő bemegy vele a rendőrkapitányságra, és ott szemlézik az autót. Megítélésem szerint ilyen esetben már nem beszélhetünk helyszíni szemléről, hiszen a szemle tárgya maga a gépjármű lesz. Az már más kérdés, hogy ez esetben is ki kell terjeszteni a szemlét a gépkocsi feltörésének helyszínére, és ott is nyomokat, anyagmaradványokat kell felkutatni.

A Be. 207. § (1) bekezdése szerint „szemlét a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendel el és tart, ha a bizonyítandó tény megismeréséhez vagy megállapításához *személy, tárgy vagy helyszín* megtekintése, illetve tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges”. Ennek alapján a szemle tárgya személy, tárgy vagy helyszín lehet.

A releváns cselekmény során a tárgyak és személyek visszatükrözik saját tulajdonságaikat a helyszínen. Ezekhez egyébként a hatóság nemcsak szemle keretében történt lefoglalással, hanem más eljárási cselekmény során is hozzájuthat (például kutatás, lefoglalás).

Nem lehet egyértelműen kijelenteni a büntetőeljárás kezdetén, hogy „hol zajlott le a cselekmény”, hiszen az akkor még nem tudható. Elképzelhető, hogy úgynevezett másodlagos helyszínen találhatóak a szemle tárgyai, például nem ott történt az ölési cselekmény, ahol a holttestet megtalálták. Ezért a Déri-féle helyszín-definíció nem pontos, inkább így fogalmaznánk:

Helyszín mindaz a hely, ahol a bizonyítás szempontjából jelentőséggel bíró személyek vagy tárgyak eredetben fellelhetők, illetve fellelhetők voltak.

⁸⁵ Anti Csaba et al.: *Krimináltaktika I.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 2001. 128.; Viski László (szerk.): *Kriminalisztika*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, 1961. 329.

⁸⁶ Fenyvesi Csaba: *A helyszíni szemle kriminalisztikai sajátosságai*. Egyetemi jegyzet. Pécs, PTE ÁJK, 2009. 2.

⁸⁷ Viski (1961): i. m. 330.

A szemle tárgya lehet *személy* is. Ez alatt kell érteni a holttestet és az élő személyt is, például testi sértés során okozott sérülések megtekintése és dokumentációja céljából, vagy a testen annak közvetlen környezetéből (például lőtt sérülés esetén kiegészítő lövési elváltozások) nyomok, anyagmaradványok felkutatása és rögzítése végett.

Külön esetként kell kezelni azt, ha a szemle tárgya holttest. Ezt megtekinteni, így a *halottszemlét* lefolytatni lehet a helyszínen is vagy később a halottasházban (például felfüggesztett szemle végrehajtásakor vagy olyan esetekben, amikor erre jóval a halál beállta után lesz szükség). Ezzel kapcsolatban Pusztai kritikusan megjegyzi, hogy a halottszemle nem lehet része a szemlének, hiszen a két cselekmény céljában és a végrehajtásának módjában számos eltérést mutat. Megítélése szerint a halottszemlét a szemle egyik önálló fajtájának kell tekinteni.⁸⁸ Indokolásul hozzáteszi, hogy a holttest szemléjének szabályait külön jogszabályok határozzák meg. Igen ám, de többségben vannak az azonos elemek a szemle és a halottszemle szabályai között, mivel térben és időben jellemzően egybeesik a végrehajtásuk. A részt vevő személyek köre (az orvos szakértőt kivéve, aki a teljes szemlén nem vesz részt) szintén azonos. Az eljárási cselekményekről készült dokumentáció is egybeeshet, hiszen a szemlén szakértőként vagy szaktanácsadóként részt vevő orvos nyilatkozata belefoglalható a szemléről készült jegyzőkönyvbe. A két cselekményről készült fénykép-dokumentáció és helyszínrajz is egy és ugyanaz (ti. rendszerint nem készül külön dokumentáció, és ennek kötelezettségét nem is írja elő jogszabály).

A megfogalmazás akkor tekinthető pontosnak, ha azt mondjuk: *a halottszemlét a szemle keretében kell végrehajtani*. A megfogalmazás így nem vonja kétségbe a halottszemle önálló státuszát, de kifejezi, hogy annak végrehajtása sok szálon kötődik a szemléhez. Továbbá ez magában hordozza azt az esetet is, amikor kegyeleti okok miatt a halottszemlét (például közterületen) nem hajtják végre, hanem a szemlét felfüggesztik, beszállítják a holttestet a halottasházba, és a halottszemlét követően a helyszínre visszatérve folytatják le a szemlét.

A szemle irányulhat *tárgyra* is, amely lehet egy nagyméretű tárgy komplett szemléje (például lakás, gépjármű, de nagyméretű raktár vagy akár sportcsarnok is a bennük talált tárgyakkal), esetleg lehet egyetlen kisebb méretű tárgy vizsgálata is (például az elkövetés eszköze). Ennek során szintén gondot kell fordítani a nyomok, anyagmaradványok rögzítésére. Ebben az esetben is fontos követelmény, hogy nemcsak a tárgyat kell vizsgálni, hanem annak szűkebb és tágabb környezetében található más tárgyakat, személyeket és ezek összefüggéseit is. Ha pedig a tárgyat máshol találták meg, mint ahol a hatóságoknak átadják, akkor a felkutatás helyét is át kell vizsgálni, majd dönteni kell a szemle szükségességéről.

A szemle tárgya lehet maga a *helyszín* is (megtekintése, megfigyelése szükséges – Be. 207. §). Ebben az esetben jellemzően az lehet érdekes, hogy egy adott cselekmény megtörténhetett-e ott (például egy feltakarított emberölési helyszínen). Ugyanígy szemle tárgya

⁸⁸ Pusztai (1977): i. m. 168–169.

lehet a helyszín akkor is, ha egyes tárgyak mérete, helyzete, egymástól való távolsága releváns egy adott cselekmény vizsgálata során (például ezért kell egy magasból leesés/leugrás/lelökés esetében vizsgálni annak helyét is: megtalálható-e a párkányon a néhai lábnyoma, van-e fellépő odakészítve, ha igen, az milyen méretekkel rendelkezik, van-e más releváns elváltozás, dulakodásra utaló nyom stb.).

Vákát

3. A szemle célja

A szemle célját a nyomozás céljából kiindulva érdemes megközelíteni.

Az 1960-as években a szovjet szerzők jelentős része – a hangsúlyt eltolva a nyomozási szakasz felé – annak céljaként az „objektív igazság” felderítését jelölte meg. Úgy gondolták, hogy a büntetőeljárásnak ebben a szakaszában ugyanolyan bizonyítás zajlik, mint a bírósági szakban. A hazai szakirodalomban Balog János is ezen a véleményen volt, és ezt azzal indokolta, hogy a nyomozás végén a hatóság mérlegeli, vádat emel-e, vagy sem, ezt pedig csak az „objektív igazság” birtokában teheti. Hozzáteszi, hogy az így megállapított igazság nem kötheti a bíróságokat tevékenységük során. Bócz Endre szerint a nyomozás célja nem lehet az „objektív igazság” felderítése, mert csak a bírósági szakban érvényesülnek azok az eljárási garanciák, amelyek biztosítják az aggályoktól mentes észlelést és érzékelést. Tehát véleménye szerint a nyomozás során csak olyan ténymegállapításokat lehet tenni, amelyek vagy az alapos gyanút állapítják meg, vagy éppen cáfolják azt.⁸⁹

Megítélésem szerint az igazságról hivatalos megállapítást a nyomozó hatóság nem tehet. Természetesen lehet ilyen meggyőződése,⁹⁰ amely ezért nagyban befolyásolhatja a bizonyítás irányát és ezzel a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának egészét. Ennek során azonban alapos körütekintéssel, a teljesség alapelveinek szem előtt tartásával kell eljárnia. Egyetértek azon szerzőkkel, akik szerint egyedül a bíróságnak van joga az igazság kinyilatkoztatására. Ez a tény azonban nem csökkenti a nyomozás során felvett bizonyítás szerepét, sőt amiatt, hogy az ebben a szakaszban fel nem kutatott tárgyi bizonyítási eszközök gyakran már nem pótolhatók, a nyomozó hatóság szerepe ezek felkutatásában kulcsfontosságú.

Érdekes kérdést tesz fel Gödöny József akkor, amikor azt firtatja, vajon indokolt-e a nyomozással szemben olyan követelményt állítani, hogy az is az (objektív) igazságot állapítsa meg. A válasza az, hogy igen, indokolt.⁹¹ Megítélésem szerint mivel nem érheti el a nyomozás során a hatóság az igazságot, ezért ennek elérését sem lehet számára célként meghatározni. Helyette inkább azt a követelményt kell állítani a nyomozó hatóság elé, hogy minden körülményt tárjon fel, amely a bíróság számára szükséges az igazság megállapításához. Ez az igény biztosíthatja azt, hogy minden lehetséges verziót vizsgáljon meg a nyomozó hatóság, törekedjen teljes felderítő és bizonyító munka végzésére.⁹² A hatóságtól így elvárható, hogy ne csak azt vizsgálja az eljárása során, miként zajlott a vizsgált cselekmény, hanem igyekezzen minden adatot beszerezni annak bizonyítására is, hogy az másként nem történhetett. Ez rendkívül komplex gondolkodásmódot igényel(ne).⁹³

⁸⁹ Bócz Endre: Az alapos gyanú a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 17. (1962), 11. 580–581.

⁹⁰ Vö. Bócz Endre: *Kriminálisztika a tárgyalóteremben*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 24.

⁹¹ Gödöny József: *Bizonyítás a nyomozásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 44.

⁹² Mátyás Szabolcs: A verziók szerepe a Teréz körüti robbantás nyomozása során. *Erdélyi Jogélet*, 2. (2021), 3. 93–101.

⁹³ A Legfelsőbb Bíróság kimondta: „A bűnösséget megalapozó tényállás megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a bizonyítékok olyan bizonyosság erejűek, amely a bűncselekmény más által történő

A nyomozó hatóság természetesen végső következtetésként nem állapíthatja meg azt, hogy másként nem történhetett az adott cselekmény, továbbra is csak annyit mondhat, mint a gyanúsításkor: alapos a gyanú arra, hogy a bűncselekményt a terhelt követte el. Ennek oka, hogy csak az eljárás végén, az eljárási garanciák maradéktalan betartása mellett lezajlott nyilvános, szóbeli bírósági tárgyalás után tehető ilyen megállapítás. Ez egyébként nem csökkenti a nyomozó hatóság tagjai által végzett munka jelentőségét.

Rábai Ferenc ügyész szerint „a helyszíni szemle célja a bűncselekmény helyszínén lévő elváltozások, nyomok, tárgyak és egyéb adatok felkutatása, továbbá ezeknek és a helyszín állapotának megvizsgálása, rögzítése, hogy ezzel a nyomozás számára adatokat, majd bizonyítékokat nyújtson”. A helyszínnek – teszi hozzá – olyan esetekben is jelentősége van, amikor ugyan nem maradnak vissza tárgyi bizonyítási eszközök, de a helyszín állapota is fontos.⁹⁴

A Viski László által szerkesztett klasszikus kriminalisztikakönyv szerint „a helyszíni szemle alapvető célja a helyszínen lévő nyomok, elváltozások, bűnjelek és jelenségek felkutatása, valamint ezek összességének, a helyszín állapotának rögzítése, hogy ezáltal a nyomozás számára adatokat, támpontokat, majd bizonyítékot nyújtson”.⁹⁵

A szemle célja tehát a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása és a talált állapot rögzítése, valamint – ahogyan Déri Pál, a fejezet szerzője szemléletesen megfogalmazza – a nyomozás számára adatok szolgáltatása (tkp. a felderítés segítése) és bizonyítékok nyújtása.

Pusztai szerint a szemle célja általában „a tényállás felderítéséhez szükséges bizonyítékok beszerzése és biztosítása”.⁹⁶

Álláspontom szerint a – nyomozási szakban folytatott – szemle célja:

1. *Megállapítani, hogy az adott cselekmény bűncselekmény-e.*

A szemlét a nyomozó hatóság rendszerint halaszthatatlan eljárási cselekményként fogatosítja. Az így indított szemle során tisztázni kell, hogy az adott cselekmény bűncselekmény-e, és ha igen, mely különös részi tényállásba ütközik. Természetesen ez – a szemle során történő megállapítás – nem jelenti a cselekmény végleges jogi megítélését, de az eljárásnak, így az eljárási cselekménynek is mindenképpen irányt szab.⁹⁷

2. *Adatokat szerezni a) a cselekmény helyszínéről, időpontjáról, lefolyásáról, b) továbbá a releváns személyekről, tulajdonságaikról, c) az elkövetés módszeréről.*

Ezen adatok beszerzése megkezdődik már a szemlét megelőző tájékozódás során, majd a szemle statikus szakaszában, ahol az annak tárgyról kialakult összképből a kriminalisztikában ismert „szituációs modellek” segítségével következtetések vonhatók le. Az adatok további releváns elemekkel egészülnek ki a szemle dinamikus szakaszában, amikor a részletesebb vizsgálat során és az alkalmazott krimináltechnikai eszközöknek köszönhetően ezek a nyomozó hatóság birtokába kerülnek.

elkövetésének lehetőségét kizárják.” (BJD 7648.)

⁹⁴ Rábai Ferenc: Két gondolat a helyszíni eljárásokról. *Belügyi Szemle*, 21. (1983), 8. 62.

⁹⁵ Viski (1961): i. m. 330.

⁹⁶ Pusztai (1977): i. m. 120.

⁹⁷ Vö. 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet 25. §.

3. *A releváns személy tárgyakhoz, további személyekhez kötése, tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásán, rögzítésén keresztül.*

A szemle során krimináltechnikai eszközökkel igyekezni kell a releváns személyt egy másik releváns személlyel vagy tárggyal összefüggésbe hozni. Ugyanígy feladatként jelentkezik az egyik tárgy kapcsolatának vizsgálata egy másik tárggyal. Bizonyos esetekben elegendő ezek helyzetének pusztá rögzítése is a teljes bizonyításhoz. Más esetekben szükséges ezek helyszíni vizsgálata, de leggyakrabban igazságügyi szakértőnek kell a későbbiekben a vizsgálatot elvégeznie, és a szemlét végrehajtó személy feladata a tárgyi bizonyítási eszköz felkutatására, valamint a további szakértői vizsgálatra alkalmas rögzítésére (csomagolására) „korlátozódik”.

Ez nem is mindig olyan egyszerű. Előfordulhat, hogy ehhez különleges szakismeret szükséges, ilyenkor a szemlebizottság szaktanácsadót (Be. 270. §), vagy ha vélelmezhető, hogy később az ügyben szakértői vizsgálat válik szükségessé, akkor szakértőt vesz igénybe [Be. 188. § (1) bekezdés; Be. 207. § (4) bekezdés]. Ügyelni kell azonban arra, hogy akit a szemle során a nyomozó hatóság szaktanácsadóként vett igénybe, az később az ügyben nem adhat szakvéleményt, igaz, tanúként kihallgatható [Be. 270. § (5) bekezdés].

4. *A más adatforrásból szerzett információk ellenőrzése.*

Gyakran előfordul, hogy a szemlét azért rendelik el, mert a már folyamatban lévő nyomozás során felmerült adatokat kell igazolni vagy cáfolni. Ez esetben már vékony a határ a szemle és az egyéb bizonyítási cselekmények között. A különbség akként határozható meg, hogy amennyiben az adott bizonyítási cselekmény során indokolt valamely krimináltechnikai eszköz használata, akkor szemlét érdemes lefolytatni, ha nem, akkor más bizonyítási cselekményt. Például egy falból kilógó fémhuzal okozhatta-e a sértett fejsérülését? Ez önmagában bizonyítási kísérlettel tisztázható kérdés lehet (egyáltalán a sértett testmagassága alapján okozhatott-e sérülést), de ha a vashuzalon lévő vérgyanús szennyeződések dokumentálása és vérelőpróba elvégzése, valamint annak lefoglalása és további vizsgálata szükséges, az már olyan krimináltechnikai tevékenységek sorának végrehajtását indokolja, amelyet szemle keretében célszerű lebonyolítani.

Ugyanígy előfordulhat az is, hogy a szemlével egy időben zajló nyomozati cselekmények során felmerült adatokat kell megerősíteni vagy kizárni.⁹⁸

A büntetőeljárásbeli nyomozás során lefolytatott szemle célja tehát: megállapítani, hogy az adott cselekmény bűncselekmény-e; adatokat szerezni a cselekmény lefolyásáról, a releváns személyekről és az elkövetés módszeréről; továbbá a releváns személyek, tárgyak kötése más tárgy(ak)hoz és további személy(ek)hez krimináltechnikai eszközök segítségével, a szemle célja továbbá a más forrásból származó adatok ellenőrzése is.

⁹⁸ Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI. Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2015. 130.

Vákát

4. A szemle fogalma

A szemle szabályozása a hatályos Be. törvény 207. § szerint: „Szemlét a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendel el és tart, ha a bizonyítandó tény megismeréséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetve tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.”

A megfogalmazás nem valódi definíció, inkább pragmatikusan a szemle szükségességét jelöli meg. A szemlét a tárgyi bizonyítási eszköz(ök) felkutatása, illetve egyes tények, jelenségek megismerése, megállapítása érdekében folytatja le a hatóság. Ennek több módja lehet, egyik a személy, tárgy vagy helyszín megtekintése. A megtekintés egy statikus tevékenységet jelent, amely arra szolgál, hogy a hatóság tagja a cselekmény eszközét, a cselekmény sértettjét vagy elkövetőjét, a cselekmény színhelyét stb. szemügyre vegye. Ez nem jelent a szemle tárgya szempontjából aktív tevékenységet.

A „helyszín” vagy tárgy *megfigyelése* azonban azt jelenti, hogy „huzamosabb ideig szándékosan ráirányítja figyelmét valamire, hogy mibenlétét, lényegét megismerje”,⁹⁹ azaz egy alaposabb, aktív, célirányos tevékenységet takar. Ez persze még mindig nem fedi teljes mértékben a szemle lényegét, amely a megfigyelésen túl a látens és látható elváltozások felkutatását és rögzítését jelenti. Ráadásul a normaszöveg tudatosan kerüli a személy megnevezését ebben a körben, aminek nyilvánvaló oka, hogy a személy „megfigyelése” a jogalkalmazó számára félreérthető volna, és más eljárási cselekményre történő felhatalmazásként lenne esetleg értelmezhető.

Nem következetes a jogalkotó a tekintetben, hogy megfogalmazásában a szemle *tárgya lehet helyszín* is – ezzel ugyan egyetértek, azonban ha a szemle végrehajtásának módja történhet a helyszínen vagy a hatóság előtt is, akkor nem értelmezhető, hogy a szemle tárgyát, azaz a *helyszínt*, amennyiben nem lehet a helyszínen megvizsgálni, úgy a hatóság elé kell vinni...

A szemle jogi szabályozásának legutóbbi változataival külön fejezetben foglalkozom.

A szemle kriminalisztikai definíciója több formában jelent meg a szakirodalomban az alábbiak szerint:

Egyik értelmezés szerint „a helyszíni szemle olyan – szükségszerűen összetett és általában halaszthatatlan – nyomozási cselekmény és bizonyítási eszköz, amelynek keretében a Be. által előírt szigorú alakiságok (eljárási garanciák) betartása mellett észlelik és rögzítik a helyszínen talált állapotot, helyzetet, körülményeket és felkutatják a feltételezett bűncselekménnyel kapcsolatos nyomokat, elváltozásokat és azok összefüggéseit”.¹⁰⁰

Ebben a fogalomban a szemle jogi szabályozása dominál, tehát annak – általában – halaszthatatlan jellege, és az a tény, hogy a szemle során az eljárásjogi szabályok

⁹⁹ Vö. Bárczi Géza – Ország László (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára* „megfigyel” szócikke. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959–1962.

¹⁰⁰ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: *Kriminalisztika tankönyv és atlasz*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005. 299.

adta szigorú alaki követelmények fontos szerepet kapnak. Ahhoz, hogy egy talált nyom, anyagmaradvány, tárgy vagy elváltozás szakértői vizsgálat után bizonyítékká válhasson a szemle során, két konjunktív feltételnek kell teljesülnie: egyrészt a jogszabályoknak megfelelően kell azt az eljárás tárgyává tenni, másrészt pedig szakszerűen kell felkutatni, majd rögzíteni és csomagolni. Ha bármelyik feltétel hiányzik, az adott tárgy nem válhat bizonyítékká.

A definícióban jól megjelenik a szemle statikus¹⁰¹ és dinamikus¹⁰² szakasza is.

Egy másik megfogalmazás szerint „a helyszíni szemle eljárásjogi alakításokhoz kötött nyomozási cselekmény, amelynek során megfigyelik és rögzítik a helyszínen talált állapotot, helyzetet, körülményeket; továbbá felkutatják, megvizsgálják és olyan módon rögzítik a nyomokat, anyagmaradványokat, nyomhordozókat, egyéb elváltozásokat és mindezek összefüggéseit, hogy a szemle során feltárt és rögzített tények támpontot nyújtsanak a nyomozáshoz, és az eljárás során bizonyítékként felhasználhatók legyenek”.¹⁰³

A fogalom bár leszögezi, hogy a szemle során az eljárásjogi szabályokat be kell tartani (mert ez a tevékenység alapja), azonban annak lényege nem elsősorban ez, hanem az a kutató- és rögzítőtevékenység, amelynek a tárgyat, a helyszínt vagy a személyt alávetik. A szemle statikus és dinamikus szakasza megjelenik a definícióban. Jelzi, hogy a statikus szakaszban a szemlebizottság tagjai nemcsak észlelik, hanem meg is figyelik a helyszínt, amely egy összetettebb tevékenység, és a szemle egyik lényegét adja.

A Viski László szerkesztésében 1961-ben megjelent *Kriminalisztika* tankönyvben¹⁰⁴ található fogalom a szigorú alakítások betartása mellett megköveteli a megtalált állapot rögzítését, majd felkutatja a nyomokat, anyagmaradványokat, elváltozásokat. Ebből a fogalomból azonban hiányzik a felkutatott elváltozások rögzítése mindamellett, hogy – nagyon helyesen – a szigorú jogi kötöttségeket a fogalom részévé teszi.

Pusztai László szerint „a büntető eljárási szemle eljárási cselekmény, amelynek célja az anyagi világ a bűncselekmény szempontjából releváns adottságainak megállapítása, illetve mindazon elváltozásainak felkutatása, megvizsgálása és rögzítése, amelyek a bűncselekmény következtében jöttek létre”.¹⁰⁵

A definíció leszögezi, hogy a szemle eljárási cselekmény és nem bizonyítási eszköz. A fogalomban megjelenik a szemle statikus és dinamikus szakasza, azonban nagyon hiányzik belőle a törvényi garanciák említése, amely a szemle keretét adja. Ennek oka lehet a mű születésének ideje is (1977), amikor az eljárási garanciák betartása nem volt elsődleges szempont, vagy sok esetben, ha meg is jelent, inkább csak deklaratív jelle-

¹⁰¹ „Észlelik és rögzítik a helyszínen talált állapotot, helyzetet.”

¹⁰² „Felkutatják a feltételezett bűncselekménnyel kapcsolatos nyomokat, elváltozásokat és azok összefüggéseit.”

¹⁰³ Anti et al. (2001): i. m. 126.

¹⁰⁴ Eszerint „a helyszíni szemle olyan nyomozási cselekmény, amelynek során szigorú alakítások betartása mellett rögzítik a helyszínen talált állapotot, helyzetet, körülményeket, felkutatják a nyomokat, elváltozásokat, és azok összefüggéseit, hogy a szemle eredményei a nyomozás számára adatokat nyújtsanak, a bíróság előtt pedig tényeket bizonyítsanak és a valóságot érzékeltessék”. Viski (1961): i. m. 331.

¹⁰⁵ Pusztai (1977): i. m. 161.

get öltött. A szerző célja a bűnügyekben folytatott szemle definíciójának megalkotása volt – az egyetlen, aki nem helyszíni szemlét, hanem helyesen szemlét definiál!

A köznyelv és a szakemberek által is egyre többször használt kifejezés a bűnügyi helyszínelés. A szakemberek egy részének erős ellenérzése van e kifejezés használatával szemben.¹⁰⁶ Ennek egyik oka lehet, hogy a korábbi, 1973-ban született eljárási törvényünk ismerte a helyszínelés fogalmát, amely – mint közismert – nem volt egyenlő a szemle fogalmával, ez azonban alkalmas volt arra, hogy a két eljárás sokak fejében keveredjen, így a fogalom az eljárásjogászok és a kriminalisták által állandó pontosításra, magyarázatra szorult.

A magam részéről nem zárkózom el mereven a „bűnügyi helyszínelés” kifejezés használatától,¹⁰⁷ hiszen egyrészt a fenti ok miatt a rossz fogalomhasználat veszélye már megszűnt (ti. a törvényt azóta hatályon kívül helyezték, az azóta megjelent új törvények pedig ezt a fogalmat így nem használják, használták), másrészt a kifejezést a gyakorlati szakemberek rendszeresen – különösen szóban – alkalmazzák (a „bűnügyi helyszíni szemletevékenység” szinonimájaként). Mindezzel együtt, ha pontosan akarunk fogalmazni, akkor ez a kifejezés nem lehet helyes, hiszen a „helyszínelés” szóban benne van a „helyszín”, amely azt az érzést kelti, mintha a szemletevékenységet csak a helyszínen lehetne elvégezni, holott – mint azt korábban kifejtettem – a helyszíni szemlén túl ismerjük a hatóság előtt végrehajtott szemlét is.

A pontos szemledefiníciónak az alábbiakat kell tartalmaznia: *a)* a szemlével kapcsolatban támasztott jogi követelményeket, *b)* a szemle célját, *c)* a szemle szakaszait, *d)* végrehajtásának lehetséges módjait.

A bűnügyi szemletevékenység szűkebb értelemben a nyomozást szolgáló bizonyítási cselekményként olyan – a gyakorlatban végzett – krimináltechnikai és krimináltaktikai tevékenység, amely az eljárásjogi garanciák betartása mellett a szemle tárgyának rögzítésével és vizsgálatával, valamint a vele összefüggésben található nyomok, anyagmaradványok, elváltozások felkutatásával és rögzítésével a büntetőeljárásban zajló felderítést, valamint a bizonyítást szolgálja.¹⁰⁸

¹⁰⁶ „Régi szakterminológiai probléma, hogy a szakmai szlengben *helyszíni szemle* helyett meglehetősen pontatlanul *helyszínelésről* beszélnek. Ez különösen akkor volt zavaró, amikor a korábbi Be. a helyszínelést önálló nyomozási cselekménnyé »léptette elő« (ma: helyszíni kihallgatás). Az viszont aligha kifogásolható, ha e kifejezést más formában – úm. helyszínelők – a *helyszíni tevékenységet folytató szakemberek* (egységek) megjelölésére alkalmazzák” – Lakatos János, a szerkesztő megjegyzése. Gárdonyi Gergely: Kógencia a bűnügyi helyszínelésben című publikációjához. *Magyar Bűnüldöző*, 2. (2011), 1. 47.

¹⁰⁷ Vö. Gárdonyi Gergely: CSI Magyarország – tények és távlatok a hazai bűnügyi helyszínelésben. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Tanulmányok „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2010. 103.; Kovács Gábor: Forenzikus tudományok ostrom alatt. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 10. 1741–1758.; Nogel Mónika: A szakértői bizonyítással szemben támasztott követelmények szigorodása az Amerikai Egyesült Államokban. *Jog – Állam – Politika*, 11. (2019), 3. 29–35..

¹⁰⁸ Az esetek döntő többségében a szemle eredménye szolgálja a bizonyítást az általa nyert adatokkal. Van olyan eset azonban, amikor egyenesen szolgáltatja. Ez történik akkor, ha a szemle eredménye alapján

Tágabb értelemben azonban idetartozik az igazságügyi szakértők, szaktanácsadók helyszíni tevékenysége (például orvos szakértő, kriminalisztikai szakértő, bűnügyikutya-vezető, tűz-vizsgáló, munkavédelmi szaktanácsadó stb.) és a szemlét végrehajtó hatósági személyek utómunkálata is (például fényképmelléklet és helyszínrajz megalkotása, vérfolt-morfológiai jelentés elkészítése).

A definíciót indokolt szűkebb és tágabb értelemben is megalkotni, tekintettel arra, hogy a szűkebb értelemben vett tevékenység ténylegesen a bizonyítási cselekmény során zajlik, de a precíz tevékenység utómunkálatokat igényel, mivel a technika jelenlegi állása szerint, illetve az időtényező és a technikai fejlettség miatt annak pontos, maradéktalan végrehajtása a szemle ideje alatt nem valósítható meg. A két tevékenység időben és térben ugyan elkülönül, de az összefüggés közöttük igen szoros. A szemle csak mindkét résztvétevényesség elvégzése esetén válik teljessé.¹⁰⁹

Fontosnak tartom hangsúlyozni a definícióban azt, hogy a szemletevékenység során megjelennek a kriminalisztikai mozzanatok is. A krimináltechnika feladata természet-tudományos módszerekkel „az anyagi jellegű információhordozók felkutatása, rögzítése, vizsgálata és nyilvántartása, valamint az eljárási cselekmény lebonyolításának segítése, és eredményeinek rögzítése”.¹¹⁰ A krimináltechnikai módszerek alkalmazásának módját a jogszabály adta keretek között a krimináltaktika adja meg. Ezért e két tudományterület eredményeinek alkalmazása a szemle során alapvető elvárás.

Az eljárásjogi garanciák betartása a szemle egyik alappillére. A kifejezés megtestesíti mindazt, amitől a szemle jogszerű lesz, és eredményei felhasználhatók lesznek a bíróság előtt. Idetartozik az, hogy mikor, milyen feltételek fennállása esetén indokolt és lehetséges szemlét folytatni; ki vehet részt a szemlén; a résztvevőknek milyen jogaik és köteleességeik vannak; a szemle során lefoglalt tárgyakat hogyan kell kezelni stb.

A szemle tárgyainak vizsgálata a szemle statikus szakaszát fejezi ki, amikor a tárgyat vagy a személyt annak érintése nélkül rögzítik jegyzőkönyvben, fénykép- (és videó-) felvételen, majd később helyszínrajzon. A leírás során rögzítik általános és egyedi tulajdonságait.

A szemle tárgyának vizsgálata a szemle dinamikus részét jelenti, amikor a helyzetben már rögzített objektumot statikus állapotából kimozdítva vizsgálat alá veszik, amely a rajta és benne, valamint a környezetében „vele összefüggésben található nyomok, anyagmaradványok, és elváltozások felkutatásával és rögzítésével” valósul meg. A definíció ezen része azt fejezi ki, hogy a szemle során minden olyan tényt és körülményt

felderíthető vagy később kétséget kizáróan bizonyítható a releváns cselekmény elkövetése, és a terhelt felelőssége is megállapítható ez alapján.

¹⁰⁹ Például egy háromdimenziós fényképfelvétel elkészítése a helyszínen akár órákat is igénybe vehet (az alkalmazott eljárástól függ, ui. ma már néhány perc alatt is „bedolgozható” három dimenzióba a szemle tárgya), amit utána egy szoftver segítségével ki kell tisztázni, összeilleszteni, mások által megtekinthetővé tenni. Ez órákig tartó folyamat. Az azonban alapvető követelmény, hogy a helyszínen készített felvételek eredeti példánya később hitelesen hozzáférhető legyen.

¹¹⁰ Kertész Imre: *Krimináltechnika I.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 1996. 5.

rögzítenek, amely szabad szemmel látható, és mindent fel kell kutatni, majd rögzíteni, ami ugyan szabad szemmel nem látható, de a bizonyítandó ténnyel összefüggésbe hozható.

A fogalom utolsó eleme a büntetőeljárásban zajló *felderítést és bizonyítást szolgáló* célt jeleníti meg. A szemle célja a nyomozás mindkét szakasza (a felderítés és a bizonyítás)¹¹¹ részére releváns adatok felkutatása. A szemle adatai okiratokban rögzülnek, amelyek rendszerint más bizonyítási eszközzel együtt a bíróság előtt bizonyítékká válhatnak, tehát *szolgálik* a bizonyítást. Meg kell jegyezni, hogy a fogalomból kihagytam az eseteknek egy olyan szűk körét, amikor a bizonyításhoz szükséges adatokat önmagában a szemle *szolgáltatta* (ilyenek lehetnek például a halottszemle megállapításai). A felderítés szolgálatáról akkor beszélhetünk, amikor a szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök színükkal, elhelyezkedésükkel, tulajdonságaikkal, jelenlétükkel vagy éppen hiányukkal¹¹² önmagukban is segítik a nyomozást.

A bíróság által tartható szemlét a Be. két helyen nevesíti. Egyrészt az ehelyütt tárgyalt 207. §-ban, másrészt pedig az 533. § rendelkezéseiben.

A 207. § (1) bekezdése szerint bíróság is elrendelhet és tarthat szemlét, amelynek során személyt és tárgyat, helyszínt tekinthet meg, valamint tárgyat vagy helyszínt figyelhet meg, ha az a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához szükséges. A büntetőeljárás menetét ismerve, és a nyomozó hatóságok által lefolytatott bizonyítási cselekmény célját alapul véve megállapítható, hogy a bírósági szakban, évekkel a bűncselekmény elkövetése után lefolytatott szemlének *nem lehet sem a célja, sem pedig az eredménye ugyanaz, mint a nyomozási szakban végrehajtott szemlének*. Azon ritka esetek szűk körében, amikor mégis várható a bírói szemlétől eredmény, a bíróság elrendelheti a szemlét, amely során tárgyakat, személyeket vagy helyszínt tekinthet meg, illetve azokkal összefüggésben felkutatott elváltozásokat rögzíthet.

A bíróság által végrehajtható szemle funkcióját támasztja alá az is, hogy a Be. 533. § rendelkezésébe foglalt bírói szemle nem a 207. §-ban nevesített célokat fogalmazza meg, sőt, egyáltalán nem fogalmazza ennek az eljárási cselekménynek a célját. Véleményem szerint azonban a bírói szemle célja mégis egyértelmű: *a közvetlenség elvének érvényesítése*. A hatályos büntetőeljárási törvényünkben ugyan *expressis verbis* ez az alapelv nem található meg, de annak szelleméből következik. Ezt szolgálja az 533. § (1) bekezdése, miszerint a tárgyi bizonyítási eszközt a tárgyaláson fel kell mutatni, vagy ha ez nem lehetséges, akkor „tárgyi bizonyítási eszköz fényképét kell bemutatni, és ismertetni kell a leírását”. Ennek elmaradása a közvetlenség alapelvének megsértését jelenti.

¹¹¹ Eljárásjogi értelemben: vizsgálat.

¹¹² Például az úgynevezett „negatív nyom”.

Vákát

5. A szemle kapcsolatai más jogintézményekkel

A kriminalisztika kapcsolatát a hozzá fűződő tudományokkal (természettudományok, büntetőjog-tudományok, bűnügyi tudományok stb.) már Katona Géza nagy fokú igényességgel vizsgálta.¹¹³ A szemle kapcsolatának e szemszögű vizsgálata ugyanazzal az eredménnyel járna, ezért ettől eltekintek. A szemle eljárásjogi szerepének elemzésekor ugyanakkor érdemesnek tartom megvizsgálni kapcsolatát a többi bizonyítási cselekménnyel, valamint a bizonyítási eszközökkel és egyes kényszerintézkedésekkel.

5.1. Kapcsolata a bizonyítási cselekményekkel

A szemle kapcsolata a *bizonyítási kísérlet*tal első látásra talán túl távolinak tűnik. A két tevékenység közötti koherencia azonban abban biztosan mutatkozik, hogy sok esetben egy eredményes bizonyítási kísérlet előfeltétele az alaposan végrehajtott szemletevékenység. A megfelelő rekonstruálhatóság alapfeltétele a bizonyítási kísérletnek. A rekonstrukció során fel kell deríteni, hogy valójában történt-e bűncselekmény és ki a felelős, illetve milyen formában terheli a büntetőjogi felelősség.¹¹⁴ Amennyiben a szemletevékenység felületes volt, úgy a bizonyítási kísérlet jó eséllyel nem hajtható végre vagy nem vezet eredményre. A két bizonyítási cselekmény között jól érzékelhető különbség, hogy míg a bizonyítási kísérlet során az eljáró hatóság „rendezi meg” a helyszínt a korábban valamást tevő személy által elmondottak (és máshonnan – például szemle során – szerzett adatok) alapján, addig a szemle során az észlelt állapotot kell megfigyelni, sőt bármely külső (emberi, időjárási stb.) változtatást a szemle eredményeinek értékelésekor figyelembe kell venni. További különbség, hogy a bizonyítási kísérlet – a taktikai ajánlások alapján is – akárhányszor megismételhető annak érdekében, hogy a megfigyelés zavarásmentesen és alaposan történhessen, míg a szemle eredeti formájában megismételhetetlen bizonyítási cselekmény.

Még ennél is lazább a kapcsolata a *felismerésre bemutatással*, hiszen a két eljárás tárgya különböző. Természetesen távolabbi kapcsolat itt is található, hiszen ha a szemle során az elkövetőre vonatkozó olyan adatokat sikerül beszerezni, amelyek alapján felismerésre bemutatást rendelhet el a nyomozó hatóság, akkor ennyiben lehet összefüggés közöttük.

A szemle elnevezésében talán a *helyszíni kihallgatáshoz*¹¹⁵ hasonlít legjobban, és – mint korábban utaltam rá – az 1973. évi I. törvény hatálybalépését követően a kifejezésbeli hasonlóság miatt még szakmai körökben is vitára, további magyarázatra adott okot. Pedig a különbség alapvető a két eljárási cselekmény között a bizonyítékforrás tekintetében,

¹¹³ Katona Géza: *A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok*. Budapest, BM Kiadó, 2009.

¹¹⁴ Nyitrai Endre: A felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai megközelítéséből. In Keresztes, Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2015 Konferencia. = Spring Wind 2015: Konferenciakötet I.* Budapest–Eger, DOSZ–Líceum, 2015. 608.

¹¹⁵ Az 1973. évi I. törvény „helyszínelésként” ismerte.

mivel a szemle (elsősorban) tárgyi bizonyítékokat eredményezhet, a helyszíni kihallgatás pedig elsősorban személyit, de ha például új, releváns tárgyat mutat meg, akkor tárgyi bizonyítékot is a hatóság tudomására hozhat. Ez utóbbi esetben a helyszíni kihallgatás keretében a szemle taktikai elvei szerint kell tovább haladni,¹¹⁶ vagy szemle végrehajtását kell elrendelni. Pusztai¹¹⁷ szerint van még egy különbség a két bizonyítási cselekmény között, miszerint a szemle lefolytatásához (alapesetben) nem kell a hatóságon kívül más személy közreműködése, a helyszíni kihallgatáshoz viszont igen. Kiegészíti ezeket a különbségeket a krimináltaktikai főiskolai jegyzet azzal, hogy egyrészt a szemle általában halaszthatatlan eljárási cselekményként valósul meg, a helyszíni kihallgatás pedig nem hajtható így végre, másrészt a szemle az egész helyszínt vizsgálja összefüggéseiben, a helyszíni kihallgatás azonban általában a helyszínnel csak egy részével kapcsolatos. Én ezt a különbségtételt kissé erőltetettnek tartom, mivel hatályos törvényünk is úgy fogalmaz: „a bűncselekmény helyszínén vagy a bűncselekménnyel összefüggő más helyszínen tegyen vallomást, mutassa meg az elkövetés helyét, a bűncselekménnyel összefüggő más helyet, tárgyi bizonyítási eszközt, illetve a cselekmény lefolyását”.¹¹⁸ A jogalkotó a „cselekmény lefolyásának” és a „bűncselekménnyel összefüggő hely vagy tárgyi bizonyítási eszköz” megmutatásának céljából ad lehetőséget a helyszíni kihallgatás elrendelésére. Ebből is látszik, hogy e bizonyítási cselekmény során is összefüggéseket, folyamatot, tehát az *egészet* kell vizsgálni. Ezért ezt a különbségtételt nem tartom indokoltnak.

A szemlének a *szembesítéssel* és a *szakértők párhuzamos meghallgatásával* semmilyen kapcsolata sincs, ezért nem tartom szükségesnek a monográfiában ezzel külön foglalkozni. Az előbbivel annyiban van összefüggés, hogy a szemlekor lefoglalt tárgyakat be lehet mutatni a szembesítésen, vagy a szemle során rögzített nyomon, anyagmaradványon alapuló szakvélemény is megjelenhet a szembesítés során.

5.2. Kapcsolata a kényszerintézkedésekkel

A szemle a *kutatással*¹¹⁹ szoros kapcsolatot alkot. Kutatásnak van helye, ha megalapozottan feltételezhető, hogy annak elrendelése a bűncselekmény elkövetőjének elfogására, bűncselekmény nyomainak felderítésére, bizonyítási eszköz megtalálására, elkobozható, illetve vagyonelkobzás alá eső dolog megtalálására vagy információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálása útján releváns adat megszerzéséhez vezet.¹²⁰ Szemle elrendelése indokolt, ha a bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetőleg tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges.¹²¹

¹¹⁶ Vö. Anti et al. (2001): i. m. 35.

¹¹⁷ Pusztai (1977): i. m. 145.

¹¹⁸ Be. 208. § (1) bek.

¹¹⁹ Kriminálisztikai értelemben még mindig használjuk a házkutatás, a járműkutatás, a személy átkutatása, nyílt terepen történő kutatás kifejezéseket.

¹²⁰ Be. 302. § (2) bek.

¹²¹ Be. 207. § (1) bek.

A szemle és a kutatás célja a bűncselekmény nyomainak felderítése és a bizonyítási eszközök felkutatása kapcsán láthatóan egybeesik. Míg a kutatás során azonban gyakran konkrét tárgy megtalálása és lefoglalása a cél, addig a szemlén ez általános feladat. Ebből következik, hogy a kutatás a tárgy megtalálásával általában eléri célját, igaz, szűk körben van jogszabályi lehetőség tovább kutatni, amennyiben gyanú merül fel arra, hogy a kutatás során más bizonyítási eszköz, dolog vagy információs rendszer, adathordozó is fellelhető.¹²² Mindkét hatósági aktus tárgya lehet személy és objektum egyaránt, de jellemzően tárgyak felkutatására alkalmazzák őket.

A szemle és a kutatás során a fellelt tárgyak leírására a hatályos eljárási törvényben már részben hasonló szabályok találhatóak. A korábbi büntetőeljárásról szóló törvény kötelezően előírta, a felvett jegyzőkönyvben rögzíteni szükséges, hogy a tárgyi bizonyítási eszközt vagy más dolgot, tárgyat hol, milyen körülmények között találták meg,¹²³ ezt a hatályos Be. nem tartalmazza, a 100/2018. (IV. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól (Nyer.) viszont igen, méghozzá a szemlére mutató szabály révén, amennyiben „jelentősége van, hogy a bizonyítás eszköz honnan vagy milyen állapotban került elő”.¹²⁴ A szemle során a Be.-ben korábban nem volt ilyen szabály, azóta azonban igen, ami üdvözlendő: „a szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell, így különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát”.

További különbség, hogy míg korábban a házkutatás során, amennyiben annak végrehajtása különleges szakismeretet igényelt, *szaktanácsadót kellett* alkalmazni,¹²⁵ ott pillanatnyilag erről nincs rendelkezés. A szemle esetében a *szakértő* igénybevétele jelenleg is csak lehetőséget jelent.¹²⁶

A résztvevők együttműködési kötelezettségének szabályozása – éppen javaslatunkra – a szemle esetében is a kutatáshoz hasonló szabályozásra változott (rendbírság, kikényszeríthetőség), de ez később még szóba kerül.

A kutatás *célja* – az elkövető kézre kerítésén túl – a nyomok felderítése és a bizonyítási eszköz megtalálása, de *nem célja* azok további szakértői vizsgálatra alkalmas módon történő rögzítése és egyáltalán nem célja azok vizsgálata. Nem feladata például elkövetési mód, érkezési-távozási hely, körülmények megléte vagy hiánya, nyomkeletkezés mechanizmusának vizsgálata.¹²⁷ Ezeket egy bizonyítási cselekmény, a szemle során vizsgálja a hatóság.

Egyebekben a gyakorlat azt mutatja, hogy a szemle és a kutatás gyakran még szorosabban függ össze. A szemle során a kutatás teljes körű, és egy nyomhordozó tárgy (vagy személy) felkutatását

¹²² Be. 305. § (4) bek.

¹²³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 158. § (2) bek.

¹²⁴ Nyer. 85. § (2) bek.

¹²⁵ 23/2003 (VI. 24.) Bm-Im együttes rendelet (Nyor.) 78. §.

¹²⁶ Be. 207. § (5) bek.

¹²⁷ Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2004. 275.

követően kezdődik igazán a szemletárgyon és annak környezetében a gondolati rekonstrukció alapján. A cél ez esetben több, a cselekményre vonatkozó további releváns információ beszerzése (például a megtalált, eltört váza darabjain látens vérgyanús szennyeződések utáni kutatás, azok előhívása és rögzítése; a szemle helyén tartózkodó személyek kezéről minta vétele). A szemle célja továbbá az elkövető helyszínhez, tárgyhöz, személyhez kötése. Ezt az összefüggést a gyakorlat is felismerte, ezért több nyomozó szervnél ismert módszer, hogy a kutatás addig tart, amíg az adott tárgyat fel nem kutatták, majd ezután azt hivatalosan befejezik, és megkezdődik a szemle. A módszer talán egyesek által vitatható, de rendkívül praktikus.¹²⁸ A szemlét ugyanis ezután a teljes környezetre kiterjesztik, és mivel az ügyben szereplő releváns tárgyat megtalálták, e helyen már nyomokat, anyagmaradványokat (és újabb releváns tárgyakat) is keresnek. Ez természetesen azt is jelenti, hogy a kutatás során a szemle kriminalisztikai ajánlásait is be kell tartani.¹²⁹

A *lefoglalás* olyan kényszerintézkedés, amely igen szoros kapcsolatban áll a szemlével, tekintettel arra, hogy a szemle során gyakran alkalmazzák. A felkutatott tárgyi bizonyítási eszközöket a hatóság lefoglalja. De nem minden, a szemle során felkutatott és rögzített dolgot foglal le a hatóság.

A szemle során felkutatott és rögzített nyomok, anyagmaradványok más aktussal kerülnek az eljáró hatóság őrzésébe.

Ennek a megítélése korántsem volt mindig ilyen egyértelmű. Kezdetben az előző Be. 151. § (2) bekezdése akként rendelkezett, hogy „a nyomozó hatóság által saját segédanyagainak és eszközeinek a felhasználásával létrehozott dolgokat, azokat a dolgokat, amelyeket valamely tárgyról vagy tárgyból úgy különítenek el, hogy értéke nincs és önmagában hasznavehetetlen, és azokat a dolgokat is, amelyek gazdátlanok tekintendők” le kell foglalni. Ez azonban számos gyakorlati problémát vetett fel, így a 2012. évi CCXXIII. törvény 180. § (2) bekezdés *a)* pontja 2013. július elsején visszatért a korábbi szabályozáshoz, amelynek következtében a szemle során rögzített nyomok és anyagmaradványok nem lefoglalandók lettek, hanem a 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 1. §-ának (1) bekezdése szerint tárgyleletként kellett őket helyezni. 2016-ban a joggyakorlat ebben egységes, a rendelkezés pedig egyértelmű lett.¹³⁰ A hatályos Be.-ben nem találni rendelkezést arra vonatkozóan, hogy az ilyen nyomokat, anyagmaradványokat le kell-e foglalni, csak következtetni lehet abból, hogy a lefoglalás esetei közül egyik sem feleltethető meg ennek,¹³¹ ezért ennek lefoglalása nem lehetséges.

¹²⁸ Erre utal a Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián által írt tankönyv is, amikor azt írja, hogy a kutatásnál „nyomok megtalálása esetén részben a helyszíni szemle kriminalisztikai ajánlásait is be kell tartani”. Fenyvesi–Herke–Tremmel (2004): i. m. 359. Ezt erősíti a Nyer. 85. § (2) bek. kapcsán már említett utalószabály is.

¹²⁹ Fenyvesi–Herke–Tremmel (2004): i. m. 359.

¹³⁰ A Legfőbb Ügyészség Nyomozás és Vádelőkészítési Főosztály vezetőjének NF 6123/2016/1. számú levele az ORFK Bűnügyi Főosztály vezetője részére (kelt: 2016. szeptember 21. napján).

¹³¹ Be. 308. § (2) bek.

5.3. Kapcsolata a bizonyítás eszközeivel

A *tanúvallomás és a terhelt vallomása* szintén szoros kapcsolatot mutat a szemlével. Ez a kapcsolat kétirányú. A szemle során több olyan személyt hallgat meg a szemlebizottság vezetője, akik érdemi információkkal rendelkeznek, ezért kihallgatásuk szükségessé válik. Ezek a kihallgatott személyek olyan adatokat nyújthatnak, amelyek alapján szemle elrendelése válik indokolttá, vagy segítséget nyújthatnak a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása során. Másfelől pedig a szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök a kihallgatás során támpontot, információt adhatnak a hatóság tagjának, amelyeket végső soron – a krimináltaktikai ajánlásoknak megfelelően – a kihallgatott személyek elé lehet tárni. Ennek segítségével pedig együttműködésre, akár további beismerésre lehet őket bírni.

A szemlének valamennyi bizonyítási eszköz közül a *szakvéleménnyel* van a legfontosabb és legközvetlenebb kapcsolata. A bűnügyi nyomrögzítő tevékenység a szakértői munka előszobája.¹³² A nyomrögzítőknek az a feladatuk, hogy a szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközöket, elváltozásokat szakértői vizsgálatra alkalmas módon rögzítsék és csomagolják.

Itt kell megemlíteni a „szakértői szemle” intézményét, amely a gyakorlatban az egyik értelmezés szerint a szakértői vizsgálat kezdetét jelenti, hiszen a szakértő megvizsgálja a bűnjeltárgyat, ellenőrzi a csomagolás sértetlenségét, azt, hogy a kirendelő határozatban leírtaknak megfelelő tárgyak érkeztek-e hozzá vizsgálatra, iratokat tanulmányoz az ügy megismerése érdekében stb.¹³³ Mások azt nevezik szakértői szemlének, amikor a szakértő a nyom, anyagmaradvány, elváltozás (a vizsgálat tárgya) keletkezésének körülményeit a *helyszínen* vizsgálja meg részletesen, és részben ez alapján alakítja ki véleményét. A szemlétől ezt meg kell különböztetni, mivel ez nem hatósági jellegű.¹³⁴ Ez az intézmény nem ismeretlen a magyar büntetőeljárársban, az 1843. évi törvényjavaslat 117. §-a is műértők közreműködését írja elő a helyszínen, ha „a szemle alá veendő tárgy külön tudomány- vagy mesterségismeretet kíván”, de az 1853. évi osztrák Bp. a bírói szemle szabályai között, a 78. § rendelkezései szerint is „ha valamely megvizsgálandó tárgy kinyomozása különös ismereteket vagy ügyességeket tesz föl, a tény kinyomozásához dologértők” hívandók meg. Az 1951. évi III. törvény kifejezetten megengedi a terhelt által fizetett úgynevezett „ellenőrző szakértőnek”, hogy a szemlén részt vegyen [114. § (3) bekezdése]. Az 1973. évi I. törvény szinte szó szerint megegyezik a hatályos szabályozással, amely alapján a szakértő, ha az a feladata teljesítéséhez szükséges, az eljárási

¹³² Nogel Mónika: *Az igazságügyi szakértői vélemények hiteltérdemlősége a büntetőeljárársban*. Doktori értekezés. Pécs, PTE, 2018.; Nogel Mónika: A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmai. *Jog – Állam – Politika*, 9. (2017a), 1. 115–133.

¹³³ Kovács Gábor: Szakkonzultáns és társszakértő szerepe az orvosszakértői bizonyításban. *Magyar Jog*, 63. (2016), 11. 653–658.; Kovács Gábor – Nogel Mónika: Activity of Forensic Experts and Quality Assurance in Hungary. *Forensic Science International*, 277. (2017), 257–258.

¹³⁴ Cséka Ervin – Kratochwill Ferenc – Tremmel Flórián: *Magyar büntető eljárási jog*. Egységes jegyzet, kézirat. Budapest, Tankönyvkiadó, 1991. 290.

cselekményeknél jelen lehet, és a szakvéleménye megalkotásához szükséges tárgyakat (amelyeket korábban nem kapott meg) megtekintheti, megvizsgálhatja.¹³⁵ A szemlén részt vehet a szakértő.¹³⁶ Ennek hasznosságát többen – főleg szakértői oldalról – vitatták az utóbbi évtizedekben, de azt gondolom, hogy bizonyos szakterületeken, bizonyos körben ez indokolt (például halottszemle során orvos szakértő részvétele).

A szemlének nyilvánvaló a *tárgyi bizonyítási eszközzel* való kapcsolata, hiszen „a szemlén fel kell kutatni és össze kell gyűjteni a tárgyi bizonyítási eszközöket, és gondoskodni kell a megfelelő módon történő megőrzésükről”.¹³⁷

A releváns *okiratot* mint a bizonyítás eszközét a büntetőeljárás során le kell foglalni. A szemlével kapcsolatban ez annyiban lehet érdekes, ha az okirat az eljárásban nem csak valamilyen tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására alkalmas, hanem a bűncselekmény elkövetésének vagy az elkövetőnek a nyomait is hordozhatja (például egyes okiratok kapcsán nemcsak annak tartalma, hanem az is fontos a bizonyítás szempontjából, hogy azt ki foghatta meg, ki találkozhatott azzal az okirattal). Ebben az esetben az irat lefoglalása során erre is tekintettel kell lenni (vagy akár a lefoglalást a szemle keretében lehet alkalmazni). Ennek során pedig a krimináltechnikai és -taktikai ajánlásokat be kell tartani. Így tehát a megfelelő védőfelszerelésben, a szükséges szemledokumentumok elkészítése mellett kell azt végrehajtani. Természetesen a legközvetlenebb kapcsolata abban áll, hogy a szemle során rögzített adatok az okiratban (szemlejegyzőkönyvben és annak mellékleteiben) jelennek meg.

¹³⁵ Be. 192. § (1) bek.

¹³⁶ Be. 207. § (4) bek.

¹³⁷ Be. 207. § (2) bek.

6. A szemle alapelvei

Mint minden tevékenységnek, a szemlének is meg kell határozni az alapelveit. Ennek az az oka, hogy a konkrét utasításokon túl, a szemle teljes menetére, sőt az azt követő munkára is generálisan érvényes alapszabályok lefektetése szükséges, amelyek zsinór-mértékül szolgálnak a munka tervezése és szervezése során, valamint irányt mutatnak olyan helyzetekben, amelyeket szakmai vagy jogi normák nem szabályoznak.

Az alapelvek kapcsán két nézet ismeretes: az egyik irányzat szerint az alapelv kapcsán a normaszövegtől való elszakadás lehetőséget biztosított, ezért nem indokolt az alapelvek normatív szabályozása. A másik felfogás szerint az alapelveknek a normákban meg kell jelenniük, és azokat a jogalkalmazásban is indokolt érvényre juttatni.¹³⁸

A korábban leírtakkal összhangban a szemle intézménye és ezzel együtt a fogalma nem fejlődött kellő mértékben hazánkban a 20. századig. Mégis több olyan fogalom jelent meg a 19. század során a jogirodalomban, amelyek a szemle követelményeként, azaz taktikai alapelvekként értelmezhetők. Ilyenek voltak a *körültekintés*, a *gyorsaság*, a *nyugodtság*, a *pártatlanság* és az *elővigyázatosság*.¹³⁹ Feltűnő ezen alapelvek tanulmányozásakor, hogy nem szerepel közöttük olyan fontos érték, mint a jogszabályoknak történő megfelelés (például jogszerűség vagy törvényesség), valamint az egyik legfontosabb alapelv, az objektivitás (például tárgyilagosság, elfogulatlanság). Az alapelvek persze inkább nyomozástani alapúnak tűnnek, de akkor is hiányérzet keletkezik, hiszen a kriminalisztikai ajánlások alapja is a jogi normák betartása, tehát a jogszerűség.

Ugyanazok az alapelvek sokszor több területen is megjelennek. Erre utal Hautzinger is, amikor a bűnügyi nyomozás és a rendészeti beavatkozás alapelveit vizsgálja. Eszerint mindkét területen közös a törvényesség alapelve (jogszerűség vagy jogszabályhoz kötöttség elve), a szakszerűség és az arányosság követelménye, amelyet a hatósági cselekmények dokumentáltsága egészít ki.¹⁴⁰ Feltűnő a szemle alapelveivel való hasonlóság. A három területet a hatósági jelleg köti össze, és persze az, hogy a szemle alapelvei nem lehetnek ellentétesek a bűnügyi nyomozás alapelveivel.

6.1. Jogszerűség, szakszerűség

A szemlét mindenkor a hatályos jogi normák és szakmai szabályok szerint kell végrehajtani. A jogszabályoknak való megfelelés azért kiemelkedően fontos, mert ha az eljárási garanciákat a szemle végrehajtása során nem tartják be, akkor a legsikeresebb szakmai

¹³⁸ Hautzinger Zoltán: A rendészeti kényszerítőeszközök alkalmazásának alapelvei. In Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I. Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2002. 70.

¹³⁹ Vö. Katona (1977): i. m. 274.

¹⁴⁰ Hautzinger Zoltán: A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei. *Magyar Rendészet*, 15. (2015), 1. 16.

munka is kárba vész, hiszen kizárt annak büntetőeljárásbeli felhasználhatósága.¹⁴¹ Ehhez elég egy egyszerű eljárási szabály be nem tartása (például bűnjelcímke hiánya).

Szakmai szabályok alatt elsősorban az akkreditált felsőfokú képzésekben oktatott krimináltaktikai ajánlások rendszerét kell érteni, a validált krimináltechnikai módszert, továbbá minden olyan (nem csak jogi) szabályozást, módszertani útmutatót, módszertani levelet, generális szakmai utasítást (országos vagy megyei hatáskörű szakmai szervek vezetőitől érkező előírást), amely a gyakorlatban a bűnügyi technikai munka végrehajtására vonatkozik. Magam ide sorolom azokat a módszereket is, amelyek „apáról fiúra” szállnak, és bár nincsenek leírva sehol, de szabályszerűen végrehajtva eredményt lehet velük elérni. A leírás hiánya persze problémát jelent, amelyre megoldást a bűnügyi szemletevékenység akkreditációja¹⁴² ad majd.

Mint az a 30/2011. (IX. 22.) BM rendeletből is ismert,¹⁴³ a rendőri tevékenység során külön kell vizsgálni egy intézkedés vagy eljárás jogszerűségét és szakszerűségét. Igaz ez egy eljárási cselekmény megítélésére is. A két fogalom érdekes kölcsönhatásban van egymással. Leszögezhetjük: minden szakmai szabállyal szemben követelmény, hogy jogszerű legyen. Ha a kriminalisztikai ajánlásokat tekintjük a fentiek szerint szakmai szabályoknak, akkor azok nyilván nem mondhatnak ellent egyetlen jogi normának sem.

- Igaz ez az állítás akként is, hogy ami jogszerűtlen, az nem lehet szakszerű. Ez az állítás az előző kijelentésből következik.
- Léteznek olyan jogszerű szabályok, amelyek azonban nem szakszerűek. Ez jogalkotói hibát feltételez. Ezeket a vizsgálatunk köréből ki kell zárni, hiszen a „jó szemle” nem érhető el, ha a szakmai szabályokat a hatóság tagja azért nem tudja betartani, mert az esetben normasértést követne el.
- Létezik olyan végrehajtás, amely jogszerű, mégis szakszerűtlen? A válaszom az, hogy létezik. Olyan területen, ahol a jog szakmai döntést enged a hatóság tagjának, a szakember hozhat szakmailag rossz döntést, amely így nem lesz jogszerűtlen, de szakmailag helytelen lesz. Ennek egy esetét tudom elképzelni a szemle kapcsán: egy részfeladat végrehajtása során a hatóság tagja rossz módszert választ. Ilyen példa az, ha egy tárgyról, amelyet az elkövető a nyomozás adatai szerint megfogott, rögzít ugyan daktiloszkópiai nyomtörödéket, de azt olyan módon teszi, hogy a nyom később az ujjnyomszakértői vizsgálaton kívül más szakértői vizsgálatra nem alkalmas, holott indokolt lett volna.

Összegezve: létezik egy vékony szelet a jogszerűség halmazában, amely nem szakszerű (ez jogalkotói hiba), egy másik vékony szelet pedig a szakszerűség halmazában, amely jogszerű, de nem szakszerű tevékenységet jelent (a végrehajtó hibája).

¹⁴¹ Herke Csongor – Kovács Gábor: A bűnjelkezelés anomáliái Magyarországon. *JURA*, 27. (2021), 1. 104–112.; Kovács (2021): i. m. 1741–1758.; Herke Csongor et al.: Bűnjelekről a hatályos jog tükrében. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 106–113.

¹⁴² G. R. Jones: Accreditation. Toxicology Laboratories. In Jason Payne-James et al. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*. London, Elsevier, 2005. 1–11.

¹⁴³ 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet 38. § (5) bek.

6.2. Objektivitás

Ezen alapelv egyrészt azt jelenti, hogy a szemle során az ott tapasztaltakat *elfogulatlanul kell vizsgálni*, másrészt pedig az ott tapasztaltakat a helyszín szemlekorai állapotának megfelelően, *tényszerűen kell rögzíteni*.

Az objektív megítélést befolyásolhatja egyrészt külső hatás, másrészt az individuumból fakadó pillanatnyi érzés vagy valamely meggyőződés, attitűd.

A bűnügyi szemletevékenység a jellegénél fogva gyakran szélsőséges (időjárási, helyszíni) körülmények között, emberi (például hozzátartozói) indulatok mellett zajlik, amely tényezők jelentősen nehezíthetik az objektív megítélést. Ezeket meg kell kísérelni minél nagyobb mértékben kiküszöbölni.

Az alapelvhez kapcsolódik az a követelmény is, hogy a pillanatnyi környezeti vagy személyes hangulat nem befolyásolhatja munkavégzésük során a szemlebizottság tagjait.

A politikai nézet, vallási és egyéb individuális meggyőződés szintén nem befolyásolhatja az eljáró hatóság tagját a legegyszerűbb tény megítélése során sem, csak azok objektív megállapítására szorítkozhat. Ez egyben azt is jelenti, hogy nem szabad szubjektív okokból figyelmen kívül hagyni, vagy éppen vizsgálat alá vonni egyes személyeket, tárgyakat, jelenségeket.

Nem befolyásolhat valamely szakmai meggyőződés sem, azaz nem lehet kész koncepció, amely mentén a szemle menete zajlik, mert az szinte bizonyosan téves eredményhez vezet. Ennek elkerülésére a megfelelő megoldás a későbbiekben kifejtett gondolati rekonstrukció intézményének alkalmazása, amely egy kriminalisztikai alapfogalom.¹⁴⁴

6.3. Részletesség, teljesség, arányosság

A helyszínt teljes egészében, minden részletre kiterjedően fel kell dolgozni. Ez azonban nem jelenti azt, hogy mindent egyforma részletességgel kell vizsgálni, hanem az egyes jelenségek közötti megfelelő, *arányos* súlyozással. Ez az arányosság azt jelenti, hogy igyekezni kell kiválasztani az ügy szempontjából releváns adatokat, és a figyelmet abba az irányba összpontosítani úgy, hogy közben minden részletet meg kell vizsgálni. Tehát az arányosság nem az egyes jelenségek, adatok vizsgálatára, hanem az azzal történő további foglalkozásra (például rögzítésre) vonatkozik. A helyes eljárás az, ha a teljes helyszín átvizsgálása a megfelelő részletességgel zajlik, ezt követően pedig az ügy összes körülményének figyelembevételével születik döntés arról, hogy a részletes vizsgálat mire és milyen mértékben terjedjen ki úgy, hogy valamennyi verziót számításba véve egyetlen adatforrás se vesszen el. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy *a vizsgálat horizontálisan mindenre, vertikálisan pedig az adatok tükrében meghatározott személyekre, tárgyakra terjedjen ki*.

¹⁴⁴ Kovács Gábor: A kognitív torzítás veszélyei a szakértői véleményalkotásban. *Jog – Állam – Politika*. 14. (2022a), 3. 25–45.; Kovács (2021): i. m. 1741–1758.

A folyamatban kulcsszerepe van a fénykép- és videófelvételeknek, ugyanis akármi-lyen mélyreható is a szemletevénység, azt úgy kell végrehajtani, hogy *utólag minden részlet vizsgálható legyen!* Így tehát a környezeti és áttekintő felvételek elkészítése során, de még a részletfelvételek készítésekor is figyelni kell arra, hogy egy-egy tárgy vagy elváltozás helyzete, jellemzői később az eljárás során jelentőssé válhatnak, és akkor ezek vizsgálatát a felvételek alapján kell tudni biztosítani.

Például egy magasból történő leugrás helyszínén a leugrás helyén a néhai által levetett kabát tulajdon-ságainak vizsgálata nem feltétlenül elsődleges (nyilván annak azonosítása, a zsebek átkutatása és ennek dokumentálása igen), azonban később az eljárás során lehet jelentősége például a kabát pontos méretének. Éppen ezért a néhai ruházataról történő metrikus fényképezésnek is a protokoll részét kell képeznie. Ugyanígy fontos lehet a kabát pontos elhelyezkedése is, amelynek mérését, rögzítését nem feltétle-nül végzi el a bizottság, de ha a helyszínen készül háromdimenziós felvétel, akkor ezek az adatok utólag mind megállapíthatók. Ennek részleteiről a szemle dokumentálása kapcsán még értekezem.

Az arányosság követelménye biztosítja azt is, hogy a részletes vizsgálat (felkutatás, rögzítés) során alkalmazott módszer csak olyan mértékű kárt okozzon, amely összhangban van az elérni kívánt eredménnyel. Tehát egy kisebb értékre elkövetett csalás esetén nem indokolt egy daktiloszkópiai nyomtörödének miatt egy antik bútor releváns felületé-nek kifűrészelése. Ugyanez egy emberölés helyszínén szakszerű és arányos eljárásnak minősülhet. Az arányosság elvét úgy kell tehát figyelembe venni, hogy az eljárási cse-lekmény (mint hatósági intézkedés) „nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban az intézkedés céljával”.¹⁴⁵

6.4. Egységesség

A szemle során az egyes jelöléseket, a helyszínfeldolgozási módszereket egy elv men-tén, következetesen kell alkalmazni. Az egységesség követelménye az elnevezésekre is vonatkozik. Így a helyszíni dokumentáció minden részében (jegyzőkönyv, fényképmel-léklet, helyszínrajz, bűnjelcímke) következetesen ugyanazt az elnevezést kell használni ugyanazon lefoglalt tárgyra és ugyanazon eljárási módszerre vonatkozóan.

Az egységesség alapelveéhez kötődik az az igény is, amely a szemle végrehajtási mód-szereinek megegyezőségét is jelenti. Ez nemzetközi elvárás, amelynek eszköze a bűnügyi szemletevénység akkreditációja.

6.5. Halaszthatatlanság

A szemlét, különösen a helyszíni szemlét – jellegeből fakadóan – rendszerint halasztha-tatlan nyomozási cselekményként kell végrehajtani. Ennek jogi környezete a büntetőel-

¹⁴⁵ Hautzinger (2005): i. m. 16.

járási törvény szövege szerint világos, azonban vannak kriminalisztikai folyamányai is, amelyeket jelentőségük miatt ehelyütt meg kell említeni. A halaszthatatlanság ez esetben azt jelenti, hogy amennyiben olyan adat jut a nyomozó hatóság tudomására, amelynek következtében szemle lefolytatása indokolt, elengedhetetlen az arra vonatkozó azonnali intézkedés (ám ez nem egyenlő az eljárásjogi értelemben vett halaszthatatlansággal!).

A szemle általános jellemzői között szokás említeni még a helyettesíthetetlenséget és a megismételhetetlenséget.¹⁴⁶

A helyettesíthetetlenségről azért beszélhetünk, mert a szemle egy olyan komplex nyomozási cselekmény, amely a tárgyaknak nemcsak közvetlen észlelését, megfigyelését teszi lehetővé, hanem azok megtalálási helyét, környezetét is rögzíti. Ezzel olyan információkat ad a nyomozáshoz, amelyek pótolhatatlanok. A helyettesíthetetlenséget is erősíti, ugyanakkor a megismételhetetlenség fogalmához tartozik, hogy a megtalált tárgyon lévő nyomok, anyagmaradványok általában a legnagyobb eséllyel a helyszínen rögzíthetők, hiszen a kontamináció elkerülése végett a felkutatást és a rögzítést mihamarabb el kell végezni. Nem beszélve arról, hogy egyes nyomok (például egy térfogati lábbelinyom) csak a helyszínen rögzíthetők.

Fel kell hívni a figyelmet ugyanakkor arra, hogy a szemle nem megismételhetetlen, hanem „csupán” az *eredeti állapotában megismételhetetlen*, hiszen ismert a „pótszemle” intézménye, amely egy megismételt szemle elnevezéseként használatos. Az eredeti állapotában való megismételhetetlenség éppen a fentebb leírtakból következik. A szemle tárgyainak megfigyelését, vizsgálatát, azok helyzetét csak ott és csak akkor lehet elvégezni. Ennek az az oka, hogy a szemle tárgyainak egy része idővel magától megsemmisül (például biológiai anyagmaradványok), míg másik csoportja objektív körülmények miatt (például időjárás) tönkremegy. Amennyiben a szemléről annak szükségessége esetén nem intézkednek, vagy ha mégis, de azt nem kellő alaposággal hajtják végre, előfordulhat, hogy egyes szemletárgyak megsemmisülnek, vagy környezetük olyannyira megváltozik, hogy azokból következtetés már nem vonható le.

További észrevételem, hogy sokan a szemle sajátjaként kezelik a megismételhetetlen (pontosabban az eredeti állapotban megismételhetetlen) jelzőt, mintha ez a taktikai elv a szemlére vonatkozó alapigazság lenne. Véleményem szerint azonban hasonlóan igaz lehet ez a taktikai elv például a „kihallgatás–folytatólagos kihallgatás” relációjában is, ahol a terhelt beismerésre hajló lelkiállapota, az „a lélektani pillanat” sem biztos, hogy „eredeti állapotában megismételhető”.

E két jelző – jelentősége ellenére – a szemlének csak jellemzője, de nem lehet alapelve, mert nem rendelkezik egyik sem azokkal a szükséges kritériumokkal, amelyek az alapelvek sajátjai, azaz nem adnak általános zsinórmértéket, jogi szabályozás hiányában pedig nem adnak eligazodást a jogalkalmazó számára.

¹⁴⁶ Pusztai (1977): i. m. 166–167.; vö. Anti et al. (2001): i. m. 147–148.

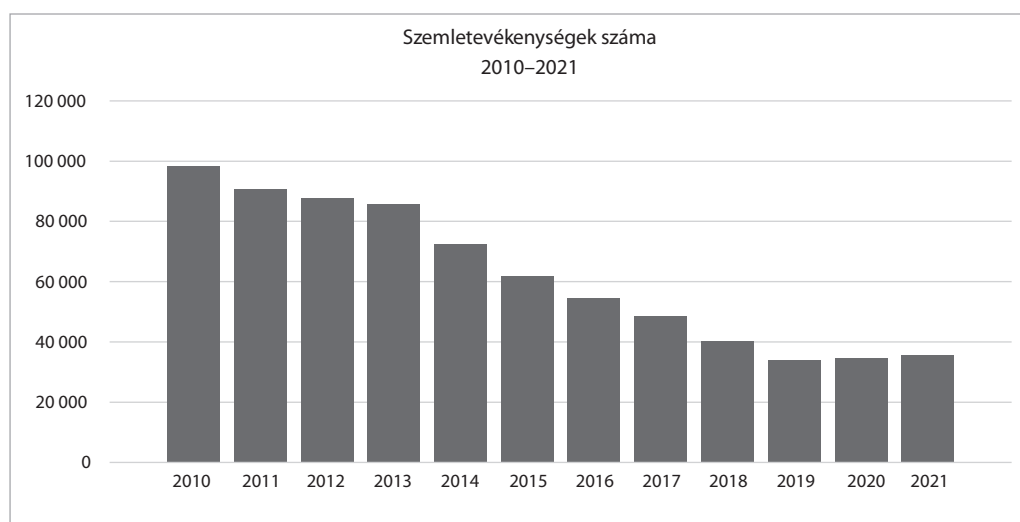
Vákát

7. A bűnügyi szemle nagyságrendjei

Tekintettel a Be. 34. § (1) bekezdésére, a szemle elemzésekor a rendőrség büntetőeljárásbeli szemletevékenységét érdemes elsősorban vizsgálni.

Szemlét bizonyítási cselekményként a rendőrség négy eljárás keretében jogosult lefolytatni: leggyakrabban – évente folyamatosan csökkenő számban – a büntetőeljárás keretében (ide kizárólag a bűnügyi helyszíneken végzett szemléket értve), néhány ezer alkalommal közigazgatási hatósági eljárás keretében, valamint elhanyagolható számban fegyelmi eljárás kapcsán és szabálysértési ügyekben. Polgári peres eljárásban a rendőrség nem folytat szemlét.

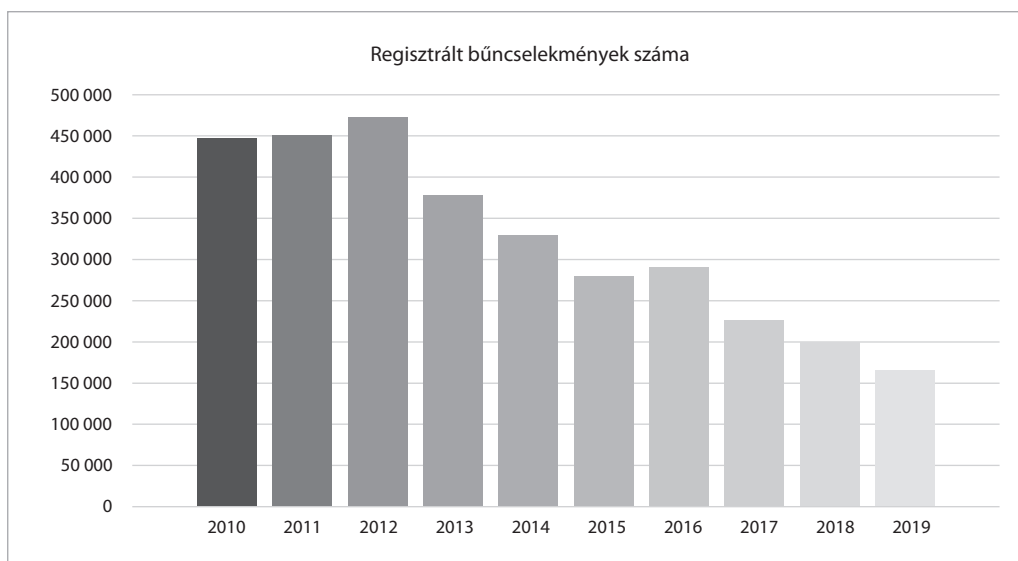
A bűnügyekben folytatott *szemlék jelentőségét mutatja azok nagyságrendje*, amelynek alakulását az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: A bűnügyi helyszínelő egységek által végzett tevékenységek száma (tágabb értelemben vett szemletevékenység)

Forrás: Országos bűnügyi technikai tevékenységét értékelő jelentések a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Technikai Főosztály részéről

A számok ugyan csökkennek, ám hozzá kell tenni, hogy nagyságrendileg hasonló tendenciában csökkent a bűncselekmények száma is az adott időszakban.

2. ábra: Magyarországon regisztrált bűncselekmények száma 2010–2019 között

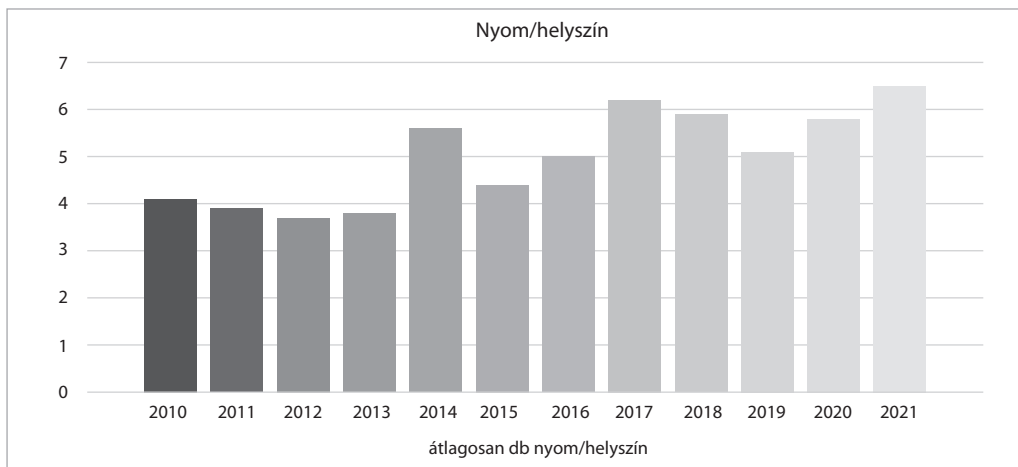
Forrás: Országos bünygyi technikai tevékenységét értékelő jelentések a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Bünygyi Technikai Főosztály részéről

A két ábra összevetéséből azonban megállapítható, hogy a regisztrált bűncselekmények számának csökkenése nagyobb ütemű volt, mint a szemlék számának redukálódása, ezért kijelenthető, hogy a vizsgált időszakban arányaiban *nőtt a szemlék száma*.

Mindeközben az e tevékenységet végző szakemberek száma 676-ról¹⁴⁷ 700 fő fölé emelkedett. Szükség is van erre, hiszen a magasabb színvonalú munka egyik feltétele a nagyobb személyi állomány. A *nyomok száma*, amelyeket a rendőrök rögzítettek egy-egy helyszínen, *szintén folyamatosan növekedett*.

A tendencia kedvező, ugyanis a szemlék számának és színvonalának növekedése jogos elvárás a jogalkalmazók részéről.

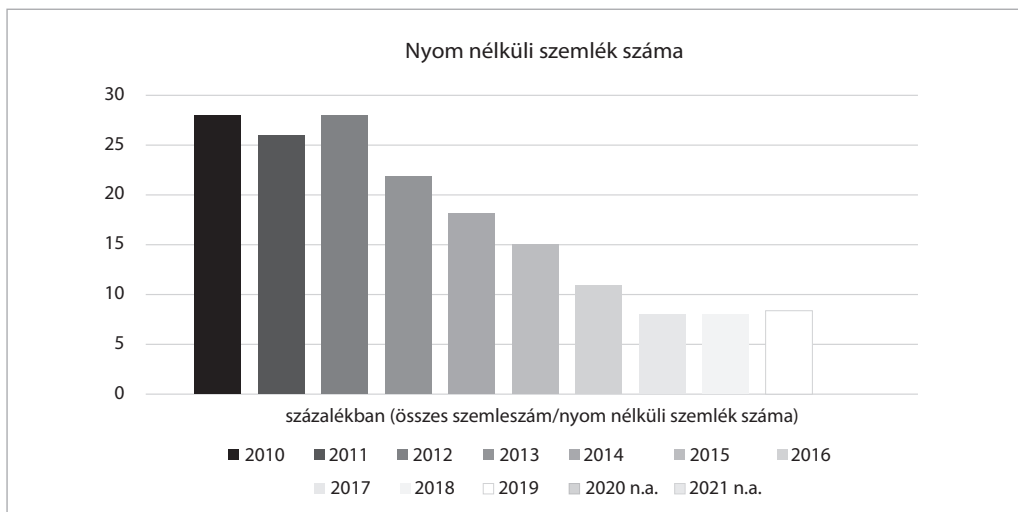
¹⁴⁷ Katona Géza: A kriminalisztikai szakértés új szakasza a huszonegyedik század kezdeti éveiben. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 6. 21.

3. ábra: Magyarországon bűnügyi helyszínenként átlagosan rögzített nyomok, anyagmaradványok száma 2010–2021 között

Forrás: Országos bűnügyi technikai tevékenységét értékelő jelentések a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Technikai Főosztály részéről.

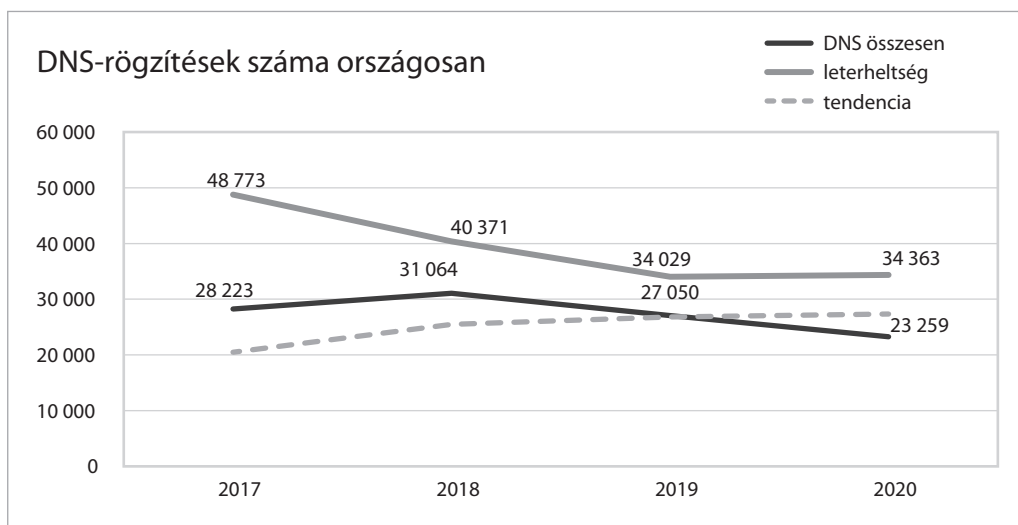
Közben az olyan szemlék száma, amelyeken semmilyen nyomrögzítés nem történt, folyamatosan csökkent.

4. ábra: Azon bűnügyi szemlék száma, ahol nem történt egyetlen nyomrögzítés sem 2010–2020 között
Forrás: Országos bűnügyi technikai tevékenységét értékelő jelentések a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Technikai Főosztály részéről

Hozzá kell tenni, hogy a szakmai körökben „nyom nélküli helyszínek száma”-ként ismert jelenség könnyedén csökkenthető, hiszen ha az az elvárás, hogy ne legyen ilyen szemle, akkor az könnyen teljesíthető: ha van értelme, ha nincs, akkor is nyomot rögzítenek a helyszínelők. Ez azonban nem lehet cél. Vezetőként arra kell törekedni, hogy a tendenciákat figyelve, szükség esetén meg kell vizsgálni bizonyos ügýtípusok szemléit, illetve bizonyos szervezeti egységeket vagy akár bizonyos napszakokat, esetleg egyes helyszínelőket, majd pedig az eredménynek megfelelően intézkedni kell. Ezzel a módszerrel a nyom nélküli szemlék száma valóban, érdemben csökkenthető.

Az említett létszámbővülés egyébként az egész bűnüldözési és igazságszolgáltatási rendszerre jellemző volt a vizsgált időszak viszonylatában (rendőrség, ügyészség, bíróság és büntetés-végrehajtási szakemberek számában egyaránt).¹⁴⁸ A szakterületen tapasztalt létszámnövekedés és az ezzel párhuzamos ügyszámsökkenés a munka minőségére jótékony hatással volt, mivel a rögzített nyomok száma több területen emelkedett (leglátványosabban a DNS területén a vizsgált időszakban több mint duplájára emelkedett a rögzítések száma).

5. ábra: DNS-rögzítések száma országosan 2017–2020

Forrás: Országos bűnügyi technikai tevékenységét értékelő jelentések a KR Nemzeti Nyomozó Iroda Bűnügyi Technikai Főosztály részéről

A különböző nyomok és anyagmaradványok rögzítésének száma rendkívül eltolódott a DNS javára, emiatt a klasszikus kriminalisztikai területek szenvedtek hátrányt. Ez a fejlett országokban megfigyelhető tendencia véleményem szerint nem kedvező.

¹⁴⁸ Kaiser Tamás (szerk.): *Jó állam jelentés*. Budapest, NKE, 2015. 15. (Kiegészítés: a bírák száma 2013-tól kismértékben csökkent.)

Két okból sem elfogadható folyamatnak lehetünk szemtanúi.

Egyrészt a különböző nyomok és anyagmaradványok sokszínűsége mindig több lehetőséget ad a bizonyítás során (többoldalúan, több szakterületen dolgozó igazságügyi szakértő véleménye révén lehet bizonyítani ugyanazt a ténnyt).¹⁴⁹

Például természetesen DNS-azonosítással is lehet bizonyítani a gépjárműben tartózkodás tényét, ám a DNS rendkívül sérülékeny, a környezeti hatásoknak folyamatosan kitett bomlékony anyagmaradvány, amely az esetek nagy többségében láthatatlan nyomokban jelenik meg, rendkívül alacsony biológiai koncentrációban (1–10 sejt), ezért a jelenléte sok esetben akkor sem garantálható, ha az adott felületet korábban megérintette a releváns személy, másrészt pedig könnyen kontaminálható, ami az érzékeny vizsgálati módszereknek köszönhetően kevert szennyeződésként kimutatható. A gépjárműben tartózkodás azonban számos más anyagmaradvánnyal is kiválóan bizonyítható, így mikroméretű anyagmaradványok (például elemi szálak) jelenlétével, ujjnyomokkal, szaganyagmaradvánnyal stb.¹⁵⁰

A másik ok, amely miatt a DNS-vizsgálatok túlzott preferenciája aggasztó, a nemzetközi szakirodalomban jól ismert DNS-transzfer problémaköre.¹⁵¹

A DNS-anyagmaradvány képes az egyik tárgyról átkerülni a másik, vele érintkező tárgyra. Ennek az a veszélye, hogy így olyan helyről is rögzíthetik egy, az ügyben releváns személy DNS-ét, ahol még soha életében nem járt.

Például egy mobiltelefont elhagy az ügyben releváns személy abban az étteremben, ahol egy baráti társasággal vacsorázott. Az egyik barátja hazaviszi a telefont a szándékkal, hogy másnap, amikor találkoznak, majd odaadja neki. Ez másnap meg is történik, azonban ez alatt az idő alatt a telefont megtaláló baráthoz betörnek, és azon az asztalon, ahol a mobiltelefont az éjszaka folyamán letette és ahonnan másnap a tulajdonosának elvitte, rögzíteni fogják a barát DNS-ét úgy, hogy ő abban a lakásban még sohasem járt.

A problémára egyetlen megoldás kínálkozik: a klasszikus kriminalisztikai módszereket (az ügy szempontjából releváns bűnjelek kiválogatása, beküldése, a megfelelő szakértői

¹⁴⁹ Pádár Zsolt et al.: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon I. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 12. 7–34.; Pádár Zsolt et al.: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 1. 9–32.; Kovács Gábor – Nagy Klára – Nogel Mónika: Accreditation of Forensic Laboratories as a Part of the „European Forensic Science 2020” Concept. In Keller Éva (szerk.): *AAP 2015 Programme and Abstract Book. 24th International Meeting on Forensic Medicine Alpe-Adria-Pannonia*. Budapest, Expert-Quality Kongresszusi és Utazási Iroda, 2015. 41–42.

¹⁵⁰ Vö. Anti-Gárdonyi (2020): i. m. 43–100.

¹⁵¹ Kovács Gábor – Pádár Zsolt: Misinterpretation of Sample Contamination in a Hungarian Casework. *Forensic Science International. Genetics Supplement Series*, 5. (2015), 1–2. e425–e427.; Nogel Mónika: Contracting Forensic DNA Experts by the Defense in Hungarian Criminal Procedure. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 6. különszám. 39–54.; Nogel Mónika: Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikai szakértői vélemények relevanciája a védelem számára. *Belügyi Szemle*, 70. (2022), 3. 481–503.; Nogel Mónika et al.: A Work in Progress – Accreditation of Forensic DNA Laboratories as a Part of the „European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020)” Concept. *Forensic Science International. Genetics Supplement Series*, 7. (2019c), 1. 836–837.

szakterület kiválasztása) sem szabad feledni a nyomrögzítés során, hiszen más típusú nyomok, anyagmaradványok segítségével a DNS eredménye megerősíthető, vagy épp ellenkezőleg, hasznos kétség ébreszthető a bizonyítási cselekmény folyamán.

A fenti példa esetén, ha a telefont megtaláló barát lakásának szemléje során nemcsak DNS-t rögzítenek az asztalról, hanem lábbelinyomokat is a padlóról, ujjnyomokat az asztal felületéről, valamint elemi szálakat is; és egyik nyom, anyagmaradvány révén sem azonosítható a DNS-anyagmaradványt hagyó személy olyan helyeken, ahol logikusan ott kellett volna lennie, akkor mindenképpen további vizsgálat és új nyomozási verzió bevezetése és ellenőrzése válhat szükségessé.

Tehát a DNS rögzítése a bűncselekmény helyszínén (vagy bűncselekménnyel érintett tárgyon, személyen) mindenképpen indokolt minden olyan helyről, ahol az ügy szempontjából releváns személyek és tárgyak érintkezhettek, és ennek bizonyítása ilyen módon elérhető.

Gondolni kell azonban arra, hogy az így rögzített anyagmaradványok vizsgálatának eredményeként született szakvéleményt alaposan, az ügy összes körülményére tekintettel kell értékelni, és össze kell vetni más nyomok, anyagmaradványok kapcsán született szakvéleményekkel, valamint a nyomozás adataival is, ugyanis ennek hiányában a szakértő által megállapított tények kétséget ébreszthetnek, amelynek következtében akár rossz megvilágításba kerülhetnek, így félreértelmezésre adhatnak okot.

A bűnügyi helyszínelő feladata tehát annyi, hogy korszerű biológiai szemlélet mentén kutasson fel és rögzítsen minden lehetséges DNS-t tartalmazó helyről mintát, pontosan dokumentálja azt, és küldje meg a nyomozónak, továbbá ezt megelőzően, valamint ennek során mindent tegyen meg a kontamináció elkerülése érdekében.

II. A bűnügyi szemle helye a büntetőeljárási törvényben és a hatályos szabályozás lényegi elemei

Vákát

1. A szemle szabályozásának helye a büntetőeljárási törvényben

Mindenekelőtt jogtörténeti aspektusból érdemes megvizsgálni, hogy a szemle szabályozása hol foglalt helyet a büntetőeljárási szabályozásban.

Az 1843-as törvényjavaslatban a büntetőeljárás II. (esküdszéki) javaslata részben, a XI. fejezetben kapott helyet, azon belül elsőként, az „A” részben. Ezt követi a házkutatás, tanúkihallgatás stb.

Az I. Bp.-ben a szemlét az „elővizsgálati szak”-ban helyezték el, amelynek célja volt megállapítani, hogy a cselekmény, amely a bíróság tudomására jutott, megtörtént-e egyáltalán, ha igen, milyen érdeksérelmet okozott, a cselekményt szándékosan vagy gondatlanul követték-e el, mely súlyosító és mentő körülmények mellett, és kiknek lehetett erről tudomásuk.

A II. Bp.-ben a szemle elrendelésének az általános feltételeit olvashatjuk a IV. fejezetben a bizonyítás eszközei között, majd külön a nyomozati szakban (VI. fejezet: Nyomozás megindítása), végül a bírósági szakban (VIII. fejezet: A bírósági tárgyalás) a szemle lefolytatásával szemben támasztott követelményekről tájékozódhatunk. Ez utóbbi szabályozás visszaül az előző jogszabályi helyekre. Mint korábban említettem, itt jelenik meg először írásban a nyomozati szakban a szemle a bizonyítás eszközékként.

Érdekes, és az 1951. évi III. törvény rendelkezéseit vizsgálva figyelemre méltó, hogy ebben a normában jelenik meg először – a hatályos szabályozáshoz hasonlóan – a (4) bekezdésben írt fordulat, amely szerint: „ha a szemle tárgyát egyáltalán nem, vagy csak jelentékeny nehézség, illetőleg költség árán lehetne a hatóság elé vinni, a szemlét a helyszínen kell megtartani”. Ez alapján azt hihetnénk, hogy a szemle helyszínen történő megtartása az atipikus, és a hatóság előtti végrehajtása a szokványos eljárás, miközben Pusztai leírásából is tudjuk, hogy nem ez a valóság. A szabályozás 2017-ig(!) ekként rendelkezett. De miért lehetett ez akkor és utána hosszú ideig így szabályozva? Szemlének tekintették a tárgyak egyszerű, hatóság (bíróság) előtti bemutatását is? Netán így akarták a bíróság előtti szemle elsődlegességét – legalább elveiben – megőrizni? Én e mögött egyszerűen jogalkotói mulasztást látok. Nincs értelme fenntartani egy olyan szabályozást hatvan éven át, amely a gyakorlat szöges ellentétét fogalmazza meg. Elvi jelentősége már régen nem lehet, hiszen az 1951. évi III. törvényben, majd később, a következő két eljárási kódexben a közös szabályozással még inkább azt üzeni a jogalkotó, hogy a szemle lefolytatása tipikusan és elsősorban a nyomozó hatóság feladata. Hiszen azt a célt, amelyet maga fogalmaz meg (a szemlét akkor kell elrendelni, ha a „bizonyítandó tény felderítéséhez vagy megállapításához” szükséges), szinte kizárólag a nyomozati szakban képes e jogintézmény betölteni.

Ezt követően az 1973. évi I. törvény IV. (a bizonyításról szóló) fejezet II. cím alatt a bizonyítás eszközei között található a szemle szabályozása. Növumként jelentkezik ebben a szabályozásban, hogy itt az általános, a teljes büntetőeljárásra érvényes rendelkezések között lelhető fel a szemle jogintézményének szűkszavú szabályozása, amely

így már deklaráltan a teljes eljárásra vonatkozik. Természetesen e törvénybe is bekerült „bírói szemle” címen a 203. § alatt a bírósági szakban lefolytatott szemle, de ezúttal már csak annyit szabályoz, hogy szükség esetén a tárgyalást a helyszínen kell megtartani, és átmutat egy másik szakaszra, amelynek legfontosabb fordulata az, hogy a szemlét hivatásos bíró tagjának kiküldésével, szükség esetén megkereséssel teljesíti. Tekintettel arra, hogy megkereséssel is engedi teljesíteni a szemlét, amely így pont az egyik fő céljától, a közvetlen észlelhetőségtől fosztja meg az eljáró bírót, maga a szabályozás teszi a bírói szemlét súlytalanná.

Az 1998. évi XIX. törvényben a szemle a bizonyítási eljárások között található, amelyről megoszlanak a vélemények. Kovács Gábor szerint helyes ez, hiszen a jogszabály „szakított a korábbi nézettel, amely a szemlét a bizonyítási eszközök közé sorolta. A törvény pontosan rögzíti, hogy a szemle nem bizonyítási eszköz, hanem olyan bizonyítási eljárás, amelyből a bizonyítás eszköze származhat”.¹⁵² A szemle bizonyítási eljárásként történő szabályozásával ért egyet Pusztai László is, mivel bizonyítási eszköznek tekinti a szemle eredményét és a szemletárgyakat, amelyeket ennek során szerez be a jogalkalmazó.¹⁵³ Ugyanígy látja ezt Farkas József polgári jogász is, aki szerint megtévesztően hat, hogy a „szemlét gyakran, mint bizonyítási eszközt sorolták fel vagy említették meg”,¹⁵⁴ ám szerinte a „szemle nem bizonyítási eszköz, hanem a bizonyítás foganatosításának egyik módja. A bizonyítási eszköz a szemletárgy, vagy más néven a tárgyi bizonyíték”.¹⁵⁵ Balogh Jenő is úgy véli, hogy „amit a bíró saját érzékelésével észlel, azt nem szükséges számára bizonyítani”.¹⁵⁶

Másként látja ezt Tremmel Flórián: szerinte ez a felfogás a polgári eljárásjogászok sajátja, akik nem tekintik önálló bizonyítási eszköznek a szemlét, hanem csupán egy bizonyítási módnak.¹⁵⁷ Ezzel ő nem ért egyet, először is azért nem, mert törvényszerkesztési szempontból nem célszerű kis eljárásokról szólni (tehát a „nagy büntetőeljáráson belül”), másodsor minden bizonyítási eszköz természetszerűleg bizonyítási eljárás során jön létre, harmadszor pedig bizonyításelméleti szempontok sem indokolják ezt, hiszen nehéz lenne eredeti és származékos, vagy közvetett és közvetlen bizonyítási eljárásokról beszélni.¹⁵⁸

Én a változtatás mögött annak a modern eljárásjogi felfogásnak a kirajzolódását látom, amely végigköveti a szemle intézményének jogi történetét az egyszerű, „más bizonyítási eljárásokat támogató” primitív módszerétől, a szemle során összegyűjtött tárgyi bizo-

¹⁵² Kovács (2013b): i. m. 294.

¹⁵³ Pusztai (1977): i. m. 115.

¹⁵⁴ Farkas József: *Bizonyítás a polgári perben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956. 167.

¹⁵⁵ Fehér Miklós – Farkas József: *Szakértői bizonyítás a származásmegállapítási és gyermektartási perekben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956. 15. idézi: Kertész Imre: *A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972. 58.

¹⁵⁶ Balogh Jenő: *Magyar bünvádi eljárási jog*. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, 1901. 375. idézi: Kertész (1972): i. m. 58.

¹⁵⁷ Fenyvesi–Herke–Tremmel (2004): i. m. 274.

¹⁵⁸ Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2006. 68.

nyítási eszközökön át az önálló, a szemle keretében felkutatott, megvizsgált, „csak ott és akkor, csak a megfelelő szakemberek és eszközök révén” fellelhető és vizsgálható eljárásig. Egy 2004-ben készült kommentár szerint, amelyet Tremmel is idéz előbb citált művében: a bizonyítási eljárás olyan bizonyítási cselekmény, amely a bizonyítandó tény felderítése vagy megállapítása érdekében személy, tárgy vagy helyszín megtekintésére vagy megfigyelésére irányul.¹⁵⁹

¹⁵⁹ KJK-Kerszöv, COMPLEX CD Jogtár.

Vákát

2. A szemle mint a bizonyítás eszköze, „bizonyítási cselekmény”

A bizonyítás eszköze a ténybeli adatok eljárásjogi keretek közötti anyagi megnyilvánulása.¹⁶⁰

A szemlét nem lehet a bizonyítási eszközök közé sorolni, mivel azt a bíró saját maga észleli, ezért nem szükséges azt számára bizonyítani – írja Balogh Jenő. Ezzel ért egyet Farkas József is, aki szerint a szemle a bizonyítás foganatosításának egyik módja (ma úgy mondanánk: bizonyítási cselekmény). A bizonyítási eszköz szerinte maga a szemletárgy, vagyis a tárgyi bizonyíték.¹⁶¹

Kertész ezzel nem ért egyet, mivel minden bizonyítéknak van forrása és bizonyítási eszköze egyaránt. Nem a bíróság az egyetlen címzettje a bizonyításnak, hiszen például a fellebbviteli fórum számára is rögzíteni kell azt bizonyítási eszköz formájában – mondja Kertész.¹⁶² Kiegészíthető részemről ez az érvelés azzal is, hogy a terhelt részére és a nyilvános tárgyalás résztvevői számára is meg kell indokolni, hogy a bíró által észlelt jelenség miért és milyen tényeket tanúsít, továbbá miért rendelkezik bizonyító erővel.

Mint már korábban említettem, egyetérték azzal, hogy a szemle bizonyítási cselekmény, hiszen annak során a bíró (vagy a hatóság tagja) közvetlenül észleli a bizonyítékot, annak forrását és a bizonyítás eszközét is (amelyet bizonyos körben akár maga választhat meg). Így például az utólagos jobb érzékelhetőség és elemezhetőség érdekében videófelvétel készítését rendelheti el, ami saját döntésétől függ. Az egy másik kérdés, hogy az elnevezés szempontjából érdemes megfontolni Tremmel azon érvelését a szemle bizonyítási eljárásá minősítése ellen, amely szerint nem helyes a nagy büntetőeljáráson belül „kis eljárásról” beszélni. Bár ő tartalmi és nem formai érvként fogalmazta ezt meg, végeredményben tényleg elgondolkodtató, hogy a bizonyítási eljárás kifejezés helyett a „bizonyítási cselekmény” elnevezést használja a jogalkotó – ez mára megvalósult.

Angyal Pál nem vitatja, hogy az akkor hatályos eljárási törvény szerint (I. Bp.) a szemle bizonyítási eszköz, amely a szemlét, az okiratot, a tanút és a terhelt kihallgatását sorolta ebbe a körbe, de a felsorolás nem taxatív, tehát ezek köre nyitott. Angyal szerint a bizonyítékok körébe esik még a szakvélemény és a közvetett bizonyíték is. Ezt azzal indokolja, ha helyes az a hipotézis, miszerint „bizonyító eszköz mindaz a személy vagy tárgy, mely bizonyos tények valódiságára vagy valótlanságára vonatkozólag meggyőződés keltésére alkalmas erőt hord magában, illetőleg melyeken bizonyító okok, illetve tények észlelhetők”,¹⁶³ akkor e két dolog bizonyító erővel rendelkezik, és közvetve ugyan, de a bizonyító okot felismerhetővé teszik. Angyal szerint a bírói meggyőződés szerzésének két formája van: egyrészt az érzéki észlelet (például szemletárgyak megtekintése),

¹⁶⁰ Kertész (1972): i. m. 55.

¹⁶¹ Idézi mindkettőt Kertész (1972): i. m. 58.

¹⁶² Kertész (1972): i. m. 59.

¹⁶³ Angyal Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I.* Budapest, Athenacum, 1915. 327.

másrészt pedig a „más egyének nyilatkozata” (például tanúvallomás, de ilyen, ha a más által fogatosított szemléről tett jelentést tanulmányozza). Angyal hozzáteszi, hogy a meggyőződés szerzése és a bizonyítás kétirányú szellemi munkából tevődik össze, az egyik az érzéki észlelet, a másik az értelmi feldolgozás. A bírói szemlében a kettő egybeesik, egy személyben összpontosul.¹⁶⁴ A szemletárgy kapcsán pedig azt írja, hogy „lehet akármily tárgy vagy személy”. Véleményem szerint a fenti megfogalmazásokból kitűnik, hogy a bírói szemle definíciója is így kezdődik: „a bíróságnak azt a cselekményét értjük”. Egy eszköz nem lehet cselekmény. A szemletárgyat pedig (nagyon helyesen) mint tárgyat vagy személyt, tehát mint eszközt definiálja. Ebből én azt gondolom, hogy Angyal nem ment szembe az akkor hatályos törvénnyel, de érzékeltette, hogy a szemle egy eljárási cselekmény, a szemletárgy pedig a bizonyítási eszköz.

A bizonyítás eszközeit mindig valamilyen eljárási cselekmény keretében szerzi be a hatóság (ellenkező esetben az jogszerűtlen volna). A szemle nem maga az eszköz, amellyel a bizonyítás eszközei beszerezhetők, hanem bizonyítási cselekmény, amellyel azt a hatóság megszerzi.

A hatályos Be. pontot tesz e vita végére, és a bizonyítási cselekmények közé sorolja a szemlét.

¹⁶⁴ Angyal (1915): i. m. 329. A bírói szemle alatt Angyal szerint „a bíróságnak azt a cselekményét értjük, amelynél fogva valamely szemletárgyat a büntetőeljárás során, a törvényben meghatározott alakszerűségek mellett érzéki észlelete körébe von abból a célból, hogy lényeges ténykörülmények valódisága vagy valótlanága iránt meggyőződést szerezzen”.

3. A szemle hatályos szabályozásának lényegi elemei

A szemle büntetőeljárás-jogi szabályozása – 2016. évben tett kodifikációs javaslatainkat elfogadva – soha olyan változáson nem ment keresztül, mint a legutóbbi kodifikáció során. A változások négy csoportba sorolhatók: a korábban hatályos 23/2003. (VI. 24.) BM–IM együttes rendeletben (Nyor.) meglévő egyes szabályok törvényi szintre emelése; a gyakorlathoz igazítás; bevezetett új jogintézmény (csupán érinti a szemletevékenységet); végül pedig egyes jogintézmények alkalmazását szélesítő rendelkezések, amelyek több lehetőséget adnak az ügyészség vagy a nyomozó hatóság kezébe.

3.1. Egyes szabályok törvényi szintre emelése.

A korábban hatályos Nyor., amelynek feladata a büntetőeljárás törvény szabályainak kibontása, egyúttal a jogalkalmazói értelmezés támogatása is, több olyan rendelkezést tartalmazott, amelyek garanciális jellegűek, így azokat törvényi szinten volt indokolt szabályozni. Be. 207. § (2) bekezdés: „[...] A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, rögzítése és biztosítása során úgy kell eljárni, hogy az eljárási szabályok megtartása utólag is ellenőrizhető legyen.” Ezt a korábban hatályos Nyor. 34. § szabályozta. A törvény tulajdonképpen szóról szóra átvette a normaszöveget, csak a nyom és anyagmaradvány szövegrészt – mint kriminalisztikai terminológiát – cserélte ki az eljárásjogban használt bizonyítási eszközök kifejezésre.

Be. 207. § (2) bekezdés: „[...] A szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell, így különösen a szemletárgy felkutatásának, összegyűjtésének menetét, módját, helyét és állapotát.” A két alaptézist a korábban hatályos rendelet külön rendelkezésekben szerepeltette (Nyor. 32. és 34. §), a jogalkotó azonban a törvényi szintre emeléssel egy időben ezeket összevonta. A döntés érthető, hiszen ezek kulcsszerepe a bizonyításban egymástól nem elválasztható. A precízen dokumentált felkutatás helye és annak körülményei kiemelten fontosak egyrészt a bíróságig terjedő felügyeleti lánc („hitelességi lánc” néven is ismert) (*chain of custody*) ellenőrizhetősége, másrészt pedig a rögzített bizonyítási eszköz szakértői vizsgálata miatt. Tulajdonképpen a szemle alapelvei közül a jogszerűség és a szakszerűség követelményeinek történő megfelelés érdekében is elengedhetetlen e körülmények pontos észlelése és dokumentálása. Amennyiben ezek az adatok a szemle dokumentációiból nem olvashatóak ki pontosan, a bizonyítás során megkérdőjeleződhet a bizonyítási eszköz eredete, így végső soron az, hogy a bizonyítás körébe vont tárgyi bizonyítási eszköz valóban a rögzítés helyéről származik-e. Ha nem követhető, hogy a bizottság a szemle során merre mozgott, mit csinált, akkor később – egy részletes jegyzőkönyvi leírás mellett is – gondot okozhat

a bíróságnak az eljárás rekonstruálása is.¹⁶⁵ A pontos dokumentáció hiánya a szakértői vizsgálat során is problémát jelenthet, hiszen előfordulhat, hogy a körülmények pontos ismerete nélkül nem adható egzakt szakvélemény. Egyetértve Kovács Gábor véleményével, kiemelt garanciális jelentőségű szabályok érvényre juttatását biztosítja a jogalkotó akkor, ha e követelményt törvényi szinten szabályozza.¹⁶⁶ A korábban hatályos Nyor. 32. §-a tartalmazta azt, hogy a szemléről készült jegyzőkönyvnek meg kellett felelnie az ellenőrizhetőség követelményének. A hatályos törvény ezt a megszorítást nem tartalmazza, és immáron a szemle általános követelményeként fogalmazza meg, ami üdvözlendő kiterjesztés. Ez egyúttal a kriminalisztikai követelményeknek történő megfelelést is jelenti, amennyiben a szakvélemény megalapozottsága kapcsán gyakran van jelentősége annak, hogy az adott nyomot vagy anyagmaradványt milyen állapotban találták, milyen módon kutatták fel és rögzítették, hiszen ezen körülményekből számos szakértői következtetés levonható.

Ennek megfelelően – összhangban az előző változással – mindkét módosítás a bizonyítási cselekmény utólagos rekonstruálhatóságát követeli meg a jogalkalmazótól, amelynek helyessége aligha vitatható. Erdei Árpád szerint ezt a követelményt a dokumentálásnak kell megvalósítania, ami természetesen elsődlegesen igaz, azonban véleményem szerint ez önmagában nem elegendő.¹⁶⁷ A korábban hatályos Be. 166. § (3) bekezdése ezt a követelményt megfogalmazta ugyan a jegyzőkönyv kapcsán (akárcsak az imént idézett Nyor.), így ez vonatkozott a szemlére is, a Be. 207. § azonban ezt – nagyon helyesen – nemcsak a szemle dokumentációjára, hanem a teljes szemlére, az egész bizonyítási cselekmény során történő eljárásra vonatkoztatva teszi kötelezővé. Általában természetesen igaz lehet, hogy a szemléről készült dokumentáció (jegyzőkönyv, kép-, hang-, kép- és hangfelvételek és a helyszínrajz) ezt a feladatot teljesíti, azonban az eljárási szabályok utólagos ellenőrizhetősége nemcsak ezáltal valósul meg, hanem azon lehetőség kötelező biztosításával is, hogy a jelenlévők az eljárási cselekmény során történeteket képesek legyenek észlelni. Nem elegendő tehát, ha például a szemlebizottság tagjai minden szükséges és előírt módon dokumentálják a szemle keretében az egyik helyiségben történeteket, miközben a terhelt a másik helyiségben tartózkodva nem követheti azt figyelemmel. Összegezve: indokolt volt a bizonyítási eszközök felkutatása menetének és módjának ellenőrizhetőségét, a rekonstruálhatóság követelményét törvényi szinten szabályozni, valamint ugyanígy szükséges volt e követelmény teljes szemlére történő kiterjesztése is. A kodifikáció ténye – e két alapvető követelmény kapcsán – a büntetőeljárásbeli súlyának megfelelő, komolyabb garanciát jelent az eljárás alanyai számára.

¹⁶⁵ Bócz Endre: Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 7–8. 5–37.

¹⁶⁶ Kovács (2013b): i. m. 292–299.

¹⁶⁷ Bánáti János et al.: *A büntetőeljárási törvény magyarázata*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2018. 293.

3.2. Gyakorlathoz igazítás

A Be. 207. § (1) bekezdés szerint: „Szemlét a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság rendel el és tart, ha [...]”. A szemle elrendelésére a hatályos törvény a bíróság és ügyészség mellett már a nyomozó hatóságot is feljogosítja, amely annyiban igazítja a gyakorlathoz a törvényt, hogy ez az esetek döntő többségében így van. A Be. hatályba lépésének évében csak a rendőrség több mint 48 700 esetben rendelt el szemlét. A szabály jelentősége tehát nem csekély, alkalmazása megjelenik a mindennapokban. A korábbi Be. (1998. évi XIX. törvény) a közös szabályok cím alatt lehetővé tette ugyan a nyomozó hatóság által a szemle elrendelését, a változtatás nyomán azonban egy helyen és hangsúlyosan az (1) bekezdésben jelöli ki a jogalkotó az elrendelő szerveket.

A Be. 207. § (3) bekezdés kimondja: „Ha a szemle tárgyát a nyomozás során egyáltalán nem, vagy csak jelentős nehézség, illetve költség árán lehet a helyszínen megtekinteni, a szemlét az elrendelő szerv előtt kell megtartani.” Valamennyi korábbi Be. úgy rendelkezett, hogy a szemle tárgyát a hatóság elé kell vinni, és kivételes helyzetet fogalmazott meg arra az esetre, ha ez jelentős nehézségbe ütközne vagy költséggel járna, mert akkor a szemlét a helyszínen is meg lehetett tartani. Minden jogalkalmazó tudja, hogy évtizedek óta a helyszínen végrehajtott szemle az általánosan bevett gyakorlat. Ez indokolt is így, éppen a rekonstruálhatóság követelményéből fakadóan, ugyanis a szemletárgyat – néhány kivételtől eltekintve – saját környezetében alaposabban és eredményesebben lehet vizsgálni, mint abból kiszakítva, amelynek során – mint tudjuk – mind a szemletárgy, mind pedig annak környezete megváltozik, így a levont következtetések utóbb tévesek lehetnek. A hatályos Be. éppen ezért ezt a rendelkezést mechanikusan megfordította, amit Erdei azon az alapon kifogásol,¹⁶⁸ hogy – mozgékonyaságából fakadóan – nehezen képzelhető el olyan helyzet, amikor a szemletárgy helyszínen történő megvizsgálása a nyomozó hatóságok számára ne volna lehetséges. Kifogásolja továbbá az elrendelő szerv kifejezést is, amit ezért ilyen módon feleslegesen körülményeskedőnek tart ehelyütt alkalmazni. Véleményem szerint a jogalkotó szándéka érthető és méltányolható, ugyanis a szemletárgy helyszínen történő megtekintése a tipikus és a hatóság elé vitele az atipikus eset. A szabályozás azonban nem tett mást, mint a szemletárgy megszemlélésének a helyszíneit mechanikusan kicserélte, így valóban kissé nehezen értelmezhető a rendelkezés. Talán érthetőbb lett volna egyszerűen így megfogalmazni: „A szemle tárgyát lehetőség szerint a helyszínen kell megtekinteni”. Nem értek egyet azonban Erdeivel abban, hogy nehéz olyan helyzetet elképzelni, amikor a hatóság nem tudja a helyszínen megtekinteni a szemle tárgyát.

Ilyen eset például a szexuális erőszak áldozata, akinek sérüléseit a hatóság épületében vagy az orvos előtt kell dokumentálni. Ilyen helyzet az is, amikor a szemle tárgyát a menekülő elkövetőnél találják meg, őt előállítják, és a hatóság épületében szemlézik a tárgyat (szükség esetén a személyt), vagy akárcsak annak az elkövetőnek a kezéről rögzített kiegészítő lövési elváltozásokat, aki a nyomozás adatai szerint a pisztollyal lövéseket adott le (vagy vélhetően nem adott le, és ennek kizárása céljából történik a mintavétel).

¹⁶⁸ Bánáti et al. (2018): i. m. 294.

3.3. Új jogintézmények bevezetése

Elsőként a hatályos Be.-ben telekommunikációs eszköz címen bevezetett új jogintézményt kell megvizsgálni, amely feladat elé állította a szemlét végrehajtó szerveket, ugyanis a bizonyítási cselekményen jelen lenni jogosult vagy kötelezett alanyok ilyen módon is figyelemmel követhetik az eljárás során zajló eseményeket. A törvény lehetőséget ad arra, hogy ezt hivatalból, illetve a kötelezett, jogosult indítványára alkalmazza a hatóság. A feladat bonyolultabb egy kihallgatáshoz képest, ugyanis ellentétben egy bírósági meghallgatással vagy egy tanú felderítési szakban történő kihallgatásával – amely döntően statikus mozzanatokból áll –, itt több hatósági és jelen lévő személy dinamikus mozgása és egy időben történő cselekvése vagy akár nyilatkozata zajlik, amelyet elektronikus eszközön keresztül kellene továbbítani, sőt a másik fél számára észlelhetővé, érthetővé tenni.¹⁶⁹ Ez nem valósulhat meg egyetlen kamerával, hiszen az a történetek észlelhetőségét befolyásolja (például látja a terhelt egy távoli, fix kameraállásból, hogy valamit felvesznek a földről és elcsomagolják, de nem tudja, mi az, mert annak tulajdonságai nem láthatók, vagy a rajta lévő felirat abból a távolságból nem olvasható). Sok kamera együttes képe útján viszont nehezen lenne követhető az eljárási cselekmény lefolyása. Gondolni kell arra is, hogy a távollévőknek kérdezési, észrevételezési és indítványtételi joguk van, amelyet biztosítani kell még a dinamikusan zajló szemletevékenység keretében is. Erre vonatkozóan a közeljövőben krimináltaktikai szabályokat is magában foglaló módszertant kell kidolgozni. Amennyiben erre nem is merül fel igény, az eljárási cselekményen zajló tevékenység kép- vagy kép- és hangfelvételen történő rögzítése manapság már alapvetően szükséges.¹⁷⁰ Sőt, a bizonyítási cselekménynek csupán fényképfelvételen történő rögzítése sem számít modern eljárásnak.¹⁷¹ Ezzel kapcsolatban a Be. 207. § – különösen összevetve azt a közös rendelkezésekkel – túl megengedő, amikor így fogalmaz: „A szemle tárgyáról, ha lehetséges és szükséges, kép-, hang-, illetve kép- és hangfelvételt, rajzot vagy vázlatot kell készíteni, és azt a jegyzőkönyvhöz kell csatolni.”, majd a 213. § (4) bekezdésben pedig: „A szemléről, a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról – lehetőség szerint – kép- és hangfelvételt kell készíteni.” Így aztán a nyomozó hatóság maga dönti el, hogy az adott szemle során mely rögzítési módot választja. A gyakorlat pedig jelenleg nyomozó szervenként eltérő, holott az ORFK-n korábban létezett ezt a problémát kógens módon szabályozó belső norma.¹⁷² A rendőrségen jellemzően elsőfokú szerveknél, kisebb ügyekben nem készül videófelvétel. Az új törvény bevezetése óta – bár az közvetlenül a szemle vonatkozásában nem tartalmaz szigorúbb szabályokat –, azonban az értelmező rendelkezésekben úgy fogalmaz, hogy a kép- és hangfelvétel nem más, mint a képet és hangot egyidejűleg

¹⁶⁹ Be. 124. § (4) bek.

¹⁷⁰ Bánáti et al. (2018): i. m. 294.

¹⁷¹ Pásztor László: A 3D térszkennerek működése, tapasztalatok, lehetséges további felhasználási területek. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 7–8. 61–69.

¹⁷² A hatályon kívül helyezett 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás, amelynek 13. f) és h) pontja alapján ez kötelező volt.

rögzítő, folyamatos felvétel, és erre utalnak az eljárási cselekményen készített felvétel szabályai is, de megjelent a Be. szabályait kibontó 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, amely részletesen tárgyalja a szemle során készített kép- és hangfelvétel követendő szabályait.¹⁷³ A rendelkezések között található olyan követelmény, mint hogy „a kamerát úgy kell elhelyezni, és az eljárási cselekményt úgy kell elvégezni, hogy a kép- és hangfelvételen az eljárási cselekmény szempontjából jelentős valamennyi esemény, körülmény és nyilatkozat visszaidézhető módon észlelhető, valamint az eljárási cselekménnyel érintett személy azonosítható legyen”, továbbá hogy „a kamerát mozgatni és a látószögét változtatni kizárólag az eljárási cselekmény vezetőjének rendelkezése szerint lehet”.¹⁷⁴ Ezek különös odafigyelést, a megszokott szabályok átalakítását, új kriminalisztikai ajánlások kidolgozását teszik szükségessé. Vélhetően ez az oka annak, hogy van olyan területi szerv, amely ezért vonakodik kép- és hangfelvételt készíteni. Valószínűleg nem ez volt a jogalkotó szándéka, ám mégis egy modernebb rendelkezés bevezetése azt eredményezte, hogy a jogalkalmazók egy része – a megoldhatatlannak tűnő feladat okán, amely törvénysértéshez vezetne – inkább visszalépett a modernebb rögzítési eljárásokból a kevésbé fejlettebb irányába. A probléma megoldása pedig ott van az orrunk előtt. Ötvözni kell a fix kameraállást a mozgó kamera képével.¹⁷⁵ Tulajdonképpen a rendelet is erre utal, amikor arról rendelkezik, hogy az eljárási cselekmény helyszínén további kamera helyezhető el, amelyet az eljárási cselekmény vezetője irányíthat. Ez a második vagy még további kamera biztosítja a jelen lévő valamely személy, helyszínrészlet vagy tárgy közvetlen figyelemmel kísérését, illetve az ügyirat képének rögzítését.¹⁷⁶ E szabály alkalmazása – a kriminalisztikai követelményeknek megfelelően kidolgozva – megoldást jelenthet a telekommunikációs eszköz használatával és a hagyományos módon tartott szemle során is. Ez az eljárás a Be. 207. § (2) bekezdésben megfogalmazott utólagos ellenőrizhetőség követelményének történő megfelelés érdekében is kiemelten fontos. Ilyen módon a hagyományos kriminalisztikai eljárások során készített kép- és hangfelvételek biztosítják a szemle szakszerű, a fix kameraállás pedig a jó rekonstruálhatóság érdekében a jogszerű lefolytatás követelményeit. Ezek mellett alkalmazható a test- vagy fejkamera is, amelyen keresztül jól követhetők a bűnügyi technikus által végrehajtott műveletek. A kriminalisztikai ajánlások kidolgozása, majd a szemle végrehajtása során továbbra sem szabad megfeledkezni azokról a kép- és hangfelvételekről, amelyeket a későbbi megalapozott szakértői vizsgálat vagy bírói értelmezés érdekében készít a nyomozó szerv tagja (például a holttesten lévő szúrt sérülések pontos dokumentálása).

Másik, új jogintézmény bevezetését jelenti a 2021. január elsejétől hatályba lépett rendelkezés, miszerint: „Ha a büntetőeljárás során az elkövető azonosítása érdekében biometrikus minta rögzítése indokolt, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság az érintett

¹⁷³ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról 55–63. §.

¹⁷⁴ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 56. § (2) bekezdés.

¹⁷⁵ Gárdonyi Gergely: Újra a szemle jogi szabályozásáról. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 1. 132–146.

¹⁷⁶ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 56. § (3) bek.

személlyel, tárggyal, helyszínnel vagy tárgyi bizonyítási eszközzel kapcsolatba került személyektől biometrikus mintát rögzíthet más biometrikus minta vétlen szennyeződésének kiszűrése érdekében.”¹⁷⁷

A jogalkotó indoklása szerint erre azért volt szükség, mert a kriminalisztika területén is bekövetkezett technológiai fejlődés – különösen a DNS-alapú azonosítás – nagyobb hatékonyságú, érzékenyebb, kisebb és töredékesebb nyomokból is érdemi eredményre képes technikai eljárások bevezetéséhez vezetett. Ennek velejárójaként a bűncselekmény elkövetésével összefüggésbe nem hozható, azonban a bűnügyi vizsgálat tárgyával, helyszínével kapcsolatba kerülő civil vagy éppen törvényes feladatot ellátó hivatásos vétlen személyek által okozott kisebb nyomszennyezés is jelentősebb mértékben produkálhat félrevezető eredményt. A gyakorlatban jelenleg is megtörténik a vétlen személyektől való mintavétel, azonban a jelenség általánossá válásával indokolt hangsúlyosabb és egyértelmű jogi keretet biztosítani a vétlen szennyezések kiszűrésének, illetve az ezzel kapcsolatos mintavételnek. Az egyértelmű jogi szabályozás – a szemle mint eljárási cselekmény meghatározása – képes behatárolni a mintavétellel érintett személy eljárási pozícióját csakúgy, mint az eljáró szerveknek a feladat ellátása érdekében alkalmazható eszközrendszerét.

A fenti rendelkezés a gyakorlatban különösen akkor fontos, ha úgynevezett „kevert minta biztosítása” történik a szemle során (értelemszerűen ezt a szemle során még nem lehet tudni). Ez rendszerint olyan tárgyakon fordul elő, amelyeket többen használnak rendszeresen vagy többen megérintettek, illetve olyan esetben, ha személy bőrfelületéről anyagmaradványt szereznek annak bizonyítására, hogy az elkövető a sértetthez hozzáért.

A helyszín tárgyaival, bűnjelekkel potenciálisan érintkező vétlen személyek összehasonlító mintáinak vizsgálata jelentősen növeli az eredményességet a DNS-profil-meghatározás, nyilvántartásban történő automatikus kerestetés során.¹⁷⁸ A biológiai szennyeződést a szemlével érintett területen jellemzően a sértettek, a tanúk, a sértettel egy háztartásban élő vagy ott rendszeresen megforduló személyek, illetve az eljáró hatóság tagjai hagynak hátra akaratlanul. A kevert, több személytől származó DNS-profilokat a szakértő nem tudja szétválasztani, mert nem tudja, mely komponensei tartoznak egy-egy személyhez, ezért általában nem is lehet ilyen profilokat keresni a DNS-adatbázisban, ami nagymértékben csökkenti a felderítés eredményességét. A vétlen mintájának szemle keretében történő biztosítása kriminalisztikai szempontból kettős haszonnal jár: egyrészt nem indul téves irányba a nyomozás olyan személy ellen, aki vétlen az ügyben (például rendszeresen jár az adott lakásba, de tőle minta nem áll rendelkezésre, ezért feltételezett elkövetőként veszik számításba), másrészt pedig a vétlen személyek DNS-profiljának ismeretében a még ismeretlen DNS-profil-komponens sok esetben meghatározható.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Be. 207. § (5) bek.

¹⁷⁸ Nogel Mónika: A bűnügyi célú DNS-vizsgálatok szabályozása Magyarországon: múlt, jelen és jövő. *Magyar Jog*, 66. (2019b), 12. 689–698.

¹⁷⁹ Anti-Gárdonyi (2020): i. m. 121–122.

3.4. Meglévő jogintézmények alkalmazásának szélesítése

A Be. 213. § (3) bekezdése szerint: „A terhelt, a tanú, a sértett és más személy – így különösen, aki a szemle tárgya felett rendelkezik, vagy azt birtokolja – a szemlének, a bizonyítási kísérletnek és a felismerésre bemutatásnak köteles magát alávetni, a birtokában lévő tárgyat a szemle, a bizonyítási kísérlet, illetve a felismerésre bemutatás céljából köteles rendelkezésre bocsátani. E kötelezettségek teljesítésére a terhelt kényszeríthető, a sértett, a tanú és más személy kényszeríthető, illetve rendbírsággal sújtható.”

A hatályos törvény a szemletárgy birtokosát vagy azt, aki a szemletárgy felett rendelkezik, kötelezi arra, hogy magát a szemlének alávése, illetve a szemletárgyat a hatóság rendelkezésére bocsássa. A korábbi szabályozás nem rendelkezett azokról az esetekről, amikor nem az eljárás alanya a szemle tárgya, illetve amikor nem birtokolja a tárgyat, hanem csak rendelkezik felette. A hatályos büntetőeljárás törvény ezzel a fordulattal kiegészítette a rendelkezést, ám ami igazán fontos, lehetővé tette, hogy a terheltől kívül mások, akik az együttműködést megtagadják, ne csak rendbírsággal legyenek sújthatók, hanem kényszeríthetők is legyenek a bizonyítási cselekményben történő közreműködésre. Ez utóbbi szankció ugyanis nem volt benne a korábbi törvényben, ami bár a mindennapokban nem okozott gondot, de az egyre tudatosabb állampolgári részvétel a büntetőeljárásokban bármikor teremthet ilyen helyzetet a szemle során.

A Be. 270. § szerint: „[...] A vádemelés után az ügyészség a bizonyítási indítvány megtétele, bizonyítási eszköz felkutatása és biztosítása érdekében vehet igénybe szaktanácsadót.” Az új törvény bővítette az 1973-ban kodifikált jogintézményünk, a szaktanácsadó igénybevételének időbeli kereteit, így az ügyészség már a vádemelés utáni szakban is alkalmazhat szaktanácsadót. Ez nagyobb lehetőségeket rejt, mint amilyenek első látásra tűnik, ugyanis megnyitja az utat a forenzikus tanácsadók alkalmazása előtt. A forenzikus tanácsadói munkakör csupán a 2000-es évek eleje óta van jelen Európában. Az európai országok közül Belgium, Svédország, Finnország, Németország és Hollandia alkalmaz kifejezetten ilyen tevékenységet folytató szakembereket. Hollandiában és Finnországban 6-6 fő, Belgiumban 5 fő látja el ezt a tevékenységet teljes munkaidőben, míg Németországban és Svédországban 13, illetve 17 fő részmunkaidőben. A szerepkör legelőször Svédországban jelent meg 1999-ben, Németországban pedig csupán 2016-ban kezdték meg munkájukat az első forenzikus tanácsadók.¹⁸⁰ Belgiumban – a bünygyi szakértői intézetben – is tanácsadókat alkalmaznak egyre fokozódó érdeklődés mellett. Míg 2009-ben csupán öt ügyben működtek közre forenzikus tanácsadók, addig 2015-ben már 219 ügyet dolgoztak fel. Ezek elsősorban emberöléssel kapcsolatos nyomozások voltak,¹⁸¹ de a tanácsadók gyakran közreműködtek más típusú ügyekben is. A szemle kapcsán ez azért hangsúlyos, mivel ennek köszönhetően a szemle során keletkezett

¹⁸⁰ Sonja Bitzer et al.: The Introduction of Forensic Advisors in Belgium and Their Role in the Criminal Justice System. *Science & Justice*, 58. (2017), 3. 178.

¹⁸¹ Sonja Bitzer: Factors Leading to the Involvement of Forensic Advisors in the Belgian Criminal Justice System. *Forensic Science International*, 285. (2018), 4. 182.

dokumentáció, az ott végzett munka minősége, az abban rejlő lehetőségek szaktanácsadó által utólag is értékelhetők, amennyiben erre az ügyészségnek a bizonyítás során szüksége lenne. Sőt, abban is segítségére lehet a szaktanácsadó az ügyésznek, hogy egy bizonyítási indítvány megalapozott lehet-e, érdemes-e, és ha igen, hogyan javasolt felkutatni meghatározott bizonyítási eszközöket. Arra is választ adhat a tanácsadó, hogy ezek a bizonyítási eszközök miként rögzíthetők. A forenzikus tanácsadó akár egy később lefolytatandó bizonyítási cselekmény előkészítéséhez vagy annak lefolytatása során is igénybe vehető az ügyészség által. Magyarországon ennek a hasznos rendszernek legfeljebb a koncepcióját kell kidolgozni, ugyanis intézményi keretei a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban rendelkezésre állnak, jogi kereteit pedig a Be. 270. § adja, amely a szaktanácsadók alkalmazásáról szól. A szaktanácsadói intézmény létrehozásának oka – mint ismeretes – éppen az volt, hogy az egyre több és speciálisabb igény miatt a különleges szakértelemre már nemcsak a bizonyítási eszközök szakértői vizsgálatához, hanem azok felkutatásához is szükség volt.¹⁸² Jelenleg azonban már olyan sok a speciális terület, hogy ezek együttes, komplex értékeléséhez is külön szakismeret szükséges. A folyamatnak – az egyidejűleg ellenkező irányba is jelentkező – hatását szintén eredményesen lehet használni a szaktanácsadói intézmény adta lehetőségek kiaknázásával. A komplex látásmód szükségességét a mindennapi életben is érzékelhetjük, ha egy olyan testi panasszal fordulunk orvoshoz, amelynek okát több szakorvos felkeresése után sem lehetett diagnosztizálni. Ilyenkor szükség van egy olyan orvosra, aki valamennyi lelet kézhezvételét követően, azokat összefüggéseiben vizsgálja, és tanácsot ad a vizsgálatok további irányát illetően, de az is elképzelhető, hogy valamennyi adat megismerését követően megadja a megoldást. Erre jöttek rá európai kollégáink, akik a szaktanácsadói tevékenység előtt újabb távlatokat nyitottak, felértékelve annak a felderítésben betöltött szerepét anélkül, hogy a szakértői kompetenciákat az sértené. Sőt, egy jól kialakított szaktanácsadói rendszer képes a felderítő munkát már a helyszínen gyors információkkal segíteni, egyúttal a szakértői munkát megfelelően előkészíteni, szükség esetén az igénybe veendő szakterületek meghatározásában segédkezni, az elkészült véleményeket együttesen értelmezni. Az ügyek vádemelést követő szakaszában vagy ügyészi felülvizsgálat során – ha erre igény merül fel – véleményével segítséget tud nyújtani. A szaktanácsadói rendszerben rejlő szakmai lehetőségekre a gyakorló szakemberek figyelmét fel kell hívni, az ügyekben eredményeket kell felmutatni, és fokozódó igény esetén el kell gondolkodni azon, miként lehetne a szaktanácsadókat akár szervezett keretek között, kontrolláltan foglalkoztatni. Ezt követően ennek feltételrendszerét is ki kell dolgozni egy iskolai végzettség, eredményes vizsgáláshoz kötött névjegyzék felállításával, amelyből a nyomozó hatóság és az ügyészség jó referenciákkal rendelkező, gyorsan mobilizálható szaktanácsadói segítséget vehet igénybe a felderítés támogatása és a bizonyítás előkészítése érdekében oly módon, hogy a szakmai függetlenségük a szakértői intézetekben dolgozó igazságügyi szakértőkhöz hasonlóan garantálható legyen.

¹⁸² Székely János: Szaktanácsadók és szakértők. *Jogtudományi Közlöny*, 31. (1976), 2. 80.

3.5. Rendeleti szintű szabályozás

A törvény szabályait kibontó korábbi, már nem hatályos 23/2003. (VI. 24.) IM–BM együttes rendeletből két alapvető fontosságú szabály is törvényi szintre emelkedett a korábban említett módon,¹⁸³ egyes szabályok más cím alá kerültek az új Nyer.-ben,¹⁸⁴ vagy éppen teljesen eltűntek,¹⁸⁵ így nem jelentek már meg az új rendeletben. A jogalkotó tehát úgy érezhette, a szemle szabályai kiüresedtek. A Nyer.-ben így mindössze egy szabály maradt, amely szerint ha személy azonosítása vagy egyéb okból testszemle lefolytatása indokolt, úgy az elvégezhető.¹⁸⁶ Pedig nagy szükség lett volna egyes nagyobb jelentőségű kriminalisztikai ajánlások beemelésére akár a korábbi ORFK-utasításból, amely így a számonkérhetőség és az átláthatóság révén szélesebb körben biztosította volna a büntetőeljárás alanyainak jogaik érvényesítését. Ilyenek a helyszínbiztosítás kriminalisztikai szabályai és a bizonyítási eszközök csomagolásának követelményei is.

A 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet¹⁸⁷ a szemle során lefoglalt tárgyak csomagolása (7. §) és azok dokumentálása (10. §) kapcsán ad részletes, a Be. és a Nyer. rendelkezéseit kibontó szabályokat.

3.6. A szemle szabályozása az általános rendőrségi normában

Általános rendőrségi normának nevezhető az a két jogszabály – jelesül az 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről (Rtv.) és a 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról –, amelyek nem kriminalisztikai és eljárásjogi szempontból, hanem általános rendőri nézőpontból szabályozzák a szemlét.

A szemle ebből az irányból elsősorban a helyszínbiztosítási tevékenység felől közelíthető meg. Az ezzel kapcsolatos rendőri feladatokról a hivatkozott törvény 43. §-a rendelkezik, amely a rendőr jogává teszi, hogy megtiltsa, illetve megakadályozza valamely bűncselekmény, szabálysértés, baleset vagy egyéb esemény helyszínének megváltoztatását.

A 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet már részletesebb intézkedési kötelezettséget tartalmaz a 15. pontban található Eljárás halálesetnél cím alatt, amely szerint a szemlebizottság megérkezéséig a rendőrnek gondoskodnia kell a helyszín biztosításáról. Ezt a tevékenységet a rendelet 8. pontja bontja ki, ahol a helyszín körülhatárolásáról, különféle feljegyzések készítéséről és a jelentésadás rendjéről rendelkezik.

¹⁸³ Nyor. 32. és 34. §.

¹⁸⁴ 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól 84. § (2) bek.

¹⁸⁵ Nyor. 33. §; 35. § (6) bek.

¹⁸⁶ Nyer. 72. §.

¹⁸⁷ 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról.

3.7. Az országos rendőrfőkapitány utasításai

Ezeket a normákat a rendőrséget irányító parancsnok mint országos hatáskörű szerv vezetője a korábban hatályban lévő Jogalkotási törvény¹⁸⁸ alapján adta ki. Személyi hatálya a teljes állományra kiterjed, végrehajtása a mindennapokban többnyire fegyelmezetten zajlik.

2012-ig nem volt olyan ORFK-utasítás, amely a büntetőeljárásban a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatását szabályozta volna. Ez komoly problémákat okozott a gyakorlatban, az oktatásban, a továbbképzésben és a bizonyításban egyaránt,¹⁸⁹ így megalkotása valós szabályozási igényt töltött be.¹⁹⁰

A 13/2012. (VII. 30.) ORFK-utasítás a büntetőeljárások keretében lefolytatandó szemlék végrehajtásáról és a bűnügyi technikai tevékenység egységes szabályozásáról címen megjelent¹⁹¹ norma kódexjellegű, amely többek között egy általános részből állt – ez az alapfogalmak definiálásával kezdődött. Ezt követően tartalmazta, hogy egy szemlét általában miként kell lefolytatni, majd a kódex második részében, a különös részben az általánoshoz képest egyes helyszíntípusokon alkalmazandó specifikumokat (ti. kriminálmethodikai ajánlásokat) fogalmaz meg.

A normában nem volt megtalálható valamennyi kriminálmethodikai ajánlás – nem is volt célja¹⁹² –, hiszen azt mindig az adott helyszín sajátosságai alapján kell megválasztani, azonban az alaptevékenységeket kötelezővé, ezáltal bíróság előtt hivatkozhatóvá, szakmai vezető részére számonkérhetővé tette. Az ORFK utasítást 2020. november 26-án hatályon kívül helyezték, és azóta nem készült újabb szabályozás,¹⁹³ pedig nagy szükség volna rá, hiszen transzparenciát és számonkérhetőséget jelentett mind a négy hivatásrend számára.

¹⁸⁸ A jogalkotásról szóló 2010. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Jat.) 23. § (5) bek., illetőleg az Rtv. 6. § (1) bek. b) pontja alapján az országos rendőrfőkapitány az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv (ORFK) számára utasítást ad ki. A normatív utasítás a szerv részére kötelező.

¹⁸⁹ Magam is voltam beosztottként, majd vezetőként is olyan bírósági tárgyaláson, ahol a helyszíni szemle-tevékenységünkkel kapcsolatban kérdezte a tanácsvezető bíró az előírásokat, azok hiányában pedig az „ilyenkor szokásos eljárást”.

¹⁹⁰ Kovács (2014): i. m. 74.

¹⁹¹ 2011-ben a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet keretében létrehozott Bűnügyi Technikai Főosztály felállításkor ezért az elsődleges feladatok között szerepelt, hogy a tevékenységre vonatkozó olyan közjogi szervezetszabályozó eszközöket kellett alkotni, amelyek mindenki számára zsinórmértékül szolgáltak, és az addig megszokott gyakorlatot, az „így szoktuk” methodika írásba foglalásával és kötelezővé tételével egységesítette a szemlék végrehajtását, de hatást gyakorolt az oktatásra is. A kodifikáció egy éven át tartott, amelybe bevonták a megyei egységek vezetőit, egy jogászt és a Nemzeti Közszerződési Egyetem Kriminálisztikai Tanszékének oktatóját, valamint a rendőrségi továbbképző központ illetékes vezetőjét is. Az egyeztetések eredményeként létrejött anyagot a Magyar Rendészettudományi Társaság által szervezett konferencián a tudományos élet és a gyakorlati szakemberek előtt is megmérettették, javaslataikat döntően beépítették a normaszövegbe. (A konferenciát 2012. március 21-én a Nemzeti Közszerződési Egyetemen rendezték meg.)

¹⁹² Vö. Gárdonyi (2010): i. m. 103–110.

¹⁹³ Egyes rendelkezéseit beépítették a hatályos forrányomos tevékenységről szóló ORFK utasításba.

4. Szemle a közigazgatási hatósági eljárásban

Ahogy már a bevezetőben írtam, könyvem fő témája jelentőségénél fogva a büntetőeljárásban folytatott szemlék elemzése, azonban helyenként, ahol ezt az analízis teljessége megkívánja, más jogágak keretében folytatott szemlé is vizsgállok, különösen azért, mert bizonyos pontokon utalnak büntetőeljárásbeli szemletevékenységre vagy kapcsolódnak hozzájuk.

A közigazgatási hatósági eljárásban folyó szemletevékenység kapcsán elsősorban a 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról (Ákr.) ad alapvető eljárási szabályokat. A korábban hatályos Ket.-hez¹⁹⁴ viszonyítva az Ákr.-rel kapcsolatban megállapítható, hogy az új norma a szemle kapcsán a hatóság számára szélesebb jogköröket határoz meg, az ügyfél számára pedig jogok elvételét jelenti, különösen ami a tájékoztatási jogokat illeti.

A szemlét a törvény 68–70. §-ai szabályozzák. Természetesen több olyan szakasz is található a törvényben, amely a szemlével szorosan összefügg: úgymint a 78. § a jegyzőkönyvről, a 79. § a hatósági tanúról és a 71–72. § a szakértőről.

A szemle tényállása részletesen leírja annak lehetséges tárgyait, amely lehet ingó, ingatlan vagy személy. A szemle elrendelésével kapcsolatban általános alanyként „hatóság”-ot jelöl meg, a konkrét megnevezéstől a jogalkotó – nyilván az elrendelők széles spektruma miatt – tartózkodik.

A nyomozó hatóságok szemlét elsősorban eltűnt személyek és rendkívüli halálesetek kapcsán, illetve olyan kivételes esetekben folytatnak le, amikor az eljárás első fázisában még nem látható, illetve egyéb szakkérdés, esetleg további eljárási cselekmények elvégzésének eredményétől függ, hogy az adott cselekmény bűncselekménynek minősül-e, vagy sem.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. §-a adja a rendkívüli halálesetek definícióját, amely a szemle okaként kapcsolódik az eljárási cselekményhez, azonban ennek rendelkezései az alsóbb rendű jogszabályban (kormányrendelet) és közjogi szervezetszabályozó eszközben¹⁹⁵ jelennek meg részletesen.

A rendkívüli halálesetek kapcsán elsődlegesen a következő jogszabályok alkalmazandók.

Elsősorban a 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról. Ez a norma a korábbi, mintegy 20 évig hatályban lévő BM rendeleteket váltotta fel, egyúttal rendezi a helyszíni halottvizsgálatra vonatkozó általános szabályokat és a rendkívüli halállal kapcsolatos teljes hatósági eljárást. Bevezeti az úgynevezett „előzetes vizsgálat” intézményét, amelynek keretében szemlét kell tartani. Ezt az eljárást 24 órán belül be kell fejezni. Célja a halál körülményeinek vizsgálata.

Az eljárás során alkalmazott jogszabályok rendelkezéseit a 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás bontja tovább.

¹⁹⁴ 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól.

¹⁹⁵ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárásról.

Ez az utasítás a szemlét részletesen szabályozza, valamint kötelező szabályokat tartalmaz a szemle részét képező halottszemle kapcsán is. Érinti az utasítás a különleges eljárások kapcsán (például ismeretlen személyazonosságú holttest esetén) követendő speciális kriminalisztikai ajánlásokat is, amelyek ezúton kapnak jogi kötőerőt. Különösen alapelvei tanulmányozása során szembeötlő a kapcsolódása a büntetőeljárásbeli szemléhez. A négy meghatározott alapelvéből kiemelendő az utasítás 7. pontja, amely szerint „a rendkívüli haláleset kivizsgálása során az eljárási cselekményeket – így különösen a szemlét és a hatósági boncolást – úgy kell végrehajtani, hogy azok adatai egy későbbi, esetleges büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználhatók legyenek”. A szemle részletes szabályai ezen is túlmennek, és az alapelvet kibontva előírják, hogy „a szemlebizottság köteles a szemlét olyan részletességgel lefolytatni és rögzíteni, hogy az – ha a későbbi eljárás során bűncselekmény gyanúja merül fel – a keletkezett dokumentációkkal megfeleljen a büntetőeljárási jog szabályai szerint lefolytatott helyszíni szemle alaki és tartalmi követelményeinek”.¹⁹⁶ Tehát az alapelv szerint a rendkívüli haláleset szemléjét úgy kell végrehajtani, hogy az megfeleljen az Ákr., továbbá a büntetőeljárás szabályainak. A rendelkezés érthető, hiszen ha az eljárás során, akár már szemle idején felmerül az idegenkezűség gyanúja, akkor az Ákr. szerinti eljárást be kell fejezni, és értesíteni kell a büntetőeljárás megindítására jogosult szervet.¹⁹⁷

¹⁹⁶ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 27. pont.

¹⁹⁷ 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet 25. §.

5. Szemle a szabálysértési és fegyelmi eljárásokban

A szemle szerepe e két eljárás során a mindennapokban nem túl jelentős. Szabálysértési ügyekben – kivált amióta a tulajdon elleni szabálysértések elzárással szankcionálhatók – lehetne jelentősége a szemlének, amelyet a 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) szabályoz,¹⁹⁸ azonban a bizonyításnak ezt a módját a jogalkalmazó hatóságok csak elvétve alkalmazzák.¹⁹⁹ A törvény 70. §-ában a szabályozás rendkívül szűkszavú, és avatatlan szemnek is feltűnő a hasonlóság az Ákr. és a Szabs. tv. szabályozása között: az utóbbi norma fentebb citált szakaszának első bekezdésében a szemlét elrendelő hatóságként megnevezték a szabálysértési hatóság mellett a bíróságot is. Itt olvashatjuk a szemletárgy birtokosának együttműködési kötelezettségét is, valamint a szemle eredményeinek rögzítése kapcsán azt is, hogy a jegyzőkönyv készítése az eljárási cselekményről kötelező, a képi rögzítés és a rajz készítése pedig opcionális rögzítési módszer.

A fegyelmi eljárás kapcsán folytatható szemle szabályozása legmagasabb szintű jogforrásként a 11/2006. (III. 14.) BM rendeletben található. Itt a szemle indokoltságát *expressis verbis* a fegyelmi vizsgáló belátására bízta, külön említve a helyszíni szemlét, amelynek szükségessége a szabályozás szerint akkor merül fel, ha „nyomok, anyagok, anyagmaradványok, egyéb tárgyi bizonyítékok lelhetők fel vagy fellelőségük valószínűsíthető”. A megfogalmazás dicséretesen általános, nem az alacsonyabb szintű normákra jellemző taxatív, de kriminalisztikai irányultsága ellenére pont ilyen aspektusból helytelen. Nem használatos az anyag és az anyagmaradvány kifejezés egymás mellett. Ennek az az oka, hogy mindkettő azonos helyen történő használata nem mond többet egymásnál, tekintettel arra, hogy az anyag része az anyagmaradvány, amely az „anyag” tulajdonságait hordozza. Ha konkrétan az „anyag” releváns az adott ügyben, akkor pedig azt tárgyi bizonyítási eszköznek nevezzük, amit ehelyütt, ilyen vonatkozásban említ is a jogszabály. További részletektől eltekintve a jogszabályt áthatják a rendőri kifejezések és gondolkodásmód, eszerint kevesebbet ad az eljárási garanciákra és többet a „védjük meg magunkat” elvre. Ezt példázza az eljárási tanú intézményének szabályozása, amelyet – korábbi büntetőeljárás-jogból általunk hatósági tanúként ismertén – kötelezővé tesz. Ez alól egy esetben ad felmentést, ha az eljárás alá vont személy és képviselője erre engedélyt ad. Hibásnak tartom a szabályozásnak azt az elemét, miszerint a két eljárási tanúnak lehetőség szerint a fegyelmi jogkör gyakorlásának irányítása alatt álló szerv állományába kell tartoznia. Megítélésem szerint éppen e rendelkezés miatt nem tudja betölteni az eljárási tanú az eljárási garanciák sorában betöltött szerepét, hiszen ha ugyanaz a vezetője az eljárás alá vont személynek, mint az ügy vizsgálójának, akkor az eljárási tanú lenne, aki más szervhez tartozóként az objektivitást képviselhetné. Ha azonban az ő vezetője is közös az előbb említett két

¹⁹⁸ Korábban az 1999. évi LXIX. törvény, 2012. április 15-től a 2012. évi II. törvény és ezek végrehajtási rendeletei.

¹⁹⁹ Adataim csak a rendőrség szabálysértési eljárásaira vonatkoznak, más hatóságok adatait nem ismerem.

személyével, aki ráadásul a fegyelmi eljárást elrendelte és a döntést hozza az ügyben, akkor ezt a funkcióját nem képes betölteni.

A rendelet szövege szerint a „nyom, anyagmaradvány rögzítését és leírását a kriminalisztika szabályai szerint úgy kell elvégezni, hogy annak hitelessége utóbb ne legyen vitatható”.²⁰⁰ Ez a szabály helyes és szükséges. A szabályozásról összességében elmondható, hogy az megfelelően részletes, továbbá érthető rendelkezéseket ad a fegyelmi eljárás keretében lefolytatandó szemlékkel kapcsolatban.

Meg kell azonban jegyezni, hogy fegyelmi eljárás nemcsak a belügyi ágazatban létezik, hanem minden hivatásos állományú jogviszonyban foglalkoztatott személy, közalkalmazott, kormánytisztviselő, rendvédelmi igazgatási alkalmazott és igazságügyi alkalmazott esetében is.

²⁰⁰ 11/2006. (III. 14.) BM rendelet 21. § (4) bek.

III. A szemle kapcsolata a felderítéssel és a bizonyítással

Vákát

1. A bizonyítás fogalma, szerepe a szemle során

Király Tibor úgy fogalmazott, hogy „a büntetőeljárás egyik központi problémája: a bizonyítás”.²⁰¹

Tremmel Flórián szerint a bizonyítás nem része a büntetőeljárásnak, hanem annak szükségszerű oldala, összetevője.²⁰² A bizonyítás beleolvad az egész büntetőeljárásba, ugyanakkor a bizonyítás megismerési folyamatként mintegy kiválik a mindennapi megismerésből. Ezért nehéz megadni a definícióját.²⁰³ Tremmel szerint a hazai bizonyításelméleti irodalomnak három fő iránya van az alábbiak szerint:

1. A bizonyítás alanyai köré szerveződő irány, amely nagyobb hangsúlyt fektet az alanyokra, mint a bizonyítékokra és a bizonyítás eszközeire (képviselői: Zlinszky Imre, Farkas József – zömében polgári jogászok).

2. A dogmatikai (tisztán processzuális) szemléletet képviselők, akik a bizonyítást egy elemre, egy döntő mozzanatra redukálják. Képviselőik mások mellett Nagy Lajos, Katona Géza, Cséka Ervin. Ezt Tremmel nem fogadja el, mivel megítélése szerint a bizonyítás ennél összetettebb cselekmény. Véleménye szerint nem lesz sikeres a bizonyítás, ha a nyomozó hatóság csak a büntetőeljárás törvény szerint jár el. A bizonyítási tevékenységnek van tartalmi oldala is, amelyhez a jog csak keretet és természetesen garanciát adhat.²⁰⁴

3. A kriminalisztikai szempontokat is érvényesítő bizonyításelmélet a harmadik csoport, amelynek jeles hazai képviselői Kertész Imre, Pusztai László, Erdei Árpád.²⁰⁵ E bizonyításelméletnek a döntő láncszemei a bizonyítékok keletkezése, felkutatása, rögzítése, vizsgálata, az azokat befolyásoló tényezők vizsgálata, elemzése.²⁰⁶

Az irányzat létrejötté a bizonyítás során fellépő bizonyítékínségnek és a nyomozati szakban előtérbe kerülő, a technika fejlődésével bekövetkezett krimináltechnikai és krimináltaktikai ismeretek bővülésének köszönhető.

Ez a bizonyítékínség egyébként jól körvonalazódik a szemletevékenységben is: hiszen a technikai eszközök fejlődésével, a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának bővülő lehetőségével olyan területeken is felmerültek új igények, ahol eddig enélkül is remekül lehetett bizonyítani a bűncselekmény elkövetését.

Például a zseblopási bűncselekményeknél a szemle szerepe általában nem jelentős. Azokban az esetekben lehet fontos, ha a tettes az eltulajdonított tárgyat eldobja, ezért azt valamely krimináltechnikai módszer révén hozzá kell kötni (például daktiloszkópiai nyomok vagy DNS-anyagmaradványok kutatásával és rögzítésével). Képzeli el, ha minden esetben, amikor a sértett és egy tanú, valamint a nyomozók vallomása is rendelkezésre áll a villamoson történt zseblopás kapcsán, elkezdene a nyomozó hatóság genetikai vizsgálatokkal is az egyéb bizonyítékokat alátámasztani. Egy-két

²⁰¹ Király Tibor: *Büntetőítélet a jog határán*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972. 156.

²⁰² Tremmel (2006): i. m. 28.

²⁰³ Tremmel (2006): i. m. 35.

²⁰⁴ Vö. Tremmel (2006): i. m. 56.

²⁰⁵ Véleményem szerint Gödöny is ebbe a csoportba tartozik.

²⁰⁶ Tremmel (2006): i. m. 37.

éven belül, ugyanezen személyi bizonyítékok rendelkezésre állása – ám egy egyidejű negatív genetikai vizsgálat – esetén a bíró habozna elítélni a terheltet. (Ha az eltulajdonított pénztárcán nem található a terhelt DNS-e, még önmagában nem jelenti azt, hogy azt a terhelt nem fogta meg, csak azt jelenti, hogy nem hagyott rajta anyagmaradványt, vagy nem sikerült a keletkezett anyagmaradványt rögzíteni.)

Éppen ezért a túlbizonyítás is legalább akkora probléma lehet, mint a bizonyítékínség. Túlbizonyítás lehet egyrészt az, ha a hatóság olyan tények érdekében veszi fel a bizonyítást, amelyek a büntetőjogi felelősség meghatározása szempontjából érdektelenek, másrészt túlbizonyítás az is, ha a tényállás megállapításához kevesebb bizonyítási eszköz felvétele is elegendő lehet, mint amennyinek felvételére a hatóság törekszik és energiát fordít.²⁰⁷

Figyelemmel arra, hogy a szemle a büntetőeljárásnak rendszerint a kezdeti szakaszában zajlik, és annak során minősítés nem, inkább ütköztetés történik, ezért a túlbizonyítás problémaköre a szemlét kevésbé érinti. Az természetesen feladat, mint az később szóba is kerül, hogy minden tényállási elem kapcsán rögzítse az azt alátámasztó vagy éppen cáfoló adatot a szemlebizottság.

A bizonyítás tehát egy sajátos megismerési folyamat, az egyetlen elfogadható alapja a tényállás megállapításának. *Tremmel* szerint a bizonyítás fogalma a büntetőeljárásban annak tartalmi oldalát alkotó közvetett és komplex megismerési folyamat. „Olyan megismerési folyamat, amely az egyedi ügyben büntetőjogilag releváns, túlnyomórészt múltbéli tényállásnak az eljáró hatóság, végső soron a bíróság általi, a valósággal adekvát megállapítására, utólagos rekonstrukciójára irányul és a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben realizálódik”.²⁰⁸ Véleménye szerint a bizonyítás több vonatkozásban része a megismerésnek úgy, hogy közben önmagában is egy folyamat.

Vuchetich Mátyás szerint „a bizonyítás bírói tevékenység, amellyel a bűncselekménnyről és az elkövetőjéről megállapítják az igazságot. Célja, hogy a bíró bizonyosságot szerezzen”. Vuchetich a bíróságtól nem vár abszolút igazságot, hanem csak morális bizonyosságot. Megítélése szerint nem várható el az apodiktikus (abszolút) igazság feltárása a bíróságtól, mert bármennyire is bizonyítottnak hiszünk egy tényt a büntetőeljárásban, gondolatban mégis előfordulhat annak ellenkezője. Felteszi azt a kérdést, hogy ha az élet más területein elfogadjuk az igazságnak ezt a morális változatát, akkor a büntetőeljárásban miért nem. Abszolút igazságnak tekinti a matematikai igazságot, míg a bírót nem.²⁰⁹

Móra Mihály szerint „a bizonyítás a büntetőeljárásban azoknak az eljárási cselekményeknek és jogviszonyoknak az összessége, amelyek arra irányulnak, hogy az ügydöntő hatóság (nyomozás során a nyomozó hatóság, a büntetőperben a bíróság) a büntetőügy

²⁰⁷ Nogel (2020): i. m. 259.

²⁰⁸ Tremmel (2006): i. m. 59.

²⁰⁹ Matthias Vuchetich: *Institutiones iuris criminalis hungarici*. Budae, Universitatis Hungaricae, 1819. 402. Idézi: Király (1972): i. m. 26.

eldöntéséhez szükséges tényeket következtetés útján az objektív valóságnak megfelelően megállapítsa”.

A definíció azért érdekes, mert ezzel Móra elismeri, hogy a nyomozó hatóság is folytat bizonyítási tevékenységet.²¹⁰

Gödöny József általános bizonyítási fogalomként idézi (a több szerző által citált) Fogarasi Bélát, aki szerint a bizonyítás valami igazságtartalmának kimutatása olyan tételekkel, amelyeket már bebizonyítottak.²¹¹ Később hozzáteszi: „a bizonyítás is megismerés, a megismerés egyik fajtája”.²¹²

Finszter Géza szerint a bizonyítás fogalmát tanulmányozhatjuk általános ismeretelméleti síkon mint a világ megismerhetőségét és a megszerzett ismeretek ellenőrizhetőségét; a büntetőeljárás jog szempontjából mint a büntetőeljárásban megvalósuló és a jog által szabályozott megismerést; valamint kriminalisztikai szempontból – mint a múltban történt bűncselekménygyanús esemény rekonstrukcióját abból a célból, hogy az igazságszolgáltatás legyen képes dönteni az állam büntető igényéről.²¹³

Véleménye szerint „a büntetőeljárás bizonyítás olyan határterület, amely szorosan kapcsolódik a hétköznapi megismeréshez, de magán viseli a szakmai és a tudományos megismerés jellegzetességeit is”.²¹⁴

Bócz Endre szerint „a bizonyítás valamely tétel, kijelentés (logikai ítélet) igaz voltának kimutatása olyan tételek, kijelentések (logikai ítéletek) helyesen összekapcsolt sora révén, amelyek igaz volta már bebizonyosodott”.²¹⁵ Évekkel korábban ugyanerről ekként fogalmaz: „a bizonyítás viszont egy olyan tevékenység, amelynek révén a már megszerzett és közölt ismeret igaz volta felől a közlő a közlés címzettjében igyekszik meggyőződést kelteni”.²¹⁶

Cséka Ervin szerint sajátos a bizonyítás mint ténymegismerési módszer a büntetőjogban, mert nemcsak logikai eszköz, hanem tényleges ismeretszerzési tevékenység is.²¹⁷ Az igazság eléréséhez – állítja – egyrészt az eljárásbeli bizonyítás mint egyetlen ténymegállapítási módszer vezet, másrészt a belső meggyőződés alapján történő megállapítása képes is ezt az objektív megismerést biztosítani.²¹⁸

Angyal Pál szerint a bizonyítás (*probatio, demonstratio*) az a logikai művelet, amelynek útján valakiben bizonyos történés valódisága vagy valótlansága iránt a bizonyító eszközökön keresztül a bizonyító okok bizonyító erejükkel meggyőződést ébresztenek.²¹⁹

²¹⁰ Móra Mihály: A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 15. (1960), 12. 663.

²¹¹ Gödöny (1968): i. m. 20.

²¹² Gödöny (1968): i. m. 31.

²¹³ Finszter Géza: *A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárás reform tükrében. (Összefoglalás.)* Kézirat. Budapest, 2005–2007. 25.

²¹⁴ Finszter (2005–2007): i. m. 28.

²¹⁵ Bócz (2008): i. m. 20.

²¹⁶ Vö. Bócz Endre: Elgondolások a büntetőeljárás újrakodifikálásához. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 1. 51–58.

²¹⁷ Cséka (1991): i. m. 309.

²¹⁸ Cséka (1991): i. m. 311.

²¹⁹ Angyal (1915): i. m. 315.

Rövidebben: az a tevékenység, amely bizonyos ténykörülmények valódisága vagy valótansága iránt a bíróban megfelelő meggyőződést ébreszt.²²⁰ Angyal egyébként a bizonyítás eszközeit konzekvensen bizonyító eszköznek nevezi.²²¹

Kertész Imre szerint „a bizonyítás folyamat, amelyben nemcsak hitelesen ellenőrzött, megbízható bizonyítékokkal kell operálni, hanem amelynek során be kell szerezni a lehetséges bizonyítékokat, értékelni kell azokat és meg kell állapítani egymás közötti és a bizonyítandó tényekkel való kapcsolatukat”.²²² A büntetőeljárás irodalom a bizonyításban szereplő tényeket szinte egyöntetűen bizonyító és bizonyítandó tényekre osztja.²²³ A bizonyítás tárgyát, azaz a bizonyítandó tények körét elsősorban a büntetőjog határozza meg. Ide tartoznak az ügy eldöntéséhez szükséges, az ügy érdemét befolyásoló tények. Amelyek segítségével pedig a bizonyítandó tényeket megállapíthatjuk, azok a bizonyítékok. Ezek a tények objektíven, a bizonyítást végző személyek tudatától függetlenül is léteznek, bizonyító ténnyé pedig akkor válnak, ha bevonják őket a bizonyítás folyamatába.²²⁴ Kertész Imre *bizonyító ténynek* nevezi az esemény és a releváns személy (bizonyítás alanya) közötti „hírcsatorna” létesítését. Ténybeli adatnak pedig azt az információt hívja, ami ezen a csatornán keresztül áramlik. A ténybeli adat a bizonyító tény keletkezése során kialakult tükröződés – állítja. A ténybeli adat a bizonyítás eszközével egy egységet alkot, külön tárgyalásuk legfeljebb az absztrakció szintjén képzelhető el.²²⁵

Erdei Árpád, idézve Gödönyt és Pusztait, szemben Tremmel és Kertész álláspontjával, a bizonyítékot tényként kezeli, és annak hordozóját bizonyítási eszköznek vagy bizonyítékforrásnak tekinti. Elismeri ugyanakkor, hogy a bizonyítékot képező tény és annak forrása közötti kapcsolat és kölcsönhatás kétségtelen.²²⁶

Király Tibor szerint a bíró az ügyhöz tartozó tények jelentős részét mások közvetítésével ismeri meg. Az érzéki megismerés az elsődleges megismerési forma, habár alacsonyabb fokú, mint az észlelés. A jog kifejezetten a közvetett érzékelésnek ad teret a büntetőeljárás során (tanúk elmondása, jegyzőkönyvek tartalmának megismerése stb.). Sőt, ha a bíró közvetlenül érzékelt valamilyen jelenséget, akkor ki is zárja őt a büntetőeljárásból. Egyetlen kivétel a szemle.²²⁷ Ennek során helyeket, tárgyakat, személyeket, útvonalakat, okiratokat ismerhet meg és észlelhet személyesen.

Kovács Gyula Chwala Tamást idézi, majd magáévá teszi a metodológia tankönyv bizonyításfogalmát, amely szerint:

„a bizonyítás egy jogfüggetlen cselekvéssorozat: a nyomozás során összegyűjtött adatok közül a jogi szempontból releváns tényeket az eljárásjogi szabályozásnak és a kriminalisz-

²²⁰ Angyal (1915): i. m. 315.

²²¹ Angyal (1915): i. m. 314.

²²² Kertész (1972): i. m. 82.

²²³ Kertész (1972): i. m. 41.

²²⁴ Kertész (1972): i. m. 42–44.

²²⁵ Kertész (1972): i. m. 50.

²²⁶ Erdei Árpád: *Tény és jog a szakvéleményben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 19.

²²⁷ Király (1972): i. m. 61.

तिकai ajánlásoknak megfelelő módon kell beszerezni, valóságtartalmukat és hitelességüket a jogi bizonyítási elveknek és szabályoknak alkalmas módon kell igazolni”.

Hozzáteszi, hogy a bűnügyi nyomozásban egyformán szerepet kap a tudomány, a logikai és a jogi bizonyítás.²²⁸

Lakatos János szerint „a büntetőeljárásban a bizonyítás a tényállás objektív, valósággal megegyező megállapítására irányuló cselekvéssorozat: a tényállás feltárása, megismerése, rögzítése, rekonstruálása és az ennek alapján hozott hatósági döntések megindokolása”.²²⁹

Balláné Füstzer Erzsébet szerint a nyomozáson belül a bizonyítás „egy jogfüggő cselekvéssorozat, a nyomozás során összegyűjtött adatok közül azokat, amelyek bizonyítandó tény igazolására szolgálnak, az eljárásjogi szabályozásnak megfelelően kell felkutatni, megállapítani és rögzíteni”.²³⁰

Finszter Géza a processzuális megközelítés mellett megfogalmazza a kriminalisztikai bizonyítást is, amelynek pontos definícióját nem adja, de érdekes, az eljárási bizonyítással több felületen történő összehasonlításával ismerteti meg bennünket. Ezek szerint:

1. Az eljárási bizonyítás azt ragadja meg, ami szabályozható, ezért annak fő kifejezési eszköze a jogi norma, míg a kriminalisztika a tapasztalatokon, a feltételezéseken, verziókon alapul, így ajánlásokat ad.

2. Az eljárási szabály mindig szintetizálja a lehetséges megismerési módokat, és mindig a jövőre nézve határozza meg a büntető igény érvényesítésének rendjét, a kriminalisztika azonban analizál és a múltban gondolkodik.

3. Az eljárásjogi célok középpontjában a végeredmény áll, amely a bizonyosság fokán ismerhető meg, a nyomozás célja a valószínűségeken át a bizonyosság, kiindulópontja a gyanú.

4. Az eljárás célja a belső meggyőződésre alapított teljes tényállás megállapítása, a nyomozás célja az igazságszolgáltatás előkészítése és a bizonyítandó tények azonosítása a bizonyítás eszközeinek segítségével (saját kiegészítem: ezt szolgálja a kriminalisztikai azonosítás, amelyet elérendő célként jelöl ki a csúcán Fenyvesi Csaba piramismoddellje²³¹ a nyomok, az anyagmaradványok és a vallomások közvetítésével).

5. Megemlíti még, hogy „a büntető igény érvényesítésére csak a múltban lezáródott bűncselekménygyanús magatartásokkal kapcsolatban kerülhet sor, nyomozás azonban bevezethető a jelenben zajló bűnös folyamatok felderítésére, a nyomozásnak lehet célja a súlyosabb bűncselekmények megakadályozását szolgáló sürgősségi beavatkozás, illetve tettenérés”, továbbá azt írja: „az igazságszolgáltatás menetét és rendjét az eljárási

²²⁸ Kovács Gyula: *A büntetőperbeli bizonyítás a bűnügyi vizsgálati (nyomozó) munka tükrében*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2003. 23–24.

²²⁹ Lakatos János: *A nyomozás, felderítés és bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és alapösszefüggései*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 1998. 10.

²³⁰ Balláné Füstzer Erzsébet – Lakatos János: *Kriminalisztika I. Egyetemi jegyzet*. Budapest, NKE RTK, 2012. 115.

²³¹ Fenyvesi Csaba: Die Pyramidenmodelle und die Grundprinzipien der Kriminalistik. *Kriminalistik*, 67. (2013), 4. 248.

törvény határozza meg, a nyomozás menetét és rendjét pedig a nyomozási terv foglalja magában”.²³²

Előbbihez hozzá kell tenni, hogy a nyomozás menetét és rendjét is az eljárási törvény határozza meg. Egyértelmű, hogy Finszter nem ennek tényét tagadja ezzel a megállapítással, csupán azt szerette volna érzékeltetni, hogy a nyomozás a nyomozási terv alapján zajlik (amelynek természetesen összhangban kell lennie a hatályos jogszabályokkal). Ez pedig a kriminalisztika szabályai szerint épül fel, annak ajánlásai szerint egészül ki értelmező mellékletekkel stb. A tárgyalásnak is van kriminalisztikája. A bírónak, ügyésznek, ügyvédnek is tudnia kell, hogy melyik bizonyítási eszközt milyen módon, és különösen mikor, hogyan kifogásolja vagy indítványozza. Ez pedig taktikai kérdés.

Utóbbihoz pedig hozzákíváncozik, hogy a kriminalisztikának nemcsak az adott bűncselekmény kapcsán zajló bűnös folyamatok felderítése a célja, hanem ennek révén újabb bűncselekmények elkövetésének megakadályozása is. Az igazságszolgáltatásnak pedig a büntetés célján keresztül feladata „a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”.²³³

A szerző mondanivalója nyilván nem volt ezzel ellentétes, de ennek kihangsúlyozása ehelyütt megítélésem szerint indokolt.

Azzal mindenesetre egyetérthetünk, hogy a Finszter által jellemzett kriminalisztikai bizonyítás létezik.

Véleményem szerint a kriminalisztikai bizonyítás:

- létezése csak az eljárási bizonyítás halmazán belül képzelhető el, hiszen ajánlásait csak a normáknak megfelelő keretek között adhatja;
- célja az eljárási bizonyítás szolgálata;
- eredményeivel a büntetőeljárásbeli bizonyítást kell alátámasztania;
- feladata, hogy a természettudomány eredményeinek segítségével, a jog adta keretek között az igazságszolgáltatás előkészítése érdekében a bizonyítandó tényeket azonosítsa a bizonyítás eszközeinek segítségével.

Ez utóbbi feladat a szemle során ölt testet.

A kriminalisztikai bizonyítás terjedelmét az eljárási bizonyítás terjedelme határozza meg.

²³² Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. In Tóth Éva – Belovics Ervin (szerk.): *A büntető-eljárás segédtudományai I.* Budapest, Pázmány Press, 2015. 103–104.

²³³ 2012. évi C. törvény 79. §.

2. A bizonyítás tárgya

Tremmel megfogalmazásában a bizonyítás tárgya múltbéli esemény, ahol a tény és a jogkérdés összefügg, prioritás azonban a ténykérdés, és ahol az *in rem* adatok az elsődlegesek az *in personam* adatokkal szemben.²³⁴

Gödöny szerint „a bizonyítás tárgyának meghatározása a bizonyítás célját adja meg”, egyúttal lehetővé teszi a helyes bizonyítási taktika kialakítását és a különböző nyomozási verziók felállítását is. Ennek ismeretében lehet meghatározni a bizonyítás irányát és kutathatók fel azok az eszközök, a bizonyítékok, amelyek a cél elérését szolgálják. Hangsúlyozza, hogy a „bizonyító tények” nem sorolhatók a bizonyítás tárgyához, hiszen az szükségtelenül tágítaná annak fogalmát, így minden tény, amely a nyomozás során bizonyításra szorulna, a bizonyítás tárgyához tartozna, ez azonban egy ördögi kört eredményezne.²³⁵

Kertész Imre szerint a bizonyítás tárgyához csak az anyagi jogi tények tartoznak, az eljárásjogi tények nem, hozzáteszi: a bizonyítás tárgyához tartozó tények bizonyítottságuk esetén egyben „bizonyító tények” is.²³⁶

Cséka álláspontja szerint a büntetőjogilag releváns tények a bizonyítás tárgyai.²³⁷ Más kérdés, hogy a ténymegállapításnak mint folyamatnak az elején, a ténykutatás fázisában még fel nem derített tényekkel a bizonyítás elmélete nem foglalkozhat. Bizonyítani ugyanis csak azt a tényt lehet, amelyet már ismerünk.

Angyal Pál szerint a bizonyítás tárgya mindaz a ténykörülmeny, amelynek megállapítása a büntetőeljárás során teendő valamely intézkedés vagy hozandó határozat előfeltétele.²³⁸ Alapvetően anyagi és eljárásjogi szempontból bizonyítandó ténykörülmenyekre osztja ezeket (anyagi bizonyítandó tény lehet: a büntethetőséget kizáró okok, enyhítő, súlyosbító körülmények stb.; eljárásjogi bizonyítandó tény lehet: egyes eljárási cselekmények foganatosíthatóságának alapjául szolgáló tények stb.).

Mindemellett további szempontok szerint is csoportosítja Angyal ezeket a – bizonyítás szempontjából releváns – ténykörülmenyeket, ezek szerint:

- közvetlenül jelentős ténykörülmenyekre (amelyek a tényállás egy részét közvetlenül bizonyítják, és amelyek nélkül nincs ítélet);
- közvetett bizonyítékokra (közvetett ténykörülmenyek, amelyek a tényálláson kívül esnek ugyan, de együttes értékelésük által fontos bizonyítékhoz lehet jutni);
- segédtegykörülmenyekre, amelyek szintén kívül esnek a tényálláson, de fontos szerepük van a „bizonyító eszköz” bizonyító erejének megállapításában (például tanú szavahihetőségének eldöntésében);

²³⁴ Tremmel (2006): i. m. 32.

²³⁵ Gödöny (1968): i. m. 112. és 125.

²³⁶ Kertész (1972): i. m. 43.

²³⁷ Cséka (1991): i. m. 288.

²³⁸ Angyal (1915): i. m. 318.

- tapasztalati törvényekre, amelyek a mindennapi élet, a tudomány általános jellegű tényein és az ebből levont következtetéseken alapulnak.²³⁹

A közvetett bizonyítékok és a tapasztalati tények csoportja az, amely a szemle eredményeként gyakran keletkezik. Megítélésem szerint ritka, hogy a szemle során közvetlenül jelentős ténykörülmények kerüljenek elő, inkább a szemlén tapasztalt tények, elváltozások ezek összefüggései eredményezhetik jelentős közvetett bizonyítékok feltárását, és a talált egyes jelenségek, állapotok pedig a tapasztalati törvények révén magyarázhatók.

Például a helyszínen talált vérgyanús szennyeződés mennyisége alapján a sérüléseket ott vagy egy másik – úgynevezett elsődleges – helyszínen szenvedte-e el, de ilyen lehet az is, hogy a vérgyanús szennyeződés mennyisége egy sértettből származhat-e (vagy annak mennyisége több sérültre utal). Ugyanígy az is, hogy az ott talált vérgyanús szennyeződések alakja, formája alapján milyen típusú sérüléseket szenvedhetett el a sértett, és annak mennyisége adekvát-e a rajta található sérülések jellegével stb.

Angyal megnevezi azt is, hogy mi nem tárgya a bizonyításnak: a tényállás általános elemei és az általános jellegű eljárásjogi feltételek; valamint a köztudomású tények.

Továbbá ki van zárva a bizonyítás olyan ténykörülmények vonatkozásában – állítja –, amelyek lehetetlenek, amelyek bizonyítását törvény tiltja, és kizárt a bizonyítás a lényegtelen ténykörülmények kapcsán is.²⁴⁰ Nem ért ezzel egyet Gödöny, aki szerint a büntetőeljárásban mindig egyedileg, a konkrét ügyben kell mérlegelni, hogy az adott tény bizonyításra szorul-e, vagy sem.²⁴¹

Cséka a büntetőeljárás tankönyvében rendkívül egyszerűen fogalmaz: „A bizonyítás tárgya az a tény, amelyet bizonyítani kell”.²⁴² Két csoportra osztja a bizonyítás tárgyait, egyrészt amelyek büntetőjogilag jelentősek (például módszer, eszköz, ok-okozati összefüggés), másrészt amelyek eljárási szempontból jelentősek (például hatáskör, illetékesség, kizáró ok, előzetes letartóztatás okai).

Kertész Imre egyetért Gödönnyel abban, hogy a bizonyító tényeket is bizonyítani kell, így átmenetileg a bizonyító tények bizonyítandó tények lesznek.²⁴³

Móra Mihály szerint „a bizonyítás tárgya arra a kérdésre keres választ, hogy mit kell bizonyítani”, ezeket nevezzük bizonyítandó tényeknek. Ezek olyan tények, amelyek a büntetőjogi kérdés eldöntése szempontjából jelentősek. Olyan tényeket kell bizonyítani, amelyeknek valóságától vagy valótlanságától függ a büntetőjogi felelősség és a büntetés. Ezeket a tényeket a büntető anyagi jog határozza meg, természetesen csak általánosságban, ti. hogy a konkrét ügyben mi lesz jelentős, azt az ügy körülményei teszik egyér-

²³⁹ Angyal (1915): i. m. 318–320.

²⁴⁰ Angyal (1915): i. m. 321–323.

²⁴¹ Gödöny (1968): i. m. 115.

²⁴² Cséka (1991): i. m. 257.

²⁴³ Kertész (1972): i. m. 45.

telmüvé.²⁴⁴ Érdekes, hogy Móra Mihály szerint nem mindenképpen, csak eshetőlegesen lehet bizonyítás tárgya egy eljárásjogilag releváns tény is.²⁴⁵

Finszter Géza arra hívja fel a figyelmet, hogy a bizonyítás tárgya csak olyan tény lehet, amelyet a bíróság a büntetőeljárás keretében maga bírált el, ebben nem köti más hatóság által hozott olyan döntés sem, amelyet a büntetőjogi tényállás egészéről vagy annak egy részéről hozott. A büntető felelősség önálló elbírálásának szabályát nem szabad figyelmen kívül hagyni a bizonyítás tárgyának meghatározásakor.²⁴⁶

A nyomozásbeli bizonyítás tárgya, ha a nyomozó hatóság jól dolgozik és a jogsértésekre érzékenyen reagál, szükségképpen bővebb, mint az eljárás második, fő szakaszának a tárgya. Azok a magatartások, amelyekkel kapcsolatban a nyomozás során az alapos gyanú elenyészik vagy a bizonyítás lehetetlennek tűnik, fennakadnak az eljárás első szakaszának szűrőjén, és a további bizonyításból kirekesztődnek.²⁴⁷

A szemletevékenység során a bizonyítás tárgyát a szemle megkezdésétől kezdve folyamatosan vizsgálni kell. Ez alapján tudjuk meghatározni, hogy mit kell keresni. Ez alapján van lehetőség elhatárolni a lényegest a lényegtelenről. Ehhez a szemlét vezető személynek ismernie kell a hatályos anyagi jogi és eljárásjogi szabályokat. A helyszínre érkezést követően, a tájékozódás során az anyagi jogi különös részi tényállás egyes elemeit sorra véve kell a helyszínt megszemlélni és a munkaverziókat kialakítani. Minden tényállási elemre vonatkozóan igyekezni kell elváltozásokat, nyomokat, anyagmaradványokat és tárgyi bizonyítási eszközöket felkutatni. Meg kell vizsgálni, hogy a cselekmény milyen más különös törvényi tényállásba ütköztethető még, és azon tényállási elemeknek megfelelően is ki kell terjeszteni a szemlét, így a cselekmény átminősítése esetén sem kell majd pótszemlét lefolytatni. Erre utal Gödöny is, amikor azt állítja, hogy a bizonyítás tárgyát tágan kell meghatározni (tágabban, mint ahogy az a bírósági eljárásban szükséges).²⁴⁸

Nehezebb a helyzet, ha nem ismerjük a bizonyítás tárgyát. Ennek meghatározása elsődleges feladat, mert ha ez az eljárás elején pontosan megtörténik, akkor a bíróság előtt jó eséllyel nem kell rajta változtatni, így nem kell a bizonyítás kiegészítését elrendelni. Nehéz feladat ez, hiszen a nyomozás során csak feltételesen lehet azt meghatározni.²⁴⁹

A szemle ebben is segíthet. Ugyanis a kapcsolat kétirányú a bizonyítás tárgya és a szemle között. A szemle feladata a bizonyítás tárgyának megfelelő minőségű és mennyiségű tárgyi bizonyítási eszköz felkutatása, de egyúttal segíthet a bizonyítás

²⁴⁴ Kovács Gábor: New Instruments in the General Part of the New Criminal Code. In Smuk Péter (szerk.): *The Transformation of the Hungarian Legal System 2010–2013*. Budapest, Wolters Kluwer, 2013a. 389–419.

²⁴⁵ Móra (1960): i. m. 664–666.

²⁴⁶ Finszter Géza: Bizonyításméletek a jog világában. *Belügyi Szemle*, 54. (2006), 7–8. 100.

²⁴⁷ Szabóné Nagy Teréz: A bizonyításról és a nyomozásról. *Belügyi Szemle*, 20. (1982), 9. 49.

²⁴⁸ Gödöny (1968): i. m. 69.

²⁴⁹ Gödöny (1968): i. m. 68–69.

tárgyának meghatározásában is. A bizonyítás tárgyát egyebekben úgy kell meghatározni, hogy az valamennyi nyomozási verzióra figyelemmel legyen.²⁵⁰

Gödöny javasolja a legfontosabb bizonyítékok törvénybe foglalását. Érvként megfogalmazza, hogy ennek segítségével az eljáró szervek a büntetőügyek vizsgálatánál, elbírálásánál erre tudnának összpontosítani, nem állna fenn az a veszély, hogy a bíróságok eltávolodnak a feladattól. A törvényi szabályozás továbbá lehetővé tenné az összhang kialakítását a nyomozói és a bírósági szakasz között. Ellenérvként megjegyzi, sok aggály kel életre amiatt, hogy a bizonyítás tárgyhöz jelentős számú, szinte mind felsorolni lehetetlen bizonyítandó tény tartozik; továbbá a felsorolás azzal a veszéllyel járhat, hogy az abban szereplő tények túlzott hangsúlyt kaphatnának. Ezeket az ellenérveket Gödöny nem osztja. Megjegyzi, hogy a gyakorlatban már úgyszólamint kialakult azon bizonyítandó tények köre, amelyek bizonyítása az ügy eldöntéséhez feltétlenül szükséges, így ezeket csak kodifikálni kellene.²⁵¹

Érthető az érvelése, hiszen a gondolatainak megjelenése idejében hatályos 1951. évi III. törvényben semmilyen szabályozás nincs „általában” a bizonyítás tárgyával kapcsolatban. Az 1973-ban hatályba lépő törvény már a bizonyítás általános szabályai között kötelezővé teszi a büntető- és eljárásjogilag releváns tények bizonyítását.²⁵² Nem sokkal szabályozza részletesebben az 1998. évi XIX. törvény sem, hiszen átveszi a korábbi szabályozást, és kiegészíti azzal, hogy a bizonyítás során a tényállás hiánytalan, és a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni.²⁵³ Egyébként a mai napig nem valósult meg Gödöny javaslata. Megítélésem szerint ez nem baj. Ellentétben vele, én veszélyesnek tartom azt, ha akár csak az általánosság szintjén, néhány fontosabb bizonyítandó tény tartalmaz a törvény, ugyanis ebben az esetben az eljárások – különösen az egyszerűbb ügyekben – jó eséllyel kizárólag azok bizonyítására korlátozódnának. A rendszerben napjainkban is benne vannak azok a fékek, amelyek nem hagyják az ügyeket a legfontosabb anyagi és eljárásjogi bizonyítandó tények nélkül lezárni: az ügyész felügyelete, a bíró bizonyítási eljárása stb. Ezeket a garanciákat kell megfontoltan használni. Gödöny kodifikációs javaslatának elutasítása részemről nem jelenti azt, hogy ennek jelentőségét tagadnám. Sőt megítélésem szerint az oktatásban helye van a legfontosabb bizonyítandó tények megismertetésének, elemzésének.

A szemle során a bizonyítás tárgyának meghatározása elsődleges feladat, hiszen ezek alapján kell eldönteni a szemle végrehajtásának helyét, idejét, módját, a végrehajtók

²⁵⁰ Gödöny (1968): i. m. 74.

²⁵¹ Gödöny (1968): i. m. 77. és 80.

²⁵² 59. § „(1) A bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető törvények és az eljárási jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentősek.

(2) Nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak vagy amelyekről a hatóságnak hivatalos tudomása van.”

²⁵³ 75. § „(1) [...] A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására.

(2) A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek – különösen a polgári jogi igénynek – elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.”

személyét és a szemle végrehajtásához szükséges eszközöket. Ezeknek a tényezőknek csak az általános leírását lehet helyütt megadni, hiszen adott bizonyítási cselekmény során határozhatók meg ennél konkrétabban. Eszerint:

1. Már a *szemle elrendelésének ideje* is függ a bizonyítás tárgyától, hiszen gyakran azzal indul a nyílt büntetőeljárás. Ha pedig nem azzal indult az eljárás, vagy azt titkos nyomozás előzte meg, akkor a szemle végrehajtásának idejét annak tudatában kell meghatározni, hogy attól az időponttól kezdve a büntetőeljárás alanyai előtt annak ténye ismertté válik. Így ha meghatározták a bizonyítás tárgyát, akkor eldönthető annak időpontja, hogy a releváns tényekhez mikor lehet a legnagyobb eredményességgel hozzáférni.

2. A bizonyítandó tények köre megszabja a *szemle helyét*, azaz kiterjedtségét is, hiszen ezek ismeretében határozható meg, hogy úgynevezett többes (tagolt) helyszínnel van-e dolga a hatóságnak, és ha igen, akkor hány úgynevezett mellékhelyszín van, tehát a szemle határait pontosan hova kell kiterjeszteni.

3. A *szemle alanyait* a bizonyítandó tények körétől kell függővé tenni, hiszen ha speciális szakismeret szükséges annak lefolytatásához, akkor a szakterületnek megfelelő szaktanácsadó és szakértő bevonása válhat szükségessé.

4. A bizonyítandó tények köre elsősorban azonban a *szemle tárgyát* határozza meg. Ezek ismeretében kell eldönteni azt, hogy mely helyeket, helyiségeket, útvonalakat, személyeket, tárgyakat, folyadékokat vagy akár gázokat (például emberi szag anyagmaradványát) vessék vizsgálat alá.

5. A *felhasználandó eszközök körét* is meg kell határozni, amely szintén a bizonyítás tárgyától függ egyebek mellett. Más nyomkutató és nyomrögzítő eszközök szükségesek egy emberrablás szemléjéhez, mint egy kábítószer-ültetvény felszámolásához.

A szemle megkezdésekor megfelelő időt szükséges szentelni arra, és alaposan át kell gondolni azt, hogy mit és mikor kell a bizonyítás tárgyává tenni. Ez az eljárás első néhány órájában nem könnyű feladat, ezért itt nagy szerepe van a szakmai gyakorlatnak, a protokollnak és a tapasztalatnak. Ezt azután még befolyásolhatják olyan objektív tényezők, mint az emberi erőforrás, az anyagi-technikai vagy éppen szakmai korlátok. A krimináltechnika fejlődésével ezek a korlátok jelentősen csökkenthetők, esetenként el is tüntethetők – elsősorban a szemle tárgya kapcsán.

A gyakorlat és protokollok szerint adott eseménytípusok kapcsán meghatározott tárgyak, személyek szemléje történik. Például egy magasból leesés/leugrás/ledobás elhatárolásánál jelentősége van minden esetben annak, hogy a leesés/leugrás helyén a korlát, az ablakpárkány milyen magasan helyezkedik el, és volt-e a közelben olyan eszköz, amelyre rálépve megvalósítható volt a cselekmény. Ezt az eszközt a szemlebizottság a szemle során vélelmezi, ezért megméri, fényképezi, rajta nyomot kutat (ez utóbbi gyakran elmarad). Az eljárás során azonban később adat van arra vonatkozóan, hogy nem az ablak közelében talált tárgy volt az, amelynek segítségével a néhai felmászott a leesés/leugrás helyére, hanem egy attól kissé távolabb található másik tárgy. Ez esetben az már sem a jegyzőkönyv, sem a fényképfelvételek, sem pedig a helyszínrajz alapján nem deríthető ki, hogy mi volt az adott tárgy magassága, azaz nem végezhetők ez alapján például fizikus- és/vagy nyomszakértői számítások sem.

Ennek egyik megoldása a 3D fényképfelvétel készítése a helyszínről, amelynek révén utólag minden tárgy méretezhetővé válik a helyszínen, sőt az egyes tárgyak egymástól való távolsága is megállapítható, valamint utólag a helyszín apró részletei is megtekinthetők.²⁵⁴

Másik eszköz, amely a bizonyítás tárgyának meghatározásában segíthet, az optikai nyomkutató eszközök széles spektruma, amelynek segítségével több nyom és anyagmaradvány kutatható fel²⁵⁵ úgy, hogy az a külső környezetben (továbbá gyakran sem a nyomban, sem az anyagmaradványban) nem okoz elváltozást, károsodást. A szemle során fizikai és kémiai nyom- és anyagmaradvány-kutató anyagok használatosak. Ezek azonban a krimináltechnikai kutatás nyomát hagyják maguk után. Ezért a szokások és a protokollok alkalmazása mellett a szemléken minden esetben célirányos kutatás zajlik, így egy cselekmény helyszínén a tárgyi bizonyítási eszközök megtalálásának legvalószínűbb helyeire összpontosítja kutató tevékenységét a szemlebizottság. Ezzel azonban olyan helyek és tárgyak maradhatnak figyelmen kívül, amelyek lehet, hogy bár atipikus módon keletkeztek, de sikeres felkutatásuk esetén szerepet játszhatnak a bizonyításban. Az optikai módszerrel a teljes helyszín állagváltozás nélkül, viszonylag gyorsan átvizsgálható, majd a tényleges fizikai és vegyszeres nyomrögzítő munka a már optikai úton felkutatott helyekre koncentrálódhat, amivel a munka hatékonyabb lesz, és általa nyomkutató anyagot, valamint időt lehet megtakarítani. Ezzel a módszerrel tehát lehetővé válik a helyszín teljes körű feldolgozása, ilyen módon pedig annak biztosítása, hogy a bizonyítandó tények bizonyításához szükséges szinte valamennyi bizonyítás eszközt fel lehessen kutatni a szemle során.²⁵⁶

Pusztai szerint a bizonyítás tárgyát meghatározni csak megfelelő mennyiségű és minőségű adat rendelkezésre állása esetén lehet. Ez azonban a nyomozás elején ritkán adatik meg, ezért általában csak a főbb vonalakban lehet azt meghatározni.²⁵⁷ A kriminalisztika ebben segítő kezet nyújt, hiszen ezeket az adatokat valószínűsítő módon úgynevezett verzióvá alakítja. A verzió a bűncselekmény egészét vagy annak egy részét megmagyarázó feltételes logikai ítélet, a nyomozási tervvel szoros kölcsönhatásban álló taktikai eszköz, amelynek segítségével meghatározható a büntetőeljárásban a bizonyítás tárgya, valamint a bizonyítékok és a bizonyítékforrások köre.²⁵⁸ Tehát minden egyes ügy kezdetén fel kell állítani a verziókat, amelyek meghatározásához a tapasztalat, az ügy rendelkezésre álló adatai és a fantázia nyújt alapot. A bizonyítás tárgyának meghatározásakor ezek

²⁵⁴ Vö. William S. Bailey – Terence J. McAdam: *Law, Science and Experts. Civil and Criminal Forensics*. Durham, Carolina Academic Press, 2014. 88–90.

²⁵⁵ Kelly Virkler – Igor K. Lednev: Analysis of Body Fluids for Forensic Purposes. From Laboratory Testing to Non-destructive Rapid Confirmatory Identification at a Crime Scene. *Forensic Science International*, 188. (2009), 1–3. 11.

²⁵⁶ Kutatásaink tapasztalatai azt bizonyítják, hogy ennek az eszköztípusnak is megvan a korlátja, mert nem ismer fel minden típusú nyomot és anyagmaradványt, de a munka irányának a meghatározása szempontjából feltétlenül hasznosnak bizonyult.

²⁵⁷ Pusztai László: A nyomozási verziók. In Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok IX*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972a. 212.

²⁵⁸ Y. Schulinar – B. Marck: Crime Scene Management. In Jason Payne-James et al. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*. London, Elsevier, 2005. 547–557.

a verziók nem hagyhatók figyelmen kívül.²⁵⁹ Úgy kell meghatározni, hogy lehetővé tegye valamennyi opció felállítását.

Igaz ez a szemle kapcsán is: hiszen a rendelkezésre álló adatok alapján fel kell állítani több verziót a cselekmény lehetséges lefolyására vonatkozóan. A bizonyítás tárgya a szemle egész menetét befolyásolja. Ez ad irányt, hogy merre kell végezni a beszerezhető bizonyítékok utáni kutatást. A bizonyítás tárgyának meghatározása azért is fontos, hogy se a szemle, se a teljes nyomozás végrehajtása ne legyen hézagos, ne maradjon el releváns tények bizonyítása, ugyanakkor ne legyen szükségtelenül terjedelmes sem, ezzel pedig ne pazaroljon erőket, eszközöket.²⁶⁰

Gödöny úgy fogalmaz: a nyomozás során nemcsak azokat a tényeket kell bizonyítani, amelyek az *adott időpontban* relevánsak, hanem minden adat és információ felkutatása, bizonyítása indokolt, amely a bizonyítás tárgyának változása esetén később jelentős lehet.²⁶¹ Továbbá úgy gondolja, ha a bizonyítás eredményeként valamelyik verzió véglegesen „elesik”, akkor rögtön módosítani kell a bizonyítás tárgyát. A módosulás jelentheti a bizonyítás tárgyának szűkülését, tágítását vagy teljesen új bizonyítandó tény megalkotását is. A bizonyítás tárgyának folyamatos vizsgálata a nyomozás során felmerült adatok tükrében elsősorban a nyomozó feladata.²⁶²

A fenti megállapítások a szemlére is igazak annyi különbséggel, hogy a szemle általában az első eljárási cselekmények egyike, ezért az annak során felállított verziók és a bizonyítás tárgyára vonatkozó adatok még jelentősen változhatnak a nyomozás során, és később a bírósági szakaszban is. Természetesen minél kevesebbet változik a bizonyítás tárgya a szemlétől az ítéletig, annál pontosabb munkát végeztek a szemlebizottság tagjai.

A bizonyítás kerete (nevezik még a bizonyítás terjedelmének is) nem azonos a bizonyítás tárgyával, azonban annak függvénye. A bizonyítás kerete alatt egyrészt azt kell érteni, hogy a bizonyítás tárgyához tartozó tényeket milyen körben, mélységben kell és lehet tisztázni, másrészt pedig a felkutatandó és értékelendő bizonyítékokat és azok forrását is. A bizonyítás kerete segít meghatározni azt, hogy például egy lopássorozat esetén a terhelt mely cselekményeit kell felderíteni és bizonyítani, és ennek során a bizonyítandó tények megállapításához milyen bizonyítékokat és milyen mennyiségben kell felkutatni ahhoz, hogy az bizonyított legyen. A gyakorlatban tehát abban segít, hogy minden szükséges bizonyítékot beszerezzenek, és mindeközben a nyomozást lényegtelen, irreleváns adatok ne terheljék.²⁶³

Gödöny foglalkozik azzal, hogy a bizonyítás kerete a nyomozati és a bírósági szakban azonos-e. Arra a következtetésre jut, hogy lényegileg azonos, csak annyiban változik, amennyiben a bizonyítás tárgya változik (ti. mind pontosabb lesz az eljárás során). Ezzel általában egyetértek, de szerintem a bizonyítás tárgyának változatlansága mellett is elő-

²⁵⁹ Pusztai (1977): i. m. 437.

²⁶⁰ Vö. Gödöny József: A bizonyítás tárgya és kerete a nyomozásban. In Gödöny József (szerk.): *Kriminálisztikai tanulmányok V.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966. 5–62.

²⁶¹ Gödöny (1966): i. m. 12.

²⁶² Gödöny (1966): i. m. 14–15.

²⁶³ Gödöny (1968): i. m. 118.

fordulhat a bizonyítás keretének változása, ha olyan új adat merül fel a nyomozás során, amely minőségében nem, de mennyiségében növeli a bizonyítás tárgyainak számát. Ez a jelenség hatással lehet a szemlére is, például kiderül, hogy a terhelt nem két, hanem három gépjárművel rendelkezik, amelyek bármelyikével elkövethette a bűncselekményt, így a bizonyítási cselekményt erre a gépjárműre is ki kell terjeszteni. Ez minőségileg nem befolyásolja a korábban meghatározott bizonyítás tárgyát, de mennyiségben növekményt jelent, így a bizonyítás keretét szélesíti.

3. A szemle kapcsolata a felderítéssel

Emlékeztetőül: a bűnügyi szemletevékenység szűkebb értelemben olyan – a gyakorlatban végzett – krimináltechnikai és krimináltaktikai tevékenység, amely az eljárásjogi garanciák betartása mellett a szemle tárgyának rögzítésével és vizsgálatával, valamint a vele összefüggésben található nyomok, anyagmaradványok, elváltozások felkutatásával és rögzítésével a büntetőeljárásban zajló *felderítést*, valamint a bizonyítást *szolgálja*.

Nem véletlen, hogy a definícióban megjelenik a szemle szerepe kapcsán a felderítés és a bizonyítás szerepe elkülönítve. A szemle döntően a bizonyítást és nem a felderítést szolgálja. Ennek oka rendkívül egyszerű. Mivel a szemle egyik fő feladata az azonosításhoz szükséges tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása, rendszerint akkor válnak ezek jelentőssé, ha van mit mivel összehasonlítani, azaz ha van a nyomozás során olyan személy, akinek kapcsán ilyen szakértői vizsgálat lefolytatása indokolt (például össze kell vetni a helyszínen hagyott DNS-anyagmaradványt vagy daktiloszkópiai nyomot a releváns személytől vett mintákkal).

Többször előfordul azonban olyan eset is, amikor egy tárgy vagy nyom, anyagmaradvány felkutatásával a szemle a felderítést segíti (ilyen lehet egy hátrahagyott és felkutatott mobiltelefon, egy jellegzetes lábbelinyom stb.). A fentiek alapján érdemes megvizsgálni a szemle szerepét nemcsak a bizonyítás, hanem a felderítés kapcsán is.

A két fogalom, a felderítés és a bizonyítás, egymással szorosan összefügg a nyomozás során.

Ezt szemléletesen illusztrálja *Finszter Géza*, amikor – igaz, a titkos nyomozással kapcsolatban – kategorizálja az ügyeket, négy csoportba osztva azokat: 1. könnyen felderíthető és könnyen bizonyítható; 2. könnyen felderíthető és nehezen bizonyítható; 3. nehezen deríthető fel és könnyen bizonyítható; 4. nehezen felderíthető és nehezen bizonyítható.²⁶⁴

Tremmel megfogalmazásában az eredményes felderítés szolgáltatja a bizonyítás tárgyát és annak eszközeit is.²⁶⁵ Egy másik megfogalmazásban „a felderítés a jogalkalmazásban jelentős tényeket tükröző adatok feltárását, az azokról való hatósági tudomásszerzést, a bizonyítás pedig a releváns tényadatok valóságtartalmának hatósági ellenőrzését, az ügy érdemi eldöntéséhez szükséges ténymegállapítások kialakítását és azok igazságának nyilvánvalóvá tételét jelenti”.²⁶⁶

A felderítés és a bizonyítás kapcsolatával *Lakatos János* foglalkozott a legtöbbet, aki szerint „a felderítés a vizsgált [...] esemény, azaz a történeti tényállás megismerésére irányuló adatgyűjtő tevékenység, amelynek során mindenféle adat, tény, vélemény, infor-

²⁶⁴ Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I–II.* Budapest, BM Oktatási Főigazgatóság, 2004. 978–979.

²⁶⁵ Tremmel (2006): i. m. 94.

²⁶⁶ Vass Kálmán – Pusztai László – Kriston László: A krimináltechnika a felderítés és a bizonyítás szolgálatában. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 23.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. 410.

máció és adatforrás felhasználható, amely alkalmas az objektív igazság feltárására”.²⁶⁷ A felderítés és a bizonyítás összehasonlítása kapcsán szemléletesen úgy fogalmaz, hogy „a felderítés és a bizonyítás a múltbéli esemény megismerésének két különböző szintű fokozata”.²⁶⁸ Hozzáteszi, hogy a nyomozás folyamatában a felderítés adatgyűjtő tevékenység, a bizonyítás pedig a releváns adatok valóságát igazoló (teszem hozzá: vagy nem igazoló) eljárás, a felderítés lehetővé teszi az igazság megállapítását, a bizonyítás biztosítja a felderítési adatok cáfolhatatlanságát és ezzel a jogi keretek közötti felhasználhatóságát.²⁶⁹

Hasonlóan vélekedik *Kovács Gyula*, aki szerint a felderítés lényege, hogy ismertté váljanak a releváns tények, rendelkezésre álljanak és felhasználhatók legyenek a történeti tényállás megállapításához és az eljárás lefolytatásához szükséges adatok.²⁷⁰

E nézettel összhangban *Dobos János* is megállapítja, hogy a felderítés a nyomozás része, amikor az ügy lényeges körülményeit, elsősorban azt kell tisztázni, hogy az eljárás kezdetekor még ismeretlen tettes személyét meg lehessen állapítani és a bűnösségét bizonyítani.²⁷¹

Tremmel úgy fogalmaz, hogy nincs bizonyítás felderítés nélkül, mivel a sikeres felderítés szolgáltatja a bizonyítás tárgyát és annak eszközeit is.²⁷² Ez azért érdekes, mert ebből a megközelítésből a szemlének sokkal nagyobb a szerepe a felderítésben is, mint azt én korábban gondoltam. Köztudott, hogy a szemle során számos tárgyi bizonyítási eszközt kutatnak fel. Ha az előbbi tétel igaz, akkor ezek felkutatása nélkül nem lehetséges a bizonyítás. Csakhogy ezek önmagukban általában (kivéve a már ismertetett eseteket) nem sokat érnek. Ilyen például egy felkutatott lábbelinyom, egy „hozzá tartozó” (vagy éppen a hozzá nem tartozó!) lábbeli nélkül általában nem sok információval szolgál (nyilvántartásban természetesen kereshető).²⁷³

További összefüggés a felderítés és a bizonyítás között az a tény, hogy a felderítés újabb bizonyítékokat hozhat, de igaz ez fordítva is.²⁷⁴ A felderítés során egy jelenségnek több változatát kell adni, a bizonyítás során pedig egy verzió felállítása történik, és ehhez kell több kiindulópontot keresni.²⁷⁵

A nyomozó hatóságnak arra kell törekednie, hogy a felderítés során megállapított adatokat a büntetőeljárás részévé tegye, valamint megtalálja annak lehetőségét, hogy a tudomására jutott információk bizonyítási eszközként is megjelenjenek a bizonyítás

²⁶⁷ Lakatos (1998): i. m. 9.

²⁶⁸ Lakatos (1998): i. m. 13.

²⁶⁹ Lakatos (1998): i. m. 14.

²⁷⁰ Kovács (2003): i. m. 29.

²⁷¹ Dobos János: *Kis nyomozástan*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1988. 29.

²⁷² Tremmel (2006): i. m. 94.

²⁷³ Természetesen annak irányultságából, állapotából, elhelyezkedéséből stb. számos, a felderítést segítő következtetést le lehet vonni. Vö. Illár Sándor (szerk.): *Krimináltechnika I.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 1996. 111–115.

²⁷⁴ Tremmel (2006): i. m. 50.; Nogel Mónika: A kriminalisztikai célú DNS-fenotipizálás jogi kihívásai Magyarországon. *Jog – Állam – Politika*, 14. (2022b), 3. 45–66.

²⁷⁵ Tremmel (2006): i. m. 31.

során. Ebben nyújthatnak segítséget az úgynevezett e-nyomozási ismeretek.²⁷⁶ A felderítés és a bizonyítás elősegítésében jelentősége van az e-nyomozási módszereknek.²⁷⁷

„Az e-nyomozás azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság a közvetlenül vagy a közvetetten elérhető adatbázisokból kér információt a felderítés és a bizonyítás érdekében, valamint a bűncselekményből származó vagyron felkutatása érdekében, amelynek alkalmazásával taktikai ajánlásokat alkalmaz a nyomozás sikeressége érdekében.”²⁷⁸

Cséka Ervin a különbséget a ténymegállapítás és a ténykutatás szemszögéből közelíti meg. Cséka egyébként a legfontosabb különbséget a bírói szak és a nyomozati szak között éppen a ténykérdések kapcsán abban látja, hogy a nyomozásban nem ténymegállapítás történik elsősorban, hanem – ahogy ő nevezi – *ténykutatás*. Persze nem kizárólag, hiszen a tények kutatása csak a már felkutatott és rendelkezésre álló tények megállapításával lehetséges. E kettő összefonódik a nyomozás során.²⁷⁹

Ez az összefonódás látszik például a szemle során, amikor a holttest felkutatását követően megállapítást tesz a szemlebizottság vezetője az orvos szakértő segítségével a halál okára és körülményeire vonatkozóan, de azonnal folytatja is a ténykutatást, hiszen keresni fogja az eszközt, amely a sérüléseket vélhetően okozta.

A nyomozás során a határok elmosódnak, a bírói eljárásban a ténymegállapító tevékenység alapja a nyomozás eredménye, a vád pedig a kerete. Mindemellett természetesen lehetőség nyílik újabb ténykutatásra, de számos okból kifolyólag (idő múlása, helyszín megváltozása, nyomok eltűnése stb.) ez már csak szűk körben lehetséges. A nyomozás során az elkövető személyének ismerete nélküli bizonyításfelvétel zajlik, amely a nyomozás egyik sajátossága.²⁸⁰ Ezért nem lehet tudni, hogy az eljárás első szakaszában, annak első néhány órájában, a szemle során mely tények lesznek később relevánsak.²⁸¹ Ezért minden relevánsnak tűnő tényt fel kell kutatni és rögzíteni kell. Ehhez segítséget nyújtanak a kriminalisztikai ajánlások, a rendelkezésre álló adatok elemzése révén pedig a ténymegállapító tevékenység tartalmi szempontjai (a gondolati rekonstrukció és annak korlátai). A sötétben tapogató tényfeltárás eredménye pedig csak a bírói ténymegállapító tevékenység utolsó fázisában, az ügydöntő határozat során értékelhető igazán. Ennek a tapogatózásnak oka az is, hogy a nyomozás során a cselekmény jogi megítélése gyakran változik, hiszen a történeti valóság csak lépésről lépésre tárul a nyomozó hatóság tagja elé.

A felderítés és a bizonyítás a pontos ténymegállapításhoz vezet, de csak akkor, ha annak iránya helyes, és a büntetőjogilag releváns tények mindegyikét feltárta a hatóság.

²⁷⁶ Nyitrai Endre: Az e-nyomozást segítő kriminalisztikai gondolkodás és az alapkérdések. In Nyitrai Endre: *Az interoperabilitási e-nyomozás a jó állam tükrében*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020a. 47.

²⁷⁷ Nyitrai Endre: Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. *Belügyi Szemle*, 66. (2018), 10. 113–114.

²⁷⁸ Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyron visszaszerzése. *Ügyészek Lapja*, 27. (2020b), 2–3. 39–53.

²⁷⁹ Cséka (1991): i. m. 277.

²⁸⁰ Cséka (1991): i. m. 279.

²⁸¹ Vö. Cséka (1991): i. m. 281.

A büntetőjogilag releváns tények kiválasztása már a felderítés során megkezdődik, de a kiválasztás domináns szerephez a bizonyítás során jut.²⁸²

Cséka úgy véli, hogy a bizonyítás csak egy része a ténymegállapításnak, bár kétségtelenül a leglényegesebb, befejező része. A ténymegállapítás a felderítéssel, adatgyűjtéssel, nyomozással kezdődik – írja.²⁸³ Kiindulva abból a tételéből, hogy a nyomozás során elsősorban ténykutatás zajlik, és figyelembe véve azt az elméletét, hogy a nyomozó megállapításokat is tesz, megítélésem szerint kijelenthető, hogy a nyomozás két szakasza, azaz a *felderítés a ténykutató, a bizonyítás pedig a ténymegállapító szakasz*.

A szemlének a bizonyítás során játszott *döntő szerepe* a felderítéshez képest *csak látszólagos*, hiszen eredményes felderítés nélkül nincs sikeres bizonyítás.²⁸⁴ A szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök színükkel, elhelyezkedésükkel, tulajdonságaikkal, jelenlétükkel vagy éppen hiányukkal önmagukban is segítik a felderítést, így további tárgyi bizonyítási eszközök felkutatását. Megállapítható tehát: pusztán azzal a ténnyel, hogy felkutatják őket – a krimináltechnikai értelemben vett azonosítás nélkül is – segítik a bizonyítást, tehát a szemle szerepe nemcsak a bizonyításban, hanem a felderítésben is jelentős.

A szemle során, amennyiben az már a bizonyítást (vizsgálatot) segíti, az ekkorra már nyilván minősített tényállás szerinti adatok alátámasztására szolgáló nyomokat, anyagmaradványokat és elváltozásokat kell felkutatni és rögzíteni. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy nem fogadható el az a gyakorlatban széles körben jóváhagyott nézet, miszerint vizsgálati ügyben a helyszínen már nem kell olyan alapos szemlét végrehajtani, hiszen a hatóság előtt a lehetséges elkövető személye már ismert. Ez a felfogás hibás, hiszen változhat a tényállás, és változhat a gyanúsított személye is (vagy akár bővíülhet is a gyanúsítottak köre).

²⁸² Cséka (1991): i. m. 302.

²⁸³ Kriminálisztikai értelemben ezek egymást részben fedő fogalmak, így a kriminalisták számára ez a magyarázat első olvasatra különösnek tűnhet. Mondanivalója értelmezésem szerint az, hogy a ténymegállapítás első szakaszában a tényeket össze kell gyűjteni, amely folyamat a cselekmények lefolytatása révén valósul meg.

²⁸⁴ Vö. Tremmel (2006): i. m. 94.

4. A tárgyi bizonyítási eszközök és a közvetett bizonyítékok

4.1. A tárgyi bizonyítási eszközök értékelése

„Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy – ideértve az iratot és az okiratot is –, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas”.²⁸⁵ E fogalom alá tartozik az elektronikus adat is, amely a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja.²⁸⁶

Az eljárás során gyűjtött bizonyítékok értékelése a büntetőeljárás részét képezi, amely nem különálló szakasza a bizonyításnak, hanem annak szerves eleme,²⁸⁷ és előfeltétele a bizonyítékok ellenőrzése.

A nyomok ellenőrzésénél annak forrását kell figyelembe venni – írja Kertész Imre.²⁸⁸ Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a *forrásellenőrzés* egyik legfontosabb feladata a törvényesség vizsgálata. Minden olyan bizonyítékot, amelynek forrása ellenőrizhetetlen vagy esetleg ismeretlen, törvénytelennek kell minősíteni, nem használható fel a bizonyításban. Legalább ennyire fontos a beszerzés módját is ellenőrizni, ennek keretében meg kell vizsgálni, hogy az adott bizonyítékot a jogszabályoknak megfelelő módon, utólag ellenőrizhetően, rekonstruálhatóan kutatták-e fel, rögzítették-e.²⁸⁹ Mindezek a megállapítások igazak valamennyi bizonyíték kapcsán is.

Ellenőrizni kell ezenfelül a *bizonyítékokból kapott információkat* is. Ezeket egyrészt logikai úton lehet megtenni, amelynek során a nyomozó, az ügyész vagy a bíró a bizonyítéknak a bizonyítandó tényekkel fennálló logikai kapcsolatát vizsgálja.²⁹⁰ Az ellenőrzést azonban le kell folytatni tapasztalati oldalról is, így új nyomozási cselekményeket kell végrehajtani, amelynek eredménye lehet a bizonyíték megerősítése, elvetése,²⁹¹ de akár új bizonyíték születése is. Ezt nevezi a kriminalisztika többoldalú ellenőrzésnek.

„A bizonyíték mérlegelése logikai folyamat, amelynek célja a bizonyíték »ügyre tartozóságának« (relevanciájának), más bizonyítékokkal való kapcsolata jellegének és a bizonyításban elfoglalt helyének, jelentőségének, további felhasználása lehetőségének megállapítása, valamint annak meghatározása, hogy az eljárás adott szakaszában már beszerzett bizonyítékokkal együtt elegendő alap van-e valamely eljárásjogi határozat meghozatalára”.²⁹²

²⁸⁵ Be. 204. § (1) bek.

²⁸⁶ Be. 205. § (1) bek.

²⁸⁷ Kertész (1972): i. m. 391.

²⁸⁸ Kertész (1972): i. m. 392.

²⁸⁹ Kertész (1972): i. m. 392–393.

²⁹⁰ Kertész (1972): i. m. 394.

²⁹¹ Czebe András – Kovács Gábor: The Impact of Bias in Latent Fingerprint Identification. In *2015 6th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom 2015)*. Piscataway, IEEE, 2015. 569.

²⁹² Kertész (1972): i. m. 398.

A szemle során természetesen nem a határozat meghozatala a cél, azonban annak a kérdésnek az eldöntéséhez, hogy a helyszíni adatok és az előzményi adatok koherensek-e egymással, azaz melyik történeti verzió állítható fel arra vonatkozóan, hogy a cselekmény során mi és hogyan történhetett, szükséges a rendelkezésre álló adatok elemzése, értékelése.

A szemle során *előzményi adat*nak tekintik az elhunyt kórtörténetét, a nyilvántartások adatait, a korábban keletkezett rendőri jelentéseket, a helyszínbiztosító jelentését, a felfedező tanú által elmondott adatokat, a sértett nyilatkozatát a történekről, a korábban kelt okiratokat stb.

*Helyszíni adat*nak tekintik a helyszínen talált állapotot (például nyílászárók állapota, holttest helyzete, látható nyomok és elváltozások elhelyezkedése stb.), az elkövetés eszközének vizsgálatát és legfőképpen a nyomkutatás eredményeit, informatív eredménytelenségeit.²⁹³

A szemle értékelése során ezeket együttesen kell figyelembe venni. Az értékeléskor a legszerencsésebb esetben választ kaphatunk a kriminalisztika hét alapkérdésére (ki? kivel? mi? hol? hogyan? miért? mikor?).²⁹⁴ A kérdések sorában a „ki?” és a „miért?” kérdésekre a választ a szemle viszonylag ritkán tudja megadni. Az elkövető személyére vonatkozó pontos válasz azonnal a helyszínen ritkán adható, az azonosítás általában a nyomozás más adatainak alapján látó körbe került személy mintájának a helyszíni mintával történő összehasonlítása – tehát szakértői vizsgálat – révén történik, de természetesen előfordulhat azonnali, akár szakértő nélküli azonosítás is, bár ez utóbbi igen ritka (például az elkövető a helyszínen elhunyt, a személyigazolványa pedig nála van). Helyette azonban a „ki?” kérdés egy fontos szegmensére, az elkövetők számára (kivel? kérdés) rendszerint meg tudja adni a választ egy alaposan lefolytatott szemle. A „miért?” kérdésre szintén ritkán lehet felelni, hiszen a cselekmény indítékát a helyszín számunkra egyértelmű módon nem sokszor árulja el. Sőt számolni kell azzal is, hogy viszonylag könnyen lehet a helyszín megváltoztatásával más következtetések levonására ösztönözni a hatóság tagjait, ezért a „miért?” kérdéskörben a gondolati rekonstrukció korlátainak kiküszöbölése különös jelentőséget kap.

A „mi történt?” és a „hol történt?” kérdésekre a szemle szinte minden esetben képes választ adni, sőt rendszerint már a statikus szakaszban.

A „hogyan?” és „mikor?” kérdésekre a választ optimális esetben (a gyakorlat szerint sokszor) meg lehet adni a szemle adatainak értékelése során.

²⁹³ Van olyan nézet, amely szerint nem két, hanem három ilyen szakaszt kell elkülöníteni: az első szakaszt, amely a bűncselekmény előtti, a második a közvetlenül utáni, a harmadik pedig a szemle megkezdésekor lévő állapot. In Déri–Budai (1991): i. m. 140.

²⁹⁴ Vö. Viski (1961): i. m. 685.; Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2013. 341–349.; vö. Ibolya Tibor: Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője. *Ügyészek Lapja*, 19. (2012), 2. 77–84.; Endrődy Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Losonc, Kármán Nyomda, 1897. 18.

A nyomozó hatóság (és az ügyészség) gyakran esik abba a hibába, hogy túl sokat vár a szemle lefolytatásától.²⁹⁵ A szemle bizonyos cselekmény- és helyszíntípusok esetén nem tud sok kérdésre választ adni.

Például megragadási nyomok nélkül nehéz megmondani egy vízbefulladt személy szemléje során, hogy baleset történt-e, öngyilkosság vagy esetleg idegenkezűség, netán természetes okú halál (ti. nem fulladt vízbe, hanem meghalt, majd beleesett a vízbe).

Másik hiba, hogy a szemle befejezését követően elmarad az adatok értékelése, aminek súlyos következményei vannak. Hiszen amennyiben nem értékeli az adatokat, nem tud azokból következtetést levonni, így nem képes meghatározni a további adatgyűjtés (tárgyi bizonyítási eszköz felkutatásának) irányát. *A szemle során folyamatosan és azt követően a helyszíni és előzményi adatok együttes számbavételével kell elvégezni az értékelést, és le kell vonni a következtetéseket.* Ezek alapján lehet meghatározni a nyomozás (vagy hatósági vizsgálat) további irányát.

A bizonyítékok külön-külön történő értékelése még a nyomozás során a verziók kialakításakor sem elfogadható eljárás, különösen nem a bírósági szakban a bizonyítás során, még akkor sem, ha nagyon meggyőzőnek tűnnek, hiszen nincs objektív kritériuma annak, hogy a bizonyítékok mennyire hitelt érdemlőek.²⁹⁶ Az pedig elképzelhetetlen, hogy egy ilyen eljárás alapozza meg a tettes felelősségre vonását.

A hatóság tagjainak az egész büntetőeljárás során folyamatosan értékelést kell végezniük. Erre azért van szükség, mert enélkül még a bizonyítékok összegyűjtését sem lehet elvégezni.²⁹⁷ Ahogy Pusztai fogalmaz: „minden egyes bizonyíték felmerülését azonnal követi annak értékelése, bekapcsolása a bizonyítás gondolati folyamatába”.²⁹⁸

A tárgyi bizonyítási eszközöknek az elemzését felkutatott tényenként el kell végezni (részértékelés), majd az egész kutatótevékenység (jelen esetben a szemle) végén is el kell végezni. Mivel az egyes részelemek egymással összefüggnek, az egy-egy felkutatott bizonyítás eszközének vizsgálata csak részvizsgálat. Az egész szemle során végzett vizsgálat pedig az egyes részvizsgálatokból álló összesség, amelynek minden soron következő elemét össze kell hasonlítani egyenként a már elvégzett vizsgálatok eredményeivel, majd ezt az eredményt összességében is értékelni kell. Az egész vizsgálat sok részvizsgálat eredményéből és a végső elemzés összeredményéből áll majd össze.

A lefolytatott értékelő vizsgálat elemeit az alábbiakban ismertetem.

A felkutatás megkezdése előtt *elővizsgálatot kell tartani.* Ennek során választ kell adni arra, hogy:

– A felkutatni szándékozott tárgyi bizonyítási eszköz előreláthatólag hitelt érdemlő, releváns lesz-e, alkalmas lesz-e a bizonyítás tárgyának igazolására. Ez az egyik leg-

²⁹⁵ Kovács Gábor: Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója. *Jog – Állam – Politika*, 9. (2017a), 1. 83–101.; Kovács–Pádár (2015): i. m. e425–e427.

²⁹⁶ Kertész (1972): i. m. 402.

²⁹⁷ Kertész (1972): i. m. 404.

²⁹⁸ Pusztai (1977): i. m. 484.

nehezebb kérdés, különösen az elővizsgálat során. Hiszen még a szemle végén több, önmagával és egymással történő kölcsönös értékelés után sem lehet számos esetben magabiztosan kijelenteni egy bizonyítás eszközéről, hogy az releváns lesz-e a bizonyítás tárgya kapcsán.²⁹⁹

– Az elővizsgálat keretében értékelni kell, hogy a rögzítés milyen módon valósulhat meg. Itt vizsgálni kell ennek jogi és kriminalisztikai aspektusait is.

Jogi értelemben meg kell választani elsősorban azt az eljárási cselekményt, amelylyel a bizonyíték a büntetőeljárás részévé tehető. Meg kell határozni a rögzítés lehetséges és szükséges módjait (jegyzőkönyv, fénykép- és videófelvétel, helyszínrajz), át kell gondolni, hogy ennek végrehajtásához indokolt-e egyéb biztosíték, például segítő igénybevétele. Szükséges-e a rögzítéshez különleges szakértelemmel rendelkező személy bevonása (szakértő, szaktanácsadó).

Választ kell találni a felmerülő *krimináltechnikai kérdésekre* is, nevezetesen milyen eljárással (fizikai, kémiai, optikai) lehetséges a tárgyi bizonyítási eszköz legrészletgazdagabb rögzítése.

– Vizsgálni kell a bizonyíték forrását is. Egy tárgyi bizonyítási eszköz rögzítése kapcsán indokolt lehet – ezek értelmezéséhez elengedhetetlen – további tárgyi bizonyítási eszközök rögzítését elrendelni.

Például alapvető lövési elváltozások esetén kiegészítő lövési elváltozásokat keresni, így a lövedék ütötte elváltozás rögzítése mellett a lövés leadásának vélt helyén is löpor-anyagmaradványt kutatni, a helyiségben tartózkodó személyek kezét ilyen anyagmaradványok után kutatva letapogatni stb.

Abban az esetben, ha a tárgyi bizonyítási eszköz nem látható szabad szemmel, akkor annak rögzítése előtt láthatóvá tételét is el kell érni. Annak érdekében, hogy ez a tevékenység racionális és célirányos legyen, a gondolati rekonstrukció módszerét szükséges alkalmazni. Ezt kell a rendelkezésre álló adatok alapján jól felépíteni.

Majd az elővizsgálat kérdéseire történő válaszadás után a felkutatást követően az értékelést az alábbi szempontok szerint kell elvégezni.

A tárgyi bizonyítási eszköz értékelésének elemei:

1. *A keletkezésének körülményei* – Az elővizsgálat során feltett kérdést meg kell ismételni az értékelés során, tehát vizsgálni kell, hogy a felkutatást megelőzően feltett kérdésre valóban, minden elemében igen választ kaptunk-e. Így vizsgálni kell, hogy a tárgyi bizonyítás eszköze miként jutott a hatóság tudomására. Megfelel-e a jogi felté-

²⁹⁹ Természetesen ezekre az esetekre vannak szttenderdek, protokollok, azaz olyan sémák, szakmai szabályok, amelyeket a szemle során minden esetben el kell végezni. Ennek az az oka, hogy a tapasztalatok szerint ezek elvégzése esetén a releváns tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása (rögzítése) alaposan megtörténik, hiszen ezen adatok szükségesek rendszerint ahhoz, hogy a bizonyítandó tényeket megfelelően alátámasszák. Azokban a kisszámú esetekben, ahol a protokollon túli tárgyi bizonyítási eszközök rögzítése is indokolt (lett volna), de ez csak az eljárás későbbi szakaszában derül ki, megoldást jelenthet a modern technika (például 3D fényképezés). Ilyen szabályok: 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás; Gárdonyi Gergely (szerk.): *Módszertani útmutató 1. bűnügyi technikusok részére*. Budapest, NKE RTK, 2014.

teleknek, így „behozható-e” az eljárásba az adat jogszerűen, ezért később felhasználható lesz-e bizonyítékként.

2. *A beszerzés módja* – Látható vagy látens volt a tárgyi bizonyítási eszköz, azaz kutatást is kellett folytatni vagy „csak” rögzíteni? Ennek jelentősége abban áll, hogy a kutatásnak több oka lehet: az időjárás károsító tevékenysége, a bizonyítás eszközének keletkezésétől eltelt hosszú idő stb. De lehet véletlen, emberi tevékenység következtében történt kontamináció vagy olyan tudatos változtatás is, amelynek célja a tény, adat eltüntetése, megsemmisítése, illetve más adattá történő megváltoztatása volt. Ezt minden esetben vizsgálni kell.

3. *Az alaki szempontok* – A keletkezés körülményein túl vizsgálni kell, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása során betartották-e a hatóság tagjai az eljárásjogi garanciákat. A folyamatot megfelelően dokumentálták-e. Amennyiben az lefoglalással járt, akkor a kényszerintézkedés a hatályos eljárási szabályok szerint jogi alappal rendelkezett-e, végrehajtása jogszerű volt-e.

4. *A tartalmi szempontok* – A felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök mely kriminalisztikai alapkérdésre adhatnak választ? Így milyen elváltozással állunk szemben? Keletkezés helye, keletkezés ideje, keletkezés oka, keletkeztető személye, keletkezés módja vajon megválaszolható? Elegendő-e a bizonyítás tárgyának megválaszolására? Ha nem, akkor mely elemeiben nem? Ezen elemeiben rejlő adatokat hogyan lehet más forrásból beszerezni?

5. *A bizonyítás eszközeinek viszonyrendszere* – Milyen a kapcsolata a többi bizonyítás eszközével? Mindenekelőtt önmagának ellentmond-e? Más, korábbi adatnak (helyszíni adatnak, előzményi adatnak, más nyomozati adatnak) ellentmond-e?

6. *A következtetések levonása* – A tárgyi bizonyítási eszközök értékelésének lényegi eleme ez,³⁰⁰ amelynek alapvetően három végeredménye lehet. *Megerősítheti* az ügyben korábban felállított egyik verziót, esetleg *elvetheti* azt, vagy egy teljesen *új verzió felállítását* teszi lehetővé. Pusztai úgy fogalmaz: „következtetést akkor vonhatunk le, ha érveink (bizonyítékaink) olyan kétségtelen, ismert tények, amelyekből állításunk helyessége szükségszerűen következik”.³⁰¹ A jogtudós szerint tehát a következtetés levonásának két konjunktív feltétele van, nevezetesen, hogy állításaink legyenek igazak, és a következtetés magától értetődő legyen. Természetesen egyetértek azzal az axiómával, hogy helyes következtetést csak valós bizonyítás eszközéből lehet levonni, de vitatom azt az állítást, hogy állításunknak szükségszerűen következnie kell a tényekből, tudniillik előfordulhat, hogy *ugyanazon tényekből több kézenfekvő következtetés is levonható*, de abból csak egy lesz igaz.

Például egy lakásbetörés során a bejáratú ajtón feszítési nyomok találhatók. A szemle során az előszobában befelé irányuló lábbelinyomokat sikerül a szemlebizottságnak felkutatni, majd

³⁰⁰ Kovács Gábor: A kognitív torzítás jelensége és veszélyei a szakértői véleményalkotásban. In Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián (szerk.): *Kriminalisztika*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022b. 365–367.

³⁰¹ Pusztai (1977): i. m. 483.

ugyanattól a lábbelítől származó kifelé irányuló lábbelinyomokat is rögzítenek. A szemle során megállapítható az is, hogy a cselekményt megelőzően volt a lakásban nagytakarítás, a sértett ezt követően ment el otthonról, és annak a lábbelinek a mintázata, amelyben a sértett távozott a lakásból, nem azonos a felkutatott lábbeli rajzolatával. A lakásban máshol a lábbelit viselő személytől távozásra utaló nyom nem található. Ezen adatokból logikusan következtethetünk arra, hogy az elkövető a bejárati ajtón át távozott a cselekmény során a lakásból. A valóság azonban az, hogy zajt hallott a lakás bejárati ajtaja felől, ezért az ablakon át távozott úgy, hogy cipőjét levette, mivel azzal az ablak alatti aszfaltjárdára történő érkezéskor nem akart zajt csapni. Az ablakot becsukta (nem zárta) maga után. Az ablakon és annak párkányán a távozására utaló nyomot nem sikerült felkutatni. A nyitva hagyott ablakot a szemlét megelőzően a sértett egyik hozzátartozója a hideg miatt bezárta.

A példából is látható, hogy *helyes adatokból is levonható téves következtetés*. Több ízben előfordul, hogy valós, jól felkutatott bizonyítás eszközéből a hatóság tagja rossz következtetést von le (lásd „gondolati rekonstrukció korlátai”). Ezért nagyobb súlyú ügyekben megszokott gyakorlat az, hogy amennyiben adott ügy nyomozása hosszabb idő után sem sikeres, átadják azt egy másik nyomozócsoportnak, amelynek tagjai újraelemzik az ügyet, és jó eséllyel új következtetésre jutnak.³⁰²

Amennyiben egy részvizsgálatot folytattak le, akkor annak megállapítása a részvizsgálat szempontjából konklúzió, de az összesített értékelés szempontjából csak rész-következtetésként értelmezhető megállapítás. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy ez a gondolatmenet feltételezi a bizonyítás tárgyának korábbi pontos meghatározását. A bizonyítási folyamat első eleme ugyanis kiindulópont, és minden mást ehhez viszonyítva kell meghatározni. Nincs könnyű dolga a nyomozó hatóságnak. Nagy irodalma van annak a ténynek, hogy a bizonyítás tárgyának meghatározása pontosan a hiányos adatok miatt a nyomozás kezdetén az egyik legnehezebb feladat. Ha olyan súlyú adat merül fel a bizonyítás eszközének értékelése során, amely indokoltá teszi, a fenti folyamat során el kell végezni akár a bizonyítás tárgyára vonatkozó korrekciókat is.

Fontos megjegyezni, hogy ezt a folyamatot a sikertelen kutatásnál is végig kell gondolni aszerint, hogy mi a sikertelenség oka. Jó módszert alkalmaztak? Hogyan illik ez a negatív eredmény a korábban felállított verzióhoz? Milyen a viszonya a többi, pozitív eredményű ténykutatással? A kutatás eredménye negatív, ha az nem jár eredménnyel. Természetesen az összeredmény szempontjából nem biztos, hogy ez negatív lesz. Hiszen az összkövetkeztetésbe lehet, hogy éppen e negatív ténykutatás illeszkedik tökéletesen.

Természetesen ez a hosszasan tűnő értékelési folyamat a legtöbb esetben néhány másodpercig tart, de egyes, a folyamatba logikailag nehezebben illeszthető kutatás végén akár több személy részvételével, hosszú percekben át is zajlik.

*Összefoglalva: minden egyes – sikeres vagy éppen sikertelen – kutatási tevékenység végén értékelni kell (résztértékelés), majd az egész kutató tevékenységet a szemle végén ismételten értékelni kell.*³⁰³ Az egyes résztértékeléseket úgy kell elvégezni, hogy

³⁰² Vö. Tremmel–Fenyvesi–Herke (2005): i. m. 414.

³⁰³ Gödöny ezt úgy nevezi, hogy az „egyes és az összes” értékelése. Gödöny (1968): i. m. 209. Az én megfogalmazásomban „teljes és résztértékelés”, hiszen az egyes felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök

minden előző értékelést is indokolt áttekinteni, hiszen lehet, hogy azok az új eredmény kapcsán más értelmet kapnak. Lényeges megállapítás, hogy „az értékelés a bizonyítás más elemeivel dialektikus kapcsolatban van”,³⁰⁴ így azt nem a bizonyítás egy (végső) elemeként, hanem a folyamatba épített, permanens módon végzendő tevékenységként kell végrehajtani.

Fontos hangsúlyozni, hogy amikor ezen értékelő folyamat végére ér a hatóság tagja, ez csak a szemle során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök értékelését jelenti, ennél fogva csak egy része a teljes nyomozás során felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök értékelésének. Hasonló elemekből álló folyamatot kell végigvinnie a nyomozást vezető hatóság tagjának a teljes nyomozási cikluson, és értékelnie annak befejezésekor, ami „az érdemi határozatok meghozatalának alapja”.³⁰⁵ Ennek végrehajtásával számos jogtudós részletesen foglalkozott. Pusztai szerint a nyomozási szakban a szemle eredményének értékelése csak ritkán jelenti a verziókkal végzett munka befejezését, a végleges értékelést, a bizonyítás teljesítését. Ez általában csak egyes részverziók kapcsán tekinthető befejezettnek, méghozzá azok esetében, amelyek helyessége szemlével eldönthető vagy amelyet éppen a szemle alaposabb megvalósítása érdekében állítottak fel. Az esetek többségében *a szemle eredményeinek értékelését ismét kiinduló adatként kell kezelni*. Mint a szerző utal rá, a hazai nyomozási gyakorlat azt mutatja, hogy ezt a nyomozó szerv tagjai gyakran elmulasztják, aminek következtében nincs meg az összhang a szemle és a nyomozás során bevezetett többi eljárási cselekmény között.³⁰⁶

A fentiekből következik, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök értékelését nemcsak a bíróság végzi, hanem minden – az adott büntetőeljárást folytató – hatósági személy is.

Kérdésként felmerülhet, hogy van-e különbség a bíróság és a nyomozó hatóság bizonyítékértékelési tevékenysége között. Móra Mihály szerint alapvető különbség van, hiszen a nyomozó hatóság nem a véglegesség szándékával mérlegel.³⁰⁷ Ez nem alapos érvelés – egyetértek Kertész Imrével –, sokkal inkább abban érhető tetten a különbség, hogy a bírói értékelő tevékenység alapját képező bizonyítás biztosítja a közvetlenséget és a nyilvánosságot. Kertész szerint – és ezzel magam is egyetértek – a mérlegelésnek mint szellemi tevékenységnek semmilyen speciális bírói vonatkozása nincs. De a törvény a különböző szakaszokban más-más joghatásokat fűz a mérlegelés eredményéhez.³⁰⁸ Egy további fontos különbség még felfedezhető, mégpedig az, hogy míg a nyomozó hatóság tagja a teljes bizonyítási eljárás részeseként, sőt motorjaként értékel, addig a bíró – nagyon helyesen – kívülről-felülről szemlélő szerepben lép fel az eljárás során. Király Tibor plasztikus képpel magyarázza ennek okát: a bíró a küzdőtérre csak ritkán

értékelése szoros kapcsolatban áll az egész bizonyítási folyamattal és a többi ténnyel is, ezért e kifejezések megítélésem szerint szemléletesebben mutatják ezen elemző tevékenység szerepét a bizonyítás folyamatában.

³⁰⁴ Gödöny (1968): i. m. 209.

³⁰⁵ Pusztai (1977): i. m. 479.

³⁰⁶ Pusztai (1977): i. m. 487–488.

³⁰⁷ Idézi Kertész (1972): i. m. 404.

³⁰⁸ Kertész (1972): i. m. 405.

merészkedik, mivel ott „a küzdelem fölkavarta por elhomályosítja a látását”³⁰⁹ – ez pedig az objektív szemlélet egyik feltétele.

4.2. A közvetett bizonyítékok szerepe a szemle során

A közvetett bizonyítékokkal történő bizonyítást lehetséges pertechnikai úton és logikai úton értelmezni. Ez utóbbi kategória két további típusra osztható, az apagógikus és a diszjunktív bizonyításra. Előbbi azt jelenti, hogy az egyik tény megalapozásával egy másik kizárttá válik (például ha bebizonyosodik, hogy az adott személy él, akkor kizárt, hogy meghalt), utóbbi esetén pedig a bizonyítás során típusverziókat kell egyenként kizárni, és úgy lesz egyre nagyobb a valószínűsége a még ki nem zárt verzióknak.³¹⁰

A nyomozás során minden esetben az okozattól kell eljutni az okig. Vannak kivételek, általában „a műszaki jellegű vizsgálatok nagy részénél például éppen azt kell megállapítani, hogy egy törött alkatrész, tartály stb. hibája az esemény oka vagy következménye”.³¹¹ De ilyen kérdések adódnak az egészségügy körében is, amikor egy betegség vagy sérülés kialakulása az oka vagy a következménye egy adott jelenségnek. Ez az út azonban nehézkes, mivel egy okozatnak többféle oka is lehet. A közvetett bizonyítékok esetén mindig több verzió lehetséges, a közvetlen bizonyíték esetén minden esetben csak egy megoldás lehetséges. Amíg a közvetett bizonyítékoktól a bizonyítandó tényig sikerül eljutni, addig valószínűségi adatok sorát kell megállapítani.³¹² Egyébként is, egy közvetett bizonyíték nem képezhet valós következtetési alapot, de alkalmas arra, hogy a bűncselekmény gyanúját megalapozza.³¹³ Mindezzel együtt egy ilyen bizonyíték is lehet önmagában nagyon erős, ezért alkalmas arra, hogy elvezesse a hatóságot egy közvetlen bizonyítékhoz.

Például a gyanúsított ásóján egy adott területről származó talajmintát biztosít a hatóság. Ez alapján pedig sikerül megállapítani az elásott holttest pontos helyét.

Az egyedülálló erős közvetett bizonyíték alkalmas lehet az úgynevezett tettestudomás előcsalogatására, ami azt jelenti, hogy olyan információk birtoklását sikerül a terheltre bizonyítani, amelyeket csak a bűncselekmény elkövetője tudhat. Mindezekon felül alkalmas lehet a közvetett bizonyíték arra is, hogy újabb közvetett bizonyíték felkutatása váljon általa lehetővé.³¹⁴

A közvetett bizonyítékok alapvetően kétféle kapcsolatban állhatnak egymással: soros és párhuzamos kapcsolatban. A *soros viszony* azt jelenti, hogy egy bizonyítéklánc alakul

³⁰⁹ Király (1972): i. m. 142.

³¹⁰ Tremmel (2006): i. m. 103–104. és ezzel teljes összhangban Kertész (1972): i. m. 233.

³¹¹ Kertész (1972): i. m. 282.

³¹² Tremmel (2006): i. m. 110–111. és ezzel összhangban Kertész (1972): i. m. 228.

³¹³ Tremmel (2006): i. m. 114.

³¹⁴ Tremmel (2006): i. m. 116–117.

ki, amelynek kiindulópontja és végpontja között (okozat és ok között) több másik közvetett bizonyíték jelenti a kapcsolatot. Ennek az a tulajdonsága, hogy egyetlen közvetett bizonyíték kiesése vagy bizonyító erejének csökkenése meggyengíti vagy teljesen szétveri az egész bizonyítást. A *párhuzamos kapcsolat* esetében az egyes közvetett bizonyítékok önállóan is jelentősek és kölcsönösen erősítik egymást. Szemléletesebben ezt hálószerű kapcsolatnak is lehet nevezni, mivel ez esetben egy bizonyíték meggyengülése vagy kiesése esetén sem esik szét, és nem csökken számottevően a hálózat bizonyító ereje.³¹⁵

A bűnügyekben leggyakoribb eset az, hogy a következtetés a jelenben (a nyomozás során) is megjelenő okozatból a múltban megtörtént eseményre, az okra történő következtetés, amelynek eredménye a jövőben válik bizonyítottá.

A krimináltechnika ebben sokat segíthet. Tremmel szerint a kriminalisztika kialakulása és története nem más, mint a közvetett bizonyítékok kimunkálásának, szerepük bővülésének története.³¹⁶ Kétségtelen, a krimináltechnika és a krimináltaktika együttes erejével, közös munkájával, a tárgyi és a személyi bizonyítékok helyes értelmezésével, valamint a jó időben, jó sorrendben és a kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelően, tehát szakszerűen végrehajtott eljárási cselekmények sorozatával kisebb súlyú, közvetett bizonyítékokból is komoly „hálót”, majd ebből megalapozott vádat lehet felépíteni.

A fentiek alapján a szemle során:

1. Törekedni kell ugyanabból a nyomból, anyagmaradványból többféle adatot kinyerni, növelve ezzel a közvetett bizonyítékok párhuzamos kapcsolatának esélyét. Ebben a szemlét végző hatósági személyek magas színvonalú krimináltechnikai képzettsége és a modern technikai eszközök jelenléte sokat segíthet. Mondhatnánk azt is, hogy *a krimináltechnika segítségével a közvetett bizonyíték „feljavítható”*³¹⁷ (például ha egy ujjnyomból DNS-anyagmaradványt is képes rögzíteni a bűnügyi technikus úgy, hogy mindkettő azonosításra alkalmas lesz, akkor ilyen feljavító tevékenység tapasztalható).

2. *Törekedni kell a közvetett bizonyítékok felkutatására*, az ezt bizonyító nyomok, elváltozások rögzítésére (ilyen elváltozáselemzés alapján állapítható meg például, hogy a terhelt ismerte vagy nem ismerte a helyszínt, mi volt a bűncselekmény elkövetésének motívuma stb.). A közvetett bizonyítékok felkutatásában segíthetnek a már felkutatott bizonyítékok is, valamint az ezek alapján felállított verziók, amelyek a kriminalisztikai gondolkodás körébe esnek.

3. Törekedni kell *adott bizonyítandó tény több oldalról történő bizonyítására*, összefüggések felkutatására (közvetett bizonyítékok párhuzamos kapcsolatának elérése céljából). Van azonban ennek korlátja, amelyre Kertész Imre hívja fel a figyelmet, amikor azt írja, hogy a mennyiségi növelés bizonyos határokon túl már nem lehetséges, hiszen az újonnan beszerzett bizonyítékok a régebben lévőkből következnek.³¹⁸ De hol van akkor a határ? Nem kell-e „tartálékba” csak a mennyiség miatt néhány bizonyító tény-

³¹⁵ Tremmel (2006): i. m. 120–121. és Kertész (1972): i. m. 228–229.

³¹⁶ Tremmel (2006): i. m. 108.

³¹⁷ Tremmel (2006): i. m. 117.

³¹⁸ Kertész (1972): i. m. 232.

nyel a kelleténél mégiscsak többet gyűjteni (mert például megsemmisül, nem alkalmas vizsgálatra stb.)? A válaszom, de igen, kell. *Több, egy irányba mutató tárgyi bizonyítási eszköz esetén is indokolt azokból a helyszínen szükségesnek ítélnél többet felkutatni (és rögzíteni).* Elképzelhető, hogy később szükség lesz rá, és akkor még mindig el lehet végezteni az azonosításhoz szükséges vizsgálatokat. A racionális gazdálkodás szabályai szerint és az idővesztés elkerülése érdekében azonban ezt a „puffert” csak akkor érdemes használni, ha a többi bizonyítás eszközéből nem kapja meg a hatóság azt a kellő mennyiségű bizonyítékot, amely az ügy megalapozott megítéléséhez szükséges. Megjegyzem, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök értékelése során egyébként is javasolt a szakértői kirendelések kapcsán önmérsékletet tanúsítani, preferencia-sorrendet felállítani. Ez alapján a sorrend alapján csak azok vizsgálatára kirendelni a szakértőt, amelyek az ügy megítélése szempontjából kiemelten fontosak, és amelyekről eredmény várható. Ha ezek az első körös vizsgálatok nem hozzák meg a kívánt eredményt, akkor érdemes egy következő körben összegyűjteni az ügyben másodsorban releváns tárgyakat, és azok kapcsán kirendelni a szakértőt, és így tovább, egészen addig, amíg a kívánt mennyiségű bizonyíték nem áll a hatóság rendelkezésére.

4. *Vizsgálni kell a szemle során az egyértelmű azonosításra nem alkalmas nyomokat, anyagmaradványokat és elváltozásokat is.* Mivel ezekből szintén olyan következtetés vonható le, amely az eljárás későbbi szakaszában más, közvetett bizonyítékkal együtt relevánssá válik (például egy azonosításra alkalmatlan dinamikus nyom).

5. *Vizsgálni kell a negatív körülményeket vagy az ügynevezett negatív nyomokat is.* Ennek oka, hogy ezek a jelenségek, ti. az elváltozás hiánya is lehet közvetett bizonyíték, különösen más, közvetett bizonyítékokkal együttesen értékelve.³¹⁹

Ilyen negatív nyom az, ha az elkövető a bejárat ajtót megfürja, ilyenkor alatta a földön logikusan ott kellene lennie fa, fém és festék anyagmaradványnak, azonban azok nincsenek ott. A negatív nyomnak szerepe lehet a történeti tényállás felállításánál (például a seprű és a lapát megváltoztatott helyének megállapításánál, a szemeteskuka tartalmának vizsgálatakor), vagy az ismeretlen elkövető már ismert módszerének elemzésénél stb.

A közvetett bizonyítékok felkutatásában a szemlének óriási szerepe van. Ezek egy része a szemle során már nyilvánvaló, azaz a gyanújelek sora már a szemle során közvetett bizonyítékká áll össze (kék színű férfilábbelit foglaltak le a gyanúsítottól, amelynek lenyomata megegyezik a kifosztott páncélszekrény előtti lábbelinyom sajátosságaival. Ennek kapcsán a sértett elmondja, hogy az előző napon hozzá becsengető idegen férfin is ilyen cipőt látott). Egy másik része pedig a szemlén önmagában még nem értelmezhető, azonban más eljárási cselekmények során feltárt gyanújelekkel együtt már közvetett bizonyítékként jelentkezik (maradva az előbbi példánál, ha ezt a cipőt nem a sértett észleli egy idegen férfi lábán, hanem korábbi feljelentések során több sértett jegyzőkönyvben említi meg, hogy a lakásában történt rablás során az elkövető ilyen lábbelit viselt stb.).

³¹⁹ Vö. Tremmel (2006): i. m. 117.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a közvetett bizonyítékok felkutatása (és rögzítése), valamint azok értékelése szakmai felkészültséget igényel. Egyrészt kriminalisztikai gondolkodásmódot, másrészt pedig rátermettséget és tapasztalatot. A közvetlen bizonyítékok esetén nem feltétlenül szükséges a kifinomult szakértelem ilyen egyértelműen, hiszen annak lényege éppen abban áll, hogy a bizonyíték és a bizonyítandó tény közötti kapcsolat nyilvánvaló, így egy átlagember számára is azonnal könnyen felismerhető oksági kapcsolat van a kettő között. A szükséges szakértelemre utal Erdei Árpád is, amikor azt írja: „a bizonyító és a bizonyítandó tény közötti logikusan belátható összefüggés az, amelyet meghatározó jelentőségűnek kell tekintenünk, s az összefüggés felismerése olykor a józan paraszti ész hétköznapi bölcsességének mértékét meghaladó ismereteket és logikai ismereteket feltételez”.³²⁰ Tremmel úgy fogalmaz: „a közvetett bizonyíték nagyon jelentős része olyan, hogy kriminalisztikai felkészültséget és érzékenységet is igényel”.³²¹ Ezenfelül pedig nem árt figyelembe venni azt, hogy a megalapozott ítélethez a különböző közvetett bizonyítékoknak több, önálló, egymástól független forrásból kell származniuk.³²²

Ezen túl azonban – és a szemlével kapcsolatos közvetett bizonyítékok felsorolásában itt éppen erre utalok – szükséges a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása során az egyes adatok kapcsán további vizsgálatokat tartani. A szemletevékenység vertikális terjedelmének el kell érnie olyan információk vizsgálatáig is, amelyek csak laza, közvetett kapcsolatot mutatnak a bizonyítás tárgyával. Hiszen látható, hogy sok távolabbi, apró adat együttesen értelmezve megalapozott bizonyítékká válhat az eljárás későbbi szakaszában.

³²⁰ Erdei (1987): i. m. 181.

³²¹ Tremmel (2006): i. m. 119.

³²² R. Radeva: A közvetett bizonyítékokkal való bizonyítás sajátosságai. (Fordította: Berkes György.) *Magyar Jog*, (1987), 5. 447.

Vákát

IV. A szemle végrehajtása

Vákát

1. A szemle elrendelése

A szemle elrendelése látszólag jogi kérdés. Természetesen vannak jogi feltételei, amelyek a fogalmából, a törvény szövegéből kiolvashatók, azonban alaposabb vizsgálódás során látható, hogy a szemle elrendelése tulajdonképpen szakmai, így kriminalisztikai kérdés, noha természetesen vannak jogi következményei is. Hiszen arra a kérdésre, hogy mikor kell és lehet, mikor érdemes szemlét tartani, nem elsősorban a jogi környezetben találjuk meg a választ, hiszen az ott kapott felhatalmazás túl általános lesz: „ha a bizonyítandó tény megismeréséhez vagy megállapításához személy, tárgy vagy helyszín megtekintése, illetve tárgy vagy helyszín megfigyelése szükséges” – fogalmaz hatályos eljárási törvényünk. Részletes, megalapozott szabályait a szakmai normák között kell keresni.

A szemle lefolytatásának szükségessége, elrendelésének kóenciája³²³ vagy diszpozitivitása egyes bűncselekménytípusok esetén fél évszázada foglalkoztatja a jogtudósokat, kriminalistákat. A szakma kiválóságaitól számos érvet olvashattunk már e tárgykörben pro és kontra. Az érveket áttekintve jogi és kriminalisztikai nézőpont szerint indokolt őket csoportosítani, majd érdemes azokat aktualizálni és kiegészíteni.

1.1. Jogi megközelítés

A szemle végrehajtása során sérülhet mindenekelőtt az *emberi méltóság*³²⁴ (például magántulajdonú tárgyainak szemrevételezése, lefoglalása stb. révén), csorbulhat a *magán-élethez, családi élethez és otthonhoz, jó hírnévhez* fűződő alapjog,³²⁵ továbbá sérülhet a *tulajdonhoz való jog*³²⁶ is például akkor, amikor egy tulajdonában lévő, de az eljárás szempontjából releváns tárgyat lefoglalnak szakértői vizsgálat céljából.

Tehát az állam büntetőjogi igénye és az Alaptörvényben biztosított alapjogok feszülnek egymásnak akkor, amikor a hatóság szemlét rendel el. Ezért elvárható a hatóság tagjától, hogy ezt a bizonyítási cselekményt csak akkor foganatosítsa, ha az megítélése szerint indokolt.

Katona Géza és Dobos János egy 1967-ben kelt közös publikációjukban azon a véleményen voltak, hogy a bűncselekmények egy taxatív meghatározott köre³²⁷ „tipikusan helyszínes bűncselekmény”. Abban az esetben – írják –, ha e cselekmények valamelyike miatt indul büntetőeljárás, akkor mintegy automatikusan, mérlegelés nélkül szemlét kell lefolytatni. Álláspontjuk szerint minden más esetben a bűncselekmények egy másik faj-

³²³ Kötelező jogi ereje.

³²⁴ Magyarország Alaptörvénye II. cikk.

³²⁵ Magyarország Alaptörvénye VI. cikk.

³²⁶ Magyarország Alaptörvénye XIII. cikk.

³²⁷ A *Modus Operandi* nyilvántartásának ideiglenes szabályzata alapján meghatározott kör – ez a gondolat már Katona professzor 45 évvel későbbi cikkében ekként tér vissza. Lásd: Katona Géza: A helyszíni szemle hatékonyságának aktuális kérdései. *Belügyi Szemle*, 60. (2012), 6. 79.

tájával találkozunk: a „nem tipikusan helyszínes bűncselekményekkel”, amelyek esetén a helyszíni tájékozódás után hivatott a nyomozó hatóság tagja eldönteni, hogy lehet-e, kell-e szemlét tartani.³²⁸ Hasonló állásponton van Dobos János egy hat évvel később Vedres Gézával írt közös cikkében, amelyben leghelyesebbnek azt tartja, ha egyes bűncselekményfajták (például emberölés és kísérlete, rablás, betöréses lopás) esetén a szemlét kötelezővé kell tenni, más bűncselekménytípusoknál pedig a helyszínen kell eldönteni, szükség van-e szemle megtartására.³²⁹

A Katona–Dobos állítás első részével teljesen egyetért, második részével azonban vitatkozik Pusztai László, aki 1972-ben írt cikkében³³⁰ megkérdőjelezi ennek gyakorlati kivitelezhetőségét. Indokolása szerint azért, mert gyakorlati tapasztalatai és felmérései azt mutatták, hogy ilyen esetekben a nyomozó hatóság tagjai a helyszín megtekintését követően már nem tartanak szemlét, mondván, a helyszín megtekintése a szemlével szinte egyenértékű, így helyettesíti azt. Ezt rossz gyakorlatnak tekinti elsősorban azért, mert „ahhoz, hogy valamely tény a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználható legyen, az eljárásjog alaki követelményeinek megfelelő forrásból kell származnia”.³³¹ Az érvelés helyes és kiegészítendő azzal, hogy a látens tárgyi bizonyítási eszközöket szemle keretében kell felkutatni, mivel csak bizonyos nyomelőhívási módszerek alkalmazása révén lesznek láthatóak, továbbá csak így biztosítható az eljárási garanciák betartása. A szemle egyfelől a tárgyi bizonyítási eszköz felkutatásának, másfelől pedig vizsgálatainak is törvényes módja.³³²

A Katona–Dobos-féle kettős felosztáshoz Pusztai hozzáteszi, hogy egyes helyszínes bűncselekmények esetén is szükségtelen lehet a szemle lefolytatása, valamint a nem szemleköteles bűncselekmények esetén is szükségessé válhat – így a fenti kategorizálás csak legfeljebb tájékoztató jellegű lehet.³³³

Pusztai felhívja a figyelmet a kötelezően elvégzett, silány munkákra, amelyeket „formális szemléknek” nevez. Ezek színvonala – véleménye szerint – az „elmaradt szemlékével azonos”. Megítélésem szerint még annál kártékonyabb is, hiszen a szemle során elnagyoltan megkutatott felületek azt az információt hordozzák a nyomozó, ügyész és a bíró számára, hogy ott nyom nem található, ilyen módon levonható olyan téves következtetés, hogy azért nem található ott nyom vagy anyagmaradvány, mert az elkövető azon a helyen nem járt.³³⁴ Ezeket a látens nyomokat, anyagmaradványokat azonban egy

³²⁸ Katona Géza – Dobos János: A helyszíni szemlék gyakorlati tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 5. (1967), 1. 14.

³²⁹ Vedres Géza – Dobos János: A helyszíni szemlék egyes gyakorlati problémáiról. *Belügyi Szemle*, 11. (1973) 4. 43.

³³⁰ Pusztai László: A szemle elrendelésének gyakorlati problémái. *Belügyi Szemle*, 10. (1972b), 10. 88. Az 1977-ben írt *Szemle a büntetőeljárásban* című híres monográfiájában ezt lényegében változatlan formában megismétli.

³³¹ Pusztai (1977): i. m. 88.

³³² Fenyvesi–Herke–Tremmel (2004): i. m. 275.

³³³ Praktikusan napjainkban azt mondanánk: csak kriminalisztikai ajánlás lehet.

³³⁴ Például a nyomozás adatai alapján vélelmezhető, hogy az elkövető a pultnak meghatározott szakaszán ugrott át a fegyveres rablás során, ezt több oldalról is megerősítették, azonban a hanyagul megkutatott

alaposabb szemle minden bizonnyal felkutatná. A vádat tehát jobban gyengítheti egy sebtében végrehajtott nyomkutató munka során fel nem lelt elváltozás, mint az el sem végzett szemletevékenység. A szemle során rögzíteni kell azt is, ha egy adott felületen történt nyomkutatás, de az eredményre nem vezetett, mégpedig a Be. alapján úgy, hogy az utólag bármikor rekonstruálható legyen.³³⁵ Ezért le kell írni azt, hogy pontosan hol, milyen módszerrel történt az eredménytelen nyomkutatás.³³⁶

A Katona–Dobos-érvelés első felének kategóriájával egyetértek, de – mint arra Pusztai is rámutatott – nem kógens módon. Hiszen a hatályos eljárási törvényünk a bizonyítandó tény megismerését, megállapítását nevezi meg célként.³³⁷

Persze a szemlének a korábban leírtak szerint más egyéb célja is van: az adott cselekmény megítéléséhez információkat, adatokat szolgáltatni (jogszályba ütköztetni, később minősíteni); a cselekmény lefolyásáról és menetéről, az elkövetés helyéről és időpontjáról, valamint módszeréről, továbbá az elkövető személyéről adatokat szolgáltatni. A szemle célja továbbá az elkövető releváns helyhez és tárgyhoz kötése a felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök révén. Nem utolsósorban pedig a szemle célja lehet a máshonnan szerzett adatok, sőt teljes vagy részverziók ellenőrzése és új verziók felállítása is.

Másként fogalmaz Fenyvesi Csaba, aki szerint a szemle célja kettős. Egyrészt, hogy már menet közben adatokat, támpontokat nyújtson a nyomozáshoz, másrészt pedig a szemle eredményeinek később a bírósági szakban a büntetőjogilag releváns tényeket kell bizonyítaniuk, végső soron pedig bizonyítékkul szolgálniuk.³³⁸

A törvény indokolása egyértelművé teszi: szemlét csak ott és akkor kell elrendelni, ahol és amikor attól releváns adatot vár a nyomozó hatóság. Véleményem szerint – és itt nem egyezik az álláspontom Pusztaiéval – a Katona–Dobos által felállított második kategóriára igenis szükség van. Nem szabad egy egyébként jól kitalált jogintézmény alkalmazását (a helyszínmegtekintést) félretenni csak azért, mert a jogalkalmazó azt szándékosan félreértelmezve hajtja végre.³³⁹ A helyszínmegtekintés intézménye a hatályos jogszabályoknak megfelel, kriminalisztikailag hasznos, ezért alkalmazása indokolt. Formális és informális eszközökkel rá kell szorítani a jogalkalmazót annak előírászerű végrehajtására. A helyszíni szemletevékenységet szabályozó 13/2012. (VII. 30) ORFK utasítás kodifikációja során Katona Géza felhívta a figyelmet a helyszínmegtekintés jogi és kriminalisztikai lehetőségeire. Ezért a ma már hatályon kívül helyezett utasítás 20. pontjába beépítették azt, hogy „ha az előzményi és a helyszíni adatok alapján

felületen a bűnügyi technikus nem talált daktiloszkópiai nyomtörödelket. Tehát ilyen tárgyi bizonyítási eszközzel nem lehet az adott nyomozási verziót alátámasztani, ami alapján megkérdőjeleződhet egyes tanúk szavahihetősége, megváltozhat a cselekmény minősítése vagy akár meghiúsulhat az elkövető azonosítása és így büntetése is.

³³⁵ Be. 207. § (2) bek.

³³⁶ Például: „a bűnügyi technikus az 5-ös számmal jelölt íróasztal felületén argenterátporos eljárással nyomkutatást végzett, amely eredményre nem vezetett”.

³³⁷ *A büntetőeljárási törvény magyarázata 1.* Budapest, Complex, 2004. 409. Be. 207. § (1) bek.

³³⁸ Fenyvesi (2009): i. m. 1.

³³⁹ Tehát nem végez a helyszínmegtekintés után szemlét, mivel azt – az egyszerűség kedvéért – a szemlével egyenértékűnek tekinti.

a szemle megtartása nem indokolt, úgy a rendőr a tapasztalatairól és megállapításairól jelentést készít”.

A megfogalmazás a végrehajtandó feladat szempontjából meglehetősen konkrét, de a végrehajtás módja szempontjából tág teret ad a jogalkalmazónak. Ezzel implicit kimondja, a szemle lefolytatása előtt meg kell győződni arról, hogy annak végrehajtása indokolt-e, és ha igen, akkor a nyomozó szervek ügyrendje szerint kell eljárni a helyszíni intézkedések előkészítése során.³⁴⁰

A feleslegesen végrehajtott szemlékre utal Avar Jenő is, amikor egy felmérésre hivatkozik, amelynek eredményeként megállapították, hogy a betöréses lopások kapcsán lefolytatott szemlék 15%-a felesleges tevékenység volt, ezeket csak azért hajtották végre, mert „általában helyszínes büntettek esetében ez a szokásos és megkívánt nyomozási cselekmény”.³⁴¹

Az ilyen jellegű felesleges tevékenységre utal egy adott bűncselekmény-kategórián belül például a korábban említett úgynevezett nyom nélküli szemlék magas száma is. Természetesen vezetői utasításra ezek száma akár nullára is csökkenthető, ám ettől még a bizonyítási cselekmény lefolytatása ugyanúgy felesleges volt.

Megítélésem szerint nem lehet egy eljárásjogi cselekményt kógens módon elrendelni egyetlen, anyagi jogi szempont alapján (nevezetesen egy cselekmény büntetőjogi minősítése alapján). A szemle véleményem szerint ugyanolyan, a büntetőeljárási törvényben nevesített bizonyítási cselekmény, mint például a felismerésre bemutatás vagy a bizonyítási kísérlet. Mégsem beszélünk például „felismerésre bemutatásköteles” bűncselekmények köréről. Ennek oka, hogy az egyes bizonyítási cselekményeket a nyomozó hatóság belátása szerint, a tényállás megfelelő felderítése, bizonyítása érdekében alkalmazza. Az eljárások lefolytatása az adott ügy számos jellemzőjétől, valamint a bizonyítandó ténytől függ, így kógens előírása értelmetlen és általában eredménytelen.³⁴² Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a bűncselekmény helyszínét nem kell szakembernek megtekinteni! Azonban abban az esetben, ha a szemlétől nem vár eredményt a nyomozó szerv vezetője, akkor azt nem kell elrendelni, hanem elegendő az elvégzett tevékenységről a Be. 267. § (3) bekezdés e) pontja kapcsán feljegyzést készíteni. Tehát a nyomozó hatóság *adatgyűjtés keretében a szemle tárgyát (bűncselekmény helyszínét) megvizsgálhatja*. Az abban foglaltak a későbbiekben – mint okirat tartalma – bármikor beemelhetők az eljárásba, így bizonyítékként felhasználhatók. Erre egyébként nemcsak a büntetőeljárás megindítása után, hanem az előtt is lehetőség van a Be. 380. § (2) bekezdése szerint a feljelentés kiegészítése során.

Megítélésem szerint ez a védelem mutatkozik meg a törvény alapelvei között is a 2. § (3) bekezdésben megfogalmazott alapvető jogok védelme kapcsán.

³⁴⁰ Katona (2012): i. m. 86.

³⁴¹ Avar Jenő: A bizonyítási gyakorlat néhány kérdése a nyomozásban. In Gödöny József (szerk.): *Kriminálisztikai tanulmányok VI.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 136.

³⁴² A szemlére ajánlott bűncselekmények körének kriminálmotodikai ajánlasként természetesen fontos szerepük van.

További érvként jelentkezik, hogy nem egyedülálló egy „formális eljárási cselekményt” megelőző „nem formális eljárási cselekmény” végrehajtása. Ilyen a meghallgatás, amely formalitások nélkül, a kihallgatást előz(het)i meg. Ennek során tájékozódik a nyomozó arról, hogy a megkérdezett személy rendelkezik-e a nyomozás szempontjából olyan releváns információval, amely indokolja formális kihallgatását. Ha nem, akkor erről feljegyzés készül, ha igen, akkor szabályszerű idézést követően az eljárási garanciák betartása mellett hallgatják ki a tanút. Ennek az elvnek a mentén elfogadható a szakértő szemmel történő helyszínmegtekintés is, amely mintegy formalitások nélküli megszemlélése egy helyszínnak, tárgynak, személynek, amelynek alapján az ügy előadója vagy a parancsnok, illetve az ügyész döntést hozhat a formális eljárási cselekmény végrehajtásáról vagy mellőzéséről.

Adódik a kérdés, mégis hogyan tudjuk meghatározni, hogy mely esetekben, milyen feltételek fennállása esetén kell a szemlét a helyszínen végrehajtani. Olyan szabály, amely minden konkrét esetre igaz, nem alkotható. A helyszínen végrehajtandó szemlék feltételeinek megfogalmazása segítséget adhat a jogalkalmazók számára.

Pozitív feltételek:

A szemle végrehajtásának helyéül a hatóság a helyszínt választja, amennyiben:

1. szükséges lehet a helyszín vizsgálata annak bizonyítására, hogy az adott cselekmény bűncselekmény-e;
2. annak vizsgálata indokolt, hogy a cselekmény a feltételezett helyszínen történt-e;
3. a szemle tárgyainak egymáshoz való viszonya, elhelyezkedése a bizonyítás szempontjából különösen fontos lehet, így azok vizsgálata a helyszínen indokolt;
4. a szemle tárgyait krimináltechnikai módszerekkel, eljárásokkal indokolt a helyszínen talált személyekhez, tárgyakhoz kötni;
5. a szemle tárgya megsemmisülne, ha azt a hatóság elé vinnék;
6. a szemle tárgya nem mozdítható.

Negatív feltétel:

A helyszínen olyan mértékű változtatások történtek a cselekmény vélelmezett időpontja óta, hogy a szemle végrehajtásától eredmény nem várható.

A nyomozó hatóságnak kötelessége mérlegelni a feltételeket. Ha a pozitív feltételek közül bármelyik eset vagy annak lehetősége fennáll, meg kell kísérelni a szemle lefolytatását, kivéve akkor, ha a negatív feltétel szintén fennáll.

Azonban semmi esetre sem javasolt egy, a Btk.-ban nevesített anyagi jogi szabály alapján szemlét lefolytatni, vagy le nem folytatni, így tehát a fenti szempontok mérlegelése nélkül megítélni egy bűncselekményről, hogy az „helyszíniszemle-köteles bűncselekmény”-e, vagy nem.

Amennyiben egyetlen pozitív feltétel sem áll fenn, vagy a negatív feltétel fennáll, akkor a szemlét

1. a hatóság előtt célszerű megtartani és
2. a Be. 267. § (3) bekezdés e) pont szerinti „adatgyűjtés” keretében a helyszínt meg kell tekinteni, és arról videó- és/vagy fényképfelvételeket indokolt készíteni, amelyet a megtekintésről készült feljegyzéshez kell csatolni.

További fontos kritérium, hogy a szemle tárgyát hozzáértő, ilyen szakirányú végzettséggel rendelkező személy tekintse meg, és ő tegyen javaslatot a szemle elrendelésére vagy annak mellőzésére.

1.2. Kriminálisztikai aspektus

Hiába állnak azonban fenn a szemle lefolytatásának jogi feltételei, ha a bizonyítási cselekmény végrehajtása kriminálisztikai szempontból nem javasolt, így előreláthatólag eredményre nem vezet.

Azt, hogy általában mikor érdemes egy adott bűncselekmény nyomozása során szemlét lefolytatni, viszonylag egyszerű megfogalmazni. Ezt azonban konkrét ügy kapcsán már számos tényező befolyásolhatja. Tehát sok esetben érdemes a konkrét ügy szempontjából általánosnak tekinthető kriminálmódszerek ajánlás ellenére az adott bűncselekmény nyomozása során a szemle mérlegelés nélküli elrendelését átgondolni.

A szemle elrendelése ugyanis:

Függ a *bizonyítandó tény*től. Mit szeretne az ügy előadója az eljárás során bizonyítani? A szemle mint bizonyítási cselekmény választ adhat a feltett kérdéseire? Ha például arra kíváncsi az ügy előadója, hogy a gyanúsított méreteinél fogva beférhetett-e a fürdőszobai kisablakon, akkor a szemle elrendelése helyett inkább bizonyítási kísérletet érdemes lefolytatni. Persze a legtöbb jogalkalmazó szervnél a szemle lefolytatása egy külön szervezeti elem feladata, míg a bizonyítási kísérlet végrehajtása szinte minden esetben az ügy előadójának kötelessége. (Ebből gyakran következik az, hogy az ügy előadójának kényelmesebb szemlét kérni, mint más nyomozási cselekményt saját magának lefolytatni.)

Függ az *eltelt idő*től. A cselekmény és a szemle végrehajthatóságának legkorábbi időpontja közötti nagy időkiesés mindenképpen indokoltá teszi, hogy szakember megtekintse a tárgyat vagy a személyt, mielőtt mérlegelés nélkül szemle megtartását rendelné el.

Függ az *időjárási viszonyok*tól. Az időjárás olyan negatívan befolyásolhatja a nyomkutatót, hogy a szemle eredménytelenné válhat.

Függ a *szakértelm*től. A szemle lefolytatása szakértelmet kíván. Egyes nyomkutatói és nyomrögzítési eljárások pedig kifejezetten – eljárásjogi értelemben vett – különleges szakértelmet (értsd: szakértői részvételt) kívánnak. Amennyiben ez nem biztosítható, és a bizonyítás más módon is lehetséges, meg kell vizsgálni, szükséges-e szemlét elrendelni.

Függ az *anyagi-technikai lehetősége*ktől. A rendelkezésre álló anyagi-technikai eszközök képessége véges, amit az azt kezelő szakember pontosan ismer. Olyan igények, amelyek ezt a határt igyekeznek túllépni, eredménytelen szemléhez vezethetnek. Érdemes tehát a szemle elrendelését megfontolni egy olyan nyombiztosítási eljárás végrehajtása érdekében, amely a napjainkban ismert és elérhető technológiák alkalmazása mellett nyilvánvalóan azonosításra alkalmatlan nyom rögzítéséhez vezet.

Függ *egyéb nyomozati adatok*tól. Egy olyan szemle esetén, amelyet nem halaszthatatlan nyomozási cselekményként hajtanak végre, kérdésként merülhet fel, hogy nyomozó

zástaktikailag *mikor* érdemes azt elrendelni. Egy nyílt büntetőeljárásban fogatosított szemle végrehajtásáról nyilvánvalóan több ember is tudomást szerez. A szemle végrehajtását időzíteni lehet a bűncselekménnyel gyanúsított személy megszólítása előtti időre, az azt követő időszakra vagy akár azzal párhuzamosan is. Ezt minden esetben az adott ügy kapcsán kell megítélni.

Abban az esetben, ha egyéb nyomozási adatok alapján nagy valószínűséggel – az eddig fel nem sorolt okokon túl – olyan nagymértékű változtatás történt a helyszínen (például a cselekmény óta eltelt hosszú idő alatt a helyszínt átépítették), amely az eredményes nyomkutatást és nyomrögzítést lehetetlenné teszi, érdemes végiggondolni a szemle elrendelésének szükségességét. Természetesen ez esetben sem mellőzhető a szemle tárgyának „szakértői szemmel” történő megtekintése. Ha pusztán egy tárgy vagy személy helyszíni állapotának *egyszerű* dokumentálása szükséges, úgy az önmagában nem indokolja a szemle elrendelését. A helyszínmegtekintésről készült feljegyzést jó minőségű fényképfelvételek tetszőleges számban kiegészíthetik.

Összefoglalva, a szemle bizonyítási cselekményként történő beemelése a büntetőeljárási törvénybe jelzi számunkra annak pontos célját és jelentőségét. *Amennyiben a bűncselekmény vélt helyszíne megállapítható, és a szemle lefolytatásától eredmény várható, valamint az ismertetett feltételek fennállnak, akkor a szemle végrehajtását el kell rendelni.*

Megítélésem szerint *a szemle tárgya (személy, objektum, helyszín) „szakértői szemmel” történő megtekintése azonban egyetlen esetben sem mellőzhető.* Amennyiben nem indokolt a szemle elrendelése, úgy a helyszín megtekintéséről a Be. 263. § (3) bekezdés e) pontja alapján feljegyzést kell készíteni, amelyben a szemletárgy megtekintése során tapasztaltakat pontosan le kell írni, és a szemle mellőzését is indokolni kell.

Vákát

2. Felkészülés a szemlére

A szemlére történő felkészülés keretében tájékozódni kell az ügy részleteiről a Tevékenységirányítási Központ munkatársától.

Nagyon fontos, hogy ez alapján nem szabad az ügyet eleve megítélni! Sokszor tapasztalható probléma, főként gyakorlottabb szakembereknél, hogy már az elindulás előtt, az alapadatok felvételekor, telefonon keresztül eldöntik, hogy mi történt, mi történhetett, így preconcepcióval érkeznek a szemle megkezdésekor a helyszínre, amely koncepció azután a tévedhetetlenség látszatának fenntartása érdekében mindvégig egy verzió mentén tartja a helyszínelőt. Ez előbb-utóbb súlyos szakmai hibákhoz vezet.

Az ügyeletestől meg kell kérdezni, hogy mi történt, hol történt, mikor történt. Ezek természetesen csak elsődleges adatok, amelyek már kiérkezéskor, de különösen a szemle során pontosabbá válnak. Amit le kell szűrni az adatokból, az a szükséges erő (hány főre lesz szükség a szemlebizottságban?), illetve hogy szükséges-e szakértő vagy szaktanácsadó, és ha igen, milyen szakterületen (például gázrobbanás esetén a gázművek munkatársa, áramütés esetén az áramszolgáltató ügyeletes szakembere, munkahelyi baleset esetén munkavédelmi szakember).

Fontos szabály, hogy minden felszerelést ki kell vinni a szemle helyére, ugyanis amit nem visznek ki, azt nem is fogják használni...

Természetesen végig kell gondolni, hogy mire lehet még szükség például egy éjszaka történő helyszínelés során.

Érdemes ezért a meglévő felszerelést és annak működőképességét újra gyorsan ellenőrizni. Előfordult olyan, hogy szemlebizottság-vezető elindult a helyszínre a laptop táskájával a kezében, de a laptop nem volt benne, amit csak a helyszínen vett észre...

Vákát

3. A szemle résztvevői³⁴³

A szemle lefolytatását szemlebizottság végzi, amelynek *tagjai*: a szemlebizottság vezetője, a bűnügyi technikus (a feladat nagyságától és típusától függően több technikus), valamint a bűnügyikutya-vezető. A szemlebizottság munkáját *segítik* elsősorban: a szakértők, a szaktanácsadók, a tolmács, a jegyzőkönyvvezető és a helyszínbiztosító rendőr. A segítő nem tagja a bizottságnak.

A bizottság tagjainak viszonya a bizottság vezetőjével többszintű lehet. Ezeket a szinteket a bizottságvezető által adható utasítások mélysége és a végrehajtás elmaradásának következményei szerint különböztetjük meg.

Eszerint a szemlebizottság vezetőjének utasításadási joga lehet *totális*, *univerzális* és *részleges*.

A szemlebizottság vezetőjének felelőssége általános, azaz mind jogi, mind pedig szakmai értelemben fennáll, nemcsak saját, hanem az irányítása alatt állók szempontjából is.

A bűnügyi technikust és a bűnügyikutya-vezetőt minden értelemben utasíthatja, azaz utasításadási joga *totális*. Abban az esetben, ha a bűnügyi technikusnak szakmai ellenvetése van a végrehajtással kapcsolatban, úgy jogosult azt külön jelentésbe foglalni. Tehát tevékenységüket jogosult tartalmi és formai kérdésben egyaránt irányítani, olyannyira, hogy ellenvetésük esetén is a demonstráció egyetlen formája annak dokumentálása, aminek semmilyen joghatása nincs.

A szemlebizottság vezetőjének utasításadási joga a jegyzőkönyvvezető és a helyszínbiztosító irányába *univerzális*, azaz a hatályos jogi normák és szakmai utasítások keretei között áll fenn. Eszerint a helyszínt biztosító rendőr és a jegyzőkönyvvezető felé utasításadási joga csak a jogi és szakmai keretek között áll fenn. Ez egy szűkebb csoportot jelent, mint a bizottság tagjai kapcsán, hiszen egy utasítás lehet szakmailag és jogilag helytelen, de például büntetőjogilag nem üldözendő. Ebben az esetben a bizottság tagjainak azt végre kell hajtaniuk, míg a szemlebizottság segítői a szakmai szabályokkal ellentétes utasítást nem kötelesek végrehajtani. Ennek oka az, hogy a helyszínbiztosítási tevékenység végrehajtása jellemzően a közrendvédelmi szolgálati ág dolgozóinak (értsd: az egyenruhás rendőröknek) a feladata. Az ő tevékenységük gyakran speciális szakmai és egyéb jogi normák szerint történik, amelyek be nem tartása akár a testi épségüket is veszélyeztetheti. Ilyen speciális szabályok szerint történik például a csapaterőben történő kutatás, amelynek során kutatóláncot alakítanak a releváns terepszakaszon, és így vizsgálják azt át például holttest vagy az elkövetés eszköze után kutatva. A végrehajtás szakszerűségéért a helyszínbiztosítás vagy a kutatás parancsnoka felel.

³⁴³ A szemle résztvevőit, azok tevékenységét részben a Be. és a Nyer. szabályozza (például szakértők, szaktanácsadók esetében), más jogi norma erről nem rendelkezik. Ennek okairól korábban már beszámoltam [13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás hatályon kívül helyezése]. Ezért a bizottság tagjait, azok tevékenységét kizárólag újra csak a szokásjog alapján lehetséges bemutatni.

Tovább szűkül a bizottságvezető utasításadási joga a szakértő és a szaktanácsadó irányába, mivel ott *részleges*, tehát kizárólag formai értelemben áll fenn. Eszerint meghatározhatja a szemle menetét, lefolyását, megmondhatja számára, hogy a bűncselekmény helyszínére mikor léphet be, ott hogyan mozoghat, de a szakmai véleményében, nyilatkozatában nem utasíthatja. Ennek oka a szakértői függetlenség csorbitásának tilalma.

3.1. A bizottságvezető feladatai

A bizottságvezető általános felelősséggel tartozik a szemle lefolytatása során alkalmazott eljárások, módszerek, eszközök megválasztásáért, alkalmazásuk jogszerűségéért, szakszerűségéért. A bizottságvezető a döntést megelőzően – szükség esetén – kikéri a helyszínen jelen lévő szakértő, szaktanácsadó véleményét.

A szemlebizottság vezetőjének kötelessége a munkavégzéséhez szükséges tárgyi feltételek meglétét ellenőrizni, hiány esetén azok pótlásáról intézkedni. Megérkezését követően a helyszínen tájékozódnia kell a történetekről. Ő határozza meg a szemlén részt vevők körét, azok tevékenységét az előbb tárgyaltak szerint, továbbá a szemle megkezdését, felfüggesztését vagy befejezését. Ő jelöli ki a helyszínbiztosítás határait, és szükség esetén módosítja azokat.

A szemlebizottság-vezető feladata a nyomozó hatóság más tagjaival, továbbá a társzervekkel történő kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás a szemle ideje alatt. Felel a biztonságos munkavégzés feltételeinek betartásáért.

Ő gondoskodik a szemle jogszerű és szakszerű lefolytatásáról és dokumentálásáról, ami azt jelenti, hogy nemcsak saját, hanem munkatársai tevékenységével kapcsolatban is felelősség terheli.

Ez a felelősség azonban a nyomozás során több egy „átlagos munkavállaló” felelősségénél, ha ezt a tevékenységet a nyomozó hatóság tagjaként, hivatásos állományú rendőrként látja el. Ebben az esetben ugyanis büntetőjogi értelemben katoná a szemlebizottság vezetője, aki a parancs (utasítás) kiadásáért felelősséggel tartozik, így parancsadási jogával nem élhet vissza, egyúttal a parancsadás végrehajtásához szükséges feltételeket biztosítani kell, a végrehajtást pedig ellenőrizni. A kiadott parancsnak összhangban kell lennie a jogszabályokkal és egyéb rendelkezésekkel.³⁴⁴ Természetesen ez nincs ellentétben sem a büntetőeljárás, sem pedig a szemle alapelveivel, de fokozott büntetőjogi felelősséget, egyúttal speciális felelősségi rendszert jelent, amire érdemes ehelyütt felhívni a figyelmet.

³⁴⁴ Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs, AndAnn Oktatási és Szolgáltató Kft., 2010. 112.

3.2. A bűnügyi technikus feladatai

A bűnügyi technikus munkakör az 1950-es években jelent meg, amikor már dolgoztak úgynevezett technikai felelősök. Eleinte nem volt gépjárművük, felszerelésük és megbecsültségük sem. Jól mutatja ezt az a tény, hogy még 1953-ban is csak a helyszínes bűncselekmények nyomozása során csupán az ügyek 32%-ában működött közre bűnügyi technikus. Budapesten ez a szám 63% volt, de vidéken csak 17%.³⁴⁵

A bűnügyi technikus a szemlebizottság-vezető alárendeltségében, utasításai alapján, ugyanakkor vele együttműködve végzi feladatát. A szemle első (statikus) szakaszában elkészíti a szükséges fényképfelvételeket és videófelvételeket. A második (dinamikus) szakaszában pedig modern krimináltechnikai módszerek felhasználásával felkutatja, majd rögzíti és további szakértői vizsgálatra alkalmas módon csomagolja a releváns nyomokat, anyagmaradványokat. Ezek jogszerűségéért, szakszerűségéért és eredményességéért felelősséggel tartozik.

A nagyobb kiterjedésű helyszíneken több bűnügyi technikust is igénybe vehetnek, akik ilyenkor egymás mellett, mindannyian a bizottságvezető alárendeltségében dolgoznak.

A bűnügyi technikus a szemlét követően, de ahhoz kapcsolódóan is dolgozik. Egyrészt elkészíti a helyszínen készült fényképfelvételekből a sorba rendezett, felíratokkal ellátott képeket tartalmazó fényképmellékletet, továbbá a helyszínről készít két- (vagy három-) dimenziós, méretarányos helyszínrajzot.³⁴⁶

3.3. Bűnügyikutya-vezető

A bűnügyi szakterületen dolgozó kutyát leggyakrabban nyomkövetés céljából veszik igénybe szemle keretében. Ez azt jelenti, hogy a kutyavezető a (helyszíni) tájékozódást követően megkeresi azokat a szagkonzerváló helyeket, amelyek az elkövető testszagát hordozhatják, majd azokról „indítja a kutyáját”. A szagmaradványokat ott kell rögzíteni, ahol azok létrejöhettek, és addig, amíg azok azonosításra alkalmasak. Ugyanakkor használható még bűnügyi kutya menekülési útvonal felderítésére, tárgyi bizonyítási eszközök felkutatására, kábítószer megtalálása érdekében, valamint holttest felkutatása és újabban okmány vagy pénz megtalálása céljából is.³⁴⁷

A bűnügyikutya-vezető a tevékenységéről jegyzőkönyvet vagy feljegyzést készít,³⁴⁸ amelyet a szemléről készült jegyzőkönyvhöz csatolni kell.

³⁴⁵ Ladányi Ferenc: A bűnügyi technika 10 éve. *Rendőrségi Szemle*, 3. (1955), 1. 82.

³⁴⁶ Amennyiben a rajz nem pontosan méretarányos, úgy azt helyszínvázlatnak nevezik.

³⁴⁷ Nyer. 84. § (1) bek.

³⁴⁸ Nyer. 84. § (2) bek.

3.4. A szakértő, szaktanácsadó

A szakértő és szaktanácsadó szerepe a szemlén kezdettől fogva – különböző mértékben – szabályozott volt. Azt nagyon korán felismerték, hogy ha a szemle során következtetéseket szeretnének levonni a nyomozó hatóság tagjai, akkor ismerniük kell a választ néhány olyan speciális szakkérdésre, amelyhez szakértő személyt kell bevonni. Legelőször az orvos szakértők jelentek meg a szemlék során. A 19. században már részletes szabályok találhatók arra vonatkozóan, hogy milyen feltételekkel lehet az eljárásba őket bevonni (kizárás szabályai, díjazás, a szakértők száma stb.). Ilyen volt az 1843-as törvényjavaslat, amely a bírósági szakértők alkalmazását írta elő. Ettől a szabálytól csak abban az esetben lehetett eltérni, ha a késelem veszéllyel járt. Nem lehetett felkérni szakértőnek azt, aki az ügyben tanúként szerepelt. A szakértőnek esküt kellett tennie.³⁴⁹

Az 1853-as törvény a „dologértők” kapcsán hasonló rendelkezéseket tartalmazott.³⁵⁰ Mindkét normaszöveg két szakértő részvételét teszi kötelezővé, kivéve, ha a késelem veszéllyel jár.

Később, a II. Bp. csak egy szakértő jelenlétét teszi kötelezővé, „ha az ügyben jelentős tények vagy egyéb körülmények megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges”,³⁵¹ de fontos vagy bonyolult ügyben több szakértő is kirendelhető volt.

Az 1973. évi I. törvény egyes esetekben kötelezővé tette a szakértő kirendelését, elmeállapot megállapításánál és igazságügyi boncolásnál pedig két szakértő igénybevételére kötelezte a hatóságot.³⁵²

A szakértőt a szemle vezetője nem utasíthatja tartalmi értelemben, azaz véleménye tartalmában. Ennek oka a szakértői függetlenség követelménye, amelyet a szakértői törvény deklarál, és amit a hatályos büntetőeljárás törvény a kizárási szabályok alkalmazásával érvényesít.

A fentiekből látható, hogy a szakértő, szaktanácsadó a szemlét végző bizottságnak nem tagja, azonban annak munkáját szakértelmével segíti. Ezt a Be. 207. § (4) bekezdése a szakértő vonatkozásában *expressis verbis* lehetőségként határozza meg.

3.4.1. Mi a különbség a szakértő és a szaktanácsadó között?

Hatályos büntetőeljárás törvényünk úgy fogalmaz: „ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez *különleges szakértelem* szükséges, szakértőt kell alkalmazni”.³⁵³

Az ügyészség, a nyomozó hatóság szaktanácsadó közreműködését veheti igénybe, ha a bizonyítási eszközök felderítéséhez, felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez

³⁴⁹ 1843-as törvényjavaslat 117–128. §.

³⁵⁰ Az 1853-as osztrák büntető perrendtartás 79–81. §.

³⁵¹ 1951. évi III. törvény 58. §.

³⁵² 1973. évi I. törvény 68. § (1)–(4) bek.

³⁵³ Be. 188. § (1) bek.

hez vagy rögzítéséhez *különleges szakismeret* szükséges.³⁵⁴ A törvény a szaktanácsadó alkalmazását egy esetben (poligráfós vizsgálat során)³⁵⁵ és igazságügyi pszichológus szakértő alternatívájaként egyes eljárási cselekményeknél kötelezővé teszi.³⁵⁶

A szaktanácsadói jogintézmény kialakulása: a szaktanácsadó intézmények létrehozását az 1961-ben létrehozott Bűnügyi Technikai Intézet,³⁵⁷ valamint az ekkoriban kiépült bűnügyi technikusok rendszere és a mindeközben tapasztalt szakértők helyszíni igénybevételeének nehézsége (ti. alacsony számuk, szállításuk stb.) indokolhatta, miközben ez utóbbira fokozott igény lett volna annak érdekében, hogy a helyszínen végrehajtott szemlék során a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása lehetővé váljék. Az Intézet felállításával a legújabb technológia és a kor fejlettségének megfelelő eljárások kezdtek lassan meghonosodni a hazai bűnüldözésben, és a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának új lehetőségeivel azok szerepét is fokozni kívánta a jogalkotó, mivel e lehetőségeket a nyomozó szervek nem ismerték, így kellő gyakorisággal nem használták ki.³⁵⁸ E szándék élére állhatott az Intézet akkori igazgatója, Kertész Imre, aki a „szaktanácsadó” jogintézményének bevezetésétől a bűnügyi technikusok és a nyomszakértők igénybevételeének fokozódását várta.³⁵⁹ Ráadásul ezek igénybevétele egyszerűbb, és tevékenységük eredménye könnyebben dokumentálható volt, mint szakértő társaiké.³⁶⁰ Véleményem szerint az adott korban ez a módszer kiválóan alkalmas volt az elérendő cél teljesítésére. Ezt a briliáns elképzelést a szemlén szakértelemmel rendelkező személyek részvételének későbbi fokozatos emelkedése igazolta.

Mind a szakértőnek, mind pedig a szaktanácsadónak ugyanaz a közös jellemzője: egy adott területen különleges szakmai tudásukat bocsátják a hatóság rendelkezésére (a törvény megfogalmazásában a szakértő szakértelmét, a szaktanácsadó pedig szaktudását).³⁶¹ Ezt azonban nem azonos célból és módon teszik, ti. a fő különbég köztük abban áll, hogy míg a szakértő munkájának „terméke”, a szakvélemény bizonyítási eszköz, a szaktanácsadó „csak” a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásában, összegyűjtésében, rögzítésében nyújt segítséget, és tevékenységének terméke: az ő „nyilatkozata”, amelyről jegyzőkönyvet kell készíteni³⁶² (a gyakorlatban rendszerint az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvbe foglalják vagy a szaktanácsadó feljegyzést készít). A szaktanácsadó csak olyan vizsgálatokat végezhet, amelyeket a hatóság maga is foganatosíthatna

³⁵⁴ Be. 270. § (1) bek.

³⁵⁵ Budaházi Árpád et al.: *A műszeres vallomás-ellenőrzés fejlődési irányai*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 39.

³⁵⁶ Be. 212. § (2) bek.; Be. 87. § (1) bek. b) pont bb) alpont.

³⁵⁷ Jelenleg Nemzeti Szakértői és Kutató Központ.

³⁵⁸ Az összes bűncselekmény 20%-án vett csak részt bűnügyi technikus, 10%-án rögzítettek nyomot, és csak 3%-ban küldték el a nyomot szakértőhöz. Kertész Imre: A büntetőeljárásban részt vevő szakértők és szaktanácsadók alkalmazásáról. *Belügyi Szemle*, 12. (1974b), 3. 43.

³⁵⁹ Kertész (1974b): i. m. 38.

³⁶⁰ Korábban erre vonatkozóan törvényi kötelezettség nem volt, a legújabb szabályozás szerint jegyzőkönyv készül a szaktanácsadó tevékenységéről [270. § (5) bek.]. Kertész (1974b): i. m. 39.

³⁶¹ Kovács (2016): i. m. 653.

³⁶² Be. 270. § (4) bek.

(tehát a szaktanácsadó a hatóság tagja helyett vagy akként tevékenykedik).³⁶³ Amennyiben a hatóság ügyben eljáró tagja rendelkezik az ehhez szükséges szakértelemmel, eltekinthet a szaktanácsadó alkalmazásától.³⁶⁴

A szakértő fogalmával kezdettől fogva találkozhatunk eljárási törvényünkben, a szaktanácsadó fogalmát azonban csak az 1973. évi I. törvény vezette be, amelynek keretében rögzítette, hogy – egyebek mellett – a szemlénél szaktanácsadó alkalmazható, ha a „bizonyítási eszközök felkutatásához, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakértelem szükséges, illetőleg a hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér”.³⁶⁵

Fontos megállapítani, hogy míg a korábbi törvény a szaktanácsadó igénybevételét akkor tartja indokoltnak, ha a szakértőhöz hasonlóan „különleges szakértelemre” van szükség, addig a hatályos szabályozás csak „különleges szakismeret” szükségessége esetén teszi lehetővé a jogintézmény alkalmazását. A különbségtétel oka a jogalkotó indokolása szerint:

A szaktanácsadó egy adott, a törvényben tételesen meg nem határozott kérdést illetően szakértelemmel rendelkező személy. A szaktanácsadó olyan személy, aki szaktudásával segíti a büntetőeljárás során eljáró szervek tevékenységét, ha a bizonyítási eszközök felderítéséhez, felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges. A szaktanácsadó tájékoztató jellegű információkkal pótolja az őt igénybe vevő szervek szakértelmét. A törvény továbbra sem tekinti a szaktanácsadó közléseit – az igazságügyi szakértőtől eltérően – külön nevesített bizonyítási eszköznek. A törvény ugyanakkor rendezi azt a gyakorlatban vitatott kérdést is, hogy a szaktanácsadó a szabad bizonyítás rendszerébe miként illeszkedhet. A szaktanácsadó a közreműködésével elvégzett eljárási cselekményről tanúvallomást tehet, amely ekként közvetett bizonyítékot szolgáltató bizonyítási eszközként értékelhető.³⁶⁶

Álláspontom szerint a szakértő számára legalább annyira szükséges a helyszíni tevékenység során a kriminalisztikai szakismeret, mint a szaktanácsadó számára. Megítélésem szerint a változtatás nem feltétlenül volt szükséges, mivel a szaktanácsadó és a szakértő megkülönböztetése nem a különleges szakismeret szintjére, hanem a közreműködés módjára vonatkozik,³⁶⁷ a két jogintézmény közötti megkülönböztetés pedig a törvény szövegéből egyértelműen következett minden jogalkalmazó számára.

Látható, hogy a szaktanácsadó igénybevételének célja az intézmény bevezetése óta lényegileg mind a mai napig nem változott, vagyis a törvény szerint a szaktanácsadó csak azt teheti meg, amit a hatóság maga is megtehetne, ha annak eljáró tagja az ehhez

³⁶³ Ez a törvény szövegéből jól levezethető, hiszen a nyomozó hatóság feladata a bizonyítási eszközök felderítése, felkutatása, megszerzése, összegyűjtése és rögzítése, és ehhez vehet igénybe különleges szakismerettel rendelkező személyt.

³⁶⁴ Budaházi Árpád: *Poligráf – Műszeres vallomásellenőrzés a bűnügyekben*. Budapest, NKE, 2014b. 113.

³⁶⁵ 1973. évi I. törvény 79. § (1) bek.

³⁶⁶ Be. 270. § (5) bek..

³⁶⁷ Kiss Lajos: Ellentmondások a szakértői közreműködésben. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 3. 24.

szükséges szakértelemmel rendelkezne.³⁶⁸ A gyakorlatban azonban jelentősen csökkent a szerepe, hiszen a hatályos törvény szerint nem alkalmazható szakértőként az, aki korábban szaktanácsadóként eljár az adott ügyben. E passzus beiktatásának okaira ehelyütt nem kívánok kitérni, annyi azonban megállapítható, hogy az élet bebizonyította, ennek elvi oka nincs, és semmivel nem is igazolható. A szaktanácsadó gyakorlatban történő alkalmazásának szerepe az utóbbi időben újra megnövekedett, és véleményem szerint az igénybevételek számának további emelkedése várható, mivel a bűnügyi technikai szakterületen olyan változások következtek be, amelyek ezt indokoltá teszik. A modern nyomkutató és adatfeldolgozó rendszerek hazai krimináltechnikai gyakorlatban történő megjelenésével a nyomozó hatóság tagjai nem minden esetben képesek a modern technikai eszközöket kezelni (nem is elvárható), hiszen ezekhez komoly informatikai és gyakorlati tapasztalat kell, ezért ezek alkalmazásához szaktanácsadóként a nyomozó hatóság ilyen irányú szakismerettel rendelkező tagját kéri fel. Ilyen szaktudásra azonban szükség lehet más szakterületen is a szemle során: az eljárási cselekmény során használt vegyszerek eredményeinek értelmezése is sok esetben gondot okozhat a különleges szakértelemmel nem rendelkező felhasználónak.³⁶⁹

A különleges szakértelem fogalmának meghatározását a magyar szakirodalom élénk érdeklődéssel állította figyelmé középpontjába a szaktanácsadó intézményének bevezetését követően az 1970-es és 1980-as években. A nézetek alapvetően két csoportra voltak oszthatók. Az egyik irányzatba tartoztak azok, akik a különleges szakértelem alsó határát az állampolgárok átlagos műveltségi szintjénél húzták meg, a másik irányzat képviselőinek véleménye szerint az eljárást folytató hatóság általános szakismereti szintje jelentette ezt a határt.³⁷⁰ Magam azokkal értek egyet, akik az ismeretszint megállapításakor nem az állampolgárok, hanem a hatóság ismeretszintjét tartják viszonyítási pontnak, sőt az is lényeges feltétel, hogy a különleges szakértelmet a jogon kívüli kérdéseknek kell jelenteniük, hiszen a jog területét az eljáró hatóság hivatalból ismeri.

Vannak, akik úgy gondolják, hogy a kriminalisztikai különleges szakértelem mint a szakértői bizonyítást alapvetően meghatározó tényező nem jelent az érintett szakterületen magasabb fokú szakértelmet, hanem azt jelzi, hogy a büntetőeljárás szereplői közül a szakértőnek van különleges szakismerete – olvashatjuk egy szakmai vita fórumán elhangzottakról Katona Géza tolmácsolásában.³⁷¹ Az ismeretlen érvelő gondolatmenete megítélésem szerint nem jó, hiszen a szakértő *azért* lesz a büntetőeljárás szereplője, mert a többi szereplőnek szüksége van ilyen szakértelemre.

³⁶⁸ Szakértői bizonyítás a büntetőeljárásban. In *Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet tájékoztatója*, 24. szám. Budapest, OKKI, 1982. 63.

³⁶⁹ A Luminol (vérgyanús anyagok előhívására szolgáló) vegyszer kapcsán készített kutatás eredményei alapján figyelmeztetnek a szerzők arra, hogy különböző felületeken (vagy azok kezelése után) eltérő reakciók tapasztalhatók a vegyszer használata során. Felhívják a figyelmet, hogy a vegyszer alkalmazása egyszerű, de eredményének értelmezése bonyolult. Filippo Barni et al: Forensic Application of the Luminol Reaction as a Presumptive Test for Latent Blood Detection. *Talanta*, 72. (2007), 3. 905.

³⁷⁰ Erdei (1987): i. m. 30.

³⁷¹ Katona Géza: A tudományos-technikai fejlődés és a kriminalisztikai szakértés. (Tanácskozások az MRTT tudományos fórumain.) *Belügyi Szemle*, 58. (2010), 9. 25.

Végső soron egyetérttek Erdei Árpáddal, aki a különleges szakértelmet úgy definiálja, hogy az „olyan ismereteket foglal magában, amelyek kívül esnek a jogi ismeretek körén, és meghaladják az általános ismeretek szintjét”.³⁷² Ebből viszont következik, hogy a hatóság tagja nem lehet szakértő.

Érdekes ez az ítélet, amely az USA ítélkezési gyakorlatára mintegy 50 éven keresztül rányomta a bélyegét. A *Frye v. United States* ügyben³⁷³ a másodfokú bíróság figyelmen kívül hagyta az igazságügyi szakértő következtetéseit, és megállapította, hogy annak a dolognak, amiből a szakértő a következtetést levonja, az adott területen általánosan elfogadottnak kell lennie,³⁷⁴ azaz a tárgyban szereplő logikai művelet nem minősül különleges szakértelemnek.

A különleges szakértelem fogalmának relativitására és állandó változására hívja fel a figyelmet Gödöny, amikor azt állítja, hogy a tudomány és a technika fejlődésével mindig újabb és újabb ismeretek esnek a fogalom hatálya alá. Megjegyzi, hogy ennek a folyamatnak a következménye az is, hogy egyes ismeretek a különleges fogalmi körből az általánosan ismertek közé kerülnek (megítélésem szerint ilyen például a számítógép és a mobiltelefon terjedése következtében az azok kezeléséhez szükséges felhasználói szintű ismeret) – a folyamat tehát kétirányú. Amikor ez bekövetkezik, és a nyomozási gyakorlatban is általánossá válik használatuk, akkor megszűnik különleges jellegük.³⁷⁵ Kármán Gabriella úgy fogalmaz a különleges szakértelem változása kapcsán, hogy amilyen gyorsuló ütemben válnak a mindennapok részévé a tudomány és a technika eredményei, úgy szűnik meg korábbi szakkérdésjellegük.³⁷⁶

A különleges szaktudás iránti nyomozó hatósági igénytel nap mint nap találkozunk például talajradar alkalmazásakor, a mobiltelefonok adatkinyeréséhez szükséges eszköz kezelése során, a drónok használatakor vagy akár olyan esetekben, amikor különleges eljárásokkal kell daktiloszkópiai nyomot előhívni holttestről, esetleg helyszíni vérfolt-morfológiai vizsgálat³⁷⁷ elvégzése céljából. Ennek módja, hogy a hatóság a szaktanácsadó foglalkoztató szervet átiratban vagy szóban megkeresi, aki rendszerint a szemle résztvevőjeként végzi el azt a tevékenységet, amelyre felkérték.

A nyomozó hatóság nem kér kellő számban az ügyek nyomozása során szaktanácsadói felvilágosítást. Pedig ez több lehetőséget rejt, mint amennyit jelenleg kihasználnak belőle.

Néhány további lehetőség a szaktanácsadó igénybevételére:

- a különleges bünyügyi technikai eszközök igénybevételének lehetősége;

³⁷² Erdei (1987): i. m. 35.

³⁷³ *Frye v. United States* 293 F. 1013 (D.C. Cir. 1923).

³⁷⁴ W. Jerry Chisum – Brent E. Turvey: *Crime Reconstruction*. Second edition. Cambridge–Massachusetts, Academic Press, 2011. 567.

³⁷⁵ Gödöny (1968): i. m. 257–258.

³⁷⁶ Kármán Gabriella: Ismeretelméleti kérdések a bizonyítást érintő technikai fejlődés tükrében. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 12. 73.

³⁷⁷ Vö. Sebastian Kunz – Christina Grove – Jiri Adamec: Eingrenzung der Grösse und Oberflächenstruktur eines Tatwerkzeuges Anhand von Bluttröpfspuren. *Kriminalistik*, 69. (2015), 12. 728–733.

- a közreműködésre szükség lehet az eljárási cselekmény előkészítése, megszervezése, lebonyolítása és eredményeinek rögzítése során is;³⁷⁸ – szakértői vizsgálathoz szükséges mintavétel elvégzése során is indokolt lehet az igénybevétele.

Napjainkban, amikor megint tendenciózus fejlődés tapasztalható a bűnügyi technikai és a szakértői területen alkalmazott eszközök piacán, és ezzel együtt változnak az alkalmazott módszerek is, újra indokolt lehet több esetben szaktanácsadó igénybevétele a fenti cselekményekhez. A modern technikai eszközök megfelelő időpontban, helyen és szakértelemmel történő használata nagyban növelné a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának eredményességét.

A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának teljes módszertanával a kriminalisztika foglalkozik. A kriminalisztika az eljárásjog szabályrendszerében adja meg a választ arra, hogy az egyes eljárási cselekményeket hogyan lehet a jogszerűség mellett szakszerűen is lefolytatni, mondhatni, „kéz a kézben” járnak.

A bizonyítékok „csak akkor használhatóak fel a bizonyításban, ha a felkutatásuknál és rögzítésüknel megtartották az eljárási szabályokat, valamint figyelemmel voltak a kriminalisztika útmutatásaira is. Az előbbiek azért lényegesek, mert az eljárási szabályok megsértése kétségesse teszi bizonyítékforrásként történő felhasználásukat. Az utóbbiak viszont azért, mert hozzásegítenek a tárgyi bizonyítékok felkutatásához, az erre leginkább alkalmas módszerek kiválasztásához, megfelelő rögzítésükhöz stb., vagyis ahhoz, hogy az eljárási szabályok adta lehetőségek között a legeredményesebb felderítést végezzük”.³⁷⁹

A krimináltechnika a természettudományos, műszaki s ezzel kapcsolatos egyéb módszerek és eljárások egész tárházát dolgozza ki és veszi igénybe a bűntettek nyomainak felkutatására és rögzítésére. A krimináltaktika pedig felhasználva a technikai eszközök segítségét is, elsősorban az emberi viselkedés lélektani tapasztalatainak, valamint általában a logikus és egyben célszerű gondolkodás szabályainak értékesítésével kutatja a bűntettek felderítésének leghatékonyabb módozatait – véli Cséka Ervin.³⁸⁰ Ezeket az ismereteket pedig konkrét bűncselekmények kapcsán a kriminalisztika különös része, a kriminálmethodika közvetíti a felhasználó felé. A krimináltechnika és -taktika nagyon szoros kapcsolatban állnak egymással. Ezt Tremmel is így látja, aki egy sajátos felosztással tesz további különbséget a két tudományterület között, amikor úgy véli, hogy a személyi bizonyítékok esetében tudati, pszichikus visszatükröződéssel kell foglalkozni, amellyel a krimináltaktika foglalkozik. Míg a tárgyi bizonyítékok esetében anyagi, elementáris visszatükröződés zajlik, és annak vizsgálatával a krimináltechnika foglalkozik, ennek során az információk kinyerése természettudományos módszerek révén történik. Az ilyen elvi alapokon álló különbségtétel csak részben állja meg a helyét. Ugyanis a krimináltaktika adja meg a krimináltechnikai eszközök felhasználásának

³⁷⁸ Lehoczki Ágnes – Ronyecz Csaba: Emberölés nyomozói szemmel és a pszichológiai profilalkotás. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 12. 2087–2105.

³⁷⁹ Gödöny (1968): i. m. 326.

³⁸⁰ Cséka Ervin: *A bűntett ténymegállapítás elméleti alapjai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 94–95.

és azok használata során készített dokumentációnak az ajánlásait. Ezen az állásponton van Simor Pál is, amikor úgy véli, hogy „a krimináltechnika két forrásból nyeri életető elemét: egyrészt a természettudományokból, másrészt a krimináltaktikából és módszertanból. [...] a technika csak a taktika útján, annak keretében érvényesül”.³⁸¹

Meg kell említenem, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának kriminalisztikai értelemben objektív és szubjektív módszerei vannak. Objektív módszer az érintett személy, tárgy, terület, útvonal stb. átvizsgálásának két jól ismert módszere: a spirális és a szektoros végrehajtás. Szubjektív módszere pedig az információs lánc és a gondolati rekonstrukció. Az információs lánc azt a felismerést jelenti, hogy a helyszín bizonyos elemei között szoros logikai összefüggés van.³⁸² A gondolati rekonstrukció képezi az alapját annak, hogy a bizonyítékot vélhetően tartalmazó szemletárgy feldolgozása milyen logika mentén történjen.

A gyakorlatban szaktanácsadó és szakértő felkérése is előfordul. Előbbi több esetben, utóbbi inkább az igazságügyi orvostan területén (idegenkezűség gyanúja esetén), illetve olyan súlyosabban minősülő bűncselekmények szemléje során, ahol a szaktanácsadót meghaladó, különleges szakértelem szükséges.

3.5. A segítő

Hatályos eljárási törvényünk kivezette a hatósági tanú intézményét, és bevezette helyette az ügynevezett segitőt. Tehát a terhelt, a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt e törvény szerinti jogainak és jogos érdekeinek képviselője, illetve védelme, valamint az e törvény szerinti jogok gyakorlásának vagy kötelezettségek teljesítésének elősegítése érdekében a büntetőeljárásban segítőként részt vehet a szemle során például: a kutatással érintett által megbízott vagy a kutatáson jelen lévő, az ügyben nem érdekelt nagykorú személy; meghatalmazott képviselő; terhelt esetében nagykorú hozzátartozó; a sértett vagy a feljelentő által megjelölt nagykorú személy.

„A segítő jogosult arra, hogy a saját, valamint az általa segített személy büntetőeljárási jogairól és kötelességeiről a bíróságtól, az ügyészségtől és a nyomozó hatóságtól felvilágosítást kapjon.”³⁸³

A segítőre hasonló szabályok vonatkoznak, mint korábban a hatósági tanúra.

A hatósági tanú jogintézményének története az 1853-as osztrák büntetőperrendtartás (Bp.) megalkotásának idejéig nyúlik vissza. Eszerint a bírósági eljárás kötelező résztvevője volt az ügynevezett „bírósági tanú”. A Bp. 262. § leszögezte, hogy a bírói szemle csak akkor tekinthető bizonyítéknak, ha az törvényesen folyik le. Ez alatt pedig azt értették, hogy a vizsgálóbíró és a bírósági írnok mellett bírósági tanúnak is részt kellett vennie megfigyelőként az eljárási cselekmény végrehajtásában.³⁸⁴

³⁸¹ Simor Pál: A tárgyi bizonyíték. In Gödöny József (szerk.): *Kriminalisztikai tanulmányok V.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966. 110.

³⁸² Anti et al. (2001): i. m. 151.

³⁸³ Be. 60. §.

³⁸⁴ Pusztai (1977): i. m. 83.

Az 1872-ben kiadott Az ideiglenes bűnvádi eljárásról szóló törvényjavaslat (65. §) már „hatósági tanú” részvételét írta elő kötelezően, minden halottszemle esetén. Az 1900. január elsején hatályba lépő 1896. évi XXXIII. tc. 227. §-a pedig már a szemle minden esetére két hatósági tanú részvételét tette kötelezővé.

A hatósági tanú intézménye kapcsán sokan arra gondolnak, hogy az nem más, mint az eljárás résztvevői egymás iránt érzett kölcsönös bizalmatlanságának kifejeződése. Ez a megállapítás a jogalkotás ezen időszakára nem igaz, tekintettel arra, hogy ennek indoka akkor nem a bizalmatlanság, hanem a népképviselő részvételének biztosítása volt (erre utal a korábbi *bírószági tanú* elnevezés is). Épp ezért nemcsak a szemle, hanem más eljárási cselekmények, így a lefoglalás, kutatás és motozás végrehajtása során is kötelező volt a hatósági tanú alkalmazása. Ezeket az eljárási cselekményeket a rendőrség is fogantathatta, de csak halaszthatatlan esetekben (*periculum in mora*). Ezekben az esetekben azonban a vizsgálóbíró rövid időn belül köteles volt ellenőrizni annak végrehajtását.³⁸⁵

Az 1962. évi 8. törvényerejű rendelet lényegében megőrizte a korábbi szabályozást. Az 1973. évi I. törvény 135. §-ának rendelkezései két hatósági tanú alkalmazását már kötelezően írták elő szemle, bizonyítási kísérlet, lefoglalás, motozás, házkutatás és írni-olvasni nem tudó személy kihallgatása során. Hozzátette a szabályozás, hogy csak elháríthatatlan akadály esetén mellőzhető az igénybevételük.

Az 1998. évi XIX. törvény kezdetben *lehetőséget sem adott a szemle során hatósági tanú alkalmazására*,³⁸⁶ vélhetően a jogalkotó a szemlét egyszerűen „kifejejtette” a felsorolt eljárások közül (hozzá kell tenni, hogy a többi eljárás esetén sem engedte meg, hogy a gyanúsított, védője vagy az eljárási cselekménnyel érintett személy azt indítványozza – ez pedig a jogintézmény eredeti céljával ellentétes). Ezt a hiányosságot a jogalkotó a 2002. évi I. törvénnyel pótolta, amely 2003. július 1-től már megengedte a hatósági tanú alkalmazását akár a nyomozóhatóság (kiegészülve az ügyész döntésével is), akár pedig a gyanúsított, védője, szemlével érintett személy indítványára, de csak indítványra, kötelező eseteket nem határozott meg.

Ezt követte egy középutas szabályozás hatálybalépése 2006. július 1-jén, amely örvenletes kompromisszumot talált. Néhány körben kötelezővé tette a hatósági tanú alkalmazását (ha a gyanúsított, védője vagy a szemlével érintett személy indítványozza), de meghagyta – igaz, egy esetre szűkítve ezen felül – a hatóság számára hivatalból történő alkalmazás lehetőségét a következők szerint: „Hatósági tanú hivatalból is alkalmazható, ha az eljárási cselekménnyel érintett személy az érdekeinek védelmére egyéb okból feltehetően nem képes”.³⁸⁷

Az 1998. évi XIX. törvényben a hatósági tanú intézményével kapcsolatos szabályozás változásait jól mutatja az 1. táblázat (csak a szemle vonatkozásában!):

³⁸⁵ Borai Ákos: A hatósági tanú intézményének büntető-eljárásjogi problematikája. *Ügyvédek Lapja*, 36. (1997a) 4. 39–46.

³⁸⁶ A Be. 183. §. „(1) A nyomozó hatóság a felismerésre bemutatás, a házkutatás, a motozás végrehajtásánál, valamint az írni-olvasni nem tudó személy kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv ismertetésénél hatósági tanút alkalmazhat.” Közlönyállapot (1998. III. 23.)

³⁸⁷ 1998. évi XIX. törvény 183. § (2) bek. (nem hatályos).

1. táblázat: A hatósági tanú intézményével kapcsolatos szabályozás változásai

	Hatósági tanú igénybe vehető-e?	Ki indítványozhatja?
Közlönyállapot szerint (1998. III. 24.)	nem	Csak a hatóság alkalmazhat (nincs kötelező alkalmazás számára előírva)
2002. évi I. törvény	igen	Gyanúsított, védője, szemlével érintett személy; <i>hivatalból</i> : ügyész, nyomozó hatóság
2006. évi LI. törvény	igen	Gyanúsított, védője, szemlével érintett személy; <i>hivatalból</i> : ha az érintett személy írni-olvasni nem tud, illetőleg a tizennegyedik életévét nem töltötte be, vagy ha érdekeinek védelmére egyéb okból nem képes

Forrás: A szerző szerkesztése

A fentiek alapján nehezen követhető a sűrűn változó jogalkotói akarat, amelyből egyfajta következtelenség olvasható ki. A hivatalbóli eljárás lehetőségeinek szűkítésével ráadásul a jogalkotó az eredeti céljának sem felel meg maradéktalanul, hiszen a hatóság tagja is gondolhatja úgy, hogy adott körülmények miatt a későbbi bizonyítás az eljárási cselekményen jelen lévő civil kontroll miatt hatékonyabban valósulhat meg, ezzel is biztosítva az eljárások transzparenciáját.³⁸⁸

Érdekesképpén meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó kihagyta e szabályozásból azt a lehetőséget, hogy a bizonyítási kísérlet során az (1) bekezdésben szereplő eljárásokkal érintett személy indítványozhassa a hatósági tanú alkalmazását. Hiszen ott felsorolja valamennyi eljárást, ahol a nyomozó hatóság hatósági tanút alkalmaz, majd amikor a (2) bekezdésben azt kifejti, akkor kihagyja belőle, hogy a bizonyítási kísérlettel érintett személy indítványára hatósági tanút alkalmaz a hatóság. Ennek eredményeképpen valamennyi eljárással érintett személy indítványára kell a jogintézményt alkalmazni, kivéve a bizonyítási kísérletnél. Ez nem tartozik szorosan a témához, azonban – végigtekintve a hatósági tanú intézményének történetét – arra enged következtetni, hogy az a 2000. január 1-től 2003. július 1-jéig tartó időszak, amikor a szemle során nem lehetett hatósági tanút igénybe venni, jó eséllyel egy jogalkotói hiba eredménye volt, nem pedig egy tudatos jogtechnikai megoldás a hatósági tanúk szemléktől való távoltartására.

A szabályozás persze még így sem tökéletes a szemle szempontjából sem, mivel nem számol azzal – a hatóság részéről alkalmanként felmerülő igénnyel –, amikor saját elhatározásból, ti. „saját védelme érdekében” vesz valaki igénybe hatósági tanút. Ilyen lehet például egy páncélszekrény felnyitása és a benne található értékek számbavétele. Az nem derül ki sem a normából, sem annak indoklásából, hogy ez *expressis verbis*

³⁸⁸ Vö. Vári Vince: A civil szféra az állam és a rendészet. In Marton Zsuzsanna et al. (szerk.): *IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet*. Nagykanizsa, Pannon Egyetem, 2020a. 29–41.

miért nem volt megfogalmazva az eljárási törvényben. Esetleg azért, mert a jogalkotó annak idején szakítani akart azzal a felfogással, hogy a hatósági tanú igénybevétele az egyes nyomozási cselekmények során növeli annak bizonyító erejét, igazolja az eljárás tisztaságát? Vagy esetleg azért, mert egyszerűen nem számolt ezzel az alkalmanként felmerülő igénnyel? Az előbbi természetesen örömtelibb magyarázat lenne.

Az egyes rendőrségi, ügyészségi nyomozások napi politikai és egyéb érdekek kereszttüzében állnak – sokszor a teljes nyilvánosság előtt. Lehet, hogy ezért a hatóságok mégiscsak többoldalú (akár laikus) védelemre szorulnak?

A Nyor. nem tartalmazott külön rendelkezéseket a hatósági tanú alkalmazására vonatkozóan, azonban a szemle szabályai között megemlítette, hogy „a nyomok és anyagmaradványok rögzítését, eredetben való biztosítását, illetve megmintázását a hatósági tanúval külön közölni kell, és e műveleteket is előtte kell elvégezni”.³⁸⁹ Ezzel a gyakorlatban számos nehézség adódik, de ezeket a későbbiekben részletesebben kifejtem.

Megjelent ezenkívül az Alkotmánybíróság 43/2004. (XI. 17.) AB határozata alapján több hasznos szabály is a korábbi normaszövegben, például a hatósági tanút a jogalkotó titoktartási kötelezettséggel terhelte meg (természetesen az Alaptörvény záró és vegyes rendelkezései 5. pontja alapján ez már hatályát veszítette, azonban olyan jogelvről van szó, amely a jelen alkotmányos környezetben is irányadó).

Indokolt volt ez a módosítás, mivel tapasztalatom szerint korábban gyakran előfordult, hogy a szemle során igénybe vett hatósági tanúk még aznap rendre feltűntek az esti televízió-műsorokban, és elmondták azokat az információkat, amelyeket a nyomozás kezdeti, egyébként legfontosabb és legintenzívebb szakaszában a szemle során láttak és hallottak. További problémaként jelentkezett a normaszöveg hatálybalépése előtt, hogy a hatósági tanú személye – a praktikum okán – legtöbbször a szemlével érintett személy környezetéből került ki. Ezzel a szokványos kiszolgáltatottságon túl, amit egy hatósági eljárás jelent, a magánélet sérthetlenségét zavaró körülménnyel is meg kellett küzdenie a szemlével érintett személynek. Sok esetben még a szomszédját vagy akár a haragosát is el kellett viselnie a lakásában hatósági tanúként az eljárási cselekmény ideje alatt. Különösen igaz volt ez akkor, amikor a hatósági tanúk igénybevétele még minden esetben kötelező volt. A jogintézmény természeténél fogva „a hatósági tanúk az eljárási cselekmények során óhatatlanul tudomást szereznek a cselekménnyel érintett személy olyan adatairól és körülményeiről, amelyek feltárása, megismerése egyáltalán nem képezi tárgyát annak a büntető- vagy államigazgatási eljárásnak”.³⁹⁰

A lépcsőházi pletykákkal és a felderítést veszélyeztető sajtónyilatkozatokkal szemben a törvényben ezt követően szabályozott titoktartási kötelezettség a korábbinál nagyobb mértékű védelmet jelentett.

Angyal Pál 1917-ben megjelent tankönyvében úgy fogalmazott a laikus személyek eljárási cselekményeken való részvétele mellett érvelve, hogy csak a szakmai ismeretekkel nem fertőzött elme képes a legpraktikusabban megragadni egy ügyből azt, mi a jogos

³⁸⁹ Nyor. 35. § (2) bek.

³⁹⁰ 43/2004. (XI. 17.) AB határozat.

vagy jogtalan, és mi a lényeges vagy lényegtelen mozzanat.³⁹¹ Erre példaként az esküdt-szék rendszerét hozta fel. Jómagam ezzel nem értek egyet. A *common law* kritikusai nemegyszer rámutattak már e jogrendszer – pontosan a laikus személyek döntéshozatali helyzetéből fakadó – súlyos hibáira. Azzal azonban egyetértek, hogy egy folyamatot kívülről szemlélő személy – felülemelkedve a megoldandó, kisebb problémákon –, más aspektusból szemlélve az eljárást, sok esetben jobban látja a lényeget, és hatékonyabban képes a felmerülő problémákat megoldani, szintetizálni, mint az abban részt vevő nyomozó. Ám szerintem egy külső, szakmai ismeretekkel rendelkező elme ilyen jellegű tevékenysége jóval hatékonyabb, mint egy civilé. Ilyen személy jelenleg is van a hatályos jogrendszerünkben. Ez a személy a nyomozást felügyelő ügyész. A nyomozásfelügyelet a szervezeten kívülről történő szakmai ellenőrző tevékenység, így alkalmas ezen előnyök kiaknázására.³⁹²

Az 1950-es években hét évig tartó élénk vita bontakozott ki jogtudósok körében arról, hogy hatósági tanút alkalmazzanak-e a terhelt kihallgatása során annak érdekében, hogy a vizsgáló tárgyilagossága több forrásból is megítélhető legyen. A vitát Vasziljev, a Lomonoszov Egyetem kriminalisztikai tanszékének vezetője által írt 1957 decemberében megjelent cikk zárta le. Ebben hosszabb érvelés kíséretében megváltoztatta korábbi álláspontját, és ellenezte a jogintézmény ilyen bevezetését, mivel a bíróságon könnyen bejelentheti, hogy bár vallomását hatósági tanúk előtt önként tette, azonban még akkor is a vele szemben korábban alkalmazott fizikai erőszak vagy fenyegetés hatása alatt állt.³⁹³

Az 1951. évi III. törvény szabályozása kapcsán a jogintézmény indokaként Pusztai azt írja: „ahhoz azonban, hogy a szemle során megállapított tények az eljárásban bizonyítékká válhassanak, az is szükséges, hogy azokat az eljárásjog megkívánta formások betartásával tárják fel. Az alaki kötöttségek legfontosabbika pedig – éppen garanciális jellege miatt – a hatósági tanúk alkalmazása”.³⁹⁴

Az 1973. évi I. törvény indokolása szerint a hatósági tanú „igazolja annak a nyomozási cselekménynek a lefolyását és eredményét, amelynél jelen volt”.³⁹⁵ Alkalmas továbbá a jegyzőkönyvbe foglalt megállapítások bizonyító erejének növelésére, azaz az eljárás tisztaságának biztosítására – írja Pusztai László.³⁹⁶

³⁹¹ Idézi Borai Ákos: A hatósági tanú eljárásjogi kérdéseiről. *Belügyi Szemle*, 45. (1997b), 9. 28.

³⁹² Vö. Rákosfalvi Rita: Az ügyész és a nyomozás. In Ádám Antal (szerk.): *PhD-tanulmányok*, 5. Pécs, PTE ÁJK, 2006. 384.

³⁹³ K. L.: A helyszínelésről folytatott kriminalisztikai vitáról. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 1. 45. (A cikk Dr. K. L. monogrammal jelent meg a folyóiratban – a szerző.)

³⁹⁴ Pusztai László: Hatósági tanúk a helyszíni szemlén. *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle*, 15. (1968), 8. 482.

³⁹⁵ 1973. évi I. törvény 135. § (1) bek.

³⁹⁶ Pusztai (1977): i. m. 249.

Az 1998. évi XIX. törvény lényegében megőrzi az előző szabályozás indokolását, bár a kommentárban hozzáteszi, hogy „a tapasztalat szerint ugyanis a kötelező alkalmazásuk sok nehézséget okoz, és nem jár egyértelmű előnyökkel”.³⁹⁷

Megismerve az e témakörben született 43/2004 (XI. 17.) AB határozat érvelését, világossá válik, hogy mi lehetett a jogintézmény fenntartásának valódi indoka:

„a hatósági tanú pártatlan, az ügyben érdektelen megfigyelője a nyomozási cselekmények lefolyásának, akinek nem az eljárás jogszerűségének, szakszerűségének érdemi minősítése a feladata, hanem azt kell igazolnia, hogy a nyomozási cselekmény végrehajtása valóban úgy történt és azzal az eredménnyel járt, ahogy azt a jegyzőkönyv tartalmazza. A hatósági tanú jelenléte az egyik biztosítéka annak, hogy utólag megállapítható legyen a cselekmény végrehajtásának jogszerűsége, illetőleg jogszerűtlensége. A hatósági tanú így a nyomozási cselekménnyel érintett személyek jogai védelmének egyik garanciája, de egyúttal garanciát jelenthet a hatóság nevében eljáró személy számára az alaptalan panaszokkal szemben”.³⁹⁸

Kutatásaim során a hatósági tanúk alkalmazásának gyakoriságára egyetlen felmérést találtam, amely két időpontban készült, így lehetőséget ad az összehasonlításra. Az egyik felmérés az 1973. évi I. törvény hatálybalépését megelőző, a másik az azt követő évben keletkezett. Eszerint a hatósági tanú jogintézményét az azt teljeskörűen kötelezővé tevő törvény hatálybalépését megelőzően az 1968. és 1969. években a szemlék 22%-ában alkalmazták, míg 1974-ben (idézem a forrást) „szinte mindig”.³⁹⁹ Ebből a felmérésből egyértelműen látszik, hogy ezt a jogintézményt a jogalkotók nem annak valós szükségessége szerint alkalmazták, hanem ha a jogszabály kógens rendelkezéseket tartalmazott, akkor szinte minden esetben végrehajtották. Ha pedig a szabályozás diszpozitív volt, akkor már csupán az esetek ötöd részében alkalmaztak hatósági tanút. Hozzá tartozik a megállapításhoz az is, hogy már az első felmérés idején is bizonyos körben kötelező volt a hatósági tanú igénybevétele. Az viszont világosan látszik, hogy az 1973. évi I. törvény hatálybalépésével egy olyan jogintézmény teljes körű alkalmazását kényszerítették rá a jogalkalmazókra, amelyet ők maguk, saját döntésük alapján nem alkalmaztak korábban ilyen széles körben. Ha a szabályozás mögé nézünk, láthatjuk, hogy a gyakorlatban ez nem működött. Olyan felmérést nem találtam, amely a jogintézmény alkalmazásának hatékonyságát vizsgálta volna, de árulkodó Pusztai László idézett felmérésének azon eredménye is, amely szerint a hatósági tanú igénybevétele során leggyakrabban az „érdektelenség” jogszabályi követelményét sértették meg az eljáró nyomozók akkor, amikor a sértettet, a sértett feleségét, az elkövető rokonát vagy magát az elkövetőt kérték fel hatósági tanúnak. De olyan esetről is beszámol, amikor a hatósági tanú a szemlélet megelőző éjszaka együtt mulatott az elkövetővel, és a szemle során még mindig legalább

³⁹⁷ Meg kell jegyezni azonban, hogy a kommentár érvelésének megszületésekor a hatósági tanúk igénybevétele már csak bizonyos körben volt kötelező.

³⁹⁸ 43/2004. (XI. 17.) AB határozat.

³⁹⁹ Pusztai (1977): i. m. 252.

közepes alkoholos befolyásoltság alatt állt.⁴⁰⁰ Saját magam is hasonló tapasztalatokról számolhatok be.

Volt olyan – ma már nem élő nyomozó –, akinek minden jegyzőkönyvében a hatósági tanú „Jó Éva, Bp. I. kerület, Fő utca 1. szám” alatti névvel és lakcímmel szerepelt. Érvelése szerint azért, mert ez a legrövidebb név és lakcím, amit ki lehetett találni, így a jegyzőkönyv gyorsan kitölthető volt... Az sem volt ismeretlen gyakorlat, hogy a felismerésre bemutatásra a rendőrség épületében dolgozó takarítónőt hívták be minden alkalommal. Az ő személyi adatait már minden nyomozó fejből tudta, ezért igénybevétele egyszerű volt. Kérdésként természetesen azonnal felmerül, hogy napi 3-4 felismerésre bemutatás mellett egy-másfél év múlva miként fog emlékezni a nyomozási cselekmény lefolyására, annak során pedig olyan fontos részletekre, mint például a felismerő tanú reakcióira, a bizonyosság fokának megítélésére stb. Olvastam olyan érdekes elvárásokról is, mint például halottszemle során a hatósági tanú lehetőleg az elhunyttal azonos nemű legyen,⁴⁰¹ ami irreális és szükségtelen elvárás.

3.5.1. *Érvek a jogintézménnyel szemben*

1. A jogintézmény keletkezése kapcsán, ahogyan idézett cikkében Borai Ákos is rámutat, felmerül a *manipuláció gyanúja*. Hiszen a hatósági tanú alkalmazása teljeskörűen éppen a legkirívóbb törvényteleniségek idején vált hatályossá és erősödött meg, mintha e jogintézménnyel éppen ezeket akarták volna legalizálni.

2. Elvi problémaként jelentkezik a laikus személy részvétele kapcsán az a jogalkotói vélelem, hogy a jog- és szakszerűséget egy *hózzá nem értő*, eljáráson kívüli személyen keresztül igyekszik a jogalkalmazó később megítélni. Mert bár az Alkotmánybíróság idézett határozatában leszögezi, hogy a hatósági tanúnak nem e kérdésekben kell állást foglalnia, hanem szerepe annak igazolása, hogy minden úgy történt-e, és azzal az eredménnyel járt-e, ahogy az a szemlejegyzőkönyvben szerepel, azaz jogszerű volt-e, ám végső soron többek között az ő elmondása alapján fogja a bíróság megítélni azt, hogy az adott bizonyítási cselekmény például szakszerű volt-e.

3. A hatósági tanú a jogszabályba épített feltételrendszer és garanciák ellenére is alkalmatlan arra, hogy az eljárás lefolyását utólag igazolja. Ennek oka egyrészt az *időtényező*, amely azért nem szorul külön magyarázatra, mert mindenki számára könnyen belátható, hogy egy 12–20 órán át tartó eljárási cselekményt minden mozzanatában figyelemmel kísérni lehetetlen. A hatósági tanú kiválasztása során a törvényben nevesített szűrőrendszer sem képes kiküszöbölni a nyilvánvaló testi vagy szellemi alkalmatlanságon túl az *egyéb szellemi korlátokkal bíró* hatósági tanúkat. További problémaként jelentkezik az *érzelmi motiváció*, amely fakadhat a szemlével érintett személy iránt érzett szimpátiából vagy éppen ellenérzetből, de akár a konkrét ügy, akár az ügy jellege is kiválthat objektív érzékelést befolyásoló érzelmeket.

⁴⁰⁰ Pusztai (1977): i. m. 254.

⁴⁰¹ Soós József: Hol a baj a helyszíni szemléknél? *Rendészeti Szemle*, 29. (1991), 11. 39.

Például korábbi erőszakos közösülés sértettjének hozzátartozója hasonló bűncselekmény szemléje során lesz hatósági tanúként része az eljárásnak. Ugyanígy megkérdőjelezhető az igénybe vett hatósági tanú nyilatkozata, ha az érdektelen a feladat iránt vagy éppen nyilvánvalóan laikus. Ez utóbbinak gyakori következménye a felelősség elhárítása a nyilatkozat során, vagy épp ellenkezőleg, saját szerepének felnagyítása, ezáltal egyes eljárási mozzanatok szubjektív közvetítése. Célszerűségi szempontok miatt a hatósági tanú gyakran az eljárással érintett személy közvetlen környezetéből kerül ki, ami a nem ismert interperszonális előzmények miatt szintén a szubjektív észlelés vagy közvetítés veszélyét hordozza magában. „A szomszédokat viszont aligha ijeszti meg a hamis tanúzás vagy a magántitokértés törvényi következményeire történő hatósági figyelmeztetés. A hatósági közreműködésre kényszerült szomszédok, ismerősök érdeke pedig inkább fűződik a háborítatlan, jószomszédi, a félelemtől mentes viszony fenntartásához, mint egy absztrakt jogi kötelezettségből eredő feltétlen megfeleléshez.”⁴⁰²

4. Nem segíti a nyomozási cselekmény során történtek közvetítését az sem, hogy az ott folyó releváns mozzanatok *igazolása hónapok, évek múlva történik*. A törvény rendelkezései szerint „a nyomozási cselekményt úgy kell lefolytatni, hogy azt a hatósági tanú nyomon követhesse”.⁴⁰³ Életszerű probléma, hogy a szemle (vagy más eljárási cselekmény) adott időben a lakásnak vagy más épületnek több helyiségében is zajlik, ezért ez a rendelkezés szinte betarthatatlan. Gondot jelent az is, hogy a hatósági tanú, látva egyes krimináltechnikai mozzanatok, méltányolható okból nem érti azok lényegét, nem képes megfelelően érzékelni azt, hogy melyek a releváns mozzanatok, és nem tudja később visszaadni azokat. Még akkor sem képes erre minden esetben, ha arra a figyelmét jogszabályi kötelezettség alapján⁴⁰⁴ külön felhívták.

Az ellenérveket gyarapítják Pusztai László már idézett felmérésének fentebb ismertetett eredményei is, úgyszintén Erdei Árpádnak a már többször citált 43/2004. (XI. 17.) AB határozathoz fűzött különvéleménye, amely egyenesen igazolhatatlannak tartja a hatósági tanú eljárási funkcióját, mert az eljárási cselekmények jog- és szakszerűségéért az eljárási cselekményben részt vevő, hatósági közreműködők felelnek, akiknek a tevékenységéről ugyancsak az ügyet eldöntő személyek kompetensek dönteni. Azzal, hogy e hivatalos személyek külső, civil kontroll alá kerülnek tevékenységük végzése során, a büntetőeljárási jog támaszt nyújt a rendőri eljárás hitelességének kikezdéséhez.⁴⁰⁵

Ezek az ellenérvek együttesen komoly kétségeket támasztanak a jogintézmény célszerűségét és hatékonyságát illetően.

A jogtörténeti kitekintést azért tartottam fontosnak, mert a segítő kapcsán is felmerülhetnek ezek az aggályok egyes helyzetekben. Akárhogy is, a hatályos Be.-ben lehetőség van segítő igénybevételére, igaz, hogy nem a hatóság oldaláról, hanem az eljárás alanyai vagy érdekeltjei irányából, ami az aggályok egy részét (de csak egy részét!) alaptalanná teheti.

⁴⁰² Borai (1997b): i. m. 30.

⁴⁰³ 1998. évi XIX. törvény a büntető eljárásról 183. § (7) bek.

⁴⁰⁴ Nyor. 35. § (1) és (2) bek. a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól.

⁴⁰⁵ Borai (1997b): i. m. 31.

Vákát

4. A szemle megkezdése, tájékozódás a helyszínen, a helyszín biztosítása

A helyszínre (a szemle tárgyához) történő megérkezést követően a legfontosabb a tájékozódás. Ennek során meg kell hallgatni mindenekelőtt a helyszínbiztosító rendőr jelentését (ha van ilyen), majd a sértettet (vagy hozzátartozóját) és a felfedező tanút. A tájékozódás az előzményi adatok felvételének legfontosabb pontja. Ezek az adatok szolgálnak majd alapul ahhoz, hogy a szemletevékenységet megtervezzék, és a szemle során tapasztalt úgynevezett helyszíni adatokat az előzményi adatokkal összevessék (erről még később lesz szó).

Kiemelten fontos, hogy a helyszínbiztosító rendőr jelentését minden bizottsági tag hallgassa meg, sőt lehetőség szerint a többi személy *meghallgatásán* is legyen jelen! A helyszínbiztosító rendőr jelentésekor a sértettet, felfedező tanút stb. külön kell választani, a jelentés tartalmát ők nem hallhatják.

Ekkor hangzik el ugyanis sok olyan információ, amely őket is érintheti: például a helyszínbiztosító rendőr által észlelt jelenségek, amelyek önbetörésre adnak alapot, vagy olyan előzményi adat, mint hogy sok esetben voltak már intézkedni veszekedés miatt az adott családnál. Ezek mind olyan információk (előzményi adatok), amelyek segíthetnek a szemle során döntéseket hozni, de nem tartoznak az eljárás alanyaira. Ez a módszer lehetőséget ad a kontrollkérdések feltételére is, azaz olyan információkat, amelyeknek a helyszínbiztosító rendőr révén már birtokában vagyunk, kérdésként feltehetünk a felfedező tanúknak vagy a sértettnek vagy a hozzátartozónak is, ellenőrizve ezzel az ügyismeretét, illetve igazmondását.

A meghallgatásokat követően a helyszín jellegétől függő védőruházatot kell felvenni a kontamináció elkerülése érdekében (azaz hogy ne szennyeződjön be a helyszín általunk, és mi magunk se szennyeződjünk be), és be kell menni a helyszínre. Fel kell állítani a látottak alapján közösen egy nyomkutatási tervet.

Ezt követően javasolt felülvizsgálni a helyszínbiztosító által a helyszín megóvása érdekében tett intézkedéseket. Amennyiben azok korrekcióra szorulnak, úgy intézkedni kell.

4.1. A helyszínbiztosítás

4.1.1. A helyszínbiztosítás általános feladatai

a) Elsősegélyben kell részesíteni vagy részesíttetni azokat, akik az esemény során megsérültek vagy megbetegedtek, valamint más ok miatt segítségre szorulnak.

Az élet- és vagyonbiztonság érdekében tett intézkedések a legfontosabb, elsődleges feladatai a rendőrnek. Ennek keretében a helyszínre kell mennie, és ott a szükséges intézkedéseket meg kell tennie. A nagyobb helyszínekre a mentők és a tűzoltók a rendőrjárárral közel azonos időben érkeznek meg, a szükséges intézkedéseket együtt hajtják

végre, ilyenkor meg kell adni nekik a kellő segítséget. Ez megvalósulhat úgy, hogy a kíváncsiszkodókat szükség esetén eltávolítják, illetve a területet kiürítik, lezárják, de akár közvetlenül is segítséget nyújthatnak.

Ennek során azonban a rendőr nem feledkezhet meg arról, hogy a helyszín eredeti állapota a mentésben részt vevők vagy mások tevékenysége, mulasztása következtében a lehető legkevésbé változzon meg. Fontos, hogy az életmentés során a károkozás arányos és indokolható legyen, az egyes eszközök helyzetének, állapotának megváltoztatása pedig csak a szükséges mértékben történjen.

Ezeket a változtatásokat és az eredeti állapotot meg kell figyelni. Indokolt feljegyezni, hogy ki mozdította el a holttestet és a körülötte lévő tárgyakat, valamint pontosan milyen módon történt mindez (honnan hova?). A releváns információkat a szemlebizottság vezetőjének kiérkezésekor jelenteni kell, az írásos jelentésbe pedig ezeket a tényeket a hatályos normáknak megfelelően bele kell foglalni! A helyszínen történő mozgás közben a védőeszközöket a kontamináció elkerülése végett minden esetben viselni kell! Ez védi a helyszínt a szennyeződéstől és az életmentés során a rendőrt is a fertőzésektől. Ennek megfelelően gumikesztyű viselése a minimális követelmény, ha viszont a rendőrnél van cipővédőhuzat, azt szintén javasolt felvenni.

b) A szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten ért elkövetőt elfogja, a tanúkat visszatartja, az eseményben érintetteket, az eseményt észlelőket feltartóztatja.

Fontos, hogy az elkövető elfogása érdekében tett intézkedések ne járjanak a helyszín biztosításának ideiglenes megszűnésével (például betöréses lopás helyszíne a sértett távolléte esetén se maradjon őrizetlenül, egy fő lehetőség szerint mindig biztosítsa a helyszínt). Ha a helyszín biztosítása az elfogás érdekében tett intézkedések miatt nem valósulhat meg azonnal, akkor a helyszínen tartózkodó állampolgár (sértett, felfedező tanú stb.) azonnali és rövid kioktatása is célravezető lehet átmenetileg. Ez lehet akár egy mondat is: „Kérem, ne nyúljon semmihez, hamarosan visszajövünk!” Így az állampolgár tudja magát mihez tartani, és jó eséllyel nem fogja a helyszínt akaratlanul megváltoztatni. Azokban az esetekben, amikor a cselekmény elkövetése és a helyszínre érkezés között rövid idő telik el, és akár a sértett, akár más személy látta az elkövetőt, akkor a szemtanúval együtt meg kell kísérelni a cselekmény környezetében felkutatni a tettest. Ez idő alatt, ha nincs lehetőség rendőrt vagy más állampolgárt a helyszín biztosítására hátrahagyni, a helyszínt el kell zárni a külső beavatkozás lehetőségétől (ajtót be kell csukni, kaput be kell zárni stb.). Az intézkedést követően a helyszínre ez esetben is haladéktalanul vissza kell térni vagy az ügyeleten keresztül gondoskodni kell szakszerű biztosításáról.

Fontos, hogy minden esetben *valamennyi*, a helyszínen jelen lévő és az adott eseménnyel kapcsolatban releváns információval rendelkező *személyt* meghallgassanak. Ezeket a személyeket a körözési nyilvántartásban ellenőrizni kell, adataikat és az általuk elmondottakat fel kell jegyezni, valamint a jelentésben is fel kell tüntetni. Meghallgatásukat megelőzően el kell különíteni őket egymástól, hogy az esetleges összebeszélést el lehessen kerülni.

Gyakran előfordul, a meghallgatott személy nincs tisztában azzal, hogy amit ő látott vagy hallott, az a hatóság számára releváns lehet. A jelen lévő, de elmondásuk szerint

információval nem rendelkező személyek adatait is rögzíteni kell! Ennek oka, hogy a későbbi eljárás során az a személy is rendelkezhet lényeges információval, akitől a helyszíni meghallgatása során lényegi információt akkor és ott nem sikerült beszerezni. Egy adott információ a nyomozás első órájában még lényegtelennek tűnhet, később azonban a felderítés során fontossá válhat. Ha minden meghallgatott személy adatát rögzítik, akkor ezeket a személyeket a későbbiekben fel lehet kutatni és ki lehet hallgatni, tehát személye nem kerül el annak a nyomozónak a figyelmét, aki ebben az időszakban még nem tartózkodik a helyszínen.

A helyszínbiztosítást végző rendőr rögzítse azt is, hogy kiérkezése előtt, majd a helyszín biztosításának kezdete és a bizottság kiérkezése között eltelt időszakban ki, mettől meddig és milyen okból tartózkodott a helyszínen.

c) Az illetéktelen személyeket eltávolítja a helyszínről.

A helyszínbiztosító rendőr határozza meg a helyszínen jelen lévőknek, hogy mit tehetnek a bizottság kiérkezéséig, mihez nyúlhatnak, merre mozoghatnak. A rendőrségi törvény hatálya mindenkire vonatkozik, így a rendőrnek joga és kötelessége a bűncselekmény helyszínéről eltávolítani mindenkit, oda be nem engedni bárkit, aki megítélése szerint az intézkedés eredményességét veszélyezteti.

Ez különösen nehéz azokon a helyszíneken, ahol olyan közösségek élnek együtt, akik például haláleset kapcsán meghatározott, erős tradíciók alapján el akarnak köszönni a halottól, nem akarják őt magára hagyni, vagy csak hangosan és látványosan szoktak búcsút venni. Ilyenkor nagyobb rendőri erőt kell a helyszínre vezényelni, ki kell nevezni egy helyszínbiztosítási parancsnokot, aki koordinál, és megfelelő, nyugodt hangnemben képes a hozzátartozókkal kommunikálni (ez a kolléga lehet a szemlebizottság vezetője is). Meg kell őket nyugtatni, hogy módjuk lesz a halottól elbúcsúzni, azonban előbb az orvosnak meg kell vizsgálnia a holttestet. A szükséges kriminalisztikai tevékenységek és a halottszemle után lehetőséget kell biztosítani egy szűk kör részére a helyszínen kívül, nyugodt környezetben az elbúcsúzásra. Ez a módszer rendszerint segít megelőzni a konfliktusokat, és lehetővé teszi a zavartalan munkavégzést.

A szűk értelemben vett helyszínre a bizottság tagjain kívül alapesetben senkit nem szabad beengedni. Akinek az ott-tartózkodása feltétlenül szükséges (például orvos, tűzoltó), annak tevékenységét a bizottság megérkezése előtt figyelemmel kell kísérni, és az előzőekben említett módon kell eljárni. Parancsnokot is csak indokolt esetben, a védőruházat viselése mellett javasolt a szűk értelemben vett helyszínre beengedni. Hozzátartozók és más személyek (például betörés sértettjének) beengedése a helyszín szűkebb környezetébe is kizárólag nagyon indokolt esetben és csak a szükséges védőruházatban történjen. Ennek az ajánlásnak a megkerülésére nem szabad úgy érvelni, hogy „ő ott lakik, tele van minden az ő nyomaival”, hiszen ez esetben is tönkretetheti, felül-szennyezheti például az elkövető által hátrahagyott lábbelinyomot.

d) Körülhatárolja a helyszínt.

A közterületen lévő, valamint a közterülettel szervesen összekapcsolódó helyszíneknél minden esetben gondoskodni kell a terület lezárásáról, annak kordonszalaggal vagy egyéb eszközzel (például szolgálati gépkocsikkal) történő körbekerítéséről. Ha ez nem lehetséges

vagy egyéb okból indokolt, élőerővel kell a helyszínt körbekeríteni. Különösen indokolt lehet az élőerő alkalmazása például többes (tagolt) helyszínek mellék helyszínein, illetve egyes tárgyak vagy nyomok biztosításánál, amelyek az eljárás szempontjából különösen relevánsak (például eldobott elkövetési eszköz a járdán, a fűben vagy az elkövetőtől származó térfogati lábbelinyom biztosítása során a behatolás vélt helyének környezetében). A tájékozódást követően haladéktalanul intézkedni kell a helyszín körbekerítésének olyan módon történő alkalmazására (ha kell, a már kihelyezett kordonszalag áthelyezésével), amely a szemlebizottság vezetőjének megítélése szerint közbiztonsági és kriminalisztikai szempontból a legeredményesebb. Folyamatosan intézkedni kell arra vonatkozóan, hogy az elkerített területre csak életmentés, elsősegélynyújtás, közvetlen veszélyhelyzet elhárítása érdekében és kizárólag az ilyen jellegű tevékenységet végző személyek léphessenek be. A bizottság megérkezése után pedig a bizottság vezető engedélyével csak az léphet be, akinek a helyszínen tartózkodása meggyőződése szerint indokolt. Ennek megítélése egyéni mérlegelést igényel a helyszín jellege és kiterjedése, a szemlét végrehajtók száma, továbbá egyéb, jelen útmutatóban részletezett szakmai indokok alapján.

Kiemelt vagy nagyobb helyszínek esetén javasolt a *kettős kordon alkalmazása*. Ennek lényege, hogy a helyszínt két nagy részre osztja. A külső kordont csak a hatóság tagjai léphetik át. A belső kordonon belüli területre pedig alapesetben csak a szemlebizottság tagjainak és parancsnokaiknak engedélyezhető a belépés – kizárólag teljes védőruházatban. A kettős kordon alkalmazásával elkerülhető, hogy a szűk értelemben vett helyszínt az intézkedő rendőrök vagy rendőri vezetők véletlenül kontaminálják, egyúttal biztosítható az is, hogy az ilyenkor szokásos gyors információáramlás a kollégák, a vezetők és a szemlebizottság tagjai között az állampolgároktól és a sajtó munkatársaitól távol történjék. A helyszín lezárásáról akkor is alaposan gondoskodni kell, ha az a helyszínbiztosító kiérkezése idején még mindig folyamatosan változik (például egy diszkó területe üzemelés közben vagy egy kirabolt pénztár, ahol folyamatos a kiszolgálás). Arra való hivatkozással, hogy „sokan jártak ott”, „sokan megfogták” stb, nem lehet a helyszínbiztosítást mellőzni, hiszen a sok nyom között ott lehet az elkövető is. Minden újabb nyom keletkezése növeli annak az esélyét, hogy a tettes által hátrahagyott nyom felülszennyeződik.

e) Eredeti állapotában megőrzi; megállapítja és megfigyeli, hogy megváltoztatták-e a helyszínt, miben változtatták meg, ha igen, ki és miért; a helyszínre érkező szemlebizottság vezetőjének jelentést tesz.

A helyszínbiztosító rendőrnek teljes helyszíni tevékenysége során mindvégig figyelnie kell arra, hogy a helyszínt a lehető legnagyobb mértékben eredeti állapotában őrizze meg. Számos elváltozás elkerülhetetlen, de fontos, hogy a helyszínbiztosító rendőr jegyezze fel: ki és mikor lépett be a (külső) kordonon belüli területre. Ezzel nyomon követhető lesz a helyszínen történő mozgás. Erre a rendőrt a helyszín átvételét követően azonnal ki kell oktatni. Meg kell határozni számára, hogy kinek a belépése és milyen körülmények között engedélyezett (például a bizottság vezetője értesítést kér egyes személyek érkezésekor).

Fontos követelmény, hogy az elsőként kiérkező, majd helyszínt biztosító rendőr várja meg a szemlebizottságot, mivel csak ő rendelkezik átfogóan valamennyi fontos információval. Az adatok a helyszínbiztosító váltása esetén – a legnagyobb gondosság és körül-

tekintés mellett – sem adhatók át veszteség vagy torzulás nélkül. A helyes eljárás az, ha a bizottság kiérkezése után annak vezetője ad engedélyt a helyszínbiztosító távozására vagy váltására. Ha a váltás elkerülhetetlen, akkor is elérhetőnek kell maradnia a leváltott kollégának a szemle teljes ideje alatt. Így szükség esetén a helyszínre visszarendelhető, vagy tőle a releváns információ telefonon beszerezhető.

A helyszínen történt változtatás minimalizálása és figyelemmel követése, a változtatások feljegyzése kulcsfontosságú lehet egy cselekmény megítélésekor. A szemlebizottság a szemle végén a végső következtetést az előzményi adatok (például a felfedezés körülményei, halott esetében kórtörténet) és a helyszíni adatok (a holttest helyzete, a felkutatott nyomok, anyagmaradványok fajtái, helyzete stb.) együttes mérlegelését követően vonja le. Sok esetben apró momentumok dönthetnek a végső következtetések megállapításánál. Ilyen lehet az például, hogy a néhai milyen pozícióban feküdt, mielőtt a mentőorvos elmozdította a holttestet; vagy a cselekmény megítélése szempontjából döntő jelentőségű lehet, hogy egy adott nyílászáró nyitva, csukva vagy zárva volt-e a rendőr kiérkezésekor; a halál idejének megállapítása kapcsán hasznos többletinformáció lehet, hogy a lámpa fel volt-e kapcsolva stb. A helyszínbiztosító rendőr (vagy a biztosítás parancsnoka) jelentést tesz a szemlebizottság vezetőjének kiérkezésekor az addig tett intézkedéseiről, a helyszínen történt változásokról, változtatásokról, és átadja az általa feljegyzett személyi adatokat, valamint egyéb információkat. A jelentéstételnek összeszedettnek és mindenre kiterjedőnek kell lenni. Nem fogadható el, ha a helyszínbiztosító rendőr másra hivatkozik, nem rendelkezik megfelelő információval az előzményi adatokról és a megvalósított intézkedésekről. Ha ilyen helyzet áll elő, akkor a hiányzó adatok beszerzésére soron kívül intézkedni kell (például az elsőként intézkedő rendőr visszahívása a helyszínre, az intézkedő rendőr kollégájának, illetve a felfedező tanúnak a meghallgatása stb.). A jelentéstétellel egyidejűleg a szemlebizottság vezetője feljegyezi a meghallgatott személyek adatait. Javasolt rákérdezni, hogy az adatokat bemondás vagy igazoltatás kapcsán állapították-e meg, továbbá arra is, hogy a körözési nyilvántartásban megtörtént-e azok ellenőrzése. Ezzel elkerülhető, hogy a nyomozó ellenőrizetlen adatokkal dolgozzon, valamint az is, hogy elmaradjon egy körözött személlyel szembeni intézkedés.

4.1.2. A helyszínbiztosítás különös feladatai

4.1.2.1. Nagy kiterjedésű helyszín biztosításának speciális teendői

Az ilyen helyszínen történő tevékenység során az a legfontosabb, hogy a szemlebizottság vezetője a tájékozódást követően álljon az események élére, vegye kézbe a helyszíni tevékenység irányítását, és ezt tudassa a környezetével is. Ennek keretében a szemlebizottság vezetője soron kívül hívja össze a helyszíni tevékenységben részt vevő valamennyi személyt (nagy létszámú erők esetén az egységek parancsnokait: a helyszínbiztosítás parancsnokát, a nyomozók vezetőjét, szakértőt, tűzvizsgálót, kutyavezetőt stb.), és gyors, lényegre törő eligazítást tartson arra vonatkozóan, hogy:

- a helyszín lezárását és/vagy kiürítését hogyan tervezi;
- a helyszínre ki léphet be, és arról milyen értesítést kér;
- hol folyik majd előreláthatólag nyomkutatás;
- ha meghatározott tárgy kutatása válik szükségessé, akkor annak felkutatására milyen erők szükségesek;
- milyen egyéni védőeszközök alkalmazását tartja indokoltnak.

A tapasztalatok szerint ennek elmaradása esetén a szemle irányíthatatlan és kaotikus lesz, így szinte biztosan hiányozni fognak majd releváns nyomrögzítések, sőt fontos nyomok semmisülhetnek meg. Nagy kiterjedésű helyszínen minden esetben javasolt helyszínbiztosítási parancsnokot kijelölni, akivel a bizottságvezető a kapcsolatot tartani tudja, és aki az alárendeltségében dolgozó egyenruhás állományt a kívánt feladatra a szükséges mértékig képes mozgatni. A megtett intézkedéseket ő jelentse a bizottságvezetőnek. A szemlebizottság vezetője és a helyszínbiztosítás parancsnoka közötti folyamatos kapcsolattartás kulcsfontosságú, ennek hiányában elkerülhetetlenek lesznek a párhuzamos intézkedések és a nem megfelelő rendészeti feladat-végrehajtás.

A helyszín biztosításának közbiztonsági szempontú szakszerű végrehajtása érdekében a helyszínbiztosítás parancsnokának javaslatait mindenképpen meg kell hallgatni. Indokolt vele egyeztetni a tervezett feladatok végrehajtásáról, hogy ha a számára adott pillanatban rendelkezésre álló erők, eszközök nem elegendők, gondoskodhasson azok beszerzéséről (például a Készenléti Rendőrség segítségének igénybevételéről kutatólánc alkalmazásához).

4.1.2.2. Robbantással és lőfegyverrel elkövetett bűncselekmények helyszíneinek biztosítása

A robbantással elkövetett bűncselekmények helyszínein már a kettős kordon felállítása során gondoskodni kell arról, hogy a releváns kör sugara legalább 50 százalékkal nagyobb legyen, mint a robbanás középpontja és az attól legtávolabb megtalált repesz közötti távolság. További szabály, hogy zárt térben – ha nincs repesz kiszóródás – a robbantás helyszínével szomszédos helyiségeket le kell zárni. Repesz kiszóródás esetén a nyílt területen a fentiekben meghatározott mértékben és távolságban teljes területzárást kell alkalmazni. Ennek a helyszíntípusnak az a speciális jellemzője, hogy a repeszdarabok elhelyezkedése, valamint a rajtuk található nyomok, anyagmaradványok különösen jelentősek lehetnek a cselekmény felderítése és bizonyíthatósága szempontjából. Ezért ezeket megtalálási helyükön a szemlebizottság kéréséig kordonszalaggal, jól láthatóan ki kell emelni a környezetükből, ezt szükség esetén élőerővel kell biztosítani. Igaz ugyanez tűzpárbaj helyszínén is, ahol a hüvelyek, lövedékek, esetleg töltények pontos elhelyezkedése releváns lehet a későbbi szakértői vizsgálatok szempontjából, ezért azok helyzetének megváltoztatásától fokozottan tartózkodni kell. Időjárás-változás vagy egyéb olyan környezeti tényező megjelenése esetén, amely a tárgyak vagy a rajtuk található nyomok, anyagmaradványok sérüléséhez vezethet, a releváns tárgyakat valamilyen tiszta, öblös eszközzel (például vödör, kaspó) le kell takarni.

5. A szemle tárgyának előzetes vizsgálata

Ahogy korábban említettem, a szemle tényleges megkezdése előtt a szemle tárgyát meg kell tekinteni. Fontos, hogy ezt valamennyi bizottsági tag együtt tegye meg, közösen beszéljék meg a tapasztaltakat, majd pedig a kriminalisztikában ismert „munkaverziót”, azaz hogy melyik nyomrögzítő tevékenység milyen sorrendben következik majd egymás után. A helyszín előzetes vizsgálata tehát két szakaszból áll: a gondolati rekonstrukcióból és a munkaverzió felállításából, azaz a nyomkutatói terv (mint gondolati terv) elkészítéséből.

5.1. Gondolati rekonstrukció

A magyar kriminalisztikában jól ismert a helyszínfeldolgozás egyik szubjektív módszere, az elkövetés gondolatbeli lejátszásán alapuló szemlemódszer, közismert nevén a *gondolati rekonstrukció*.⁴⁰⁶ Ezzel a módszerrel a szemle statikus szakaszában⁴⁰⁷ megállapíthatók a bűncselekmény lefolyására és a tettesek személyére, illetve körére következtetést engedő helyzetek, amelyek több kérdés vonatkozásában értékelhetők.⁴⁰⁸

Ez a helyszínfeldolgozási módszer az 1961-es klasszikus *Kriminalisztika* könyvben már szerepel, igaz, nem gondolati rekonstrukció néven. Déri Pál, a fejezet szerzője nyolc kérdés köré csoportosítja a lehetséges megállapításokat a következők szerint:⁴⁰⁹

1. Ismerős volt-e a helyszínen a tettes?
2. Ismerte-e az áldozat a tettest?
3. Milyenek voltak a tettes testi adottságai, hányan voltak a tettesek?
4. Milyen volt az elkövetés módszere?
5. Melyek voltak a cselekmény indító okai?
6. Mikor történt a bűncselekmény?
7. Ki változtatta meg vagy állította be a helyszínt?

Az 1983-as *Krimináltaktika* (tan)könyvben Lassó Károly tollából már nem lehet ilyen egyértelműen tetten érni a statikus szakaszt tárgyaló részben a gondolati rekonstrukciót, azonban állítása szerint a szemle megkezdése előtti „közvetlen érzéki megfigyelés” keretében nemcsak a testek fizikai kölcsönhatását kell vizsgálni egy bűncselekmény helyszínén, hanem a mozgásnak egy bonyolultabb, magasabb rendű formáját is, amelynek feldolgozásához az érzékelés mellett az észlelés, a képzet és a különböző gondolkodási

⁴⁰⁶ Anti et al. (2001): i. m. 150.

⁴⁰⁷ Van olyan kriminalista, aki úgy gondolja, hogy e tevékenységet a szemle végén kell végezni. Vö. Déri–Budai (1991): i. m. 141.

⁴⁰⁸ Garamvölgyi Vilmos et al.: *Kriminalisztika*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, 1961. 352.

⁴⁰⁹ Viski (1961): i. m. 352.

műveletek összehangolt alkalmazására is szükség van.⁴¹⁰ Később kifejti, hogy a nyomozónak a szemle megkezdésekor ki kell alakítania magában a szemle tárgyáról egy összképet, és képesnek kell lennie a bűncselekmény elkövetésének logikáját követni, valamint a helyszínt is ennek mentén és a cselekmény lefolyásának vélt időrendi sorrendjében kell feldolgoznia az alábbi szempontok figyelembevételével:⁴¹¹

- a tettes érkezési útvonala,
- a behatolás helye,
- a tettes mozgásának, tevékenységének útvonala, valamint
- a távozás helyének és útvonalának vizsgálata.

Ha a szemlebizottság ezt a módszert követi tevékenysége során, akkor az ok-okozati összefüggéseket könnyebben ismeri fel.

Az 1993-as *Krimináltaktika* jegyzetben Barta Endre már úgy fogalmaz, hogy a statikus szakasz megállapításai alapján kialakítható egy (esetleg több) elkövetési verzió. Ez a bűncselekmények materiális nyomainak felkutatását teszi lehetővé oly módon, hogy a gondolatilag modellezett cselekményt a helyszínre vetíti.⁴¹² A szerző megjegyzi – és ezzel korlátot állít a gondolati rekonstrukció univerzalitása elé –, hogy a dinamikus szakasz végrehajtása során előkerülhetnek olyan nyomok, elváltozások, amelyek más elkövetési módot is felvethetnek (például az elkövető idegességében másként cselekszik).

A 2001-ben megjelent – jelen monográfiában többször idézett – *Kriminalisztika* könyv már bővebben ír a helyszín feldolgozásának e szubjektív módszeréről. Eszerint a gondolati rekonstrukciót ott kell elkezdni, ahol a nyilvánvaló elváltozások és az első látható nyomok felfedezhetők.⁴¹³ Ez alapján végig kell gondolni többek között:

- Melyik utat vette igénybe, hogy az elkövetés helyére jusson?
- Milyen akadályokat kellett eközben leküzdenie?
- Milyen tárgyakat kellett a tettesnek megérintenie, elmozdítania?
- Kellett-e segédeszközöket igénybe vennie, hogy bejusson az elkövetés helyére, eközben mihez kellett hozzányúlania?
- Hogyan mozgott a helyszínen, milyen helyiségeket keresett fel?
- Munkamódszere, tapasztalata utal-e bűnöző múltára?
- Milyen kutatási nyomokat hagyott hátra, mit kereshetett?
- Hány elkövető lehetett?

A *Forum der Kriminalistik* 1970-ben megjelent írása⁴¹⁴ szintén a fentebb olvasott szempontok alapján gyűjti össze a szemle statikus részében a nyomrögzítést megelőzően átgondolandó kérdéseket. A szerző kiegészíti azzal az érveléssel, hogy a helyszínt centri-

⁴¹⁰ Illár Sándor et al.: *Krimináltaktika*. Budapest, BM, 1983. 36.

⁴¹¹ Illár et al. (1983): i. m. 48.

⁴¹² Barta Sándor et al.: *Krimináltaktika I.* Budapest, Rendőrtisztví Főiskola, 1993. 47.

⁴¹³ Anti et al. (2001): i. m. 150.

⁴¹⁴ A krimináltechnikai helyszíni munka szisztémája: *Forum der Kriminalistik*, kivonatos közlés az 1970/12. számból. *Belügyi Szemle*, 9. (1971), 5. 113.

petális vagy centrifugális módszerrel kell feldolgozni, valamint felhívja a figyelmet a helyszíni nyomértékelés nyomozásban betöltött fontos szerepére, és kiáll a gondolati rekonstrukció feltétlen szükségessége mellett is.⁴¹⁵ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szemletevékenység során a szemle tárgyát spirálisan dolgozza fel, így például egy helyiséget vagy a közepétől kifelé (bármelyik irányban) vizsgál át és dokumentál, vagy pedig kívülről kezd, és úgy halad a középpont felé.

Michael A. Knox szerint ezen a ponton még nem szabad semmilyen teóriát felállítani. Véleménye szerint a bűnügyi helyszínelés három különböző folyamatra osztható:

1. *Nyomozás.* Egy bűnügyi helyszínt dokumentálni kell, és fizikai bizonyítékokat keresni az adott bizonyíték jelentőségére való tekintet nélkül. Ezen folyamat során fényképeket kell készíteni, méréseket végezni, kereséseket és beszélgetéseket folytatni, információt gyűjteni. Ezen a ponton még nem szabad teóriákat felállítani a bűntény helyszínét illetően, hogy ne befolyásoljon a későbbiekben, vagy ne gátoljon abban, hogy további bizonyítékokat keressenek.

2. *Elemzés.* A bizonyítékokat külön-külön vagy csoportokra osztva kell megvizsgálni, és igyekezni kell megállapítani, hogy mit is lehet megtudni belőlük. Ez a szakasz főként a fizikai bizonyítékok elemzésével és tudományosan bizonyított tényekkel foglalkozik.

3. *Rekonstrukció.* Minden bizonyítékot, beleértve a vallomással szerzett és más, nem fizikai bizonyítékokat „egészként kell vizsgálni”, a környezetében kell értelmezni. Ez a szakasz még valószínűségekkel foglalkozik ismert tények helyett. Fizikai és pszichológiai bizonyítékokat is elemezni kell. A rekonstrukció alatt a kirakós minden egyes ismert darabját összerakják – állítja optimistán a szakember.⁴¹⁶

A gondolati rekonstrukció a helyszínen végrehajtott kriminalisztikai gondolkodás egyik alapköve, és mint ilyen, nélkülözhetetlen része a szemlestratégia meghatározásának. Azonban nem egyetlen és mindenható eszköze, hiszen mint minden munkamódszernek, ennek is megvannak a határai, amelyek Barta Endre gondolati rekonstrukcióról szóló írásaiban érintőlegesen szerepelnek ugyan, de véleményem szerint a jelentőségükhöz képest kis teret kapnak csupán. Barta megállapítása szerint más elkövetési módokat is figyelembe kell venni a verzió felállításakor, hiszen elképzelhető, hogy az elkövető idegességében vagy valamely zavaró körülmény miatt nem a bizottság által elképzelt módon cselekedett. A szerző szerint figyelemmel kell lenni arra is, hogy az elkövető nem kriminalista, így gondolatmenete a nyomozást végzők számára illogikusnak tűnhet. Ezért ajánlja, hogy a gondolati rekonstrukció során gondolkodjon a szemlebizottság „kicsit az elkövető fejével is”.⁴¹⁷

A gondolati rekonstrukció korlátait említi Fenyvesi Csaba is, aki az elkövető fejével történő gondolkodást és a gondolati rekonstrukciót külön említi a szubjektív helyszínvizsgálati módszerek között. Fenyvesi is felhívja a figyelmet arra, hogy a gondolati rekonstrukció jól alkalmazható módszer – amennyiben helyes. Meggyőződése szerint

⁴¹⁵ A krimináltechnikai helyszíni munka szisztémája (1971): i. m. 113.

⁴¹⁶ Michael A. Knox: A Philosophy of Crime Scene Reconstruction. *Crime Scene Journal*, 1. (2014), 1.

⁴¹⁷ Bócz (2004): i. m. 246.

a két módszer egymáshoz igen közel áll, a vizsgálat érdekességét az jelenti, hogy meg kell különböztetni szokásos és nem szokásos elemeket. A nem szokásos elemek egyedileg utalhatnak az elkövetőre. Korlátként említi, hogy amennyiben a szubjektív módszer csak egyetlen és téves verziót vesz alapul, akkor szinte önigazolás-szerűen megakadályozza más verziók tüzetes ellenőrzését a nyomkeresés során.⁴¹⁸

Álláspontom szerint a gondolati rekonstrukció a szemle kezdetén a helyszínbiztosító rendőr, a tanúk elmondása és a szemlebizottság-vezető, valamint a bűnügyi technikus korábbi tapasztalatai, továbbá a helyszíni észlelet alapján épül fel. Utóbbi elem a szemle statikus szakaszában szükségszerűen csak a *látható* elváltozásokból táplálkozhat, ezért végleges következtetés levonására nem alkalmas.

Fentiek alapján és tapasztalatom szerint három jól körülhatárolható körbe csoportosíthatók a gondolati rekonstrukció korlátai, amelyekkel a szemlebizottságnak a helyszínen számolnia kell, és ezek figyelembevételével kell kialakítania munkastratégiáját, valamint történeti és alapverzióját egyaránt.⁴¹⁹

A gondolati rekonstrukció alkalmazhatóságának egyik korlátja az, amikor *az elkövető idegességében teljesen illogikusan cselekszik*. Mondhatnánk azt, hogy cselekménye „nem életszerű”. Abban az esetben, ha nem bűnöző életmódot él, vagy a cselekmény végrehajtása során érzelmileg motivált, esetleg valamilyen külső, zavaró körülmény befolyásolja, nem biztos, hogy az eseménysor a szokásos módon, logikusan zajlik. Ez azért lehet fontos, mert ha ilyen körülményt tapasztal a szemlebizottság, az nem jelenti azt, hogy a cselekmény azon a módon nem történhetett meg, csupán azt jelenti, hogy ez a lehetőség is további vizsgálatot igényel (például ennek megfelelő célirányos nyomkutatót a szemle dinamikus szakaszában).

A gondolati rekonstrukció alkalmazhatóságának másik korlátját jelentheti, ha *az elkövető direkt megtévesztő módszereket alkalmaz*.

Az ilyen helyszíneket nevezzük szándékosan változtatott vagy koholt helyszíneknek.⁴²⁰ Előző esetben az elkövető azért változtatja meg a helyszínt, hogy a felderítést tévútra vigye, így célja, hogy a hatóság ne tudja meg, valójában mi és miért történt, tehát bármely más – a valósággal ellentétes – verzió felállításának elérése a célja. Koholt helyszín létrehozása esetén annak tudatos beállítása történik, azaz a cél nem az egyszerű félrevezetés, hanem annak elhitése, hogy az események pontosan a helyszínen tapasztaltak szerint történtek, így a szándék arra irányul, hogy a hatóság szemlét lefolytató tagjaiban egy konkrét történeti verzió fogalmazódjék meg.

Tapasztalataim szerint ilyen direkt megtévesztő módszer az, ha olyan helyen végez kutatást az elkövető, ahol az nem életszerű, vagy épp ellenkezőleg, olyan helyeken, ahol az a célja eléréséhez nem szükséges. Sokszor előfordul hiba a gyakorlatban az, ha egy helyiségben vagy annak egy részében – ellentétben a többi helyiséggel – nincs kutatási nyom, akkor a szemlebizottság vélelmezi – sőt alkalmanként le is írja –, hogy az elkö-

⁴¹⁸ Fenyvesi (2009): i. m. 12.

⁴¹⁹ Gárdonyi Gergely: A gondolati rekonstrukció korlátai. *Belügyi Szemle*, 61. (2013), 10. 65–71.

⁴²⁰ Anti et al. (2001): i. m. 130.

vető az adott helyen nem járt. Ez súlyos szakmai hiba, hiszen ha egy adott helyen nincs is ilyen nyom, önmagában ezen tény alapján nem jelenthető ki, hogy az elkövető abban a helyiségben vagy annak egy részében nem járt. Ezt a vélelmet a dinamikus szakaszban nyomkutatással meg kell erősíteni vagy ki kell zárni!

Angyal Miklós ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a cselekmény láncolata ebben az esetben nem lesz koherens, vagy pedig kiderül, koholt (elkövető nélküli) helyszínnel áll szemben a szemlebizottság.⁴²¹ Én azt gondolom, hogy egy egyszerű gondolatra felfűzött, logikusan felépített elkövetői „legenda” igenis meg tudja téveszteni a szemlebizottságot (például a cselekmény motivációja tekintetében, de akár az elkövetés módja kapcsán is) úgy, hogy arra a hatóság tagjai nem jönnek rá, vagy csak az eljárás egyéb adataiból derül fény az elkövetés valós körülményeire.

Meg kell említeni a véletlent is mint a felderítést elősegítő vagy éppen nehezítő körülményt, amelyre Károly Endre utal, amikor azt írja, hogy „a véletlenek rendkívüli befolyással lehetnek a bűncselekmények felderítésére, különösen azért, mert a cselekmény elkövetésének, vagy oly módon történő elkövetésének, ahogy az valóban megtörtént, hiányoznak a logikai indokai. Ezek hiánya pedig megnehezíti a bűncselekmény rekonstrukcióját”.⁴²²

A gondolati rekonstrukció harmadik korlátja az, ha a helyszínen tapasztaltakat helyesen észleli a szemlebizottság, azonban *a tényekből rossz következtetést von le*.

Ennek oka lehet a szemlebizottság tagjainak tapasztalatlansága vagy éppen rutinszerű szemletevékenysége. De előfordulhat olyan eset is, amikor a legnagyobb körültekintés mellett születik egy olyan történeti verzió a szemle során, amely a rossz következtetés miatt viszi helytelen irányba a nyomozást.

Ilyen helytelen következtetés lehet, ha a nyílászárók zárt állapotából és a zárok sértetlenségéből arra az egyértelmű és megdönthetetlen következtetésre jut a szemlebizottság, hogy a lakásba külső behatolás nem történt, holott ezen tények alapján legfeljebb csak annyi állapítható meg, hogy erőszakos behatolás vélhetően nem történt, a behatolás ténye ennyi információ birtokában nem zárható ki.

A szemle során, közvetlenül a tájékozódást követően, a szemle statikus szakaszában végrehajtott, az elkövetés gondolatbeli lejátszásán alapuló szemlemódszer hasznos és nélkülözhetetlen akkor, ha az helyesnek bizonyult, és ez utóbb igazolódik. Ha azonban az eljárás későbbi szakaszában bármikor bebizonyosodik, hogy a gondolkodásmód helytelen volt, az események nem úgy folytak le, ahogy azt a bizottság legjobb tudása szerint végiggondolta, akkor ennek a módszernek a korlátok nélküli alkalmazása végső soron a teljes nyomozás sikertelenségét eredményezheti.

A helyes módszer az, ha a szemlebizottság az általa végiggondolt lehetséges eseménysort követve dolgozza fel a bűncselekmény helyszínét. Emellett azonban egyetlen pillanatra sem zárja ki annak lehetőségét, hogy a történeti tényállás nem az, mint amit

⁴²¹ Angyal Miklós: Felemás korlát. Reflexiók Gárdonyi Gergely: A gondolati rekonstrukció korlátai című tanulmányára. *Belügyi Szemle*, 2013/10. *Belügyi Szemle*, 62. (2014), 3. 112.

⁴²² Károly Endre: A kriminalisztikai gondolkodás. *Belügyi Szemle*, 6. (1968), 5. 36.

vélelmez. Továbbra is érzékeny marad tehát a jelekre, befogadó marad azokra az adatokra, információkra, amelyeket a szemle során kap mind a párhuzamosan folyó adatgyűjtés, kihallgatás stb. révén, mind pedig a szemle dinamikus részében önmaga által felfedezett elváltozások kapcsán. A gondolati rekonstrukció ugyanis nem több, mint egy munkastratégia, egy helyszínfeldolgozási módszer, jobb esetben pedig egy történeti verzió, amelyet új adatok felmerülése esetén módosítani kell. A gondolati rekonstrukció csak orientál, nem alkalmas a végleges konklúzió levonására.

Ha azonban csak a gondolati rekonstrukcióra hagyatkozik a bizottság, és az új adatokat nem fogadja be, így szükség esetén a stratégiát annak megfelelően nem módosítja, akkor olyan nyom- és anyagmaradvány-rögzítési lehetőségeket szalaszt el, amelyek később már nem pótolhatók. Ahogy a szemle lefolyása közben sikerül a látens nyomokat, anyagmaradványokat előhívni, úgy kell folyamatosan ellenőrizni – és szükség esetén módosítani – a szemlestratégiát (és akár a történeti verziót is).

Ez a módosítási lehetőség gyakran kényszer is, hiszen ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy a gondolati rekonstrukció a statikus szakasz végén, közvetlenül a dinamikus szakasz kezdete előtt lefolytatandó tevékenység, amely közben és eredményeképpen a helyszínt kriminalisztikai számozással kell ellátni,⁴²³ akkor belátható, hogy a dinamikus rész folyamán sok olyan adathoz juthatunk hozzá, amely a gondolati rekonstrukció során még nem állt rendelkezésünkre.

Ilyen például a szemle részét képező halottszemle, amely számos kulcskérdésre adhat választ, úgymint: a halál oka és beálltának ideje, a holttest *postmortem* mozgatása, a sérülések száma és jellege, valamint az azokat okozó tárgy tulajdonságai stb.

Ezek az információk is a korábban említett dinamikus szakaszbeli nyomkutatás eredménye folytán és egyéb nyomozati adatok mellett módosíthatják a történeti verziót.

A gondolati rekonstrukció szerepe óriási, hiszen a rosszul megválasztott szemlestratégia később már nem pótolható bizonyítékok elvesztéséhez vezethet. Erre utalt Herke Csongor is, amikor azt mondta: azzal, hogy a rendőr a helyszínen értékeli a nyomokat (mi releváns, és mi nem), egy fontos tevékenységet végez, mert ez lesz a bizonyítás alapja. Ez egy ténymegállapítás, de ott van mögötte a szakmai értékelés.⁴²⁴

A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának jellemzője, hogy foganatosításuk általában – eljárásjogi és kriminalisztikai értelemben egyaránt – halaszthatatlan módon indokolt, továbbá hogy kényszerintézkedés is társulhat hozzá, valamint a felkutatásukat pontosan dokumentálni szükséges.⁴²⁵

Összefoglalva tehát: a gondolati rekonstrukció segít a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásában, azonban annak korlátait szem előtt kell tartani, amelynek legjobb mód-

⁴²³ Bócz (2004): i. m. 246.

⁴²⁴ Antal Szilvia: Kriminalisztika a gyakorlatban (Beszámoló az Országos Kriminológiai Intézetben 2005. november 8-án megtartott kerekasztal-beszélgetésről). *Ügyészek Lapja*, 12. (2005), 6. 36.

⁴²⁵ Gödöny (1968): i. m. 327–328.

szere az, ha minden lehetséges verzió mentén végighaladva folytatja le a hatóság tagja a kutatást.

5.2. Nyomkutatási terv felállítása

Fel kell állítani a nyomok felkutatásának sorrendjét, készíteni kell gondolatban egy nyomkutatási tervet. Ennek során az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

a) Időjárási viszonyok.

Az időjárási viszonyok hatására a szabadtéren lévő egyes nyomok megrongálódhatnak, megsemmisülhetnek (például esőre álló időben az úttesten lévő lábbelinyom rögzítése előnyt élvez).

b) A felderítés szempontjai.

Tekintettel arra, hogy a szemle nemcsak a bizonyítást, hanem a felderítést is elősegíti, azokat a tárgyakat vagy nyomokat, anyagmaradványokat, amelyek a forrónyomos üldözést támogatják, előnyben kell részesíteni (például mobiltelefon, határidőnapló rögzítése és elemzése).

c) A kontamináció veszélye.

A kontamináció veszélye a helyszíni munka előrehaladtával folyamatosan növekszik, így a könnyen kontaminálódó tárgyakat, nyomokat és anyagmaradványokat a sorrend felállításánál preferálni kell (például az elkövető által jó eséllyel használt, mozgási útvonalon eldobott fészítővas a szagminta rögzítése miatt előnyt élvez).

d) Az idő múlása.

Nem kell a kontaminációs tényezőnek fenyegetnie az egyes nyomokat és anyagmaradványokat, elég az idő múlása, amelynek következtében gyorsan megrongálódnak, megsemmisülnek (például biológiai anyagmaradványok).

A fentiek mérlegelését követően azonnal dönteni kell a nyomkutatási sorrendről, hiszen ez alapjaiban határozza meg a szemlebizottság munkájának menetét. A döntés előtt javasolt a szemlebizottság tagjainak egymással konzultálni, azonban dönteni a szemlebizottság vezetőjének kell.

A helyszínt az alábbi sorrendben érdemes feldolgozni, ha különös preferencia nem indokolt:

- *első körben:* holttest (ha van); szaganyagmaradványok, DNS és egyéb biológiai anyagmaradványok, lábnyomok;
- *következő körben:* mikroméretű anyagmaradványok, daktiloszkópiai nyomok, eszköznyomok, egyéb nyomok.

A szemle során minden olyan helyet vizsgálni kell, amellyel az elkövető érintkezhetett. A nyomkutatás és nyomrögzítés során lehetőség szerint úgy kell megválasztani a módszereket, hogy azok ne zárják ki a nyom vagy anyagmaradvány további, más módszerrel történő vizsgálatát. Ennek érdekében egy releváns nyomhordozó felület vagy anyagma-

radvány felkutatása, rögzítése előtt számba kell venni más módszerek alkalmazásának lehetőségét is.

Ennek során végig kell gondolni:

- a *technikai lehetőségeket*, amelyek pontosan meghatározzák, hogy milyen módszerekkel kísérhető meg a nyom, anyagmaradvány rögzítése (egy nyom, anyagmaradvány előhívására, rögzítésére több módszer lehetséges, de hiába lenne célszerű például több típusú optikai nyomkutató eszközt használni, ha az a helyszínen nem érhető el);
- a *szakértés fokát*, amely az előző eseten túl további feltétele a modern technika alkalmazásának (például nem elég, hogy megfelelő technikai felszerelés áll rendelkezésre a helyszínen, hanem azt kezelni kell, amihez adott esetben speciális szakismeret szükséges);
- a *nyomvizsgálat (szakértői munka) lehetőségeit*, azaz egy egyszerű megítélésű ügyben vélhetően nem lesz sem idő, sem pénz arra, hogy elhúzódó, költséges szakértői vélemények készüljenek, ezért más, olcsóbb és gyorsabb módszerrel kell nyomot kutatni (például fizikai nyomkutatót kell végezni, és nem indokolt eredetben csomagolni, majd több szakértőt kirendelni az adott tárgy vizsgálatára);
- az *időjárási viszonyokat*, amelyek befolyásolhatják az elérni kívánt eredményt (például szakadó esőben nem javasolt szabadtéren *blue star* eljárással vérgyanús szennyeződés után kutatni);
- a *felderítési szempontokat*, amelyeknek megfelelően azt a módszert kell választani, amelyik a forrányomos felderítést leginkább támogatja (például a tettes mobiltelefonját gyorsan szeretné a nyomozó tanulmányozni, ezért az azon történő nyomkutatót hamarabb kell végrehajtani).

Az utolsó két szempont a nyomkutatósi terv összeállításánál is szerepelt, ami nem véletlen, hiszen ez a két tényező jelentősen befolyásolja a szemle eredményességét.

6. Főbb teendők a szemle statikus szakaszában

A szemle két szakaszra osztható, ami már frázisszerű tény szakmai körökben. Az első szakasz az úgynevezett összképrögzítő szakasz, amikor a szemle megkezdésekor talált állapotot rögzíti a szemlebizottság. Ez azt jelenti, hogy ez a kiinduló állapot dokumentálásának szakasza. Ilyenkor készül a jegyzőkönyvnek a leíró része, amely részletesen tartalmazza a szemmel látható nyomokat, anyagmaradványokat, elváltozásokat. Ennek rögzítése a jegyzőkönyvön túl fényképfelvételen és jó esetben videófelvételen, valamint a könnyebb áttekinthetőség érdekében helyszínrajzon történik.

A való életben ez gyakran órákat vesz igénybe, hiszen ugyanazt az elváltozást (például egy betört ablaküveg) le kell írni a jegyzőkönyvbe, le kell fényképezni, videózni és le is kell rajzolni (a méretarányos rajz nyilván nem a helyszínen készül, de a méreteket fel kell venni, hogy a későbbiekben a helyszínrajz elkészülhessen).

Annak érdekében, hogy mindeközben a felderítés támogatása végett adatokat lehessen gyűjteni (különösen, ami a holttestet és környezetét illeti), érdemes közlekedési útvonalat kijelölni, amellyel a bejáratától a holttestig el lehet jutni, azaz ezen a szakaszon felkutatni a nyomokat, anyagmaradványokat, azokat rögzíteni. Ez azonban már a szemle következő szakaszának megkezdését jelenti.

6.1. Helyszínvizsgálati módszerek

Alapvetően két helyszínvizsgálati módszer ismeretes. Mindkét módszert annak érdekében alkalmazzák, hogy a szemletárgy vizsgálata során semmi se maradjon ki.

Az egyik a *spirális módszer*, amely spirális alakban (jobbról vagy balról indulva) vizsgál át egy helyiséget. A másik a *szektoros módszer*, amelyet rendszerint robbanásos, robbantásos helyszíneken alkalmaznak, ahol szektorokat alakítanak ki, ezeket betűvel vagy római számmal látják el, és az egyes tárgyak helyzetét az adott szektorban vizsgálják.

Az alábbi módszerek hazánkban nem ismertek vagy ritkán használatosak, de a tengerentúlon alkalmazzák őket, és mivel itthoni alkalmazásuk semmilyen hazai kriminalisztikai szabályt nem sértene, megfontolásra érdemesnek tartom.

1. A *fonalas módszer (strip search)* egy rendkívül hatékony módszer. Leggyakrabban kültéri helyszíneken használják, amikor nagy területet dolgoznak fel (például olyan klasszikus helyszíneken, mint az udvarok és a parkolók. A bizottság egy sávot jelöl ki egy olyan terület alapján, amelyet a helyszíni körülmények között egyetlen személy képes funkcionálisan értékelni (azaz ne legyen túl széles, és ne takarja ki tereptárgy). Figyelni kell, hogy a keresés közben vizuálisan megőrizzék az irányvonalukat. A kereső rááll egy külső sávra, és lefelé mozog azon a sávon. A kérdéses terület végére érve megfordítja az irányt, és folytatja a következő szomszédos sávot. A folyamat addig ismétlődik, amíg a teljes területet ilyen módon végig nem vizsgálta. Tulajdonképpen a helyszínt szélesebb,

egymással párhuzamos sávokra osztják és az egyes sávok végén mindig átfordulnak a következő sávra (mint a traktor, amelyik szánt).

2. A *vonalas módszer* (*line search*) a fonalas módszer egyik variációja. Az egyik legfontosabb különbség a két módszer között a végrehajtók száma. A fonalas módszer-nél az átvizsgálást megkezdheti egy vagy két helyszínelő, míg a vonalas keresésnél a keresők egy nagyobb csoportja sorakozik fel a vonalon egyszerre egy irányban, és úgy hajtja végre a keresést. (Ezt hazánkban általában csapaterő bevonásával alkalmazzák közrendvédelmi szakemberek vezetőik irányításával, és kutatóláncnak nevezik – ez nem módszere a bűnügyi helyszín feldolgozásának, inkább a terepen hagyott tárgyak vagy holttestek felkutatásakor használatos.) A keresők száma fontos, és persze függ a terep-viszonyoktól. Ez a módszer különösen jól használható kültéren, egyenetlen terepen. Az egyik legnehezebb feladat eközben, hogy a csoport együtt mozogjon. A keresőknek a leghasznosabb kereső által beállított ütemben haladva kell a feladatot végrehajtaniuk. A módszer lehetővé teszi a megtalált tárgyak megjelölését oly módon, hogy a keresősor mögött mennek a helyszínelők, és rögtön a megtalálás után jelölik is a tárgyi bizonyítási eszközöket. Akár vállvetve, akár karnyújtásnyira mennek egymástól a keresők a vonalban, az egyik ember elmozdulása könnyen azt eredményezi, hogy egy területet figyelmen kívül hagynak, vagy a vonal egy részét elfordítják kifelé vagy befelé. Ennek megakadályozása érdekében a vonalkereséshez általában egy vagy több felügyelőre van szükség, hogy figyelje és irányítsa a sor különböző feleinek tempóját. Egyenletes terepen vagy városi környezetben a vonalkeresés könnyen vezérelhető. Minél egyenetlenebb a terep, annál nehezebb lesz irányítani. Sajnos, ahogy a terep egyre durvábbá válik, a vonalkeresés lehet az egyetlen hatékony módja annak, hogy magabiztosan keressünk egy ilyen területen.

3. A *rácsos módszer* a fonalas módszer egy másik variációja. Ahelyett, hogy a keresési területet egyetlen irányban orientált sávokra korlátozzák, a területet két sávra vagy több sávra osztják, amelyek 90 fokos szöget zárnak be egymással. Az ilyen módon történő felosztás után a kereső minden sávkészletet ugyanúgy kezel, mint a normál fonalas keresésnél. Indulás egy másik sávon, a kereső felfelé, majd lefelé mozog a sávokon, amíg el nem éri a vizsgált terület túlsó oldalát. Ezen a ponton a kereső megkezdí a második átvizsgálást a második sávkészlet használatával, amely merőleges az elsőre. A rácsos módszer azt eredményezi, hogy egyetlen kereső egy második pillantást vethet az összes kiértékelt területre (csak éppen merőlegesen a korábbi vonalra), és önmagában is gyakran megváltoztatja a keresőnek a területről alkotott képét (más perspektíva), ami hatékonyabb keresést biztosít.

4. A *zónás módszer* (*zone search*) két variációt alkalmaz. Ez a hazai szektoros módszernek felel meg, és elsősorban gépkocsik szemléje során használják, amikor külön zónákkal jelölik a gépkocsi egyes üléseit és annak környezetét, a motorteret és a csomagteret, valamint az autó négy oldalát. Az itt gyűjtött nyomokat, anyagmaradványokat ezekhez a zónákhoz tartozónak jelölik meg. Ez a módszer általában elegendő átfedést biztosít ahhoz, hogy elkerülhető legyen olyan tárgyak kihagyása, amelyek az ülések között vagy alatt helyezkedhetnek el egy szomszédos zóna közelében. A zónás módszer

hasznossága az, hogy megakadályozza a helyszínelő válogatás nélküli mozgását egyik érdekes pontról a másikra (kihagyva így véletlenül releváns helyeket).

A másik módszer szintén a hazai szektoros módszernek felel meg, azonban annyiban eltér attól, hogy ez esetben a cél egy nagy kiterjedésű terület felosztása kisebb, kezelhető területekre, amelyeket azután más, korábban ismertetett módszerrel feldolgoznak. Azaz az egyes zónákon belül tovább kutatnak vonalas, rácsos, fonalas vagy spirál módszerrel. Az egyes zónákban egy-egy külön szemlebizottság végzi a kutatást. Gyakran alkalmazzák azt is, hogy felkockázzák a területet, és bal oldalon betűt, a merőleges oldalon számot alkalmazva minden egyes saroknak külön számot adnak (az így létrejövő négyzetrácsok esetében nem a négyzeteknek lesz például B1 jelük, hanem a metszéspontoknak, ugyanis a vonalakat látják el betű- vagy számjellel). Ez a módszer azért különösen praktikus, mert így nem kell a szalaggal kijelölt zónák között a szalagokat kerülgetni, hanem a metszéspontokon elhelyezett betű és számkombináció jelenti a viszonyítási pontot, amely alapján jól meg lehet határozni az egyes tárgyak helyzetét is. Ezt a módszert használják repülőgép-balesetek szemléje során is.

5. A „ponttól pontig” módszer (*point to point*). A ritkán alkalmazott módszer során a helyszínelő meghatározza, hogy milyen sorrendben kíván foglalkozni a vizsgálandó területekkel. A prioritás meghatározása után az útvonalat megtisztítják (tehát „feldolgozzák”) az elsődlegesen vizsgálandó terület felé, illetve magát a területet is (például a holttest szűkebb környezetét, ahol nyomokat, anyagmaradványokat kutatnak fel és rögzítenek). Amikor elkészültek, akkor a csapat megtisztítja az utat a következő vizsgálandó terület irányába, majd pedig magát a területet. Ezt a folyamatot addig ismétlik, amíg az egész területet fel nem dolgozták. Gyakorlat (és megfelelő szervezettség) hiányában a „ponttól pontig” módszer bizonytalan végrehajtást eredményez, ami nagyban növeli a hibalehetőséget.⁴²⁶

Akárhogy is, a szemle tárgyának vizsgálata során az a legfontosabb, hogy a kiválasztott módszerben legyen rendszer, azaz követhető legyen és következetes. Ez érvényes nemcsak a kutatásra (szemlére), hanem annak rögzítésére is.

Már a szemle statikus szakaszában levonható számos olyan következtetés, amely a tárgyak elmozdítása nélkül is árulkodik a sértett és az elkövető kapcsolatáról, információt ad az elkövető helyszínismeretére, az elkövetők számára, az eltulajdonított tárgyakból a célzatra vagy motívumra vonatkozóan, az elkövetők tapasztalatára, a cselekmény lefolyására, az elkövetés módszerére (ezen keresztül akár konkrét elkövetőre vagy elkövetői csoportra), az elkövetés idejére nézve stb.

Amennyiben ezek bármelyikét azonosítjuk, úgy a munkaverziókat ennek megfelelően kell kidolgozni, és ezek mentén kell a szemlét lefolytatni.

⁴²⁶ Ross M. Gardner – Donna R. Krouskup: *Practical Crime Scene Processing and Investigation*. Milton, CRC Press, 2019. 90–94.

Vákát

7. Főbb teendők a szemle dinamikus szakaszában

Tulajdonképpen ez az a szakasz, amikor már a tárgyak helyzetének dokumentálását követően megkezdődik azok elmozdítása, vizsgálata (nyomkutatási szakasznak is nevezik), és folytatódik a szemle a további, látens nyomok utáni kutatással. Itt végez a bűnügyi technikus optikai, fizikai és vegyszeres nyomkutatót a lehetőségekhez mérten és a krimináltechnikai ajánlások figyelembevételével.

Az úgynevezett kriminalisztikai számozás (fehér, fekete vagy újabban sárga színű számtáblákkal történő jelölés) célja, hogy a releváns tárgyak, nyomok, anyagmaradványok minden esetben kitűnjenek a környezetükből a fénykép- és videófelvételeken, továbbá ezek a számok kötik össze a szemle dokumentációjának egyes részeit, így a jegyzőkönyvet a fényképmelléklettel és a helyszínrajzzal.

A kriminalisztikai számokat célszerű minden esetben alkalmazni, ám a nagyobb kiterjedésű, különösen a homogén anyagokat, tárgyakat tartalmazó helyszínen használatuk létfontosságú. Érdemes belegondolni, hogy egy lövöldözés helyszínén, ahol tűzpárbaj alakul ki, mennyi homogén tárgy (lőszerhüvely) hever majd a területen. Ezek helyzetének későbbi vizsgálata kiemelt jelentőségű lesz a lövés leadási helyének, az elkövetők mozgásának rekonstrukciója során, ezért fontos utólag is jól azonosíthatóan ismerni ezek szemle során való elhelyezkedését. Mondjuk harminc darab lövőhüvelyt nem lehet másként megkülönböztetni, csak ha számokkal látják el őket. Semmi akadálya a betűkkel történő ellátásnak sem, ám ezeket ritkán, csak nagyobb helyszíneken alkalmazzák. A római számokat pedig a szektoros módszer alkalmazása során vetik be.

A szemlét ki kell terjeszteni, ha alaposan feltételezhető, hogy más helyeken, helyszíneken a cselekménnyel összefüggésben további releváns elváltozások, nyomok, anyagmaradványok lelhetők fel. Ilyen adatok a forrányomos felderítés során keletkezhetnek, előzményi adatokból következhetnek, a meghallgatás vagy a szemle során juthatnak tudomásunkra, annak eredményeiből (helyszíni adatokból) eredhetnek, következhetnek. Ilyenkor a szemlét folytatni kell a kiterjesztés helyén, a kriminalisztikai számozást folyamatosan javasolt alkalmazni, és a szemle eredményét ugyanazon jegyzőkönyvbe kell foglalni.

Fontos tapasztalat a nyomkutató szakaszt éjszakai szemlét követően nappal is megismételni, ugyanis nagyon sok olyan elváltozás nem észlelhető éjszaka (még kiváló megvilágítás mellett sem!), amely nappal nagyobb távolságból is jól látható.

Lényeges hozzátenni, hogy a szemle statikus és dinamikus szakasza a gyakorlatban ilyen élesen nem választható szét, azok keverednek, többször váltják egymást.

Az természetesen igaz, hogy a szemle a statikus szakasszal kezdődik, hiszen egy „kiinduló állapotot” mindenképpen rögzíteni kell, de előfordulhat az is, hogy menet közben érkezik olyan nyomozási adat, amely felborítja a nyomkutatói tervet, és ki kell terjeszteni a szemlét új helyszínekre is, ilyenkor azok vizsgálata is értelemszerűen a statikus résszel kezdődik.

Amennyiben a szemle során rögzítenek olyan anyagmaradványokat, amelyek sejtmeget tartalmazhatnak, úgy indokolt a véltlen személyi minta biztosításáról gondoskodni.

Erre 2022. március elseje óta a Be. kifejezetten felhatalmazást ad.⁴²⁷ Ennek következtében a szemle tárgyával kapcsolatba került (a helyszínen megfordult) valamennyi civil és hivatásos állományú nyomozó is köteles mintát adni. A vétlen személyi mintavétel azért fontos, mert a DNS-alapú azonosítás területén egyre nagyobb hatékonyságú, egyre érzékenyebb módszerek dominálnak évről évre, így a kisebb, kevesebb azonosításra alkalmas anyagmaradványt tartalmazó mintákból is érdemi eredményre képes technikai eljárások bevezetése több esetben okoz kontaminációt.

A szemle tárgyával potenciálisan érintkező vétlen személyek összehasonlító mintáinak biztosítása, majd vizsgálata jelentősen növeli a DNS-profil-azonosítás érdekében végzett vizsgálatok sikerességét a nyilvántartásban történő automatikus kerestetetés és ezáltal egy esetleges azonnali vagy később, egy személyi mintával történő azonosítás során.⁴²⁸ További fontos előny, hogy nem indul téves irányba nyomozás olyan személy után, aki egyébként az adott tárggyal okszerűen, nem a bűncselekménnyel összefüggésben került kapcsolatba, így a nyomozás szempontjából nem releváns személy. Lényeges előny az is, hogy kevert minta esetén, ha az egyik résztvevő DNS-profilját ismeri a szakértő, könnyebben határozza meg a másik személy DNS-ét (tudja, mi tartozik hozzá, és mi nem).

7.1. A halottszemle

Amennyiben a szemlével érintett területen holttest van, úgy annak vizsgálata elsődleges jelentőségű.⁴²⁹ A halott szemléje⁴³⁰ részét képezi a szemlének. Igazságügyi orvos szakértő bevonásával (vagy legalább egy orvos jelenlétében) indokolt lefolytatni. Büntetőeljárás keretében lefolytatott szemle esetén javasolt arra figyelni, hogy „a halál oka és körülményei vizsgálatánál, továbbá a kihantolásnál az az orvos, aki a meghalt személyt közvetlenül a halála előtt gyógykezelt, illetve a halál beálltát megállapította” nem vehet részt később az ügyben szakértőként.⁴³¹ Közigazgatási hatósági eljárásban kötelező orvos vagy legalább halottvizsgálati szaktanácsadó jelenléte⁴³² (aki orvos is lehet), amennyiben a hatóság álláspontja szerint az eredményes boncoláshoz orvos szakértő jelenléte

⁴²⁷ Be. 207. § (5) bek.

⁴²⁸ Anti-Gárdonyi (2020): i. m. 121.

⁴²⁹ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 39. pont.

⁴³⁰ „Halottszemle: a haláleset helyén vagy a holttest helyén lefolytatott szemle részeként a holttest külső vizsgálata, a holttesten lévő ruházat, valamint a holttesten és az azon lévő ruházatban található dolgok vizsgálata” [351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet a halottvizsgálatról és a halottakkal kapcsolatos eljárásról 1. § 4. pont].

⁴³¹ Be. 191. § (1) bek. d) pont.

⁴³² 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet (2) bek. szerint halottvizsgálati szaktanácsadó lehet

„a) az igazságügyi szakértői névjegyzékben igazságügyi orvostan szakterületre bejegyzett igazságügyi szakértő, b) a hatóság alkalmazásában álló, igazságügyi orvostan szakképesítéssel rendelkező olyan személy, aki e szakképesítése tekintetében szerepel az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartásában, vagy c) a halottvizsgálati szaktanácsadói névjegyzékben szereplő személy.”

szükséges, akkor annak részvételével kell a halottszemlét lefolytatni, írja a vonatkozó kormányrendelet – azonban az ORFK utasítás ezt kötelezővé teszi.⁴³³

Fontos, hogy mindkét eljárás keretében be kell tartani a kriminalisztikai ajánlásokat. Ennek az az oka, hogy amennyiben a közigazgatási hatósági eljárásban végzett szemle során bűncselekmény gyanúja merül fel, akkor az ügyet meg kell szüntetni, és meg kell indítani a büntetőeljárást, így a közigazgatási hatósági eljárásban folytatott szemle eredményeinek egy esetleges büntetőeljárásban felhasználhatóknak kell lenniük.⁴³⁴

A halottszemle során a bűnügyi technikus elkészíti a holttestről a fényképfelvételeket, amelyek között olyan felvétel is szerepel, amelyen a holttest teljes terjedelmében látható, a bizottságvezető pedig leírja a holttest megtalálásának körülményeit, és megadja a jegyzőkönyvben a holttest leírását (helyzetét, ruházatát, látható sérüléseit, egyéb releváns elváltozásokat).

Megtörténik a holttestről a szükséges nyomok, anyagmaradványok biztosítása (például mikroméretű anyagmaradványok a holttest ruházatáról). Amennyiben a holttest szemléje a helyszínen zavartalanul elvégezhető, úgy azt ott kell elvégezni – a kegyeleti érzések tiszteletben tartásával.

Amennyiben ott nem végezhető el, úgy a szemlét fel kell függeszteni, és be kell szállítani a holttestet a halottasházba,⁴³⁵ majd pedig vissza kell térni a helyszínre a szemle befejezése céljából (a gyakorlatban előfordulhat, hogy a halottszemlét külön bizottság végzi el, így a két munka párhuzamosan végrehajtható).

A halottszemle keretében a halottvizsgálati szaktanácsadó – a bizottságvezető utasítása alapján és általa meghatározott szemleszakaszban – elvégzi a halottszemlét, amelyet a bűnügyi technikus szakaszonként fényképfelvételen, a bizottságvezető pedig jegyzőkönyvben dokumentál (javasolt a halottszemléről videófelvételt is készíteni, így ugyanis egyben, folyamatosan nyomon követhetők a halottszemle során történtek).⁴³⁶

A halottszemle során a holttestet le kell vetkőztetni⁴³⁷ annak érdekében, hogy a holttest orvos szakmai és kriminalisztikai vizsgálata lehetővé váljon. A rajta lévő sérüléseket, elváltozásokat, valamint egyéb, személyazonosításra alkalmas jeleket részletesen rögzíteni kell mind metrikus fényképfelvételen, mind pedig jegyzőkönyvben (lehetőleg helyszínrájon is). A vetkőztetés során figyelemmel kell lenni a kegyeleti érzésekre.⁴³⁸

A halottszemle végén a halottvizsgálati szaktanácsadónak (ma még jellemzően az orvosnak) az alábbi kérdések tehetők fel:

- a halál módjára, idejére és feltehető okára vonatkozóan;
- a halál bekövetkezésének időpontjára vonatkozóan;

⁴³³ 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet 12. § (5) bek.; 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 40. és 45. pont.

⁴³⁴ 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet 25. § (1) bek.; 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 34. pont.

⁴³⁵ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 28. és 43. pont.

⁴³⁶ Megfelelve ezzel a Be. 207. §-ban említett rekonstrukció követelményének, közigazgatási hatósági eljárás esetén pedig 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 29. pont.

⁴³⁷ 351/2013. (X. 4.) Korm. rendelet 13. § (3) bek.

⁴³⁸ 24/2014. (VII. 11.) ORFK utasítás 6. pont.

- a ruházat elváltozásai a testen levő sérülésekkel megegyeznek-e vagy attól eltérnek-e;
- a helyszínen vagy a holttest környezetében talált tárgyak, anyagok az adott sérülés vagy a halál előidézésére alkalmasak lehettek-e;
- a holttest helyzetét megváltoztatták-e, illetve a holttest helyzete és az észlelt helyszín megfelel-e az elkövetési módnak és az elkövetés helyének.

Továbbá segítséget nyújt a holttesten és a környezetében található mindazoknak a nyomoknak és anyagmaradványoknak a felkutatásában, biztosításában és rögzítésében, amelyek a haláleset tisztázásához szükségesek és arra jellemzők lehetnek, valamint indokolt esetben a holttestből vér- és vizeletmintát vesz, és azt a hatóságnak átadja.

A fenti kérdéseket a szaktanácsadónak, szakértőnek fel is kell tenni! Nem elegendő tehát, ha a halál oka és a halál ideje kapcsán nyilatkozik az orvos.

További figyelmet kell fordítani arra a tényre, hogy önmagában az orvos nyilatkozata az idegenkezűséget illetően csak egy – kétségkívül megalapozó és fontos –, de nem végleges vélemény a hatóság számára a szemle során. Tehát amennyiben a szemlebizottság vezetője úgy dönt egyéb kriminalisztikai körülmények miatt, hogy az orvos álláspontjával ellentétesen nem ítéli az adott halálesetet idegenkezűnek, vagy épp ellenkezőleg, az orvos álláspontja szerinti természetes okú vagy rendkívüli halálesetet idegenkezűnek ítéli, akkor azt megteheti a nyomozó hatóság tagjaként. Döntését természetesen indokolnia kell.

A gyakorlatban inkább az szokott előfordulni, hogy egyes eseteknél a természetes okú halált rendkívüli halálesetnek vélik. Ritkán fordul elő, hogy a szemlebizottság és az orvos más álláspontra helyezkedik, ugyanis a halál körülményeinek megítélése általában egyértelmű, illetve azért is, mert gyakran a rendkívüli halálesetek megítélésben nem jártas szemlebizottság túlzottan hagyatkozik az orvos véleményére, és nem mer ellentmondani annak. Az én praxisomban két esetben kellett ellentmondani az orvos véleményének, ebből egyik esetben az orvos természetes okú halálnak minősített egy gyógyszermérgezett esetet (véleményemet a toxikológiai vizsgálat kilencven nap múlva megerősítette), a másik esetben pedig – és ez komolyabb véleménykülönbség volt – természetes okúnak minősített egy idegenkezű cselekményt. Történt ugyanis, hogy Budapesten a Normafánál hajléktalanok tanyáján találtak egy holttestet ülő állapotban a bal emlő alatt egy kisebb sérüléssel, amelyből nyomásra szivárgott a vér. A jelen lévő igazságügyi orvos szakértő véleménye szerint a sérülés hámsérülés volt, nekem azonban az előzményi adatok alapján gyanúsak voltak a körülmények, ugyanis az adatgyűjtés során kiderült, hogy a tanyán több alkalommal történt rendőri intézkedés családi veszekedés miatt. Így a szemlét felfüggesztettem és beszállítottam a holttestet a halottasházba, ahol a soron kívüli boncolás megállapította, hogy a bal emlő alatti sérülés szúrt sérülés, elérte a szívet, és a sértett halálát okozta. Az ügy további pikantériája volt, hogy a boncolás során az egyik orvos szakértő első véleményében még a szúrt csatornát löcsatornának nézte, ugyanis az elkövetés eszköze egy másfél centiméter legnagyobb pengeszélességű tör volt. Az eszközt meg is találtuk kisebb kutatás után a bűncselekmény helyszínén, amelyen látnos vérgyanús szennyeződés volt kimutatható.

A halottszemle végén a holttest kezeire és lábaira papírzacskót kell húzni⁴³⁹ és azokat csukló-, illetve bokamagasságban elkötni, ugyanis csak így óvhatók meg a holttest végtagjain található anyagmaradványok (például a körmök alatt lévő elkövetői DNS) a kontaminációtól.

⁴³⁹ Fontos, hogy a csomagolóanyag szellőző legyen, ellenkező esetben ugyanis a biológiai anyagmaradványok befűlledhetnek, így további vizsgálatra alkalmatlanok lehetnek. Anti-Gárdonyi (2020): i. m. 109.

Vákát

8. A szemle eredményeinek rögzítése

A szemléről jegyzőkönyvet kell készíteni.⁴⁴⁰

Egyes esetekben, amennyiben a szemlén csak ügyész és/vagy a nyomozó hatóság tagja van jelen, a szemléről feljegyzés is készíthető.⁴⁴¹

A jegyzőkönyvet az eljárási cselekménnyel egy időben kell vezetni, kivéve akkor, ha a törvény az ettől történő eltérést megengedi. Ilyen eset áll fenn, amennyiben az eljárási cselekményről folyamatos kép- és hangfelvétel készül, és az eljárási cselekmény lefolytatásának körülményei, különösen a különleges bánásmódot igénylő személy kímélete ezt szükségessé teszi. Ebben az esetben a jegyzőkönyvet az eljárási cselekményt követően három munkanapon belül kell elkészíteni.⁴⁴²

A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának és rögzítésének minden esetben együtt kell megvalósulnia, így ezek külön tárgyalása legfeljebb elméleti síkon lehetséges. A tények rögzítése jogi és kriminalisztikai értelemben egyaránt megtörténik, így a két fogalom nem két külön tevékenységként értelmezhető, hanem egy tevékenység két oldalaként. A *kriminalisztikai rögzítés* megvalósulhat eredetben biztosítással vagy származékosan (jegyzőkönyv, fényképfelvétel, videófelvétel, hangfelvétel, helyszínrajz révén és egyéb modern képalkotó eszközök segítségével). Az *eljárásjogi rögzítés* célja, hogy igazolja a bizonyíték folyamatos létét, amely így alkalmas annak bizonyítására, hogy a bíró asztalán lévő bűnjeltárgy azonos a helyszínen lefoglalt tárggyal (vagy abból nyert mintával, nyommal). További célja, hogy az időközben beállt állagváltozás megállapítása lehetővé váljon, valamint az, hogy a tárgyi bizonyítási eszközök felkutatásának helye megismerhető és azonosítható legyen.⁴⁴³

A Be. 207. § (2) bekezdése szerint „a szemle alkalmával a bizonyítás szempontjából jelentős körülményeket részletesen rögzíteni kell”. Ilyen lényeges körülmény a talált állapot rögzítése és a tárgyi bizonyítási eszköz felkutatásának helye, módja, ideje, valamint tulajdonságai.⁴⁴⁴ Ez történhet eredetben vagy megtörténhet különböző tapadóanyagokon is, amely rögzítési módnak az a lényege, hogy a nyomok vagy anyagmaradványok természetbeni úton történő tartósításával azonosító tárgyakat biztosítson.⁴⁴⁵ A rögzítés

⁴⁴⁰ Be. 358. § (1) bek.

⁴⁴¹ Be. 361. § (6) bek.

⁴⁴² Be. 360/A. § (hatályos 2022. március elsejétől). A jogalkotó elsősorban nem a szemle szabályainak könnyítése, hanem a különleges bánásmódot igénylő személyek kihallgatása miatt vezette be a rendelkezést.

⁴⁴³ Vö. Kertész (1972): i. m. 253–254.

⁴⁴⁴ 204. § (1) bek. „Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy – ideértve az iratot és az okiratot is –, amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, így különösen az,

a) amely a bűncselekmény elkövetésének vagy a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza,

b) amely a bűncselekmény elkövetése útján jött létre,

c) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy

d) amelyre a bűncselekményt elkövették.”

⁴⁴⁵ Vö. Katona (1977): i. m. 119.

sokszor az eredeti nyom, anyagmaradvány megsemmisülésével és új létrehozásával jár, azonban a létrehozott „új” objektum a réginek hiteles tükörképe. Ilyenkor az eredeti tárgy helyébe lép a származékos bizonyíték, amelynek rögzítése ugyanolyan eljárási keretek között történik, mint az eredeti bizonyítéké.⁴⁴⁶

A rögzítés módja a leírással történő dokumentálás, amely jegyzőkönyv formájában ölt testet. A jegyzőkönyv és a tárgyi bizonyíték, amelyet rögzít, kéz a kézben járnak, és eljárásjogilag akkor értelmezhetők, ha együtt szerepelnek. Egyik hiánya esetén sem értelmezhető a másik önmagában, bizonyító jelentőségétől megfosztja – írja Kertész, és megjegyzi, hogy önálló eljárásjogi jellege ettől még megmarad, hiszen más személyi bizonyítékokhoz (szakértői vélemény, felismerésre bemutatás) kapcsolódik.⁴⁴⁷ Itt meg kell jegyezni, hogy csak ebben az egységben képes kapcsolódni – ezt nyilván Kertész Imre is így gondolja, még ha a megfogalmazásából nem is ez tűnik ki egyértelműen, hiszen ha a tárgyi bizonyíték származási helye jegyzőkönyvileg nem igazolható (feltételezve, hogy más forrásból sem igazolható), akkor az ügyben elveszítheti relevanciáját.

A rögzítés egyéb módjai a fényképezés, a videófelvétel, helyszínrajz (helyszínvázlat) készítése, amelyek kapcsán a hatályos törvény nem ad (vagy csupán „éppen” nem ad) egyértelmű eligazodást. A szemle eredményeinek rögzítését szabályozó Be. következetlensége még szembetűnőbb a többi bizonyítási cselekmény relációjában, amit a 2. táblázat szemléltet. (Megjegyzés: a különleges bánásmódot igénylő személyekre és a kiskorúakra vonatkozóan a Be. 85. § (1) bekezdés *j*) és *k*) pontok, valamint Be. 86. § (2) bekezdés *a*) és *b*) pont, a Be. 87. § (1) bekezdés *a*) pont, továbbá a Be. 96. § egyes rendelkezései szerint eltérő szabályok vannak hatályban.)

A szemle során „ha lehetséges és szükséges”, fénykép-, videó- és hangfelvételt, valamint helyszínrajzot kell készíteni. A jogalkotó „lehetséges” kitétele érthető, hiszen amennyiben nem áll rendelkezésre a nevesített technikai eszköz a szemlét végrehajtó szerv alkalmazottjánál, illetve az annak kezeléséhez szükséges személyzet, infrastruktúra stb., akkor a jogszabályszerű magatartás nem volna elvárható. A „szükséges” feltétel megteremti az elvi lehetőségét annak, hogy alsóbb szintű normában ezt a jogalkotó kibontsa, ami a korábbi szabályozással ellentétben jelenleg a 12/2018. (VI. 12) IM rendeletben részletesen megtörténik. A Be. bizonyítási cselekményekre vonatkozó közös szabályait olvasva pedig értelmezhetetlen, hogy az ott megfogalmazott eljárási cselekményeket (így a szemlét is) „lehetőség szerint” rögzíteni kell a fentebb említett eszközökkel. Így a rendelkezést a szemle esetében megismétli a jogalkotó, míg a bizonyítási kísérlet és a felismerésre bemutatás esetében itt közli e szándékát úgy, hogy a 213. § (1) bekezdésben már jelzi, a szemle szabályait e két bizonyítási cselekményre is „értelemszerűen” alkalmazni kell. Megállapítható, hogy a normaszöveg e tekintetben továbbra sem átgondolt.

⁴⁴⁶ Kertész Imre: A bizonyítékok. In Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I–II*. Budapest, BM Oktatási Főigazgatóság, 2004. 173.

⁴⁴⁷ Kertész (1972): i. m. 255. és vö. Kertész (2004): i. m. 174.

2. táblázat: A bizonyítási cselekmények rögzítésének szabályozása

	Szemle	Helyszíni kihallgatás	Bizonyítási kísérlet	Felismerésre bemutatás	Szembe-sítés	Műszeres vallomás-ellenőrzés
Be. 207–210. §	<i>Ha lehetséges és szükséges, kép- vagy hangfelvétel, illetve képet és hangot egyidejűleg rögzítő felvétel, rajz vagy vázlat</i>	Nincs rendelkezés	Nincs rendelkezés	Nincs rendelkezés	Nincs rendelkezés	Nincs rendelkezés
Nyer.	Nincs rendelkezés	Az eljárási cselekmény során készített helyszínrajzot, vázlatot, fénykép-, videó- vagy hangfelvételt a jegyző-könyvhöz kell csatolni	Az eljárási cselekmény során készített helyszínrajzot, vázlatot, fénykép-, videó- vagy hangfelvételt a jegyző-könyvhöz kell csatolni	Az eljárási cselekmény során készített helyszínrajzot, vázlatot, fénykép-, videó- vagy hangfelvételt a jegyző-könyvhöz kell csatolni	Nincs rendelkezés	Az eljárási cselekményt jegyző-könyvbe kell foglalni (a poligráfós vizsgáló feljegyzésével együtt)
Be. közös szabályok 213. § (4) bekezdés	<i>Lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni</i>	Nincs rendelkezés	<i>Lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni</i>	<i>Lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni</i>	Nincs rendelkezés	Nincs rendelkezés

Forrás: A szerző szerkesztése

A bizonyítási cselekmények között a szemlére irányuló kiemelt figyelem indokolt, hiszen mind közül ez az eljárás tekinthető a leggyakoribbnak, ezzel együtt pedig a legkülönbesebbnek az alábbiak miatt:

- a szemle során zajlanak a legtöbb speciális szakértelmet igénylő technikai eljárások, amelyek részletes bemutatása, bíró általi ellenőrizhetősége, figyelemmel kísérése (mint arra a Be. is utal)⁴⁴⁸ kiemelten indokolt;
- a szemle lefolytatása lehet időben és térben a legkiterjedtebb;
- a gyakorlat is azt mutatja, hogy csak ezen eljárási cselekmény során készül el rendszerint mindegyik dokumentációs forma együttesen;
- a legfontosabb érv pedig, hogy ennek során található potenciálisan a legtöbb bizonyítékforrás, amelynek rögzítését a lehető legszélesebb spektrumon el kell érni, hiszen az eredetben vagy származékosan tapadóanyagra vagy megmintázással rögzített bizonyíték megsemmisülése esetén csak ilyen módon biztosít-

⁴⁴⁸ Be. 207. § (2) bek.

ható továbbra is annak szakértői vizsgálata. Ugyanakkor komoly érdek fűződik ahhoz, hogy a bíró megállapíthassa, az adott tárgyi bizonyítási eszköz kétségkívül az adott helyszínről származik.⁴⁴⁹

8.1. Jegyzőkönyv

Molnár József a jegyzőkönyvet hagyományos, de elkészítésében folyamatosan megújuló rögzítési módszerként aposztrofálja.⁴⁵⁰ Pusztai a jegyzőkönyvet szintén hagyományos rögzítési módszerként jelöli meg monográfiájában.⁴⁵¹

A szemlével kapcsolatos első emlékek írásban születtek. 1861-ben Teleki László halála kapcsán készült az első sztereofénykép-felvétel (bűn)cselekmény helyszínéről. A szemle tárgyának leírása évszázadok óta megszokott rögzítési mód. Schreiber Dániel úgy fogalmaz a mintegy egy évszázada írott könyvében, hogy a szemle megtartásának kettős céljához mérten két okból kell a helyszín adatait rögzíteni: egyrészt azért, hogy a nyomozást vezető tisztviselő elé lehessen tární a helyszín teljes képét úgy, hogy a nyomozás később is irányítható legyen. Másrészt a büntetőeljárásban a bíró számára szemléletesen lehessen bemutatni a helyszín állapotát, és a bíró a helyszín adatainak rögzítéséből szerezzen mélyebb impressziót a bűncselekmény helyszínéről és annak lefolyásáról.⁴⁵²

A szemle leírásának vannak alakí és tartalmi követelményei, amelyeket a Be. 359. §-a tartalmaz, és amelyhez kapcsolódik a Nyer. 5–11. § rendelkezése is.

Pusztai nagyon szemléletesen összeállította azon szempontok listáját, amelyek együttes megvalósulása esetén a szemlejegyzőkönyv maradéktalanul megfelel a tartalmi követelményeknek:

- a) bárki, aki később elolvassa, képet alkothat magának a szemle tárgyról és annak az eljárás szempontjából releváns részéről, a megsemlélt körülményekről anélkül, hogy azokat más forrásból ismerné;
- b) a szemletárgy pontos méret- és alakviszonyai szerepelnek benne;
- c) az észlelés helyessége és az észlelés alapjául szolgáló tények kétséget kizáróan megállapíthatók;
- d) a leírás hitelességéhez kétség nem fér;
- e) egyértelműen csak a leírni kívánt jelenségre gondolhat az olvasó, azaz a jegyzőkönyv szövege nem szorul értelmezésre, de nem is tesz lehetővé értelmezést.

⁴⁴⁹ Vö. Katona (1977): i. m. 121.

⁴⁵⁰ Molnár József: A kriminalisztika tudománya 3. A helyszíni szemle kriminalisztikai szabályai. In Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* 34. Budapest, OKKI, 1997. 282.

⁴⁵¹ Pusztai (1977): i. m. 347.

⁴⁵² Schreiber Dániel: *A helyszín*. Budapest, Államrendőrség, 1924. 257.

A lefoglalással kapcsolatban a jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell az alábbiakat:⁴⁵³

- a) a bűnjel megjelölése, elektronikus adat lefoglalása esetén, ideértve a lefoglalás során az adathordozón rögzített adatok, programok megjelölését is, oly módon, hogy az adathordozó tartalma egyértelműen azonosítható legyen;
- b) a bűnjel mennyisége;
- c) a bűnjel értéke, ha az a büntetőügy szempontjából releváns;
- d) a bűnjel minőségi állapota;
- e) a bűnjel esetleges hiányossága;
- f) a bűnjel különös ismertetőjele;
- g) a bűnjel egyedi azonosításra alkalmas jellemzői;
- h) a bűnjel lefoglalásának helye és körülményei;
- i) a bűnjel tárolására vagy csomagolására szolgáló eszköz;
- j) a bűnjel megőrzésének módja és helye.

Egyetlen mondatban összefoglalva: a jegyzőkönyv alapján a szemle tárgyának „az ügy eldöntése szempontjából releváns ismérvei rekonstruálhatóak legyenek, mert a jegyzőkönyv csak így válhat az érdemi döntés alapjává”.⁴⁵⁴

Megállapításom szerint a jegyzőkönyv alaki követelményei gyakorlatilag a jogi szempontokat, a tartalmi követelmények pedig a kriminalisztikai szempontokat tartalmazzák.

A jegyzőkönyv részei:

1. Bevezető rész (hely- és időadatok, jogi minősítés, résztvevők neve és adatai, előzményi adatok, jogokra és kötelezettségekre történő figyelmeztetések helye);
2. Statikus rész (a szemle összképrögzítő szakaszában végzett munka leírása, a helyszín és környezetének részletes leírása. Hans Gross szerint semmit nem szabad a helyzetéből elmozdítani, amíg félreérthetetlenül nem történt meg annak leírása a jegyzőkönyvben);⁴⁵⁵
3. Dinamikus rész (a szemle nyomkutató szakaszában végzett munka részletes leírása, sikertelen nyom kutatás leírása, lefoglaló határozat kihirdetése);
4. Befejező rész (befejezés körülményei: hely- és időadatok, helyszín elhagyásának körülményei, észrevételek, indítványok).

A jegyzőkönyv készítésének számos *kriminalisztikai követelménye*, ajánlása van.

A szemléről készült jegyzőkönyv mindenekelőtt legyen *hiteles*. Tehát minden szempontból a valóságot tartalmazza, ez nagyon fontos követelmény. Ez természetesnek tűnik, azonban ha jobban megvizsgáljuk e követelményt, akkor gyakran találkozunk hiányosságokkal. Ilyen hiányosság az, ha a szemlebizottság vezetője nem rögzíti jegyzőkönyvben a sikertelen nyom kutatás eredményét, holott ez szükséges lenne.

⁴⁵³ 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 10. § (2) bek.

⁴⁵⁴ Pusztai (1977): i. m. 357.

⁴⁵⁵ Hans Gross: *Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen*. Graz, Leuschner & Lubensky, 1894. 114.

Bele kell írni a jegyzőkönyvbe, hogy például az alábbi felületeken végzett a bűnügyi technikus ujjnyomkutatást argenterátáporos eljárással, azonban az nem vezetett eredményre; és fel kell sorolni ezeket a helyeket. Így kevés energiával viszonylag gyorsan hitelesebbé tehető a jegyzőkönyv.

Ennek oka éppen a hitelesség követelménye, hiszen ezek a krimináltechnikai mozzanatok a szemlén megtörténtek, tehát a jegyzőkönyvben van a helyük. Ugyanis csak így biztosítható a Be. által előírt rekonstruálhatóság követelménye.

A hitelesség követelményéhez tartozik az is, hogy *nem szabad vélelmeket írni* a szemle jegyzőkönyvébe. Tehát csak olyan (látott, hallott, szaglással érzékelt, kitapintható stb.) tényeket és jelenségeket szabad rögzíteni, amelyek tapasztalhatók. Így nem fér bele a jegyzőkönyvbe tényként bevezetve az, hogy adott helyről tűnt el a sértett pénztárcája. Amennyiben ez nem a szemlén történt, úgy csak az előzményi részbe szabad felvezetni a sértett által elmondott információként.

A lefoglalt tárgyak, rögzített nyomok, anyagmaradványok, elváltozások részletes, mindenre kiterjedő leírása kiemelten fontos, egyrészt magának a tárgynak az eltűnése, megrongálódása esetén ad információt, másrészt pedig az adott tárgynak az azonosításában is fontos szerepet játszik.

Aminek azonban jogi relevanciája van, és a bizonyítástan szempontjából fontos, hogy a jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell:

- a felkutatott tárgy, nyom, anyagmaradvány megnevezését;
- a felkutatott tárgy pontos helyét;
- a felkutatás módszerét (például porozásos eljárás);
- a rögzítés módszerét (például eredetben, szilikonnal megmintázva);
- az objektum külső ismérveit (alakja, méretei, felirata, sorszáma stb.).

Gyakori hibák:

- sok esetben nem készül szemlejegyzőkönyv;⁴⁵⁶
- a jegyzőkönyv sablonos;⁴⁵⁷
- kifejezésmódjában pongyola,⁴⁵⁸ nem használja a terminológiát;
- a nyomkutatás leírása hiányos;⁴⁵⁹
- nem dokumentált a rögzített bűnjel eredete;⁴⁶⁰
- a ténymegállapítás helyett következtetéseket tartalmaz.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ Katona–Dobos (1967): i. m. 15.

⁴⁵⁷ Vö. Kátai Rafael: Taktikai ajánlások a helyszíni szemléhez. *Belügyi Szemle*, 60. (2012), 1. 65–83.

⁴⁵⁸ Illár Sándor: A helyszíni szemlejegyzőkönyv készítésének egyes problémái. *Belügyi Szemle*, 9. (1971), 12. 81.

⁴⁵⁹ Lovas László: A tudományos technika alkalmazásának tapasztalatai. *Rendőrségi Szemle*, 4. (1956), 10. 897.

⁴⁶⁰ Pusztai László: Húsz év múlva. *Belügyi Szemle*, 31. (1993), 3. 37.

⁴⁶¹ Illár (1971): i. m. 81.; Katona–Dobos (1967): i. m. 15–16.; László János – Torma László: A helyszíni szemléről készült jegyzőkönyvekről: hozzászólás „A helyszíni szemle jegyzőkönyv készítésének egyes problémái” című cikkhez. *Belügyi Szemle*, 10. (1972), 6. 65.

Ez utóbbi alapvető hiba. A magam részéről egyetértek Illár Sándorral, Katona Gézával, Dobos Jánossal, László Jánossal, Torma Lászlóval és Pusztai Lászlóval,⁴⁶² ha egy jegyzőkönyv – *adott jelenséggel kapcsolatban kizárólag* – következtetéseket tartalmaz, akkor az súlyos szakmai hiba.

A szemlejegyzőkönyvet 2022. március elsejétől nem kötelező megírni a szemlével egyidejűleg, hanem az három napon belül is elkészíthető (korábban ez alapkövetelmény volt).⁴⁶³ Igaz, hogy a szabályozás a különleges bánásmódot igénylő személyek kímélete céljából készült, és nem a szemle, hanem a kihallgatás miatt került bele a Be. rendelkezései közé, ugyanakkor számos esetben jól jöhet ez a szemle lefolytatása során is, nem elsősorban a nyomozó hatóság tagjainak kényelme, hanem éppen az ilyen személyek védelme érdekében.

Több esetben előfordul, hogy éjszaka kell szemlét lefolytatni egy kis méretű lakásban, ahol utána még a szemlejegyzőkönyvet is meg kell írni, amelynek elkészítése egy egyszerűbb szemle esetében tovább tart, mint maga a krimináltechnikai tevékenység. Eddig nem volt lehetőség arra, hogy a jegyzőkönyv ne készüljön el ott, a helyszínen hosszan zavarva ezzel a család és a gyermeke éjszakai pihenését, ez azonban már elérhető opció a nyomozó hatóság számára.

A jegyzőkönyvben rögzíteni kell a szemle tárgyának feltaláláskori helyzetét és állapotát, továbbá vizsgálni kell *a)* az érintett területre való behatolás, *b)* az ott történő mozgás, valamint *c)* a távozás szempontjából releváns helyeket, így különösen a nyílászárók, zárszerkezetek, biztonságtechnikai eszközök feltaláláskori helyzetét, állapotát, a rajtuk leképeződött sérüléseket, anyagmaradványokat. Továbbá a nyomok, anyagmaradványok felkutatását és rögzítését megelőzően a helyszín állapotát – utólag rekonstruálható módon – részletesen dokumentálni kell.

Rögzíteni kell tehát a *talált állapotot*, valamint a szemle során a nyomok és anyagmaradványok felkutatására és rögzítésére alkalmazott egyes fizikai és kémiai *eljárások meghatározó stádiumait* képfelvételen dokumentálni kell. Ez alól egyetlen kivétel van, amennyiben a szemle során a helyszínen tapasztalt körülmények, illetve a talált nyomok, anyagmaradványok vizsgálata alapján kétséges, hogy a cselekmény adott módon megvalósulhatott-e, a bizottságvezető ezzel kapcsolatos megállapításait külön jelentésben rögzítheti.

Ez nem jelenti azt, hogy a jegyzőkönyv készítőjének nem kell a szemle során észlelt tényekből következtetéseket levonnia,⁴⁶⁴ és ezeket nem kell átadnia a nyomozócsoport vezetőjének. Ellenkezőleg: kötelessége azt mihamarabb megosztani vele és leírni a szem-

⁴⁶² „A jegyzőkönyv célja nem a meggyőzés, hanem a pusztá leírás [...] a tárgyilagosság követelményéből fakadóan tilos a jegyzőkönyvben feltevéseket, elképzeléseket, meg nem állapított adatokat közölni.” Pusztai (1977): i. m. 359.

⁴⁶³ Petrétai Dávid: A bűnügyi helyszín a szabványosítási tendenciák és az új Be. tükrében. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 3. 16.

⁴⁶⁴ Z. Bernacsik: A helyszíni szemle alapján levonható következtetések: IX. Nemzetközi Kriminálisztikai Szimpózium, Berlin, 1973. február 5–10. *Belügyi Szemle*, 11. (1973), 6. 37–38.

lebizottság-vezető által készített úgynevezett külön jelentésében,⁴⁶⁵ majd azt a jegyzőkönyvhöz csatolni.⁴⁶⁶ Itt említhető még a korábban több helyütt említett elemző-értékelő munka szükségessége, a bizonyítás tárgyának és keretének meghatározása, a közvetett bizonyítékok felkutatása stb., amelyeket nem a jegyzőkönyvben kell szerepeltetni, és ezt a szemlére vonatkozó normák sem várják el.⁴⁶⁷

Összefoglalva: a jegyzőkönyvből tényszerűen és rekonstruálhatóan ki kell derülnie, hogy ki által, hol, pontosan milyen intézkedés és – a megfelelő indokolással ellátva – hogyan történt az eljárási cselekmény során.⁴⁶⁸ *Csak azt tartalmazhatja, ami az eljárási cselekmény során megtörtént* (azt viszont feltétlenül).

A rekonstruálhatóságot szolgálja a szemlejegyzőkönyv statikus része, amely a helyszín és tágabb környezetének leírását foglalja magában, valamint a dinamikus rész, amely a nyomok, anyagmaradványok rögzítésének menetét és eredményét (eredménytelenségét) tárgyalja. Ezt egészíti ki a helyszínrajz és a fényképmelléklet is.

8.1.1. E-jegyzőkönyv

Az egységes szemlejegyzőkönyvek elérését szolgálja az az elsőként 2016-ban megfogalmazott javaslat, amely szerint a jegyzőkönyv elektronikusan készüljön, egy tableten vagy lapon készíthető, jól strukturált, a készítő kezét a dokumentáció teljes folyamatán végigvezető verzióban (alapját egy 2016-ban elkészült dolgozat jelentette⁴⁶⁹). Ennek előkészületi munkái még abban az évben megkezdődtek, majd az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság a koncepciót felkarolta, és kifejlesztette a NOVA HELYSZÍNELŐ applikációt, amellyel tabletről elkészíthető a jegyzőkönyv. A koncepció fontos eleme volt, hogy ez nem a szemle során történő gondolkodást uniformizálja, hanem csupán a szemle dokumentálását egyszerűsíti és egységesíti.⁴⁷⁰ Azóta megszületett a második verzió is, és kötelezően alkalmazandó a szemlék során, sőt jelen állás szerint a kutatáshoz, lefoglaláshoz és a rendkívüli halálesetek dokumentációjához is használják.

⁴⁶⁵ Vedres–Dobos (1973): i. m. 43.

⁴⁶⁶ 13/2012. (VII. 30.) ORFK utasítás 31. pont.

⁴⁶⁷ Ugyanígy, ha a nyomozó a kihallgatás során úgy gondolja, a terhelt hazudik, akkor nem fogja azt a jegyzőkönyvbe beleírni. Az ebből következően feltett kérdéseit és az arra adott válaszokat természetesen beleírja, ugyanígy, ha a szemle során a hatóság tagja azért terjeszti ki a szemlét egy további tárgyra, mert a sértett szavahihetőségét ellenőrzi ilyen módon, akkor a szemle kiterjesztésének tényét és az annak során tapasztaltakat befoglalja a szemlérről készült jegyzőkönyvbe, de a saját gondolatait nem.

⁴⁶⁸ Be. 207. §.

⁴⁶⁹ <https://doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/details/id/26255/m/3620>. 227.

⁴⁷⁰ A könnyített dokumentálás lehetősége a nyomozások általános egyszerűsítésének is fontos sarokköve. Vö. Vári Vince: A nyomozási szak egyszerűsítésének kérdései. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020b. 523–531.

A program – online kapcsolat esetén – képes azonnal ügyszámot adni, priorálni, párhuzamos jegyzőkönyveket és statisztikát készíteni, és van „real-time” parancsnoki felülete is, amellyel lehetővé válik a vezetői munka támogatása.

A program minden adatbeviteli területet „csempeszerűen” jelenít meg, amelyek azután további alelemekre bonthatók („alapinformációk”, jelenlévők, eljárási cselekmény leírása, nyilatkozatok), amelyeket azután egységes jegyzőkönyvvé fűz össze. Ez pedig a helyszínen nyomtatható, aláírható (a nyomozó hatóság tagja által elektronikus hiteles aláírással, az eljárásban érintett más személyek részéről – az ismertetést követően – pedig papíralapon). További előnye, hogy így minden egyes bűnjel leírása meg fog felelni a vonatkozó rendeletnek.⁴⁷¹ A szöveg gépelése hangvezérelt diktafonfunkcióval egészült ki, ami a statikus szakasz leíró részét gyorsítja.

A jegyzőkönyvet ugyanakkor rendszerint már nem nyomtatják, elegendő a hitelesítő lap alkalmazása, amelyet a vonatkozó IM rendelet szabályoz. (Ez egy egyoldalas lap, amelyen az elektronikus elkészült jegyzőkönyvhöz a Robotzsaru Neo által generált PDF-azonosítót tüntetik fel, és nyilatkoztatják az aláírásra kötelezettet az elektronikus jegyzőkönyv tartalmának megismeréséről. Ezt a lapot ezt követően tollal aláírja a szemlebizottság vezetője és a kötelezett is, majd az elektronikus hitelesítési szabályzatnak megfelelően a Robotzsaru Neo rendszerbe szkennelik, és feltöltik az elektronikus jegyzőkönyvhöz csatolva: így képez egy teljes egységet a jegyzőkönyvvel.)

Összességében elmondható, hogy a NOVA HELYSZÍNELŐ rendszer beváltotta és meg is haladta a dokumentáció egységesítéséhez fűzött reményeket. A jövő lehetőségét a helyszíni adatok elemzése, a *Modus Operandi* (és akár más nyilvántartások) által nyújtott lehetőségek adják.

8.2. Fényképfelvételek

Az első fényképfelvétel a bűnügyi fényképezésben 1859-ben szerepelt, az első sztereo-felvétel 1863-ban (Magyarországon, 1861. május 8-án)⁴⁷² és az első mikrofotográfia pedig 1887-ben.⁴⁷³

A fényképfelvételek kapcsán a bírák azt várják, hogy egyrészt áttekintést nyújtsanak a helyszín jellegéről, másrészt pedig pontosan tükrözzék a releváns nyomoknak, anyagmaradványoknak a helyzetét és képét.⁴⁷⁴

A fénykép talán a legalkalmasabb arra, hogy a bűncselekmény helyszínét, az ott lévő tárgyakat és nyomokat hűen, maradandóan rögzítse.⁴⁷⁵ Egyetlen komoly hiányossága azonban, hogy a helyszín és a tárgyak méretei, valamint egymástól való távolságuk nem

⁴⁷¹ 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 10. § (2) bek.

⁴⁷² Teleki László öngyilkossága rendőri szemmel. *Múlt-kor*. (2012. február 10.) vö. Csordás Lajos: Nyomozás a múzeumban: öngyilkos lett-e Teleki László? NOL.hu. (2011. november 28.).

⁴⁷³ Székely János: A legújabb kriminalisztikai irodalom II. *Kriminalisztikai Tanulmányok*, 2. (1963), 2. 285.

⁴⁷⁴ Csákvári Elek: Hibák a helyszínfényképezés során. *Rendőrségi Szemle*, 5. (1957), 10. 681.

⁴⁷⁵ Vö. Benedek Zoltán: A DNS-vizsgálatok validitása. *Belügyi Szemle*, 63. (2015), 10. 107.

állapítható meg róla – vélték az 1950-es években, amikor a bűnügyi fényképészet kezdett a napi élet részévé válni a rendőrségen.⁴⁷⁶

A fényképfelvétel készítésének kriminalisztikai aspektusaira jelen könyvben nem kívánok kitérni, azonban meg kell jegyezni, hogy ennek a nyomrögzítési módnak előnye, hogy:

- gyors;
- egyszerű;
- sokszorosítható;
- nagyítható;
- a nyom szakértői vizsgálata sok esetben ezen keresztül is elvégezhető;
- szemléletes;⁴⁷⁷
- egyes felvételtípusok esetében az objektum utólag pontosan méretezhető.

A fényképfelvételeket mellékletbe javasolt rendezni, rövid, értelmező feliratokkal ellátni, és így a jegyzőkönyv mellékleteként kezelni.

A fényképfelvétel-készítés területe folyamatosan fejlődik. A 3D technológia térnyerésével – mint korábban említettem – a bűncselekmények helyszíneinek minden részletre kiterjedő, háromdimenziós bemutatása válik lehetővé, amelynek során az egyes tárgyak mérete utólag (nemcsak egyes fényképtípusok esetében, hanem bármely tárgyra vonatkozóan is) megállapítható.⁴⁷⁸ Ezzel együtt leolvasható az egyes tárgyak egymástól való távolsága, de megmérhető a szög is.⁴⁷⁹ Szoftverek segítségével több utólagos vizsgálatot és számítást lehet végrehajtani, amelyek a szakértői vélemények elkészítésében segíthetnek, de ezen keresztül számítógéppel akár a cselekményt megelőző állapot rekonstrukciójára is lehetőség nyílik. Ennek keretében modellezhető a feltételezett löirány,⁴⁸⁰ megjeleníthető látens vérgyanús szennyeződések felkutatásának eredménye a helyszíni környezetben,⁴⁸¹ alkalmas a tanúk által elmondottak modellezésére, alkalmazható továbbá vérfolt-morfológiai elemzésre,⁴⁸² valamint szúrt sérülések alaposabb elemzésére is.⁴⁸³

A következő hibák fordulhatnak elő a fényképkészítés során:

- a fényképezőgép helytelen beállításai miatt a felvételek nem megfelelő minőségűek;⁴⁸⁴

⁴⁷⁶ Fekete Lajos – Hegedűs Gyula: A helyszín rajzolása és fényképezése. *Rendőrségi Szemle*, 5. (1957), 1–3. 84.

⁴⁷⁷ Petrétei Dávid: A kriminalisztikai fényképészet egyes aktuális kérdései. *Magyar Bűnüldöző*, 11. (2020), 1–2. 15.

⁴⁷⁸ Jacqueline T. Fish – Larry S. Miller – Michael C. Braswell (szerk.): *Crime Scene Investigation*. Anderson, 2011. 76.

⁴⁷⁹ Petrétei Dávid: Háromdimenziós képalkotás a kriminalisztikában. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 7–8. 82.

⁴⁸⁰ Ralf Breker: Kriminaltechnik – High-End 3D-Verfahren beim Bayerischen Landeskriminalamt. *Kriminalistik*, 68. (2014), 8. 525.

⁴⁸¹ Breker (2014): i. m. 526.

⁴⁸² Breker (2014): i. m. 527.

⁴⁸³ Breker (2014): i. m. 528.

⁴⁸⁴ Csákvári (1957): i. m. 681., 686. és 687.

- nem készül kellő számú fényképfelvétel;⁴⁸⁵
- kriminalisztikai számok hiányoznak a fényképfelvételekről⁴⁸⁶ (ami az egységesség követelményének betartását nehezíti meg);
- a képfeliratok nem kielégítőek⁴⁸⁷ stb.

Ezek kiküszöbölése érdekében be kell tartani a fényképkészítésre vonatkozó kriminalisztikai ajánlásokat.

8.3. Videófelvétel

„A mozgóképfelvétel a bizonyítási kultúra színvonalát javító, az összefüggéseket, folyamatokat, eseményeket a dinamikájukban bemutató kriminalisztikai eszköz, amely a vizuális és akusztikai információk szinkronban történő rögzítésével segíti a büntető-eljárást” – véli egy szerző az 1990-es évek elején.⁴⁸⁸

A film alapvető előnye más rögzítési módokhoz képest, hogy olyan hűséggel reprodukálja a megismerni kívánt eseményt, amelyre sem a jegyzőkönyv, sem pedig a fényképfelvétel és a rajz, de még a szóbeli beszámoló sem képes.⁴⁸⁹

A videófelvétel előnye, hogy:

- jelentősen csökkenthetők általa az eljárási cselekmény rögzítésének szubjektív elemei;
- az eljárási cselekmény ellenőrizhetővé válik (saját megjegyzésem: feltéve, hogy a kamera a teljes szemle ideje alatt be van kapcsolva, és minden akkumulátor-, valamint memóriakártya-csere esetén szabályosan közlik az időpontot, a helyet, a jelenlévőket, továbbá mindenkit nyilatkoztatnak stb. Abban az esetben, ha ez akár egyszer is elmarad, a felvétel hitelessége megkérdőjelezhető lesz);
- védelmet nyújthat minden résztvevőnek a másik résztvevővel szembeni vádak ellen;
- a nyomozók (de az ügyész és a bíró számára is) újra és újra elemezhetővé válik a helyszín és a szemle során történt esemény;
- önellenőrzésre is alkalmas.⁴⁹⁰

A mozgóképek szemle keretében történő készítésének elterjedése az 1990-es évekre tehető, amikor már a hatóság is vásárolhatott videokamerákat, ezek mindenki által lejátsz-

⁴⁸⁵ Molnár János – Szabó Endre: A kerületi bűnügyi technikai munkáról. *Belügyi Szemle*, 21. (1983), 6. 85.

⁴⁸⁶ Illár Sándor: A helyszíni fényképfelvételek készítésének egyes problémái. *Belügyi Szemle*, 7. (1969), 11. 87.

⁴⁸⁷ Illár (1969): i. m. 89.

⁴⁸⁸ Horváth József: Videó a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 4. 37.

⁴⁸⁹ Pusztai László: A film kriminalisztikai felhasználásáról. *Belügyi Szemle*, 7. (1969), 6. 68.

⁴⁹⁰ Vö. Horváth (1990): i. m. 38–39.

hatók voltak videómagnón, a bűnügyi technikai egységek pedig rendelkeztek az ehhez szükséges feltételekkel.

A megjelenésekor hatályban lévő 1973. évi I. törvény 115. § (6) bekezdése lehetőséget adott annak használatára, igaz, a jegyzőkönyvet ez nem helyettesíthette, kivéve, ha a törvényben nevesített felhatalmazás alapján készült alacsonyabb szintű jogszabály erre lehetőséget adott (40/1987. BM utasítás).⁴⁹¹

A mozgókép készítésének jogi szabályozottsága a Be.-ben a korábban kifejtettek szerint nem tekinthető egyértelműnek. Szerencsére a 2017-ben általam megfogalmazott javaslatokat a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet szabályai közé már beépítették,⁴⁹² így a rögzítés ezen módja jól szabályozott. Bár korábban széles körben tartotta magát az a nézet, hogy az egész eljárásról nem, vagy csak jelentős nehézségek árán lehetne folyamatos videófelvételt készíteni⁴⁹³ (magam is így gondoltam), azonban a hatályos Be. ezt bizonyos esetekben kötelezővé teszi, és ennek módjára már jogi és szakmai megoldások⁴⁹⁴ is kínálóznak. (Azzal kapcsolatban, hogy pontosan mely esetekben kötelező a folyamatos videófelvétel, a vonatkozó 41/2018. (VII. 11.) ORFK utasítás 11. pontja ad eligazodást.)

A rendelet szerint a főbb szabályok a következők:

- A bizonyítási cselekményről készített videófelvételnek folyamatosnak kell lennie.
- A videófelvétel készítése esetén a kamerát úgy kell elhelyezni, és az eljárási cselekményt úgy kell elvégezni, hogy a videófelvételen az eljárási cselekmény szempontjából jelentős valamennyi esemény, körülmény és nyilatkozat visszaidézhető módon észlelhető, valamint az eljárási cselekménnyel érintett személy azonosítható legyen.
- A kamerát mozgatni és a látószögét változtatni kizárólag az eljárási cselekmény vezetőjének rendelkezése szerint lehet.
- Az eljárási cselekmény helyszínén további kamera helyezhető el, amelyet az eljárási cselekmény vezetője irányíthat.
- A kép- és hangfelvételen folyamatosan fel kell tüntetni a rögzítés pontos idejét.
- A szemle helyszínének adottságaihoz igazodva megfelelő számú mikrofon elhelyezésével kell biztosítani a jelenlévők hangjának folyamatos rögzítését. Lehetőség szerint önálló mikrofont kell biztosítani a szemlebizottság vezetője és a szemlén jelen lévő, vallomást vagy nyilatkozatot tevő személy(ek) számára.

Mindezzel együtt szükséges volna egy kriminalisztikai szabályrendszert (protokollt alkotni), amely pontos szabályokat tartalmaz a helyszíni videófelvétel készítése kapcsán.

⁴⁹¹ De erre utalt az 1973. évi I. törvény 404. § f) pontja is.

⁴⁹² Részben külön értelmezendők a Be. 120. § alapján készített telekommunikációs eszköz használata kapcsán alkotott szabályoktól.

⁴⁹³ Petrétei Dávid: Álló- és mozgókép készítése. In Gárdonyi Gergely (szerk.): *Módszertani útmutató 1: bűnügyi technikuskor részére*. Budapest, NKE RTK, 2014. 25–33.

⁴⁹⁴ Lásd: Gárdonyi (2018): i. m.

8.4. Helyszínrajz

A helyszín lerajzolása a helyszínnek és az ott található nyomoknak, anyagmaradványoknak a kicsinyített méretben való pontos és hű ábrázolása.⁴⁹⁵ A szemlejegyzőkönyv másik melléklete, a helyszínrajz (vagy a nem méretarányosan készült helyszínvázlat) készítésének hagyománya szintén évszázadokra nyúlik vissza (lásd a történeti részben leírtakat). Jelentősége, hogy a helyszínt és környezetét felülnézetből szemlélteti, összeköti az olvasó számára a fényképfelvételeket és a jegyzőkönyvi leírást, továbbá lehetővé teszi utólag ilyen perspektívából mérések elvégzését is (csak a helyszínrajz, a helyszínvázlat nem!).

8.5. A jegyzőkönyv további mellékletei

A jegyzőkönyv mellékletei tehát a fentieken túl a (statisztikai) jegyzék a bűnjelekről, szaktanácsadó vagy szakértő külön elkészített nyilatkozata/véleménye, a bűnügyi kutya-vezető jegyzőkönyve/feljegyzése, a helyszínbiztosító rendőr jelentése, a bűnügyi technikus jelentése,⁴⁹⁶ a bizottságvezető feljegyzése és egyéb tárgyak lehetnek (például lakáskulcs).

⁴⁹⁵ Réthelyi Jenő: A helyszín rögzítésének módszerei. *Rendőrségi Szemle*, 7. (1959), 8. 616.

⁴⁹⁶ A 13/2012. ORFK (VII. 30.) utasításának hatályon kívül helyezésével a jogintézmény megszűnt, azonban semmi nem tiltja, hogy a bűnügyi technikus, eltérő álláspontja esetén jelentést készítsen.

Vákát

9. A szemle eredményeinek értékelése

A szemle lezárása előtt a szemlebizottság vezetőjének összegeznie kell megállapításait, amelyeket az alábbiakra támaszkodva alakíthat ki:

- előzményi adatok (például korábbi betörési kísérletek vagy a sértett anamnézise stb.);
- helyszíni adatok (például elváltozások, rögzített nyomok, anyagmaradványok jellege, helyzete, egymáshoz való viszonya stb.);
- az előzményi és helyszíni adatok összefüggései (különösen az inkoherencia);
- a forrányomos felderítés releváns adatai;
- szakértők, szaktanácsadók állásfoglalásai;
- technikai eszközökből nyert adatok (például a térfigyelő kamera felvételei);
- saját szakmai tapasztalata.

Fontos hangsúlyozni, hogy a szemle során megállapítottak csak az eljárás első szakaszában ismert adatok alapján történhetnek. A végső, az objektív igazsághoz vélhetően legközelebb eső vagy azzal megegyező verziót az eljárást lezáró határozatból lehet megismerni.

Ezek alapján a szemle során az alábbiakat lehet verziók szintjén megállapítani:

- a cselekmény, esemény minősítése;
- a cselekmény, esemény lefolyása;
- a cselekmény elkövetésének, az esemény bekövetkezésének ideje;
- a cselekmény elkövetésének, az esemény bekövetkezésének helye (ezen belül például a behatolás helye, a lövésleadás helye stb.);
- az elkövetés módszere;
- az elkövetés eszköze;
- célzat, motívum;
- elkövetők száma, jellemző tulajdonságaik;
- a helyszínen történt változtatások;
- esetleges további bűncselekmények;
- egyes nyomozati adatok ellenőrzése;
- valamely releváns mozzanat megtörténtének vagy meg nem történtének az igazolása stb.

Ezeket a megállapításokat rögzíteni kell, azonban nem a jegyzőkönyvben, hanem a szemlebizottság vezetőjének külön jelentésében, amelyet a jegyzőkönyvhöz szükséges csatolni. A gyakorlatban ezeket az információkat már a szemle idején azonnal szóban továbbítják a nyomozást irányító vezetőnek.

Vákát

10. A szemle befejezése

A szemlét a bizottság vezetője felfüggeszti vagy befejezi.

A szemlét fel kell függeszteni, ha a környezeti körülmények hátrányosan változnak, és ennek következtében a szemle nem folytatható, vagy a szemle folytatásához szükséges személyi és tárgyi feltételek nem adóttak. Ilyen eset lehet például, ha a nyílt területen zajló halottszemlén elered az eső, és a holttesten lévő nyomok, anyagmaradványok biztosításának eredményességét veszély fenyegeti. Kegyeleti okból is lehet hasonlóképpen dönteni, ha a holttest vetköztetése diszkréten (takarásban) nem hajtható végre.

A felfüggesztés időtartama alatt a helyszín további biztosításáról gondoskodni kell, mivel az őrizetlenül hagyott helyszínt véletlenül vagy szándékosan megváltoztathatják, ami akadályozza a további nyomkutatót! A helyszínbiztosítás során az illetéktelen személyek távol tartása a legfontosabb feladat. Kriminalisztikai ajánlasként megfogalmazható a báméskodó, kérdezősködő, gyanúsán viselkedő személyek igazoltatása is, hiszen köztudomású, hogy a tettesek alkalmanként visszatérnek a helyszínre (ezért érdemes a báméskodó személyek rögzítése is a környezeti és áttekintő fényképfelvételek készítése során). Arra az esetre, ha a lezárt helyszínen rendkívüli esemény történne, javasolt megadni a bünyügyi technikai egység munkatársának elérhetőségét.

A szemle befejezésével egy időben a helyiségeket vagy a nyílt terepet elhagyva áttekintő fényképfelvételek készítése ajánlott annak állapotáról. Ezek a „búcsúfelvételek” hasznosak lehetnek, ha utólag kérdésként merül fel, hogy a bizottság a helyszínt milyen állapotban hagyta hátra, mielőtt azt lezárta vagy a hozzátartozónak átadta.

A szemle befejezését követően, ha további intézkedés előreláthatólag nem szükséges, a szemlével érintett területet az arra jogosult(ak)nak át kell adni. Közterületen intézkedni kell a szemlével összefüggésben keletkezett hulladék elszállításáról, a terület megtisztításáról, ezután a helyszín közhasználatra átadható. A közintézményben végrehajtott szemletevékenységet követően az igénybe vett területet az intézmény vezetőjének vagy megbízottjának kell átadni. Ha a szemle magánterületen zajlott, akkor a tulajdonosnak vagy a területet jogszerűen használó személynek (például bérlőnek) kell átadni. Itt fontos megjegyezni, hogy a tulajdonosi minőséget vagy az egyéb jogosultságot ellenőrizni kell (például friss tulajdoni lap, lakcímkártya, közjegyzői határozat bemutatásával). A jogosultság igazolásának hiányában a terület – szemlét követő azonnali – átadása nem javasolt. Ha a területet megnyugtató módon nem lehet átadni, vagy a szemletevékenységet követően ott még további (például szakértői) vizsgálatokat kell folytatni, akkor azt le kell zárni, (a zárat és a nyílás helyét) úgy kell ellátni hatósági pecséttel, hogy annak eltávolítása később megállapítható legyen. A lezárás tényét fényképfelvételen kell dokumentálni.

Vákát

V. A modern technikai eszközök alkalmazása a szemle során

Vákát

1. A háromdimenziós technológia

A háromdimenziós technológia alkalmazása két területen zajlik.

Egyrészt a rendelkezésre álló LEICA P20 típusú lézerszkennerral nagy kiterjedésű helyszínek, valamint kisebb és nagyobb helyiségek rögzítése történik: az általa kibocsátott (és a tárgyról visszavert) lézersugarak révén *alkalmas teljes épületek és azok környezetének szkennelésére* és fényképfelvételek készítésére. Az elkészült felvételen utólag bármilyen irányú szög, távolság mérése lehetséges, akár milliméter-pontossággal. Ennek előnye, hogy olyan kérdésekre is választ kaphat az ügy gazdája vagy később az ügyész, a bíró, amely a szemle időpontjában nem volt (akár nem is lehetett) releváns, így annak részletes vizsgálata nem történt meg a bizonyítási cselekmény során. Ilyen lehet például egy párkány szélessége, magassága vagy egy eszköz mérete, elhelyezkedése, amelynek a szemle alkalmával – a büntetőeljárás első néhány órájában – még nem volt jelentősége. A készülék hátránya, hogy használata időigényes, egy helyiség szkennelése a felbontástól függően akár 2–4 órát is igénybe vehet. A térszkennelők hátránya, hogy optimális működését befolyásolják az időjárási tényezők, egyes felületek (például a lakkozott, polírozott, lakkfestékkel fedett, matt fekete felületek, az üveg vagy a teljesen átlátszó plexi). Nem lehet felvételt készíteni korlátozott fényviszonyok között (például esőben, hóban, éjszaka), de erős napsütésben sem. Mindezzel együtt komoly ügyekben vitathatatlanok a térszkennelők előnyei.

A BLK 360 szkennelők megjelenésével a felvételek készítésének ideje jelentősen, néhány percre csökkent.

A FARO Freestyle 3D szkennelők mérési távolsága 3 méter, de akár 10 méteres beltéri használatra is alkalmas, aminek előnye, hogy nincs szükség referenciapontok (*targetek*) kihelyezésére.

A másik terület, ahol a háromdimenziós technológiát alkalmazzuk, az egyes kis méretű objektumok szkennelése. Ehhez az ARTEC 3D készüléket használjuk, amely nem lézersugárral, hanem strukturált fehér fény alkalmazásával a párhuzamos fénynyalábok segítségével mérhető képet készít a beolvasott felületen, majd háromszögelés segítségével teszi lehetővé az egyes pontok közötti távolság kiszámítását. Pontossága 0,1 mm, és szabad szemmel nem észlelhető elváltozások rögzítésére is képes. Használata ezért különösen ajánlott a térfigető lábbelinyomok rögzítése során, amelyet hagyományosan gipszszel mintáznak meg. De hasznos lehet feszítési nyomok rögzítésére vagy bármely térfigető nyom fixálása során. Volt olyan eset, amikor egy emberölési ügyben emberi bőrön történő harapás nyomát rögzítettük a készülékkel, így a háromdimenziós felvétel segítségével később azonosítható volt. A kézi szkennelőkkel készített felvétel ráadásul tetszőleges számban megismételhető, és szemben a hagyományos módszerekkel, nem jár a nyom roncsolásával.

A szemtárgy három dimenzióban történő rögzítése azonban nemcsak a hagyományos módszerrel érhető el, hanem klasszikus fényképezőgéppel vagy akár egy mobil-

telefonnal is, ha a fényképeket meghatározott sorrendben (protokoll szerint), megfelelő átfedéssel készítik el, és utólag egy online program segítségével háromdimenziós kép alkotható belőle. Az eljárás lényege, hogy nem igényel költséges eszközt (lézerszkennert), és a környezeti-időjárási viszonyok is kevésbé befolyásolják az eredményt.⁴⁹⁷

⁴⁹⁷ Metzger Máté – Újvári Zsolt – Gárdonyi Gergely: A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 11. 57–70.

2. A helyszín áttekintése

Amennyiben a szemle tárgya helyszín, úgy annak áttekintését a szemledokumentáció mellékleteként készült helyszínrajzon túl nagyban segítheti a drónok használata. Nagyobb kiterjedésű helyszínek vagy olyan helyek szemléltetésénél asszisztál, amikor fontos az elkövető érkezési-távozási útvonalának érzékeltetése. Ezeket a jelöléseket most már a Google térképéről kivágott részlettel helyettesítik a bűnügyi technikusok a szemléről készült fényképmellékletben, azonban a drónnal készített felvétel nem egy korábban, akár évekkel azelőtt készített terep képét adja vissza, hanem pontosan a szemlekori állapotot. Kb. 30 méter magasságból néhány perc repüléssel környezeti (videó)felvételeket készít, amelyek még a helyszínen elemezhetők, később pedig a fényképmellékletbe a bűnügyi technikus a felvételből tetszőlegesen kivágott képkockákkal szemléltetheti a helyszínt a dokumentációt forgató nyomozó, ügyész vagy bíró számára. Különösen hasznosnak bizonyult ez a szemléltetési módszer például az egyik lövöldözéssel kapcsolatos helyszínen, ahol a családi házból az utcára több lövést leadó elkövető által okozott alapvető lövési elváltozások – jelölő spray-vel kiemelve a környezetükből – egy fényképfelvételen összefüggésében láttatták a helyszínt. Ugyanúgy hasznos lehet olyan helyen, ahol például magasra nőtt növényzetben kell keresni egy tárgyat vagy csak egyszerűen egy releváns elváltozás nyomait (például letaposott fűvet). Ezeket az emberi magasság perspektívájából nem lehet olyan hatékonyan áttekinteni, mint akár már a helyszínen felülnézetből drón segítségével, néhány perces reptetést követően, sőt az alatt is, mivel az általa készített felvétel „real-time” követhető az irányító kijelzőjén. Az osztály által használt készülék azonban nem alkalmas nagy területek órákon át tartó átvizsgálására.

A központi egység által használt DJI Matrice 210, DJI Inspire2 és DJI MavicPro a típusú drónok normál és Flir hőkamerával felszereltek, akár 180-szoros zoommal rendelkeznek, a repülési idejük 20–35 perc közzé tehető, 5–7 km hatótávval, repülési sebességük 61–81 km/h. A helyszíni szemlék esetében felülnézeti áttekintő fényképfelvételek és videófelvételek készítésére alkalmas, amelyből helyszínrajz is készíthető. Használható kutatáshoz (más perspektíva előnyeinek kiaknázásával), felderítéshez, megfigyeléshez, azaz felhasználási köre túlmutat a bűnügyi technika szűkebb keretein.

Vákát

3. A tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása

A felderítést segítheti az egység által használt talajradar is, amely egy kanadai gyártmányú NOGGIN SMART CART típusú készülék.⁴⁹⁸ Változtatható sáv szélességen 125–375 MHz tartományban képes dolgozni, de 250 MHz frekvenciára optimalizált az eszköz. A talajradar 5-6 méter mélységig ideális a talajszerkezetben beálló változások detektálására és jelzésére, így segíti a föld alá rejtett holttestek, tárgyi bizonyítási eszközök felkutatását. Alkalmazásával több esetben sikerült elásott tetemek helyét, földfelszín alatti mélységét pontosan meghatározni. De olyan is előfordult, hogy a meggyilkolt személy elásott ruházatának felkutatásában segített a készülék. A holttest felkutatásában azért különösen hasznos, mert segítségével annak helyzete jól lokalizálható, így a szemle során a *post mortem* sérülések okozásának veszélye minimálisra csökkenthető. A talajradar a föld felszínéhez közel lévő tárgyak (például földbe taposott lőszerhüvely) felkutatására nem alkalmas, az ilyen tárgyak felderítéséhez fémkereső használata javasolt. A radarjelek vízben nem terjednek, így erősen vízenyős területen, valamint befagyott vízfelületen a radar nem működik. A radarjelek fémekben sem terjednek, így fém megtalálására úgynevezett negatív eredménnyel jól alkalmazható. Eddig közel száz alkalommal dolgozott, és mindössze egy alkalommal adott téves jelzést. Ezzel együtt mindig javasolt a talajradar-vizsgálatok után a teljes feltárás, tehát nevezhetjük ezt a vizsgálatot inkább orientáló módszernek is. Teljes bizonyosságot továbbra is csak a markolóval történő feltárás jelenthet, azonban a fenti előnyök elérése miatt a használata javasolt.

Ma már olyan készülék is dolgozik hazánkban, amely két frekvencián működik, így pontosabb mérésekre képes.

⁴⁹⁸ www.sensoft.ca/products/noggin/overview/

Vákát

4. Vért-folt-morfológia

Régóta tudjuk, hogy a vérgyanús szennyeződések nemcsak anyagi összetételük alapján, azaz anyagmaradványként, hanem alaktani jellegzetességük szerint, nyomként is eredményesen vizsgálhatók, és így rendkívül informatívak a felderítés számára. Éppen ezért a Központi Technikai Osztály az általa végzett életellenes szemléken vagy felkérésre megjelenik a helyszínen, elkészíti azokat a fényképfelvételeket, amelyek a későbbi szoftveres feldolgozáshoz szükségesek, majd ezt követően egy jelentést ír, amelyben rögzíti megállapításait. Ebben az úgynevezett HemoSpat szoftver van segítségünkre, amely a betáplált helyszíni fényképfelvételekből, néhány további adat megadása után, kiszámolja a becsapódási szöget és megjelöli a becsapódás irányát. A szoftver nem tudja az alkalmazó helyett eldönteni, hogy mely nyomok rendelkeznek elemzésre alkalmas tulajdonságokkal, az teljes egészében különleges szakismeretet igényel. A szoftver legfontosabb korlátja, hogy kizárólag a szögben becsapódó vércseppek és freccsenések irányát, szögét tudja kiszámolni, ami a „vérnyomok” komplex értelmezésének csak az egyik részlete. Az elemzés eredményeként készített háromoldali rajzos ábrázolás, a hozzá tartozó elemzői értékelés és a felhasználók tapasztalata azonban együttesen hasznos adatokat jelenthetnek a nyomozás során.

Vákát

5. Nyomok, anyagmaradványok kutatása

Magyarországon e központi egység rendelkezik a legszélesebb körű optikai nyomkutató eszköztárral. Az elnevezés összefoglaló jellegű, azaz több gyártó cég is rendelkezik saját optikai nyomkutató eszközzel. Ennek az a lényege, hogy az adott felületet különböző frekvenciájú fényforrással megvilágítva különböző típusú nyomok és anyagmaradványok válnak láthatóvá. Ezt követően a hagyományos fizikai és vegyszeres nyomkutatót már csak meghatározott pontokon kell elvégezni, így a szemlebizottság időt, energiát és költséget takarít meg. A módszer előnye, hogy nagy felületeket gyorsan lehet vele átvizsgálni. Ám tapasztalataink szerint nem feltétlenül hiba nélkül. Az egyik emberölési ügyben, amely a gépjármű jobb első ülésén történt, és a cselekmény során sok vért vesztett a sértett, a kitakarított autóban nem mutatta ki az optikai nyomkutató eszköz az üléshuzaton vérgyanús anyag jelenlétét, noha a gyári üléshuzat eltávolításakor vérgyanús anyagmaradványt találtunk. Ez azt bizonyítja, hogy a módszer bár gyors, energiatakarékos és pénztárcabarát, nem biztos, hogy minden esetben teljesen megbízható. Mindazonáltal jól használható orientáló vizsgálatra a mindennapokban, és a világon mindenütt elterjedt. Az optikai nyomkutató eszközök közé tartozik a RUVIS készülék is, amely a visszavert ultraibolya sugárzás segítségével alkot képet és teszi láthatóvá a helyszínen az ujjnyomokat. Ugyanaz az előnye, mint a többi eszközé: fizikai vagy kémiai nyomkutató nélkül jeleníti meg az elváltozásokat, amelyek a képi dokumentálás után a hordozó felület fajtájától függően egyéb eljárások alkalmazása után cellux segítségével, megmintázással vagy eredetben rögzíthetők. Az eszköz különlegessége mégis abban rejlik, hogy kamera segítségével fényképfelvételen könnyedén rögzíthető az előhívott daktiloszkópiai nyomtörredék. A készülék korlátját jelenti, hogy csak ujjnyomok kutatására alkalmas (míg a többi eszköz más anyagmaradvány és nyom felkutatására is használható), valamint az is, hogy két embernek kell használnia, ugyanis a kutatás közben a felületet UV-fénnyel kell megvilágítani, ezt pedig egy ember nem tudja elvégezni nagy felületen és gyorsan. Továbbá közvetlen napfényben a készüléket nem lehet használni, árnyékolni kell, valamint a tapasztalatok szerint nem sikerült értékelhető képet alkotni a nyers fa, szövetes, kárpitos felületek esetén, valamint egyes érdes felületű, sötét színű műanyag tárgyakon. Az UV-lámpák használatának megkezdése előtt mindenképpen el kell végezni a látható biológiai anyagmaradványok mintavételezését, ugyanis az UV-fény károsítja a sejtmagot. Így aztán amennyiben a RUVIS alkalmazása közben olyan – azonosításra láthatóan alkalmatlan – daktiloszkópiai nyomot találnak, amelyből biológiai mintavételezés lehetséges, azt azonnal el kell végezni. A termikus nyomok létezését minden hallgató megtanulja a traszológiáról szóló fejezetben az egyetemen. Gyakorlati jelentőségükről azonban kevés szó esik. A manapság már könnyen beszerezhető és még egyszerűbben használható hőkamerával ezek jól kimutathatók és rögzíthetők.

A Központi Technikai Osztály eszköztárában található FLIR hőkamera egyszerre két felvételt készít (egy hőkamerást és egy hagyományos jpg-t), így az eredmény gyorsan ellenőrizhető. Használata ajánlott halottszemle során, ahol a holttest és környezetének

mérése gyorsan elvégezhető és jól dokumentálható. Ha kutatni kell a szemle során, és indokolt például a falban futó vezetékek vizsgálata, az szintén segítséget jelenthet. A felderítés során például a megfigyelt személy egy házba becsenget, és arra vagyunk kíváncsiak, melyik csengőt nyomta meg, akkor a csengetés után a hőkamerával még percekig megállapítható, melyik gombhoz ért hozzá. Elfogáskor is hasznos lehet, ha az a kérdés, hogy a behatolás pillanatában ki hol állt és ült, mivel az ember termikus nyoma még percekig dokumentálható a széken és a padlózatán is. Egy emberölési ügyben, ahol az elkövető fel akarta gyújtani a sértett házát, a tűzvizsgáló nélkül úgy találtuk meg és bizonyítottuk a tűz keletkezésének pontos helyét, hogy a hőkamera megmutatta az adott felületen a hőkülönbséget (a tűzvizsgáló később természetesen megvizsgálta a helyszínt), amely információ akkor nagy segítségünkre volt.

Ma már nemcsak kézben, hanem drónra szerelve is alkalmaznak hőkamerát, ami elsősorban felderítési célokat szolgál.

A különböző RAMAN készülékek (kézi kombinált RAMAN és FTIR spektroszkóp) az egyes ismeretlen eredetű anyagmaradványok, elsősorban kábítószer, illetve azok összetevőinek elsődleges, helyszíni (nem szakértői szintű) azonosítására szolgálnak. Így segítséget nyújtanak olyan szemlék során, ahol felütőanyag és kábítószer vagy annak valamely alkotóeleme is megtalálható.⁴⁹⁹ A készülék működésével lehetővé válik ezek elhatárolása, így pedig a szemle orientációja, valamint – és ez kiemelten fontos – a mérőeszközök alkalmasak lehetnek igen kis koncentrációban jelen lévő kábítószer kimutatására és analizálására is, ami a titkos kábítószer-laboratóriumok felszámolása kapcsán kap jelentőséget.

Az itt felsorolt eszközök igénybevétele mindkét szervnek hasznára van. A központi technikai egység állománya gyakorol, tapasztalatot gyűjt ahhoz, hogy ha indokolt, akkor a modern technikai eszközök a megyei szerv eszköztárában is megjelenhessenek. Az igénybe vevő megyei technikai egység pedig a tevékenység során megismerkedhet a legmodernebb krimináltechnikai eszközökkel. Az új technikai eszközök mellett azonban ugyanilyen fontos, hogy legyen alaposan előkészített, szakmailag és jogilag megvizsgált eljárásrend, de meg kell jegyezni, hogy legalább ennyire fontos a központi egység munkatársainak részéről *az eszközök korlátainak ismerete is*. Ugyanis éppen akkora hiba a meglévő csúcstechnikai eszközparkot nem használni akkor, ha arra szükség lenne, mint az egyes eszközök képességeit túlbecsülni.

⁴⁹⁹ Sivadó Máté: Pozitív tendenciák az új pszichoaktív szerek ügyében?! In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XLIX. Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2017. 169–174.; Sivadó Máté: Kábítószer-bűnözés. In Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 475–492.

VI. A hibás szemlék, a torzító hatások

Vákát

1. A jogszerűtlen szemle

A jogellenes bizonyítékoknak viszonylag széles irodalma van a hazai jogtudományban. Elsősorban Tremmel Flórián, Erdei Árpád és Király Tibor foglalkozott vele, de minden jelentősebb jogtudóst foglalkoztatott a kérdés a saját szakterülete kapcsán.⁵⁰⁰ Tremmel Flórián kijelentette, hogy meggyőződése, a jogellenes bizonyítékok minél szélesebb körben történő elismerése és kizárásuk minél hatékonyabb biztosítása az egyik legmarkánsabb jele egy ország jogállamisági szintjének.⁵⁰¹ Király Tibor meglátása szerint pedig veszélyesebbek az önkényes büntetőeljárás és annak módszerei a társadalomra nézve, mint amilyen hasznos a tettesek és a bűncselekmények sikeres, de törvénytelen leleplezése.⁵⁰²

A jogellenes bizonyíték kizárásának két típusa ismeretes, az egyik a generálklauzula, amely az általános bizonyítási szabályok és alapelvek körében általános kizárást alkalmaz. A másik a speciálklauzula, amely az egyes bizonyítási eszközökhöz kapcsolódóan szabályozza a kizárást. Előbbi kapcsán a hatályos eljárási törvény 167. § (5) bekezdése szerint „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve [...] hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg”. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy megfogalmazása túl általános, ezért a gyakorlati hatékonysága Tremmel szerint megkérdőjelezhető.⁵⁰³

A bizonyíték jogellenességének vannak fokozatai, súlyosság szerint a legenyhébbtől kezdve az alábbiak szerint:⁵⁰⁴

1. a formális előírások, részletrendelkezések be nem tartása (például szabálytalan idézés);
2. egyes eljárási kellékek, biztosítékok elhagyása (például nem készült jegyzőkönyv a kutatásról);
3. a tartalommal is összefüggő hiányosság (például nem engedték a tanúnak összefüggően előadni a vallomását);
4. az eljárási törvényben kifejezetten vagy implicit módon megfogalmazott tilalmak megszegése (például tanúzási akadályok figyelmen kívül hagyása);
5. a bizonyíték szerzése az alaptörvénybe vagy a büntető törvénykönyvbe ütköző módon történt (például kényszervallatás, törvénytelen kényszerintézkedés).

⁵⁰⁰ Legutóbb az alábbi mű jelent meg a témában: Gácsai Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*. Szeged, Pólay E. Alapítvány – Iurisperitus Kiadó, 2016.

⁵⁰¹ Tremmel (2006): i. m. 152.

⁵⁰² Király (1972): i. m. 140.

⁵⁰³ Tremmel (2006): i. m. 160. (Tremmel értelemszerűen a korábbi Be. alapján tette megállapítását, de mondanivalóját a jelenlegi szabályozás lényegileg nem érinti.)

⁵⁰⁴ Tremmel (2006): i. m. 155.

Miben állhat a jogellenesség egy szemle esetében?

1. nem álltak fenn a jogszabályi feltételek a szemle lefolytatásához;
2. nem történt meg a jogokra, kötelezettségekre figyelmeztetés a segítő, a szemlével érintett személy, a sértett vagy a terhelt kapcsán;
3. a szemle keretében a lefoglalás szabályait megsértették;
4. az eljárási cselekményen lezajlott események valamelyikét nem rögzítették a szemlejegyzőkönyvben;
5. nem tartották be a jegyzőkönyv alaki követelményeit;
6. olyan személy volt jelen a szemlén, akinek jelenlétét a büntetőeljárási törvény nem engedi meg;⁵⁰⁵
7. olyan személy nem volt jelen, akinek jelenlétét a büntetőeljárási törvény vagy más normák kötelezővé teszik, vagy lehetőséget adnak rá, azonban értesítése elmarad.

*A jogszerűtlenül tartott szemle lehetséges következménye a bizonyítás kapcsán,*⁵⁰⁶ *hogy:*

1. az egyes, felkutatott tárgyak, nyomok, anyagmaradványok nem vehetők figyelembe a bizonyítás során; 2. bűncselekményt valósít meg, így hivatali visszaélést, magánlaksértést, kényszerítést hatósági eljárásban stb.; 3. továbbá egyéb, polgári perben érvényesíthető jogkövetkezménnyel jár.

A fent felsorolt hét esetből, a már említett ötfokozatú skálát használva megállapítható, hogy az első esetben a teljes szemlét mint bizonyítási cselekményt figyelmen kívül kell hagyni a Be. 167. §-a alapján. (Kivétel talán abban az esetben lehet, ha az ott felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök között vannak olyanok, amelyeket jogszerűen is be lehetett volna szerezni.⁵⁰⁷)

A második esetben – ahol a jogokra történő figyelmeztetés maradt el –, tekintettel arra, hogy a törvény ezt *in concreto* speciálklauzulában nem említi, így az eljárásjogi kellékek hiánya közé sorolható, amelynek következtében a szemle során szerzett valamennyi bizonyítás eszközének kizárása a bizonyításból nem indokolt. Más a helyzet akkor, ha ez olyan kérdéskört érint, amelyre nézve a törvény konkrétan rendelkezik a bizonyíték figyelmen kívül hagyásáról.

A harmadik esetben a jogkövetkezmény megítélésem szerint megint attól függ, hogy a szabályok megsértése miben állt. Ha például fenyegetés hatására árulta el a szemlével érintett személy, hogy hol található a később lefoglalt tárgy, akkor az nyilván teljes kizárást jelent. Ha azonban például nem kapott a lefoglalásról készült jegyzőkönyvből egy példányt, akkor azt az ötfokozatú skálán az első kategóriába sorolnám, így nem tartom

⁵⁰⁵ Nogel Mónika: A szakértőjelöltekre vonatkozó szabályozás minőségbiztosítási szempontú vizsgálata. *Belügyi Szemle*, 65. (2017b), 9. 105–114.

⁵⁰⁶ Jogkövetkezmény lehet még természetesen büntetőjogi is, amennyiben a bizonyítás során a hatóság tagja a Btk. különös részében említett valamely elkövetési magatartást valósít meg. Ugyanígy a szemlével érintett személy magatartása is valósíthat meg bűncselekményt a szemlével összefüggésben (például hivatalos személy elleni erőszak). Eljárásjogi következménye lehet a szemle tárgyának rendelkezésre nem bocsátása, ami kényszerintézkedést vagy rendbírságot vonhat maga után – Be. 213. § (3) bek. stb.

⁵⁰⁷ Vö. Tremmel (2006): i. m. 160.

lényeges, pótolhatatlan és olyan körülménynek, amely miatt a lefoglalt tárgyat ne lehetne figyelembe venni a bizonyítási eljárás során.

A negyedik eset, amikor az eljárás során történt valamely részcselekményt nem rögzítették a szemlejegyzőkönyvben, megint csak több körülménytől függ, következménye többféle lehet. Ha annak a tárgynak a felkutatási helyét nem rögzítették, amelyen megtalálták a helyszínen a terhelt sejtmagját (DNS-vizsgálat révén), és a megtalálás helye más módon nem bizonyítható (fényképfelvétellel, tanúkénti kihallgatással stb.), akkor ki kell zárni a bizonyítás köréből, hiszen megszakad a hitelességi lánc (*Chain of Custody*),⁵⁰⁸ így nem bizonyítható, hogy az adott tárgy a helyszínről származik. Ez az egyik leg súlyosabb következménye a jogszerűtlenül végrehajtott szemlének. Ha azonban „csak” egy, a bizonyítás szempontjából nem jelentős vagy máshogyan, akár pótszemle révén pótolható információ (például egy tárgy méretének a meghatározása, amelyet a helyszínen lemértek ugyan, de a szemlejegyzőkönyvben nem szerepel), akkor az megítélésem szerint egy eljárásjogi kellék elhagyásának minősül. Ez az ötfokozatú skálán csak a második fokozatot jelenti, így ennek pótlásával a bizonyítékot nem szükséges kizárni az eljárásból.

Az ötödik esetben, amikor a jegyzőkönyv törvényben előírt alaki követelményeit nem tartották be, akkor véleményem szerint az szinte minden esetben pótolható utólag (például feljegyzés írásával, tanú meghallgatásával), rendszerint egy enyhe per technikai jellegű hibáról van szó, így nem indokolt a bizonyíték kizárása a bizonyítási eljárásból.

A hatodik esetben, ha olyan személy tartózkodott a szemlén, akinek jelenlétét a törvény nem engedi meg, az illető személy minőségétől és az érdeksérelem súlyától függ, hogy milyen jogkövetkezménye lehet a normaszegésnek. Enyhén megítélendő az, ha például egy jogász hallgató vesz részt a szemlén tanulmányozás céljából úgy, hogy a sértett írásbeli beleegyezését nem szerezte be ehhez a hatóság (csak szóban egyeztettek).

A hetedik esetben, amikor olyan személy nem vesz részt a szemlén, akinek jelenléte *ex jure* kötelező lenne, akkor az érdeksérelem nyilván nagyobb, így ebben az esetben a következmények is súlyosabbak lehetnek, hiszen például az előzetesen értesített gyanúsított távollétében megtartott szemle súlyos eljárási hibának tekinthető.

Természetesen az esetek felsorolását csak példaként hoztam, hiszen minden egyes ügyet egyedileg kell megítélni. A felsorolás és az elemzés a példatárval azonban talán alkalmas volt arra, hogy a szemle során elkövethető – annak jogszerűségét érintő – hibákat összegyűjtve, kategorizálva bemutassa.

„A jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák. Ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából.”⁵⁰⁹ A jogszerűtlen szemletevékenység csak úgy küszöbölhető ki, ha az eljárási garanciákat a hatóság maradéktalanul betartja.

⁵⁰⁸ T. M. Palmbach: Rules of Evidence. In Jason Payne-James et al. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*. London, Elsevier, 2005. 511–520.

⁵⁰⁹ 11/1992. (III. 5.) AB határozat.

Vákát

2. A szakszerűtlen szemle

A szakszerűség a szemle egyik alapelve. Az, hogy a szemle szakszerű volt-e, vagy sem, a kriminalisztika szabályai szerint ítéltető meg. Amennyiben ennek ajánlásait a hatóság tagjai a tevékenységük során nem tartják be, akkor a szemle nem lesz szakszerű.

Szakszerűtlen a szemletevékenység, ha:

1. a jegyzőkönyv nem felel meg a tartalmi követelményeknek;
2. a fényképfelvételek, illetve a helyszínrajz nem készülnek el, vagy nem a kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelően;
3. a nyomkutató nem történik meg, vagy nem az ajánlásoknak megfelelő módon zajlik;
4. a kriminalisztikai gondolkodás nem jó elvek mentén zajlik a szemle során;
5. elmarad a felkutatott tárgyi bizonyítási eszközök folyamatos értékelése.

A felsoroltak oka lehet valamilyen emberi tényező (például motiválatlanság, hozzá nem értés), technikai probléma (a szükséges technikai eszköz nem áll rendelkezésre) vagy egy nem megfelelő vezetői utasítás is.

A szakszerűtlen szemle következményei:

I. Személyi következmény: jogi következmény lehet a nyomozó hatóság tagjával szemben fegyelmi eljárás lefolytatása.

II. Bizonyításbeli következmény: 1. a rosszul megválasztott nyomkutatói módszerek következtében nyomszegény helyszíni tevékenység; 2. nagyszámú azonosításra alkalmatlan nyom felkutatása és rögzítése; 3. utólagos és helyszíni következtetések levonására alkalmatlan szemletevékenység.

Amennyiben szakszerűtlen tevékenységgel találkozunk a hatóság tagja, ilyen esetben utólag még lehetőség van úgynevezett pótszemle megtartására, hiszen ha egy bizonyítás eszközének felkutatása elmarad, azt pótolni kell. Erre a szemlére vonatkozó normák lehetőséget adnak, hiszen a szemle megismétlését nem zárja ki normatív utasítás.

Ennek során a szemletárgyat ismét a kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelő módon szemletevékenység alá kell vetni. Erről szintén jegyzőkönyvet kell felvenni, annak előzményi részébe fel kell jegyezni az újbóli szemle megtartásának okait. Ez a tevékenység már rendszerint célirányosabb, hiszen konkrét ismeretei vannak a hatóság tagjainak arról, hogy mi célból kell (minek az elmaradása vagy mely felderített adat okán) újból szemlét lefolytatni.

A pótszemle nem a szemle felfüggesztését és folytatását jelenti. A pótszemle alkalomával a már véglegesség szándékával lezárt szemlét kell újra lefolytatni, mivel előfordul, hogy a korábbi szemletevékenység szakmailag nem volt megfelelő színvonalú.

Van azonban a pótszemlének olyan esete is, amikor a szemle során a munka mindenre kiterjedő, alapos és szakszerű volt, azonban a nyomozás során olyan adatok merültek fel, amelyek a szemle idején még nem voltak ismertek a szemlebizottság tagjai előtt, és amelyeket nem is ismerhetett a hatóság (továbbá következtetni sem tudott volna rá),

de a nyomozás későbbi szakaszában erre fény derül, ezért pótszemle megtartása válik szükségessé.

A pótszemle intézményének a bizonyítási cselekményre vonatkozó nagy hátránya lehet, hogy: 1. a nyomok és anyagmaradványok az idő előrehaladtával jelentősen károsodhatnak; 2. a felkutatott nyomok bizonyító ereje jelentősen csökkenhet.

Természetesen ez utóbbi alól vannak kivételek: ilyen eset az, ha egy mérés végrehajtása maradt el a szemle során (hanyagságból vagy pedig azért, mert annak a méretnek akkor még nem volt jelentősége, de az eljárás későbbi szakaszában relevánssá vált), például egy korlát magasságának és szélességének lemérése esetén. Ha azonban szükséges a korláton és annak közelében található nyomok, anyagmaradványok vizsgálata is, akkor az ott felkutatott nyomok bizonyító ereje nagyban csökkenhet, különösen, ha a szemle tárgyát azóta többen kontaminálták.

A pótszemlét döntően ugyanazon normák és szakmai szabályok szerint kell lefolytatni, mint a szemlét, így annak rekonstruálhatóságát ugyanolyan mértékben indokolt biztosítani. Fontos eltérés azonban, hogy az ott gyűjtött nyomok és anyagmaradványok, valamint a rögzített elváltozások bizonyító ereje lényegesen megváltozik, hiszen ha a nyomozó hatóság emberei korábban már ott jártak, akkor az ott második körben talált tárgyi bizonyítási eszközt akár oda is teheték – mondhatja a védelem. Ezzel számolni kell. Hasonló nehézség mutatkozik a könnyen kontaminálható anyagmaradványoknál is (például DNS), amelyek negatív hatásával számolni kell. Ezért elsősorban az olyan konzerváló helyeket kell keresni, amelyek jó eséllyel egy utólagos használat, takarítás vagy szándékos változtatás esetén is megőrzik az elváltozásokat (például bútorzati rések, padlólapok fugája stb.).

Technikai kérdés, hogy a pótszemle során az „alapszemle” kapcsán felkutatott tárgyi bizonyítási eszközökre figyelemmel kell lenni (azokat a dokumentáció előzményi részében rögzíteni kell, és a dinamikus szakaszt ennek megfelelően kell végrehajtani).

Minden esetben, ha a pótszemle szükségessége felmerül, vizsgálni kell azt is, hogy annak végrehajtásától érdemi eredmény várható-e, és elemezni kell a körülményeket annak érdekében, hogy a szemle végrehajtása során a szakszerűség körében elkövetett hiba vagy később napvilágra került adat folytán vált-e indokolttá annak végrehajtása. A következtetéseket ennek megfelelően kell levonni a konkrét ügyre és a jövőre nézve egyaránt.

3. A szemletevékenységet befolyásoló tényezők

A bűnügyi helyszínelés során számos olyan hatás éri a szemlebizottság vezetőjét, valamint a különböző nyomok és anyagmaradványok felkutatásért, rögzítéséért és csomagolásáért felelős bűnügyi technikust, akár csak a velük dolgozó különböző szakértőket és szaktanácsadókat, amelyek nagymértékben befolyásolhatják a szemle menetét és annak eredményét is.

Ezeket a jelenségeket megkülönböztethetjük objektív vagy szubjektív, illetve belső vagy külső forrásból származó hatások szerint.

Objektív módon külső forrásból származó hatások: az *eszköz és felszerelés színvonalának* szemlére gyakorolt hatása, az *idő múlása* (például kontamináció és a nyomok megsemmisülésének lehetősége) vagy a *szemle tárgyának adottságai* (például szűk mozgástér), továbbá a *helyszíni körülmények jellemzői* (például az időjárás).

Objektív módon belső forrásból fakadó – mint a szemlét befolyásoló – hatások lehetnek a *kriminalisztikai ismeret szintje*, valamint a *nyomozási adat (információ) hiánya*, illetve annak torzulása, akár csak az *idő múlása* (például a fáradtság szempontjából).

Szubjektív módon külső forrásból származhat a *vezetői elvárás*, a *helyszíni körülmények* közül a zavaró tényezők (például jelen lévő rokonok vagy a szemlével érintett személy viselkedése), de ide tartozhat a megszokott, *jól bevált szakmai fogások* kritika nélküli alkalmazása, az „így szoktuk” effektus is.

Szubjektív módon, belső forrásból fakadhatnak a következő hatások: a korábbi *szakmai tapasztalatból származó ismeretek szintje*, az *egyéni kompetenciák (skillek)*, az *érdeklődés mértéke* az ügy megoldása iránt, esetleges *érdekeltség* (érzelmi vagy netán anyagi, illetve egyéb), de az ügy jellegéből fakadó *korábbi személyes érintettség* is (például hasonló bűncselekmény kapcsán történő áldozattá válás).

A fenti tényezők mind negatív, mind pedig pozitív irányba torzíthatják a szemle eredményét. A szemle lényege végső soron nem más, mint tárgyilagos rögzítése az észlelt körülményeknek (valamint a bizonyítási cselekmény során történt eseményeknek), továbbá felkutatása és rögzítése olyan nyomoknak, anyagmaradványoknak, valamint elváltozásoknak, amelyek a bizonyítási eljárás során – a természettudományos (esetleg bölcsészettudomány területét érintő) vizsgálati módszereknek köszönhetően – bizonyítási eszközzé válhatnak.

Minden olyan körülmény, amely a felkutatott bizonyítási eszközök számát, ezek eredményét befolyásolja, azt a szemlére mint bizonyítási cselekményre ható tényezőként kell számontartani és tanulmányozni.

Épp ezért ezen hatások vizsgálata különösen fontos, mivel egyrészt a szemle eredeti állapotában megismételhetetlen bizonyítási cselekmény, így a kiegészítése, pótlása csak bizonyos körben – de bizonyosan nem ugyanolyan feltételek (így nem ugyanolyan eredmények) mellett – lehetséges. Másrészt pedig a szemle több olyan eljárási cselekménynek

is a kiindulópontja lehet, amelyek lefolyására, így eredményére is ő maga hatással van (például bizonyítási kísérlet,⁵¹⁰ kihallgatás, kutatás).

A fentiek okán a szemle torzító tényezőinek vizsgálata kiemelt jelentőségű, amit hazai viszonyok között is részletesen indokolt volna felkutatni és azonosítani.

⁵¹⁰ Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2014a. 188.

Zárszó

A bűnügyi technika mára a rendőrség, ezen belül pedig a bűnügyi szolgálati ág legdinamikusabban fejlődő szakterületévé vált.

A világtendencia sem különbözik ettől, hiszen a természettudományok eredményeinek nyomozásban történő felhasználásával a felderítésnek, de kiváltképp a bizonyításnak biztos támasza lehet a krimináltechnika még akkor is, ha tengerentúli jelentések tartalmából tudjuk, hogy ennek bőven vannak korlátai.

Álláspontom szerint a kriminalisztika természettudományi alapon történő fejlődésén túl várható, hogy az egyre inkább előtérbe kerülő hadászati fejlesztéseket is átültetik a kriminalisztikába. Ezzel együtt a két szakterület közeledése is küszöbön áll, amikor a világ fegyverkezése mellett ugyanúgy jelen van a polgáriasodás egyik legnagyobb vívmánya, az alapjogok tiszteletben tartásának igénye, ezért a harctéren, de különösen azt követően egy eljárás keretében meg fog jelenni az igény a visszaélések kivizsgálására, a nemzetközi büntetőjogi igények érvényesítésére, amelyben a *harctéri kriminalisztikának* nagy szerepe lehet.

Fokozott figyelmet kell fordítani – különösen hazánkban, ahol ez még nem került fókuszba – a már említett szakértői szakterületek korlátaira, és arra, hogy a *szakvélemények felülvizsgálatának lehetősége* teljeskörűen, a gyakorlatban is elérhető legyen. Amíg ugyanis ez nem történik meg, addig a justizmord lehetősége folyamatosan, magasabb arányban áll fenn.

A szakértők kapcsán bízom benne, hogy felértékelődik a szerepe a *forenzikus tanácsadóknak*, akik segítenek a nyomozás során (majd később egyébként bírósági szakban is) a nyomozóknak és a jogászoknak eligazodni a szakvélemények között, és segítséget nyújthatnak akár a szakvélemények más nézőpont szerinti hasznosításában, felülvizsgálatában, és további ötleteikkel segíthetik az igazságszolgáltatást.

Az EFSA 2020 alapján az *akkreditáció bevezetése* hazánkban egyelőre előkészületi szakban van, amelynek alkalmazása sürgető feladat lenne, ennek hiányában ugyanis nem kellően biztosított a bűnügyi helyszínelés minőségének állandósága, alacsony szintű a transzparencia, amely a büntetőeljárások és az egymás bűnügyi szakmai tevékenységének igazságszolgáltatásban történő kölcsönös elismerésének egyik alapvető feltétele.⁵¹¹

A hazai viszonyok között *nincs megfelelő irodalma a DNS – bizonyításban betöltött, esetenként túlzó – szerepének* (például a DNS-transzfer okozta lehetséges problémák vagy a DNS jelentőségének túlbecsülése a nyomrögzítésben). Ennek előbb-utóbb hangos és fájdalmas következményei lehetnek egy tökéletesen felkutatott, rögzített és megvizsgált minta esetében is. E jelenség negatív hatásait csak úgy lehet elkerülni, ha nem feledkezik meg a szemletevékenységet végző szakember a klasszikusan rögzíthető nyo-

⁵¹¹ Vö. Kovács Gábor: European Forensic Science Area (EFSA 2020) – New Challenges In Forensic Science. *Forensic Science International*, 277. (2017b), 1. 82–83.

mokról és anyagmaradványokról sem (ujjnyomok, egyéb nyomok rendkívül széles tárháza, mikroméretű anyagmaradványok stb.).

Szükség esetén ugyanis ezek jelenléte vagy éppen hiánya tudja csak eligazítani a nyomozót, ügyészt illetve bírót a releváns kérdés megítélésében (például hozzányúlt-e az elkövető egy adott tárgyhoz, járt-e egy adott helyen, vagy ez kizárható). E tárgykörben indokolt valamennyi hivatásrend szakembereinek oktatása. Fokozódó igény mutatkozik a *kriminalisztikai kutatásokra*⁵¹² és a *nyomozástan oktatására*,⁵¹³ amelyek bázisának hazánkban a Nemzeti Közszerológati Egyetemnek kell lennie. Ezt a feladatot azonban nem egyedül, hanem együttműködő partnereivel, más egyetemekkel, szakmai szervezetekkel és természetesen a bünygyi szervekkel közösen kell ellátania.

⁵¹² Gárdonyi Gergely – Hautzinger Zoltán: A kriminalisztikai kutatások fejlesztésének lehetősége. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 10. 1725–1740.

⁵¹³ Gárdonyi Gergely: A kriminalisztika oktatásának jelentősége a jogi felsőoktatásban. *Jog – Állam – Politika, Ünnepi különszám a 70 éves Kukorelli István tiszteletére*. 14. (2022), 2. ksz. 157–164.

Felhasznált irodalom

- A büntetőeljárás törvény magyarázata 1.* Budapest, Complex Kiadó, 2004.
- A bűnügyi szolgálat új elveinek és központi irányításának kialakulása (1949–1953). Részlet a Belügyi Szemle pályázatára beküldött pályaműből. *Belügyi Szemle*, 8. (1970), 4. 44–59.
- A krimináltechnikai helyszíni munka szisztémája: Forum der Kriminalistik, kivonatos közlés az 1970/12. számból. *Belügyi Szemle*, 9. (1971), 5. 113–114.
- A Magyar Rendőr interjúja dr. Kertész Imre rendőr ezredessel, a BM Bűnügyi Technikai Intézetének vezetőjével: A szakértői intézmények szerepe a bűnüldözésben. *Magyar Rendőr*, 31. (1977), 6. 3.
- Angyal Miklós: Felemás korlát. Reflexiók Gárdonyi Gergely: A gondolati rekonstrukció korlátai című tanulmányára. *Belügyi Szemle*, 2013/10. *Belügyi Szemle*, 62. (2014), 3. 108–112.
- Angyal Miklós – Bezsenyi Tamás – Petrétai Dávid: „Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna”: A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 2. 68–92.
- Angyal Pál: *A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I.* Budapest, Athenaeum, 1915.
- Antal Szilvia: Kriminalisztika a gyakorlatban (Beszámoló az Országos Kriminológiai Intézetben 2005. november 8-án megtartott kerekasztal-beszélgetésről). *Ügyészek Lapja*, 12. (2005), 6. 33–38.
- Anti Csaba – Barta Endre – Krispán István – Lakatos János: *Krimináltaktika I.* Budapest, Rejtjel Kiadó, 2001.
- Anti Csaba László – Gárdonyi Gergely (szerk.): *Krimináltechnikai kézikönyv: módszertani útmutató bűnügyi technikusoknak 2.* Budapest, Semmelweis Kiadó, 2020.
- Avar Jenő: A bizonyítási gyakorlat néhány kérdése a nyomozásban. In Gödöny József (szerk.): *Kriminalisztikai tanulmányok VI.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968. 123–168.
- Bailey, William S. – Terence J. McAdam: *Law, Science and Experts. Civil and Criminal Forensics.* Durham, Carolina Academic Press, 2014.
- Balláné Füstzer Erzsébet – Lakatos János: *Kriminalisztika I.* Egyetemi jegyzet. Budapest, NKE RTK, 2012.
- Balláné Füstzer Erzsébet: *Krimináltechnikai ismeretek.* Egyetemi jegyzet. Budapest, NKE, 2014.
- Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: *A büntetőeljárás törvény magyarázata.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2018.
- Bárcki Géza – Országh László (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára „megfigyel” szócikke.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959–1962. Online: <http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=megfigyel>
- Barni, Filippo – Simon W. Lewis – Andrea Berti – Gordon M. Miskelly – Giampietro Lago: Forensic Application of the Luminol Reaction as a Presumptive Test for Latent Blood Detection. *Talanta*, 72. (2007), 3. 896–913. Online: <https://doi.org/10.1016/j.talanta.2006.12.045>
- Barta Sándor – Illár Sándor – Katona Géza – Kertész Imre – Pusztai László: *Krimináltaktika I.* Budapest, Rendőrtiszt Főiskola, 1993.
- Bartók Róbert: A magánszakértő eljárásjogi pozíciója a büntetőeljárásban. *Ügyészek Lapja*, 23. (2016), 5. 5–13.
- Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. A tradicionális jog.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2000.
- Benedek Zoltán: A DNS-vizsgálatok validitása. *Belügyi Szemle*, 63. (2015), 10. 98–111. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.10.8>

- Bernacsik, Z.: A helyszíni szemle alapján levonható következtetések: IX. Nemzetközi Kriminálisztikai Szimpózium, Berlin, 1973. február 5–10. *Belügyi Szemle*, 11. (1973), 6. 37–38.
- Bitzer, Sonja: Factors Leading to the Involvement of Forensic Advisors in the Belgian Criminal Justice System. *Forensic Science International*, 285. (2018), 4. 181–188. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2018.02.007>
- Bitzer, Sonja – Laetitia Heudt – Aurélie Barret – Lore George – Karolien van Dijk – Fabrice Gason – Bertrand Renard: The Introduction of Forensic Advisors in Belgium and Their Role in the Criminal Justice System. *Science & Justice*, 58. (2017), 3. 177–184. Online: <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2017.11.002>
- Bócz Endre: Az alapos gyanú a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 17. (1962), 11. 576–586.
- Bócz Endre: Elgondolások a büntetőeljárás újrakodifikálásához. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 1. 51–58.
- Bócz Endre (szerk.): *Kriminálisztika I–II*. Budapest, BM Oktatási Főigazgatóság, 2004.
- Bócz Endre: *Kriminálisztika a tárgyalóteremben*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008.
- Bócz Endre: Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 7–8. 5–37. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.7-8.1>
- Borai Ákos: A hatósági tanú intézményének büntető-eljárásjogi problematikája. *Ügyvédek Lapja*, 36. (1997a), 4. 39–46.
- Borai Ákos: A hatósági tanú eljárásjogi kérdéseiről. *Belügyi Szemle*, 45. (1997b), 9. 26–32.
- Borbíró László – Horváth Sándor – Kecskés József – Kertész Imre – Kukk István – Makádi János: Az egyes belügyi szakterületeken a következő évtizedben várható változásról, fejlődésről. *Belügyi Szemle*, 13. (1975), 4. 48–61.
- Breker, Ralf: Kriminaltechnik – High-End 3D-Verfahren beim Bayerischen Landeskriminalamt. *Kriminalistik*, 68. (2014), 8. 522–531.
- Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a büntetőeljárás szolgálatában. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok – rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2014a. 185–190.
- Budaházi Árpád: *Poligráf – Műszeres vallomásellenőrzés a bűnügyekben*. Budapest, NKE, 2014b.
- Budaházi Árpád: Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVI. Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2015. 127–132.
- Budaházi Árpád – Fantoly Zsanett – Kakuszi Brigitta – Bitter István – Czobor Pál: *A műszeres vallomás-ellenőrzés fejlődési irányai*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.
- Chisum, W. Jerry – Brent E. Turvey: *Crime Reconstruction*. Second edition. Cambridge–Massachusetts, Academic Press, 2011.
- Czebe András – Kovács Gábor: The Impact of Bias in Latent Fingerprint Identification. In *2015 6th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom 2015)*. Piscataway, IEEE, 2015. 569–574. 659. Online: <https://doi.org/10.1109/CogInfoCom.2015.7390656>
- Csákvári Elek: Hibák a helyszínfényképezés során. *Rendőrségi Szemle*, 5. (1957), 10. 681–689.
- Cséka Ervin: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968.

- Cséka Ervin – Kratochwill Ferenc – Tremmel Flórián (szerk.): *Magyar büntető eljárási jog*. Egységes jegyzet, kézirat. Budapest, Tankönyvkiadó, 1991.
- Csordás Lajos: Nyomozás a múzeumban: öngyilkos lett-e Teleki László? [NOL.hu](http://nol.hu). (2011. november 28.) Online: http://nol.hu/kultura/20111128-lefele__a_sziven_at-1289535
- Déri Pál – Budai Attila: *Korszerű bűnüldözés*. Budapest, ORFK, 1991.
- Dobos János: *Kis nyomozástan*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1988.
- ELKH: *Az EK kutatói és a KR NNI munkatársai az Interpol és az FBI által is elismert új helyszínelő protokollt dolgoztak ki*. (2022. május 2.) Online: <https://elkh.org/hirek/az-ek-kutato-i-es-a-kr-nni-munkatarsai-az-interpol-es-az-fbi-altal-is-elismert-uj-helyszinelo-protokollt-dolgoztak-ki>
- Endrődy Géza: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Losonc, Kármán Nyomda, 1897. Online: <https://mek.oszk.hu/16700/16751/16751.pdf>
- Erdei Árpád: *Tény és jog a szakvéleményben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987.
- Farkas József: *Bizonyítás a polgári perben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956.
- Fehér Miklós – Farkas József: *Szakértői bizonyítás a származásmegállapítási és gyermektartási perekben*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1956.
- Fekete Lajos – Hegedűs Gyula: A helyszín rajzolása és fényképezése. *Rendőrségi Szemle*, 5. (1957), 1–3. 84–90.
- Fenyvesi Csaba: *A helyszíni szemle kriminalisztikai sajátosságai*. Egyetemi jegyzet. Pécs, PTE ÁJK, 2009.
- Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2013. 341–349. Online: www.pecshor.hu/periodika/XIV/fenyvesics.pdf.
- Fenyvesi Csaba: Die Pyramidenmodelle und die Grundprinzipien der Kriminalistik. *Kriminalistik*, 67. (2013), 4. 247–251.
- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2004.
- Finszter Géza: *A kriminalisztika elmélete és a praxis a büntetőeljárási reform tükrében*. (Összefoglalás.) Kézirat. Budapest, 2005–2007. Online: users.atw.hu/be/letoltes/Krimjegyzet.doc.
- Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. *Belügyi Szemle*, 54. (2006), 7–8. 70–102.
- Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában. In Tóth Éva – Belovics Ervin (szerk.): *A büntetőeljárás segédtudományai I*. Budapest, Pázmány Press, 2015. 25–135.
- Fish, Jacqueline T. – Larry S. Miller – Michael C. Braswell (szerk.): *Crime Scene Investigation*. Anderson, 2011.
- Forker, Armin: Történeti kriminalisztika-kísérlet az európai kriminalisztika fejlődésének tanulmányozására. In Katona Géza (szerk.): *A kriminalisztika aktuális kérdései (Tanulmányok öt európai országból)*. Budapest, BM Kiadó, 2001. 63–93.
- Gácsi Anett Erzsébet: *A jogellenesen megszerzett bizonyítékok értékelése a büntetőeljárásban*. Szeged, Pólay E. Alapítvány – Iurisperitus Kiadó, 2016.
- Garamvölgyi Vilmos – Demeter András – Viski László – Déri Pál – Katona Géza: *Kriminalisztika*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, 1961.
- Gardner, Ross M. – Donna R. Krouskup: *Practical Crime Scene Processing and Investigation*. Milton, CRC Press, 2019.

- Gárdonyi Gergely – Hautzinger Zoltán: A kriminalisztikai kutatások fejlesztésének lehetősége. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 10. 1725–1740. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.3>.
- Gárdonyi Gergely (szerk.): *Módszertani útmutató 1: bűnügyi technikusok részére*. Budapest, NKE RTK, 2014.
- Gárdonyi Gergely et al.: 21th Century Methods Applied to Reconstruction of a 19th Century Crime Scene. Konferenciaelőadás. Elhangzott: *New Technologies in Forensic Medicine – 22nd International Meeting on Forensic Medicine. Alpe – Adria – Pannonia*. Krakkó, 2013c június 06.
- Gárdonyi Gergely – Anti Csaba László – Bozó Csaba – Hegyi István – Kosztya Sándor: Teleki – helyszínelés a korabeli dokumentumok tükrében. In Debreczeni-Droppán Béla (szerk.): *Teleki László, az országgyűlés halottja*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2011. 34–45.
- Gárdonyi Gergely: A bűnügyi technikai szakterület hazai eredményei és fejlődés lehetséges irányai. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 7–8. 9–23.
- Gárdonyi Gergely: A gondolati rekonstrukció korlátai. *Belügyi Szemle*, 61. (2013), 10. 65–71.
- Gárdonyi Gergely: A kriminalisztika oktatásának jelentősége a jogi felsőoktatásban. *Jog – Állam – Politika. Ünnepi különszám a 70 éves Kukorelli István tiszteletére*. 14. (2022), 2. ksz. 157–164.
- Gárdonyi Gergely: CSI Magyarország – tények és távlatok a hazai bűnügyi helyszínelésben. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XI. Tanulmányok „Quo vadis rendvédelem? Szabadságjogok, társadalmi kötelezettségek és a biztonság” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2010. 103–110.
- Gárdonyi Gergely: Szemelvények a bűnügyi technika hazai történetéből. *Belügyi Szemle, Különszám – 50 éves a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet*, 59. (2011), ksz. 89–99.
- Gárdonyi Gergely: Újra a szemle jogi szabályozásáról. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 1. 132–146.
- Gödöny József: A bizonyítás tárgya és kerete a nyomozásban. In Gödöny József (szerk.): *Kriminalisztikai tanulmányok V*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966. 5–62.
- Gödöny József: *Bizonyítás a nyomozásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968.
- Gross, Hans: *Handbuch für Untersuchungsrichter, Polizeibeamte, Gendarmen*. Graz, Leuschner & Lubensky, 1894.
- Hautzinger Zoltán: A rendészeti kényszerítőeszközök alkalmazásának alapelvei. In Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I. Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2002. 69–76.
- Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs, AndAnn Oktatási és Szolgáltató Kft., 2010.
- Hautzinger Zoltán: A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei. *Magyar Rendészet*, 15. (2015), 1. 11–19.
- Herke Csongor – Kovács Gábor: A bűnjelkezelés anomáliái Magyarországon. *JURA*, 27. (2021), 1. 104–112.
- Herke Csongor – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András: Bűnjelekről a hatályos jog tükrében. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 106–113.
- Horváth József: Videó a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 4. 37–45.
- Ibolya Tibor: Az első magyar kriminalisztikai tankönyv és szerzője. *Ügyészek Lapja*, 19. (2012) 2. 77–84. Online: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/25.pdf>.

- Illár Sándor: A helyszíni fényképfelvételek készítésének egyes problémái. *Belügyi Szemle*, 7. (1969), 11. 83–90.
- Illár Sándor: A helyszíni szemlejegyzőkönyv készítésének egyes problémái. *Belügyi Szemle*, 9. (1971), 12. 80–83.
- Illár Sándor: A helyszín szituológiai vizsgálata. *Belügyi Szemle*, 23. (1985), 7. 22–27.
- Illár Sándor – Karnyjejeva Lídija Mihajlovna – Kertész Imre – Katona Géza – Lassó Károly – Magyar József – Pusztai László: *Krimináltaktika*. Budapest, BM, 1983.
- Interjú dr. Kertész Imrével: A bűnügyi technikai munka fejlesztéséről. *Belügyi Szemle*, 16. (1978), 9. 28–32.
- Jones, G. R.: Accreditation. In Jason Payne-James – Roger Byard – Tracey Corey – Carol Henderson (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*. London, Elsevier, 2005. 1–11.
- K. L.: A helyszínelésről folytatott kriminalisztikai vitáról. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 1. 44–49.
- Kaiser Tamás (szerk.): *Jó állam jelentés*. Budapest, NKE, 2015.
- Kármán Gabriella: Ismeretelméleti kérdések a bizonyítást érintő technikai fejlődés tükrében. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 12. 68–88.
- Károly Endre: A kriminalisztikai gondolkodás. *Belügyi Szemle*, 6. (1968), 5. 28–37.
- Kátai Rafael: Taktikai ajánlások a helyszíni szemléhez. *Belügyi Szemle*, 60. (2012), 1. 65–83.
- Katona Géza: *A kriminalisztikai szakértés fejlődése*. Kézirat. (é. n.)
- Katona Géza: A nyomozás egyes kérdéseinek intézménytörténeti áttekintése. *Jogtudományi Közlöny*, 27. (1972), 10. 519–526.
- Katona Géza: *Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.
- Katona Géza: *A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok*. Budapest, BM Kiadó, 2009.
- Katona Géza: A tudományos-technikai fejlődés és a kriminalisztikai szakértés. (Tanácskozások az MRTT tudományos fórumain.) *Belügyi Szemle*, 58. (2010), 9. 19–31.
- Katona Géza: A kriminalisztikai szakértés új szakasza a huszonegyedik század kezdeti éveiben. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 6. 16–25.
- Katona Géza: A helyszíni szemle hatékonyságának aktuális kérdései. *Belügyi Szemle*, 60. (2012), 6. 75–86.
- Katona Géza – Dobos János: A helyszíni szemlék gyakorlati tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 5. (1967), 1. 14–20.
- Katona Géza – Kertész Imre: *A bűn nyomában*. Budapest, Minerva Kiadó, 1968.
- Katona Gézáné: A krimináltechnika perspektívái és a nemzetközi együttműködés lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 46. (1998), 7–8. 56–70.
- Kertész Imre: A magyar bűnügyi technika fejlődése. *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 1. 30–43.
- Kertész Imre: *A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
- Kertész Imre: A kriminalisztika magyarországi előzményei. *Belügyi Szemle*, 12. (1974a), 1. 40–42.
- Kertész Imre: A büntetőeljárásban részt vevő szakértők és szaktanácsadók alkalmazásáról. *Belügyi Szemle*, 12. (1974b), 3. 37–44.
- Kertész Imre: Merre tart a bűnügyi technika? *Belügyi Szemle*, 23. (1985), 4. 16–23.
- Kertész Imre: A bűnügyi technikai munka a bűnüldözés szerves része. *Belügyi Szemle*, 25. (1987), 12. 15–20.
- Kertész Imre: *Krimináltechnika I*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 1996.
- Kertész Imre – Illár Sándor – Katona Gézáné – Lengyel Zoltán: A bizonyítékok. In Bócz Endre (szerk.): *Kriminalisztika I–II*. Budapest, BM Oktatási Főigazgatóság, 2004. 141–198.

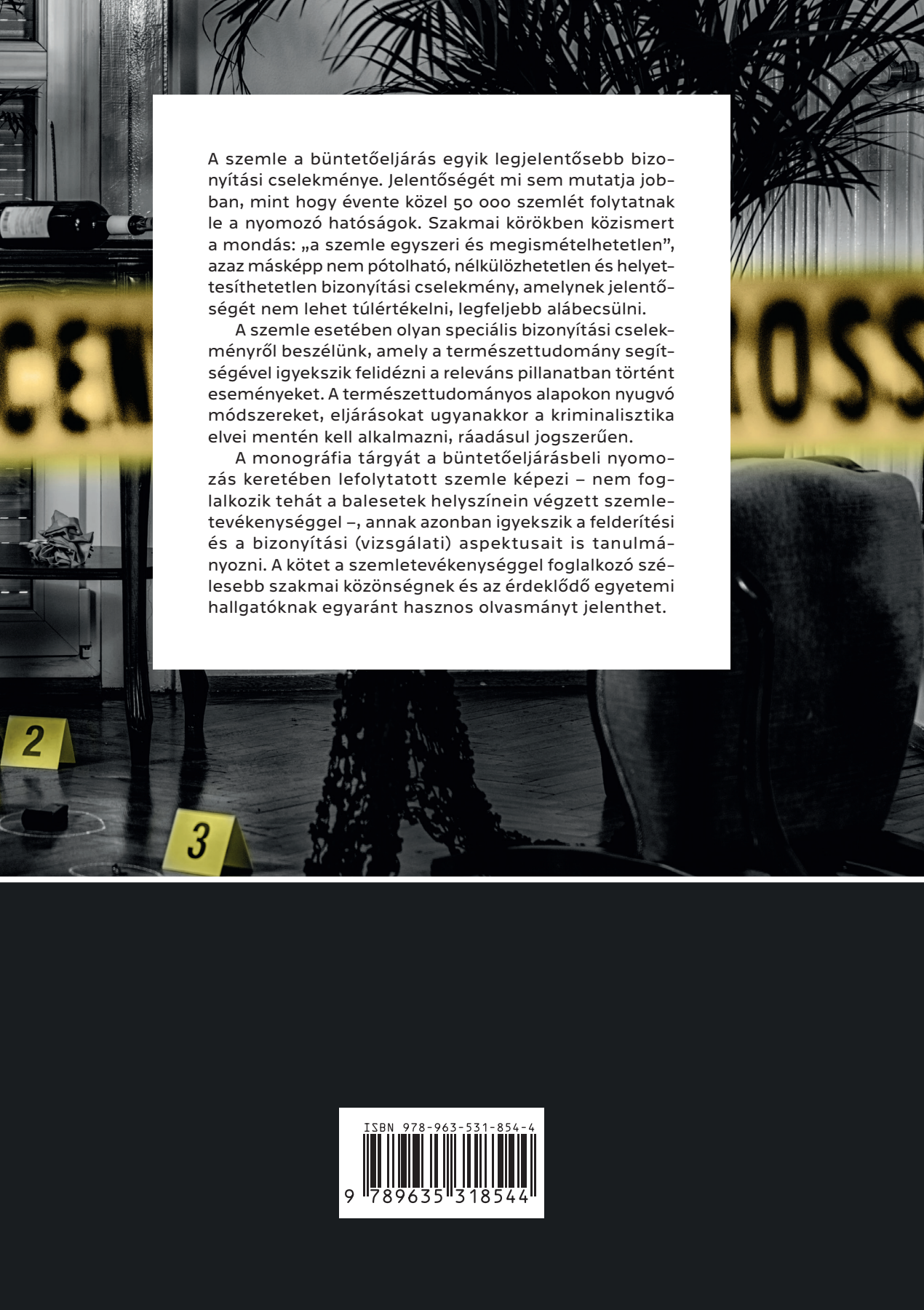
- Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda: Rendőrségi oktatási droglabort adtak át. *Police.hu*. (2022. június 1.). Online: www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/szervezeti-hirek/rendorsegi-oktatasi-droglabort-adtak-at
- Király Tibor: *Büntetőítélet a jog határán*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972.
- Kiss Lajos: Ellentmondások a szakértői közreműködésben. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 3. 24–27.
- Knox, Michael A.: A Philosophy of Crime Scene Reconstruction. *Crime Scene Journal*, Online: <https://stidhamreconstruction.com/wp-content/uploads/2014/03/A-Philosophy-of-Crime-Scene-Reconstruction.pdf>.
- Kovács Gábor: Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárásban. In Bihari Mihály – Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére*, 65. születésnapjára. Győr, Széchenyi István Egyetem – Universitas-Győr Kht., 2010. 310–319.
- Kovács Gábor: New Instruments in the General Part of the New Criminal Code. In Smuk Péter (szerk.): *The Transformation of the Hungarian Legal System 2010–2013*. Budapest, Wolters Kluwer, 2013a. 389–419.
- Kovács Gábor: A helyszíni szemle normatív szabályozásának igénye és lehetőségei a büntetőeljárásban. In Szoboszlai Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2013b. 292–299.
- Kovács Gábor: A helyszíni szemle normatív szabályozása. *Jog – Állam – Politika*, 6. (2014), 2. 67–81.
- Kovács Gábor: Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő – kavics a cipőben! *Med et Jur*, 5. (2015), 4. 11–14.
- Kovács Gábor: Szakkonzultáns és társszakértő szerepe az orvosszakértői bizonyításban. *Magyar Jog*, 63. (2016), 11. 653–658.
- Kovács Gábor: Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója. *Jog – Állam – Politika*, (2017a), 1. 83–101.
- Kovács Gábor: European Forensic Science Area (EFSA 2020) – New Challenges In Forensic Science. *Forensic Science International*, 277. (2017b), 1. 82–83.
- Kovács Gábor: Forenzikus tudományok ostrom alatt. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 10. 1741–1758. Online: <http://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.4>
- Kovács Gábor: A kognitív torzítás jelensége és veszélyei a szakértői véleményalkotásban. In Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián (szerk.): *Kriminálisztika*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022b. 365–367.
- Kovács Gábor: A kognitív torzítás veszélyei a szakértői véleményalkotásban. *Jog – Állam – Politika*, 14. (2022a), 3. 25–45.
- Kovács Gábor – Nagy Klára – Nogel Mónika: Accreditation of Forensic Laboratories as a Part of the „European Forensic Science 2020” Concept. In Keller Éva (szerk.): *AAP 2015 Programme and Abstract Book. 24th International Meeting on Forensic Medicine Alpe-Adria-Pannonia*. Budapest, Expert-Quality Kongresszusi és Utazási Iroda, 2015. 41–42.
- Kovács Gábor – Nogel Mónika: Activity of Forensic Experts and Quality Assurance in Hungary. *Forensic Science International*, 277. (2017), 257–258.
- Kovács Gábor – Pádár Zsolt: Misinterpretation of Sample Contamination in a Hungarian Casework. *Forensic Science International. Genetics Supplement Series*, 5. (2015), 1–2. e425–e427. Online: <https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2015.09.169>
- Kovács Gyula: *A büntetőperbeli bizonyítás a bűnügyi vizsgálati (nyomozó) munka tükrében*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2003.

- Kovács-Széles Éva – Almási István – Balaskó Ákos – Bíró Csaba – Bodor Károly – Csöme Csilla – Kakuja Izabella – Kreitz Zsuzsanna – Papp Kornél – Tóbi Csaba – Volarics József: Hogyan kezeljük egy radioaktív anyaggal szennyezett bűnügyi helyszínt? *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 12. 43–62. Online: <http://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.2>
- Kőbe vésett történelem (Archeologia). Miről vallanak a papyrusok. Egészségügy. Halottkémi szemle (I. sz. 173). *Romaikor.hu*. Online: [https://romaikor.hu/kobe_vesett_tortenelem_\(archeologia\)/mirol_vallanak_a_papyrusok/egeszsegugy/cikk/halottkemi_szemle_\(i_sz_173\)](https://romaikor.hu/kobe_vesett_tortenelem_(archeologia)/mirol_vallanak_a_papyrusok/egeszsegugy/cikk/halottkemi_szemle_(i_sz_173))
- Kunz, Sebastian – Christina Grove – Jiri Adamec: Eingrenzung der Grösse und Oberflächenstruktur eines Tatwerkzeuges Anhand von Blutropfspuren. *Kriminalistik*, 69. (2015), 12. 728–733.
- Ladányi Ferenc: A bűnügyi technika 10 éve. *Rendőrségi Szemle*, 3. (1955), 1. 75–86.
- Lakatos János, a szerkesztő megjegyzése. Gárdonyi Gergely: Kógencia a bűnügyi helyszínelésben című publikációjához. *Magyar Bűnüldöző*, 2. (2011), 1. 47.
- Lakatos János: *A nyomozás, felderítés és bizonyítás kriminalisztikai alapfogalmai és alapösszefüggései*. Budapest, Rejtjel Kiadó, 1998.
- László János – Torma László: A helyszíni szemléről készült jegyzőkönyvekről: hozzászólás „A helyszíni szemle jegyzőkönyv készítésének egyes problémái” című cikkhez. *Belügyi Szemle*, 10. (1972), 6. 64–66.
- Lehoczki Ágnes – Ronyecz Csaba: Emberölés nyomozói szemmel és a pszichológiai profilalkotás. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 12. 2087–2105. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.12.2>.
- Lovas László: A tudományos technika alkalmazásának tapasztalatai. *Rendőrségi Szemle*, 4. (1956), 10. 895–901.
- Mátyás Szabolcs: A verziók szerepe a Teréz körúti robbantás nyomozása során. *Erdélyi Jogélet*, 2. (2021), 3. 93–101. Online: <https://doi.org/10.47745/ERJOG.2021.03.08>
- Metzger Máté – Újvári Zsolt – Gárdonyi Gergely: A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 11. 57–70. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.11.4>
- Molnár János – Szabó Endre: A kerületi bűnügyi technikai munkáról. *Belügyi Szemle*, 21. (1983), 6. 83–86.
- Molnár József: A kriminalisztika tudománya. 3. A helyszíni szemle kriminalisztikai szabályai. In Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok 34*. Budapest, OKKI, 1997. 255–284.
- Móra Mihály: A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 15. (1960) 12. 662–670.
- Nogel Mónika: A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmai. *Jog – Állam – Politika*, 9. (2017a), 1. 115–133.
- Nogel Mónika: A szakértőjelöltekre vonatkozó szabályozás minőségbiztosítási szempontú vizsgálata. *Belügyi Szemle*, 65. (2017b), 9. 105–114. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.9.7>
- Nogel Mónika: *Az igazságügyi szakértői vélemények hiteltérdemlősége a büntetőeljárásban*. Doktori értekezés. Pécs, PTE, 2018.
- Nogel Mónika: A szakértői bizonyítással szemben támasztott követelmények szigorodása az Amerikai Egyesült Államokban. *Jog – Állam – Politika*, 11. (2019a), 3. 19–35.
- Nogel Mónika: A bűnügyi célú DNS-vizsgálatok szabályozása Magyarországon: múlt, jelen és jövő. *Magyar Jog*, 66. (2019b), 12. 689–698.
- Nogel Mónika: *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2020.

- Nogel Mónika: Contracting Forensic DNA Experts by the Defense in Hungarian Criminal Procedure. *Belügyi Szemle*, 6. (2021), Különszám. 39–54. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.6.3>
- Nogel Mónika: Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikus szakértői vélemények relevanciája a védelem számára. *Belügyi Szemle*, 70. (2022a), 3. 481–503. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.3.4>
- Nogel Mónika: A kriminalisztikai célú DNS-fenotipizálás jogi kihívásai Magyarországon. *Jog – Állam – Politika*, 14. (2022b), 3. 45–66.
- Nogel Mónika – Czebe András – Kovács Gábor – Pádár Zsolt: A Work in Progress – Accreditation of Forensic DNA Laboratories as a Part of the „European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020)” Concept. *Forensic Science International. Genetics Supplement Series*, 7. (2019c), 1. 836–837. Online: <https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2019.10.195>
- Nyitrai Endre: A felderítés és a bizonyítás kriminalisztikai megközelítéséből. In Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2015 Konferencia. = Spring Wind 2015: Konferenciakötet I.* Budapest–Eger, DOSZ–Líceum, 2015. 607–625.
- Nyitrai Endre: Az interoperabilitási e-nyomozás alapjai. *Belügyi Szemle*, 66. (2018), 10. 108–121. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.7>.
- Nyitrai Endre: A bűncselekményből eredő vagyron visszaszerzése. *Ügyészek Lapja*, 27. (2020b), 2–3. 39–53.
- Nyitrai Endre: Az e-nyomozást segítő kriminalisztikai gondolkodás és az alapkérdések. In Nyitrai Endre: *Az interoperabilitási e-nyomozás a jó állam tükrében.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020a. 33–57.
- Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon I. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 12. 7–34. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.12.1>
- Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt: Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 1. 9–32. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.1.1>
- Palmbach, T. M.: Rules of Evidence. In Jason Payne-James et al. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine*. London, Elsevier, 2005. 511–520.
- Pásztor László: A 3D térszkenner működése, tapasztalatok, lehetséges további felhasználási területek. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 7–8. 61–69.
- Petrétei Dávid: Álló- és mozgókép készítése. In Gárdonyi Gergely (szerk.): *Módszertani útmutató 1: bűnügyi technikusok részére.* Budapest, NKE RTK, 2014. 25–33.
- Petrétei Dávid: Háromdimenziós képalkotás a kriminalisztikában. *Belügyi Szemle*, 64. (2016) 7–8. 77–86. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.7-8.8>.
- Petrétei Dávid: A bűnügyi helyszín a szabványosítási tendenciák és az új Be. tükrében. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 3. 4–48.
- Petrétei Dávid: A kriminalisztikai fényképezészet egyes aktuális kérdései. *Magyar Bűnüldöző*, 11. (2020), 1–2. 12–22.
- Pusztai László: Hatósági tanúk a helyszíni szemlén. *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle*, 15. (1968), 8. 481–483.
- Pusztai László: A film kriminalisztikai felhasználásáról. *Belügyi Szemle*, 7. (1969), 6. 66–71.

- Pusztai László: A nyomozási verziók. In Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok IX.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1972a. 205–240.
- Pusztai László: A szemle elrendelésének gyakorlati problémái. *Belügyi Szemle*, 10. (1972b), 10. 86–89.
- Pusztai László: *Szemle a büntetőeljárásban.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1977.
- Pusztai László: Húsz év múlva. *Belügyi Szemle*, 31. (1993), 3. 32–42.
- Rábai Ferenc: Két gondolat a helyszíni eljárásokról. *Belügyi Szemle*, 21. (1983), 8. 62–64.
- Radeva, R.: A közvetett bizonyítékokkal való bizonyítás sajátosságai. (Fordította: Berkes György.) *Magyar Jog*, (1987), 5. 446–447.
- Rákosfalvi Rita: Az ügyész és a nyomozás. In Ádám Antal (szerk.): *PhD-tanulmányok*, 5. Pécs, PTE ÁJK, 2006. 379–402.
- Réthelyi Jenő: A helyszín rögzítésének módszerei. *Rendőrségi Szemle*, 7. (1959), 8. 612–623.
- Schulinar, Y. – B. Marck: Crime Scene Management. In Jason Payne-James et al. (szerk.): *Encyclopedia of Forensic and Legal Medicine.* London, Elsevier, 2005. 547–557.
- Schreiber Dániel: *A helyszín.* Budapest, Államrendőrség, 1924.
- Simor Pál: A tárgyi bizonyíték. In Gödöny József (szerk.): *Kriminalisztikai tanulmányok V.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966. 63–111.
- Sivadó Máté: Pozitív tendenciák az új pszichoaktív szerek ügyében?! In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig.* Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja, 2017. 169–174.
- Sivadó Máté: Kábítószer-bűnözés. In Barabás A. Tünde (szerk.): *Alkalmazott kriminológia.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 475–492.
- Soós József: Hol a baj a helyszíni szemléknél? *Rendészeti Szemle*, 29. (1991), 11. 38–41.
- Szabó Endre: Interjú a bűnügyi technika jelenéről és jövőjéről Dr. Finszter Gézával. *Belügyi Szemle*, 28. (1990), 1. 43–50.
- Szabóné Nagy Teréz: A bizonyításról és a nyomozásról. *Belügyi Szemle*, 20. (1982), 9. 47–50.
- Szakértői bizonyítás a büntetőeljárásban. In *Az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet tájékoztatója*, 24. szám. Budapest, 1982.
- Székely János: A legújabb kriminalisztikai irodalom II. *Kriminalisztikai Tanulmányok*, 2. (1963), 2. 273–325.
- Székely János: Szaktanácsadók és szakértők. *Jogtudományi Közlöny*, 31. (1976), 2. 80–88.
- Szent László Király Dekrétumainak Második Könyve. 5. Fejezet a lopott jószág nyomon kereséséről. [Net.jogtar.hu](https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=07800005). Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=07800005>. [TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyi](https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=07800005).
- Teleki László öngyilkossága rendőri szemmel. *Múlt-kor*. (2012. február 10.). Online: http://mult-kor.hu/20120210_teleki_laszlo_ongyilkossaga_rendori_szemmel
- Tóth István: A bűnügyi technikai szolgálat jövője. *Belügyi Szemle*, 55. (2007), 1. 58–75.
- Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2006.
- Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: *Kriminalisztika tankönyv és atlasz.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2005.
- Vári Vince: A civil szféra, az állam és a rendészet. In Marton Zsuzsanna – Németh Kornél – Pelesz Pelbárt – Péter Erzsébet (szerk.): *IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet.* Nagykanizsa, Pannon Egyetem, 2020a. 29–41.

- Vári Vince: A nyomozási szak egyszerűsítésének kérdései. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020b. 523–531.
- Vass Kálmán – Pusztai László – Kriston László: A krimináltechnika a felderítés és a bizonyítás szolgálatában. In Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok* 23. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. 410–488.
- Vedres Géza – Dobos János: A helyszíni szemlék egyes gyakorlati problémáiról. *Beliügyi Szemle*, 11. (1973), 4. 40–44.
- Virkler, Kelly – Igor K. Lednev: Analysis of Body Fluids for Forensic Purposes. From Laboratory Testing to Non-destructive Rapid Confirmatory Identification at a Crime Scene. *Forensic Science International*, 188. (2009), 1–3. 1–17. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2009.02.013>
- Viski László (szerk.): *Kriminalisztika*. Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, 1961.

A szemle a büntetőeljárás egyik legjelentősebb bizonyítási cselekménye. Jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint hogy évente közel 50 000 szemlét folytatnak le a nyomozó hatóságok. Szakmai körökben közismert a mondás: „a szemle egyszeri és megismételhetetlen”, azaz másképp nem pótolható, nélkülözhetetlen és helyettesíthetetlen bizonyítási cselekmény, amelynek jelentőségét nem lehet túlértékelni, legfeljebb alábecsülni.

A szemle esetében olyan speciális bizonyítási cselekményről beszélünk, amely a természettudomány segítségével igyekszik felidézni a releváns pillanatban történt eseményeket. A természettudományos alapokon nyugvó módszereket, eljárásokat ugyanakkor a kriminalisztika elvei mentén kell alkalmazni, ráadásul jogszerűen.

A monográfia tárgyát a büntetőeljárásbeli nyomozás keretében lefolytatott szemle képezi – nem foglalkozik tehát a balesetek helyszínein végzett szemle-tevékenységgel –, annak azonban igyekszik a felderítési és a bizonyítási (vizsgálati) aspektusait is tanulmányozni. A kötet a szemle-tevékenységgel foglalkozó szélesebb szakmai közönségnek és az érdeklődő egyetemi hallgatóknak egyaránt hasznos olvasmányt jelenthet.

ISBN 978-963-531-854-4

9 789635 318544